

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.  
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.  
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.  
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.



• SVEN HEDIN •

# FRÅN POL TILL POL

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK



100153 3688







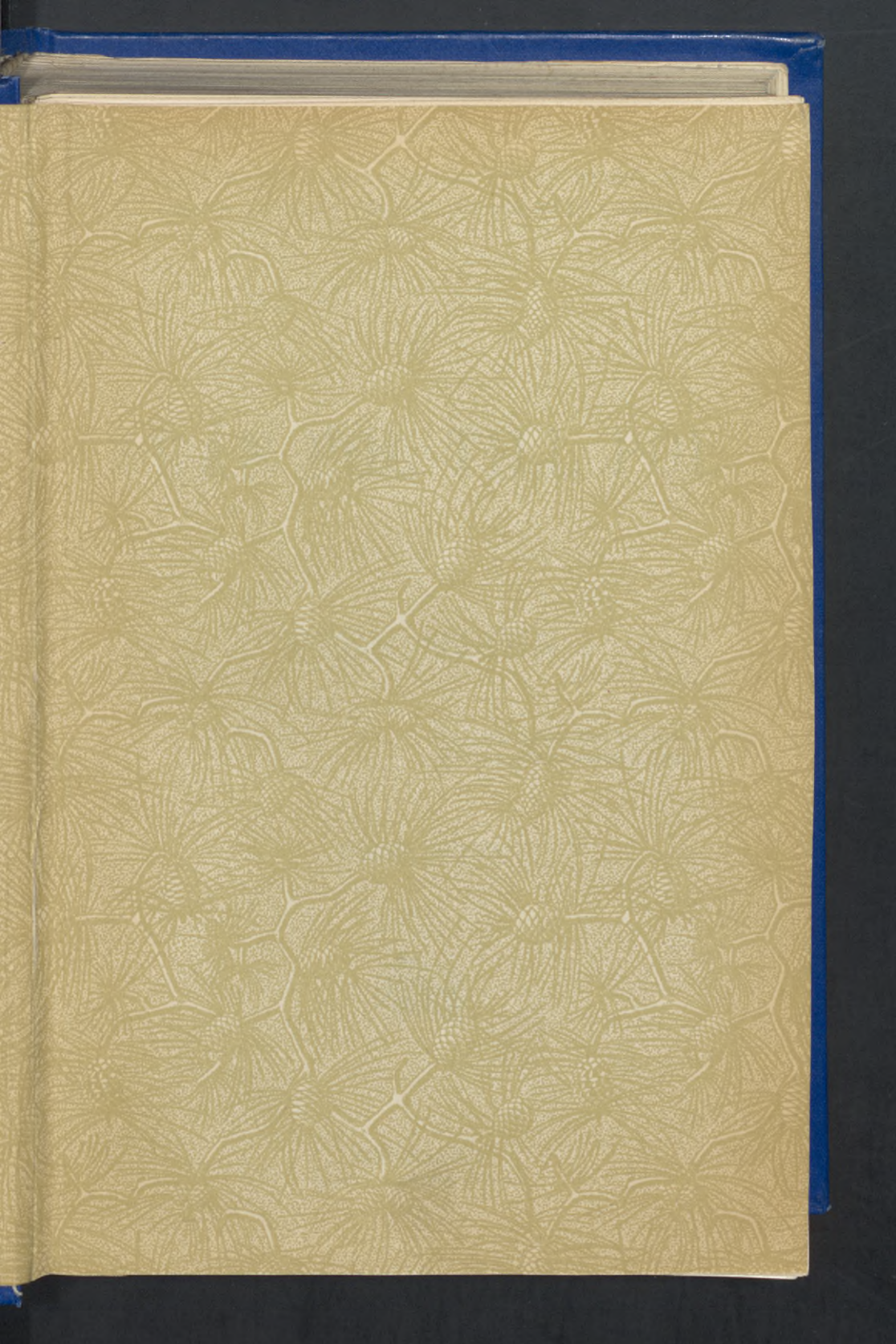
Allmänna Sektionen

---

Geogr.  
Allm.  
Ex. A

sv. 38 / 741.





BLIOTEK.C



LÄSEBÖCKER FÖR SVERIGES UNGDOMSSKOLOR  
UTGIVNA AV ALFR. DALIN OCH FRIDTJUV BERG

---

I.

# FRÅN POL TILL POL

AV

SVEN HEDIN

Upp genom luften, bort över haven,  
hän över jorden i stormande färd!

FÖRRA DELEN



STOCKHOLM  
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

*Första—tione tusendet.*

*Eftertryck förbjudes.*

# FRÅN POL TILL POL

AV

SVEN HEDIN

---

I.

GENOM ASIEN OCH EUROPA



STOCKHOLM  
ALBERT BONNIERS FÖRLAG



*Copyright: Albert Bonnier 1911*



STOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1911

FÖRORD

TILL

"FRÅN POL TILL POL"

AV

SVEN HEDIN

FORWARD

TRANSPORT THE POET

BY JOHN BROWN



En önskan har blivit uttalad, att jag på ett eller annat sätt skulle redogöra för de källor, jag anlitat vid nedskrivandet av denna bok, på det att ungdomens ledare och lärare måtte sättas i tillfälle att utvidga och fördjupa sina studier över delar av jorden, som till äventyrs väckt deras särskilda intresse. I det följande skall jag, så vitt mitt minne icke sviker, giva besked härom.

De fem resor jag företagit i Asien ha lämnat stoff till skildringen av jordens största kontinent och av Europas östra hälft. I framställningen ha dessa resor blivit liksom hopfogade till en. Den sista resan, 1905—1909, utgör dock den stomme, kring vilken de andra gruppera sig för att efter hand famna det ena området efter det andra på vägen mot öster. För att tidsföljden icke skall gå förlorad, ha de olika resorna i kapitlens rubriker fått sina verkliga årtal. En viktig källa har jag också funnit i breven till mitt hem, under årens lopp renskrivna av min far i ett trettiotal volymer.

Skildringen av Konstantinopel är, där mitt minne och mina anteckningar varit otillräckliga, hämtad ur: d:r H. Zschokke: »Konstantinopel», Edmondo de Amicis: »Konstantinopel» (finnes på svenska), Meyer: »Türkei und Griechenland», och min bok: »Konung Oscars beskickning till schahen af Persien 1890.»

Färden från Konstantinopel till Teheran är tagen ur min senaste bok: »Öfver land till Indien», min första

resa i Persien ur: »Genom Persien, Mesopotamien och Kaukasien», berättelserna från kirgisernas land och Pamir ur: »En färd genom Asien», och skildringen av Samarkand och Bukhara ur min bok: »Genom Khorasan och Turkestan». »Öfver land till Indien» ligger också till grund för Seistan och Belutschistan. Kapitlet om skorpionerna är ett utdrag ur Brehms »Tierleben» (finnes på svenska i en förkortad upplaga). J. G. Droysens »Geschichte Alexanders des Grossen» är den källa jag följt vid framställningen av Alexanders färd till Indusmynningen.

Berättelsen om ökenvandringen i Takla-makan är ett sammandrag ur »En färd genom Asien», om Tarim och Lop-nor ur »Asien, tusen mil på okända vägar», om Tibet ur »Tibetanska äventyr» och »Transhimalaya».

Indien har jag huvudsakligen sökt återgiva ur brev till hemmet, men har också ofta rådfrågat Reclus: »Nouvelle Géographie Universelle», A. Chevrillon »Dans l'Inde», Perceval Landon »Under the Sun» och Murrays »Handbook for India, Burma & Ceylon». Kapitlet Gagnväxter i Indien stöder sig på A. Mentz og C. H. Ostenfeld: »Planteverdenen i Menneskets Tjeneste» och Drudes »Handbuch der Pflanzengeographie». Buddas liv är givet efter Edwin Arnolds »Asiens ljus» och Rhys Davids »Buddhism».

Elefanterna har jag skildrat efter Brehm samt delvis efter Armandis »Histoire militaire des Elephants». Kungstigern, kobran och pytonormen grunda sig likaledes på Brehms arbete.

Om färden från Indien till Kina år 1908 har förut intet varit offentliggjort, och för att giva ett begrepp om dess förlopp har jag bläddrat igenom mina hembrev. Många uppgifter ha därvid kontrollerats efter de nyaste handböcker. Den bild jag lämnat av Kina vilar till



största delen på personliga hågkomster och på »En färd genom Asien». Bland de böcker som rådfrågats vill jag särskilt nämna A. J. Little »Through the Yangtse Gorges», W. A. P. Martin: »The awakening of China», P. H. Kent »Railway enterprise in China».

De nu pågående omvälvningarna i Kina kunna tyckas strida mot mitt tal om det tusenåriga lugnet och det envisa stillaståendet i Mittens rike. Men man kan antaga, att nutidens jäsande oro kommer att åtföljas av samma lugn som Tai-ping- och Boxarupproren. Om oförutsedda händelser och omstörtningar inträffa vare sig i Kina eller andra länder, är det naturligtvis meningen att i nya upplagor taga hänsyn därtill.

Beskrivningen av Mongoliet återfinnes fullständigare i »En färd genom Asien». Kapitlet Tjingis Kan och även ett par andra bitar äro hämtade ur Köppen: »Die Lamaische Hierarchie und Kirche», och Marco Polos levnadssaga är berättad efter Yules klassiska verk: »The Book of Ser Marco Polo».

Japan har jag skildrat mest efter egna dagböcker och brev. Dessutom har jag ofta rådfrågat Harald Hjærnes förträffliga artikel om Japans historia i Nordisk Familjebok, Murrays »Handbook of Japan», skriven av Chamberlain och Mason; H. G. Ponting: »In Lotus Land Japan» och andra arbeten. Korea är framställt så som jag såg det i december 1908 och så som jag hörde det skildras av mina japanska följeslagare. L. Bates: »The Russian road to China» har skänkt mig stoff till återblicken över Rysslands framträngande mot öster. Kapitlet om Port Arthur är blott ett utdrag ur ganska omfångsrika anteckningar utförda under sakkunnig japansk ledning vid ett besök i fästningen. Möjligen är därför skildringen något japanskt färgad, och jag har icke varit i tillfälle att kontrollera den efter någon



annan europeisk källa än artikeln »Russisch-Japanischer Krieg» i supplementbandet till Brockhaus konversationslexikon.

Om de svenska krigsfångarnas öden i Sibirien har jag sökt giva en bild efter Ernst Carlsons »Sveriges historia under konungarna af Pfalziska huset», åttonde delen.

Andra bandet har av lätt insedda skäl krävt ojämförligt mera arbete, då jag här nästan uteslutande måst anlita främmande källor, eller rättare meddelat utdrag ur andra resandes skildringar. Blott för Europa stöder jag mig på egna dagböcker, brev och minnen. Så är förhållandet med besöket vid Nordkap, som gjordes i somras. Några däri lämnade uppgifter härleda sig från A. G. Högboms »Norrland», Fr. Svenonius »Reseturer i Lappland», Hj. Lundbohms »Gellivare Malmberg», »Kiruna» och »The Lapps». Disponenten Lundbohm har haft vänligheten att genomse detta kapitel i korrektur.

Besöket i London avlades likaledes i somras. För det gamla Rom har jag studerat: d:r A. Bergstrand »Vandringar genom Rom», C. Bildt »Svenska minnen och märken i Rom», J. Centerwall »Romas ruiner», Meyers »Rom und die Campagna» författad av d:r Th. Gsell Fels, — Viktor Rydberg, Sienkiewicz, m. fl. Joh. Bergman »Pompeji» och Aug. Mau »Pompeji in Leben und Kunst» hava skänkt mig de uppgifter jag behövt för teckningen av den begravda staden.

Jag har sökt att skildra Afrika som bakgrund till några stora mäns levnadsbanor. Nil-länderna och sjöarna vid ekvatorn växa självmant upp som en fonddekoration, mot vilken de sista åren av Gordons liv avteckna sig. Över honom finnes en hel litteratur. På svenska, i Läsning för hemmet 1884, ett sammandrag ur Wilsons, Hills, Hakes och Allens böcker. Självt har

jag nästan uteslutande begagnat Sir W. Butlers arbete: »Charles George Gordon», i vida mindre grad Archibald Forbes »Chinese Gordon». Kriget mot dervischerna har jag berättat efter G. W. Steevens »With Kitchener to Khartum».

För strutsen, babianerna, schimpansen och flodhästen är naturligtvis den outtömlige Brehm min källa. Blott ett par småbitar härleda sig från Carl Hagenbeck »Von Tieren und Menschen» och C. G. Schillings »Mit Blitzlicht und Büchse».

Kapitlet Lejon är utarbetat efter J. H. Pattersons båda böcker: »The Man-eaters of Tsavo» och »In the grip of the Nyika», kapitlet om Ngami-sjön efter Charles John Andersson: »Sjön Ngami» (på svenska), Johan August Wahlberg efter G. Grönbergs artikel i »Ymer», häftet 3, 1910, och Peter Möller efter hans egen skildring i »Tre år i Kongo».

En eller ett par av Livingstones böcker lära hava utkommit på svenska, men jag har förgäves sökt dem på antikvarisk väg. Det enda jag kunnat uppspåra är V. Goldings: »Missionsfältens hjältar, V». I stället har jag byggt min framställning på W. G. Blaikie: »The Life of David Livingstone», Livingstones egen bok: »Zambesi and its Tributaries» samt de av H. Waller utgivna: »The last journals of David Livingstone in Central Africa, 1865—1873.»

Mina källor till Stanleys resor äro: »Huru jag fann Livingstone» och »Genom de svartes världsdal», båda på svenska; vidare Dorothy Stanley: »The autobiography of Sir H. M. Stanley», och slutligen E. W. Dahlgren: »Kongolandets upptäckthistoria och Kongostatens grundläggning» (i »Tre år i Kongo»).

Sahara har jag studerat i Gustav Nachtigal: »Sahara und Sudan», E. Fromentin: »Un été dans le Sa-



hara», F. Dubois: »Tombouctou la Mystérieuse», och »Exploration du Sahara (Mission Flatters)» i Bulletin de la Société de Géographie, Paris 1882. Ofta har jag dessutom slagit i handböcker, först och främst prof. Friedrich Hahn: »Afrika».

På sidan 302 står Italiens erövring av Tripolis anförd som ett fullbordat faktum. De senaste dagarnas telegram tyckas tala ett annat språk. Jag hoppas innerligt, att en snar framtid skall visa, att jag begått ett misstag, och att Afrikas mohammedaner skola veta att försvara sina besittningar mot det skändligaste »kristna» rövaranfall vår tid hört talas om.

Källorna till Kolumbus äro: Gustav Storm »Christofer Columbus og Amerikas Opdagelse», Sophus Ruge »Columbus», O. W. Ålunds »Amerika, dess upptäckt, eröfring och fyrahundraåriga utveckling», och slutligen en artikel av E. W. Dahlgren: »Columbus berättelse om sin första upptäcktsfärd».

För »Utvandren», och även för åtskilliga uppgifter i andra kapitel, har jag funnit material i G. H. von Koch: »Emigranternas land» samt i Emigrationsutredningens Bilaga VII: »Utvandrarnas egna uppgifter». Bland övriga källor till Nordamerika märkas d:r E. Deckert: »Nordamerika», O. W. Ålunds ovan nämnda bok, A. G. Nathorst: »Jordens historia» efter M. Neumayr, Brehms »Tierleben», m. fl.

Mina sydamerikanska källor äro: W. Sievers »Süd- und Mittelamerika» och andra handböcker, Erland Nordenskiöld: »Indianlif» och »Indianer och hvita», Jules Verne: »De geografiska upptäckternas historia», band I, Axel Key: »A. F. Regnell», i Lefnadsteckningar öfver Kungl. Svenska Vetenskapsakademiens Ledamöter, band 3, häft. 1.

Idén till albatrossens färder har jag väl fått från mor Akka i Nils Holgersson och från Kiplings vita säl i Djungelboken. Valfångsten är återgiven efter Brehm och efter G. Guldbergs: »Hval- og Sælfangst», Juan Fernandez efter Carl Skottsbergs »Båtfärder och vildmarksridter», Robinson Kruse efter G. A. Gräbners upplaga. Övriga bilder från Sydhavet återfinnas mestadels i W. Sievers och W. Kükenthal: »Australien, Oceanien und Polarländer», J. D. Dana: »Manual of Geology, A. Supan »Grundzüge der Physischen Erdkunde» etc.

Jag har icke haft utrymme för mer än en upptäcktsfärd genom Australien, och dess källor äro: »Exploring expedition from Victoria to the Gulf of Carpentaria, under the command of Mr. R. O'Hara Burke» (Journal of the Royal Geographical Society, Vol. XXXII, 1862), A. Williams: »The Romance of Modern Exploration» och F. Mundell: »Stories of Travel Adventure».

Källskrifter för sydpolarfärderna äro: Otto Nordenskiöld m. fl.: »Antarctic», J. G. Andersson: »Minnen från Sydhavet» och E. Shackleton: »Antarktis hjärta» (på svenska).

Franklinexpeditionens källor äro: Capt. Albert H. Markham »Life of Sir John Franklin and the North-West Passage», A. W. Greely »Handbook of Polar Discoveries», H. W. Klutschak »Als Eskimo unter den Eskimos (Schwatka's Franklin-Aufsuchungs-Expedition)», och F. von Hellwald: »I Höga Norden», fri översättning av C. R. Sundström. Vegafärden är berättad efter A. E. Nordenskiöld: »Vegas färd kring Asien och Europa», Jeannette-expeditionen efter Jules Geslin »L'Expédition de la Jeannette au Pole Nord» och G. W. Melville »In the Lena Delta», samt slutligen Nansens polarfärd efter hans bok »Fram öfver Polarhafvet» (på svenska) och



Andrées ballongfärd efter Gunnar Anderssons »S. A. Andrée, hans följeslagare och hans polarfärd 1896—97.»

För att bereda mig till flykten genom den oändliga rymden har jag gått i skola hos Svante Arrhenius: »Världarnas utveckling», »Människan inför världsgåtan» och »Das Schicksal der Planeten»; hos Newcomb: »Astronomi för alla», i svensk bearbetning av prof. Östen Bergstrand; hos S. Günther: »Vergleichende Mond- und Erdkunde»; hos J. Franz: »Der Mond», samt hos Nordenmark: »Världsrymdens under»; och slutligen även hos Gaston Backman: »Människans förhistoria» och Nathorst-Neumayr: »Jordens historia» med flera arbeten. Denna avdelning har d:r Nils Ekholm haft vänligheten att genomse i korrektur.

Bland de otaliga upptäcktsresorna på jorden har jag särskilt utvalt sådana, som under skoltiden satte min egen fantasi i brand. Det har varit mig ett nöje och en vederkvickelse att under timmar, då det vetenskapliga arbetet över Tibet fått vila, återknyta bekantskapen med dem. Om den svenska ungdomen funne samma nöje i att följa Gordon, Livingstone, Stanley, Franklin, Adolf Nordenskiöld och andra på deras vådliga färder, så har dessa timmars arbete icke varit fåfängt.

»Från pol till pol» är icke en geografisk handbok. Den bjuder blott ett urval av skildringar från olika delar av vår jord. Åt svenska resande har jag så vitt möjligt lämnat företräde, men också varit opartisk i avseende på nationaliteten, så mycket mer som boken utkommer även på andra språk. Många länder ha blivit styvmoderligt behandlade. Den polska förläggaren har önskat ett särskilt kapitel om Polen, den czeckiska ett om Prag. Man skall sakna Grekland, Palestina, Arabien, Siam, Centralamerika, Mexiko, Chile och många andra länder, men, som sagt, här är fråga om en läse-



bok och icke om en handbok. Om de delar av jorden som uteblivit skulle med lätthet en ny, nej, flera nya böcker av samma slag kunna skrivas. Jag bjuder blott några provbitar ur det outtömliga förråd, som står till buds.

I Asien skall man kanske sakna många stora namn, Rubruquis, Plano Carpini, Benedikt Goës, Huc, Richt-hofen, Prschevskij. Men min uppgift har varit att söka giva ett levande begrepp om världsdelen, och varför skulle jag ösa ur de dödas källor, när jag själv äger minnen och erfarenheter från de flesta av Asiens länder? Genom att berätta vad jag upplevat har jag också hoppats att kunna giva de unga en känsla av att själva ha varit med.

Kapitlet om »En konungs kröning» har icke sin grund i någon släng av den engelska »kröningsfeber», som rådde i somras. Det har helt enkelt skänkt mig ett tillfälle att giva ett begrepp om det brittiska världsväldets storlek. Ej heller har kapitlet »Napoleons grav» framkallats av överdriven Napoleonsbeundran. Dess uppgift har snarare varit att giva anledning till in-flätandet i berättelsen av några viktiga punkter i Europa, som eljes kommit att saknas.

Löjtnant C. J. Otto Kjellström vid Generalstabens Litografiska Anstalt har prytt boken med bortåt ett femtiotal utmärkt väl och samvetsgrant tecknade kartor, upptagande alla de namn som förekomma i texten.

Sist men icke minst ber jag att uppriktigt få tacka statsrådet d:r Fridtjuv Berg och överlärare Alfr. Dalin för gott samarbete och för de ovärderliga råd och det ypperliga bistånd jag fått mottaga av dem.

Statsrådet Berg har med oändligt tålamod först läst hela boken i manuskript, dels för att stryka sådana stycken och uppgifter, som med rätta ansågos snarare



höra till läroboken än till läseboken, dels för att uppgöra förslag till nya kapitel, som icke borde saknas. Sedan har han läst ett korrektur i remsor och två i ombrutna ark. Jag behöver icke säga att många tryckfel, misstag och otydligheter därigenom blivit avlägsnade. Statsrådet Berg har likaledes utvalt de flesta bilderna och alla kartorna. I allt har han varit mig den yppersta och mest erfarna rådgivare; under våra överläggningar ha hans ord och åsikter verkat uppmuntrande och sporrande, och om arbetet överhuvud taget har några förtjänster, står jag därför till statsrådet Berg i större tacksamhetsskuld än någon av mina unga läsare anar.

Stockholm 6 november 1911.

**Sven Hedin.**

## INLEDNING.

### GUDS TAL.

Ur Jobs bok 38—41 kap.

*Var var du, när jag lade jordens grund? Säg det, om du har ett så stort förstånd. Vem har fastställt hennes mått — du vet ju det — och vem spände sitt mätsnöre ut över henne? Var singo hennes pelare sina fästen, och vem var det, som lade hennes hörnsten, medan morgonsjärnorna tillsammans jublade och alla Guds söner höjde glädjerop? Och vem satte dörrar för havet, när det föddes och kom ut ur moderlivet, när jag gav det moln till kläder och lät töcken bliva dess linda, när jag åt det utstakade min gräns och satte bom och dörrar därför och sade: »Härintill skall du komma, men icke vidare, här skola dina stolta böljor lägga sig»? Har du i din tid bjudit dagen att gry eller anvisat åt morgonrodnaden dess plats...? Har du stigit ned till havets källor och vandrat omkring på djupets botten? Hava dödens portar avslöjat sig för dig, ja, såg du dödsskuggans portar? Har du överskådat jordens vidder? Om du känner allt detta, så lät höra. Vet du vägen dit, varest ljuset bor, eller platsen, där mörkret har sin boning, så att du kan hämta dem ut till deras gräns och finna stigarna, som leda till deras hus?... Har du varit framme vid snöns förrådshus? Och haglels förrådshus, såg du väl dem?... Vet du vägen dit, varest ljuset delar sig, dit, där stormen sprider sig ut över jorden? Vem*



har öppnat åt regnflödet en ränna och en väg för tordönets stråle till att sända regn över länder, där ingen bor, över öknar, där ingen människa finnes, till att mätta ödsliga ödemarker och giva växt åt grässets brodd? Säg om regnet har någon fader, och vem han är, som fött daggens droppar? Ur vilken moders liv är det isen har utgått, och vem är hon, som fött himmelens rimfrost? Se, vattnet tättnar och bliver likt sten, och ytan sluter sig samman över djupet Knyter du tillhoppa Sjustjärnornas knippe? Och förmår du att lossa Orions band? Är det du som, när tid är, för himmelstecknen fram och som leder Björninnan med hennes ungar? Ja, förstår du himmelens lagar, och ordnar du dess välde över jorden? Kan du upphöja din röst till molnen och förmå vattenflöden att betäcka dig? Kan du sända ljungeldar åstad, så att de gå, så att de svara dig: »Ja, vi äro redo»? Vem har lagt vishet i de mörka molnen, och vem gav förstånd åt järtecknen i luften? Vem håller med sin vishet räkning på skyarna? Och himmelens läglar, vem håller ut dem, medan mullen smälter såsom gjutgods och jordskollorna klibbas tillhoppa?

Är det du, som jagar upp rov åt lejoninnan och stillar de unga lejonens hunger, när de trycka sig ned i sina kular eller ligga på lur i snåret? Vem är det, som skaffar mat åt korpen, när hans ungar ropa till Gud, där de sväva omkring utan föda? Vet du tiden för stengetterna att föda, vakar du över när hindarna böra kalva? . . . Vem har skänkt vildåsnan hennes frihet, vem har lossat den skyggas band? Se, hedmarken gav jag henne till hem, och saltöknen blev hennes boning. Hon ler åt larvet i staden, hon hör ingen pådrivares rop . . . Skall vildoxen finnas hågad att tjäna dig och att stanna över natten vid din krubba? Kan du tvinga vildoxen att gå i fåran efter töm och förmå honom att i ditt spår



harva markerna jämna? ... Strulshonans vingar flaxa med fröjd, men vad modersömhet visa väl hennes pennor och fjädrar? Åt jorden överläter hon ju sina ägg och ruvar dem ovanpå sanden. Hon bryr sig ej om att någon fot kan krossa dem, att ett vilddjur kan trampa dem sönder. Hård är hon mot sin avkomma, såsom vore den ej hennes; att hennes avel kan gå under, det bekymrar henne ej. Ty Gud har gjort henne glömsk för vishet, han har ej tilldelat henne förstånd. Men när det gäller, piskar hon sig själv upp till språng; då ler hon åt både häst och man. Är det du, som giver hästen hans styrka och kläder hans hals med brusande man? ... Han skrapar marken och fröjdar sig i sin kraft och rusar så fram mot väpnade skaror. Han ler åt fruktan och känner ej förfäran, han ryggar icke tillbaka för svärd. Omkring honom ljuder ett rassel av koger, av ljungande spjut och lans. Han skakas och rasar och uppslukar marken, han kan icke styra sig, när basunen ljudit. För var basunslöt frustar han: Huj! Ännu i fjärran vädrar han striden, anförarnas rop och larmet av härskrin. Är det ett verk av ditt förstånd, att höken svingar sig upp och breder ut sina vingar till flykt mot söder? Eller är det på ditt bud, som örnen stiger så högt och bygger sitt näste i höjden? ...

Se på Behemot\*! Han är ju min skapelse såväl som du, och han lever av gräs såsom en oxe. Se, vilken kraft han äger i sina länder, vilken styrka i sin buks muskler ... Hans benpipor äro såsom rör av koppar, benen i hans kropp likna stänger av järn. Förstlingen är han av vad Gud har gjort; hans skapare själv har givit honom hans skära ... Under lotusträd tager han sitt läger, i skygdet av rör och vass ... Är floden än så våldsamt, så ängslas han dock icke; han är trygg, om ock en Jordan bryter fram mot hans gap ... Kan

\* Flodhästen.



du draga upp *Leviatan*\* med krok och med en metrev be-  
tvinga hans tunga? . . . Kan du hava honom till leksak såsom  
en fågel och sätta honom i band åt dina tärnor? . . . Kan du  
skjuta hans hud full med spjut och hans huvud med fisk-  
harpuner? Ja, försök att bära hand på honom, försök att  
tänka på strid! Du lär ej göra det om igen. . . . Stolta sitta  
på honom sköldarnas rader; hopslutna äro de med fast för-  
segling . . . Han aktar järn såsom halm och koppar såsom  
murket trä . . . Ja, på jorden finnes intet, som är honom likt,  
otillgänglig för fruktan skapades han. På allt vad högt är  
ser han med förakt, han är en konung över alla de stollaste  
vilddjur . . . Så oförvägen är ingen, att han törs reta denne.  
Vem vågar då sätta sig upp mot mig själv? Vem har givit  
mig något, som jag vore pliktig att betala? Mitt är ju allt  
vad som finnes under himmelen.

\* *Krokodilen.*

## 1.

# FRÅN STOCKHOLM TILL KONSTANTINOPEL.

## EN SILVERBRÖLLOPSFEST.

Det var en gång en vandringsman, som var 45 år gammal. För 25 år sedan hade han för första gången gått ut i världen, men då var han bara en nybliven student och hade inga andra erfarenheter, än dem han inhämtat i skolan. En dag hade rektorn frågat honom: »Har du lust att följa en yngre gosse till Baku vid Kaspiska havet?» — »Ja», hade han svarat. — »Men du måste stanna där, tills gossen lärt sig hela tredje klassens kurs, och du skall vara hans lärare i sju månader. Vill du det?» — »Ja, gärna», svarade han. Och kort därpå reste de tillsammans till Baku.

Sedan dess hade han i tolv långa år strövat omkring i det stora Asien, men han hade också tillbringat tretton år hemma, ty han älskade sin hembygd och sitt land och kunde icke förmå sig att alltid vara borta.

Men nu hade ett kvarts sekel gått förbi, sedan han första gången prövade lyckan i främmande land, och han satt en dag utanför sin röda stuga på en ö i Stockholms skärgård och undrade, hur han bäst skulle fira tjugufem-årsminnet av uppbrottets dag.

Där satt han nu och funderade. Men han kunde alldeles icke hitta på ett lämpligt sätt att fira dagen. Hans föräldrar och syskon hade alla varit med, då han första gången bröt upp. De hade följt honom till ångfartyget Uleå-





Stockholms skärgård.

borg, som skulle föra honom över till Finland och Ryssland, och de hade stått kvar på Skeppsbron och viftat och tyckt, att det var rysligt hemskt att släppa en poj kvalp ut på sådana äventyr. Nu levde de ännu alla och mindes så väl den första skilsmässans bitterhet.

En ny vår hade klätt skogarna i grönska, göken gol i lundarna på Ljusterön, en skuta gled för förlig vind över fjärdens böljor, men i Siarösundet låg vattenytan nästan lugn och lyste i färgtoner, än ljusa såsom björklövets i den tidiga våren, än mörka såsom syrenernas blad. Han lyssnade och såg och tyckte, att han under alla sina år i Asien aldrig sett något så vackert som detta. Men då kom han att tänka på, att det ändå vore orättvist mot Asien att



fira minnets fest i Europa, ty över asiatisk grund hade han utsträckt sina steg, och i Asien hade de rikaste åren av hans liv förflutit.

En svala sköt pipande och snabb som en pil genom luften. Så slog det honom: »Nej, det vore bra själviskt, om jag ensam skulle fira min silverbröllopsfest därborta i öknarna. Det finns ju tusentals gossar och flickor i Sverige, som skulle vilja vara med. Men hur skall det gå till? Icke kan jag bjuda dem alla att deltaga i en färd om sju tusen svenska mil. Det skulle ju bli en karavan så stor och lång, att dess sladd ännu rörde sig i dalarnas djup, medan förtruppen skrede fram över de höga, svala vidder, där vindarna och de vilda fåren hava sina hem.»

»Men det finns ett annat sätt», tänkte han. »De behöva blott följa mig med sina tankar, och det är ju ändå huvudsaken. Själva kunna de stanna i sina stugor därhemma i Sverige. Det vore ju grymt att trötta dem med långa ritter på vaggande kameler eller på små knubbiga hästar i yrande snö. Blott i tankarna skola de följa mig från Stockholm, kors och tvärs genom Asien och så åter hem till Stockholm, och jag skall vara deras vägvisare. Jag skall föra dem till Österlandet, till Persien och Indien, de gamla sagornas hem, till Pamir, Världens tak, den eviga snöns och isens förrådshus, till det ödsliga och vilda Tibet, till den stora sandöknen i hjärtat av Asien, till det härliga Japan med dess duktiga och tappra folk, till det omätliga Kina och slutligen till Sibirien, där kölden råder fjärran i norr. Och jag skall föra dem till den väldiga världsdal, som under de sista 25 åren varit mig liksom en brud och en maka.»

## AVRESAN FRÅN STOCKHOLM.

Hösten hade kommit, hösten 1905.

Vi hade tillbringat sommaren på Utö i södra delen av Stockholms skärgård. Där hade vi under stormiga dagar



suttit vid de gråa urbergshällarna och lyssnat till östersjövågornas klagande sång. Och vi hade varit vid Älvsnabbens branta hamnklippor och sett de rostiga moringar, som ännu sitta kvar i berget. I dem hade kablar och förtöjningar varit fastgjorda. Mellan klipporna kvardröjde liksom minnet av ett eko, framkallat av ankarspel och rasslande kättingar, luckor och lavetter, fladdrande segel och smällande tåg, gnisslande bommar och gnällande styren. I tankarna kunde man se en ståtlig flotta bogseras av roddare ut genom inloppet och hissa segel på Mysingsfjärden. Det var den store Gustav Adolf, som för alltid lämnade sitt land.

Men nu voro vi åter i Stockholm, och utanför våra fönster trängdes ångbåtar och vedskutor kring Nybrovikens kajer. I stället för de lugna dagarna på landet rådde en stigande oro i mitt hem. Vi gingo alla som under ett tryck. Vi önskade, att det skulle upphöra, och ändå tyckte vi, att de sista dagarna voro alltför korta. Alla försökte att se glada ut, och ändå plågades vi av den förestående skilsmässan.

Ett ringande på tamburklockan från morgon till kväll, ett spring genom rummen! Här komma några karlar med de nya reskistorna av korg, överdragna med svartmålad segelduk; där avlämnar ett bud en instrumentlåda, under det att det fotografiska magasinet skickat upp en hel lår med plåtar. På alla bord och stolar ligga saker, som skola med, instrumenter, vapen och ammunition, kläder, handdukar, tvättsaker, böcker, skrivböcker och block, färger och pennor, lyktor och verktyg, mörka glasögon och kikare, apotek och förbandsartiklar. Det är omöjligt att uppräknat alla dessa ting. Innan de blivit stuvade, äro åtta kistor fyllda.

Min väg skall föra mig genom många städer, innan jag är där ute i de ödsliga vildmarkerna. Där kunde jag köpa flera av de saker, jag behöver under resan. Men jag gör det ej. Allt skall tagas med från Stockholm. Där borta



skall varje sak påminna om mitt hem och mitt hemland och om de händer, som skötte packningen.

Nu är den sista dagen inne, den sextonde oktober. Kistorna stängas med remmar och lås, väskor och fodral knäppas igen. Vid middagsbordet är hela familjen samlad, utan gäster.

Flera av mina bekanta hade reda på, att ett uppbrott förestod, men blott mina allra närmaste visste dagen. Jag kunde mycket väl undvara alla de lyckönskningar och handtryckningar och omfamningar och »farväl» och »lycklig resa» och »var rädd om dig» och »välkommen igen», som man eljes får mottaga, då man reser bort för flera år. Det var nog svårt ändå att slita alla band.

Timmarna gå. Min gamla far läser ett kapitel ur bibeln och talar kloka och förhoppningsfulla ord. Två täckvagnar köra fram till porten. Jag tar farväl av husets tjänare och av mitt gamla arbetsrum. Vi stiga upp i vagnarna. På andra sidan viken lysa fönstren i Strandvägens hus. Hjulskramlet ekar riktigt hemskt mot Arsenalsgatans stenläggning. Det känns, som om vi vore på väg till en kyrkogård.

Där står Karl XII, kunglig och rak, och pekar oavvänt mot öster. Mellan Jakobs gamla kyrka med dess djupa orgeltoner och operan med dess spelande orkester går vår väg till Gustav Adolfs torg. — Där reser sig den store segerkonungens ryttarstod värdig och lugn över nutidens id och ävlan. Det lyser i några fönster i slottet, där jag nyss varit uppe och tagit farväl av den gamle kungen. Vagnen rullar nedför Fredsgatan. Jag avundas varje vandringsman, som går på trottoaren och slipper att resa bort.

Vi stanna vid Centralstationen. Mina saker äro redan inskrivna till Berlin. Perrongen vimlar av resande och deras bekanta. Stadsbuden komma knogande med deras väskor, faltar och fodral. Mina föräldrar och syskon och ett par gamla vänner bilda en grupp kring mig. Det ringer första gången — fem minuter kvar! Har man då något på



hjärtat, så är det bäst att säga det genast, annars blir det för sent.

Åter ringer klockan som till en avrättning — två minuter kvar! Två fattiga minuter av ett helt liv! Man ville tänja ut dem i det oändliga, och ändå äro de långa som evighet.

Vid tredje ringningen fräser ångan i vita moln från lokomotivet, och den gälla ångvisslan ger signal till avgång. Jag hoppar upp på plattformen och stänger järngrinden. Tåget rör sig först långsamt och tungt, sedan allt fortare och lättare. Men då har jag redan sagt dem ett sista långt farväl, och jag ser deras vita näsdukar förminsas och försvinna i mörkret. Och då har resan börjat på den väg, som leder till det innersta Asien och till den yttersta östern.

### EN NATT PÅ TÅGET.

Som en olja rullar tåget i väg över sina blänkande skenor, och under dess tyngd dundrar järnvägsbron över Mälmarviken. Där ha vi Strömsborg, som förr var så vackert. Där brinna lyktorna på Vasabron, och deras spegelbilder dallra i vattnet, och längre bort resa riksbyggena sina tunga, skymmande stenmurar. Utan dem hade Helgeandsholmen kunnat vara en av jordens skönaste öar. Det gamla är ändå det bästa. Här susa vi förbi Riddarhuset med dess förnäma fönster och dess vackra tak. Och där står Gustav Vasa med sitt långa, böljande skägg. Fin som en nål pekar Riddarholmskyrkans tornspira mot stjärnorna. Där nere i de mörka gravvalven slumra våra stora kungar.

På Munkbron och Mälartorget är handeln slut för dagen. Men över slussbroarna strömma människor och åkdon fram och tillbaka mellan Norrmalm och Södermalm.

Ett underligt, instängt fräsande ljud höres, då tåget susar genom den trånga tunneln. Den är sprängd i berget under väldiga hus och under gator och gränder, under



Urvädersgränd, Hökengatan och Götgatan. En vissling för-råder, att vi åter äro ute ur tunneln och ila förbi Södra bangården, och så korsa vi Vollmar Yxkullsgatan på tvären, bäras av ännu en järnvägsbro över Årstaviken och lämna Liljeholmens station bakom oss.

Nu äro vi ute på landsbygden. Genom fönstret tittar det nattsvarta mörkret in. Då och då fara små ljuspunkter förbi; det är lampor, som brinna i gårdar och byar. Snäll-tåget stannar endast vid de stora stationerna. För varje minut som går lämna vi en bit av Sveriges jord bakom oss. Här är Tumba med riksbankens pappersbruk, och här är Södertälje med sin djupt inskurna kanal.

Åter saktas farten, alla bromsar äro tilldragna, ång-visslan ljuder, och i tjugu minuter stannar tåget vid Gnesta. De resande stiga av för att äta sin aftonvard i matsalen. Och då jag kommer tillbaka till min kupé, finner jag bädden färdig med vita, rena lakan och en röd filt. Konduktören frågar, när jag önskar att bli väckt, och sedan somnar jag lika lugnt och gott som på något hotell.

I den tidiga morgonen föras vi över skånska gränsen och Helgeå till Hessleholm. Där mötas fem banor, och där plägade snapphanarna ströva omkring i den vackra Finjasjöns skogar.

Kupén har åter blivit städad. Jag sitter vid fönstret och ser, hur Skånes slätter skymta förbi. Här är varmare än i Stockholm; vi ha ju farit söderut hela tiden. Banan snuddar vid Ringsjöns nordvästra hörn och kommer i Eslöv i beröring med många andra järnvägslinjer. Över Kävlinge å rulla vi undan till Lund. Redan på långt håll synas dom-kyrkans torn resa sig över den gamla universitetsstaden. Där inne i gränderna sitta studenterna och plugga i sina kammare. Har man tid, så kan man stanna en dag och gå och bese det hus, där Tegnér skrev Fritjofs saga. Men snälltåget unnar oss blott en kvart, innan det fortsätter utmed kusten av Öresund till Malmö. På andra sidan ana vi danska kusten och Köpenhamn.



Nu är det icke mycket kvar av Sveriges jord. Då snälltåget stannar nästa gång, äro vi i Trelleborg. Därutanför gå solglittrande vågor över Östersjön.

### I MORFARS TID.

Då Karl Johan var kung, gick det icke så lätt att resa mellan Stockholm och Trelleborg. Då fick man nöja sig med att åka de sextio milen efter hästar. Stora landsvägen från Skåne ledde över Växjö, Jönköping, Grenna, Linköping, Norrköping och Fittja. Min morfar, som var riksdagsman i prästeståndet, körde ofta den vägen, och någon gång tog han en av sina döttrar med sig, så att jag vet precis, hur det gick till. Min mor har berättat, hur det var att sitta baklänges och skaka genom sextio mil.

Två gånger i veckan gick posten upp till Stockholm och var på väg i minst fyra dygn. Om man hade en resa beramad, så skickade man förbud med posten, och skjutsbönderna utefter vägen måste då hålla hästarna klara. Hade man icke särskilt bråttom, så offrade man sju eller åtta dagar åt färden och tillbringade nätterna i gästgivaregårdar eller hos bekanta i de städer man passerade. Morfar brukade hälsa på hos biskop Tegnér i Växjö och sedan hos hans efterträdare Heurlin. Då morfar, trött av åkningen, gått och lagt sig, brukade biskopen komma upp och sätta sig på hans sängkant och prata, tills klockan gick på fyra.

Morfar var kyrkoherde i Balkåkra församling ej långt från Ystad. En gång hände det sig, att postmästaren i Ystad hastigt dog, och en efterträdare skulle tillsättas. En vän till prosten ville gärna ha platsen och skrev från Ystad ungefär så här: »Kära bror, vare det långt ifrån mig att be dig resa upp och fälla ett gott ord hos kungen till min förmån. Du skall visst inte resa till Stockholm för min skull, men gör i alla fall, vad du kan.»



Medan mormor läste brevet, märkte hon, hur hennes man gick och stökade i rummet, och hon frågade: »Vad har du för dig?» — »Jag packar.» — »Du tänker väl inte resa?» — »Jo, jag reser i kväll.» — »I kväll!» — »Ja, i morgon kväll går posten, och den medför förslag till ny postmästare.»

Prosten hade sin egen lilla täckvagn, som gjordes i ordning, hans kappsäckar och filt stuvades in, det första paret hästar spändes för, han tog farväl av de sina och körde bort från Balkåkra. Men då han denna gång icke hunnit skicka för-bud med posten, måste han göra alarm vid varje skjutsgård för att så fort som möjligt få nya hästar. Och trettio gånger hade han att byta hästar, innan han kom fram till Stockholm.

Småland låg under snö. Han lämnade då täckvagnen i sticket och fortsatte i en öppen släde genom piskande snöyra. Längre fram blev det åter barmark, och då hyrde han en »rapphöna». Han åkte dag och natt utan att unna sig annan vila än den, som var nödvändig vid hästbytena. Slutligen körde han med det sista hästparet över Liljeholmsbron, genom Hornstulls välvda port och hela långa Hornsgatan igenom, där på den tiden små låga träkåkar intogo de nutida stenhusens platser. Han hade kört på 96 timmar, vilket ansågs vara ett rekord, ty det var snabbare än posten.

Han gick genast upp till Karl Johan och framförde sitt ärende, och kungen svarade: »Han har platsen.» Dagen därpå kom posten med förslag till en annan, som hade förord av Brahe, konungens gunstling. Och för honom talade Brahe hos kungen, men kungen svarade, att han redan hade givit sitt löfte och icke kunde ändra sitt ord.

Så for prosten hem igen till Balkåkra. Han hade offrat tio dagar och haft mycket obehag blott för att fälla ett gott ord för en vän. Men så var han också en hedersman.





Ångfärjeleden Trelleborg—Sassnitz samt Rygen.

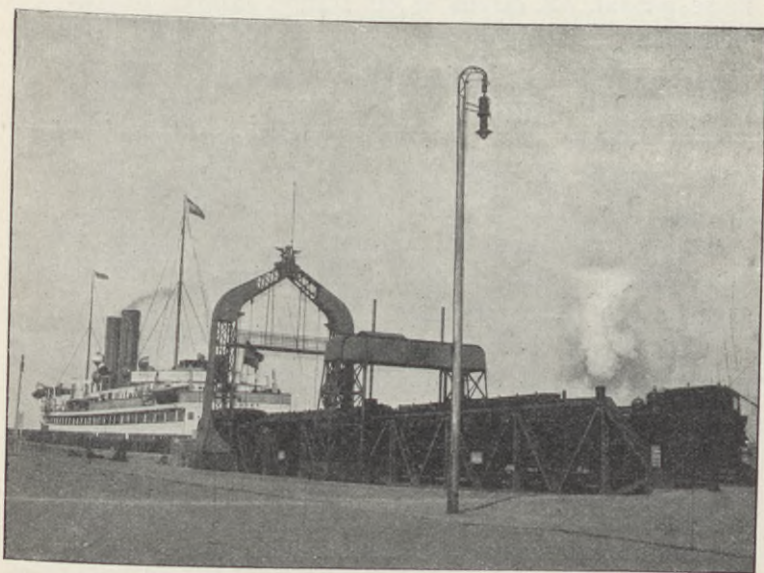
## ÖVER ÖSTERSJÖN.

I Trelleborg är det väl slut med järnvägsresan, tänker man och undrar, varför icke konduktören kommer och öppnar kupédörren och ber de resande att stiga ut. Det är väl inte meningen att fortsätta med tåget rakt över sjön heller!

Jo bevars, det är just vad det är. Samma tåg och samma vagnar, som i går kväll förde oss bort ifrån Stockholm, gå helt lugnt över Östersjön. Vi behöva alldeles icke stiga ur förrän i Berlin. Det är, som om vi i Stockholm flyttat in i ett litet hus, som efter 24 timmar befinner sig i hjärtat av Tysklands huvudstad. Bekvämare kan man inte gärna ha det på en resa.

Från Trelleborg går en telefonlinje över till tyska kusten, ty nu kan man verkligen sitta vid sitt skrivbord i Stockholm och prata med sina bekanta i Berlin. Och de elektriska samtalen löpa genom en kabel, som ligger på Östersjöns botten, hela 50 meter djupt. Den går i rak linje mot sydsydöst.

Och lika rakt går tåget åt samma håll, men lyckligtvis behöva vi icke åka på havsbotten. Den del av tåget, som



Trelleborgsfärjan.

skall över till Tyskland, skjutes helt enkelt av lokomotivet ut på en väldig färja, som med järnkrampor och krokare ligger stadigt fastgjord vid Trelleborgs hamnkaj. Den svenska grundens skenor äro i direkt samband med färjans, och då vagnarna väl äro ombord, fästas de med kedjor och krokare för att stå riktigt stadigt, om fartyget börjar rulla.

Om nu den resande ligger och dåsar på en soffa i sin kupé, så skall han visserligen lägga märke till visslingar



och signaler och skrammel av tunga järndoningar, och han skall se, att det plötsligt blir helt mörkt i kupéen. Men först då det entoniga suset och den eviga skakningen av de rullande hjulen förvandlas till en mjuk och tystlåten vaggning, skall han förstå, att han är ute på Östersjön.

Men vi nöja oss visst inte med att ligga och dåsa. Knappt ha vagnarna blivit förankrade på färjan, förrän vi skynda upp på övre däckets med dess präktiga gångbanor. Vi se genast, att färjan är ett ståtligt fartyg. Den är 113 meter lång, vit och fin och skinande ny överallt. Och sådana utrymmen, en sådan rikedom! Det är ju som en festvåning på ett hotell i en huvudstad! I matsalongen stå borden dukade, och resande svenskar och tyskar slå sig ned i grupper till frukosten. Och här finnas ju särskilda salonger för kaffeservering och rökning, för läsning och skrivning. Här finnes till och med en liten boklåda, där en pojke säljer resehandböcker och romaner och dagens svenska och tyska tidningar.

För oss är dock ingen brådska med maten; vi måste ut i fria luften och se, hur Sveriges kust försvinner i norr. Färjan glider just nu ut ur hamnen, och för varje minut som går för den oss allt längre bort från fosterjorden. Nu upp- rullar sig hela staden för vår syn: dess magasinshus och nybyggnader, dess skorstenar och alla fartygen i hamnen. I allt mindre skala synas husen, landstrimman smalnar vid horisonten, några mörka skyar däröver äro rökpelare från ångbåtar och verkstäder.

Vi stå kvar, så länge ännu en aning skönjes av vår svenska kust. Vi veta ju ej, om vi någonsin skola återse den, men vi förstå, att vi aldrig skola ila bort från berg och stränder med samma känslor som nu.

Och vi ånga så lätt ibland lekfulla böljor genom ett farvatten, rikt på stora minnen, över ett hav, som bevittnat många underbara bedrifter och sagolika äventyr.

Nu råder fred på Östersjön. Svenskar, danskar, ryssar och tyskar göra upp sina mellanhavanden i godo. På



havets botten, bland vrak och spillror slumra vikingar och hjältar, som kämpat för sitt land. Samma höststormar som fordom rulla den blygråa bränningen mot kusten, men i klara sommarkvarnar glittra de blåa vågorna, som om de försilvrats under solen.

### TILL BERLIN.

Så gå de fyra timmarna blott alltför hastigt, och innan man hunnit vänja sig vid havets jämna vidder, framskymtar en strimma av land om styrbord. Det är Rygen, Tysklands största ö, som tvärbrant reser sina vita kritklippor ur havet. Ja, de resa sig och växa framför oss och stå där, genomskurna av farliga ättestupor och liknande en skummande bränning, som förvandlats till sten.

I en regelbunden båge svänger färjan in mot land, och i Sassnitz hamn passas hennes skenor noga in med den tyska jordens järnvägsspår. Vi skynda oss att intaga våra platser i kupéerna, ty inom några minuter är det tyska lokomotivet framme och drager våra svenska vagnar in på Rygens mark.

Det entoniga suset av järn mot järn börjar ånyo. Bakom oss försvinna kusten och färjan, och för sista gången se vi ännu en flik av svenska flaggan.

Platt som en pannkaka ligger Rygen över Östersjön, och tåget för oss genom ett landskap, som påminner om Sverige. Här växa unga tallar och granar, här springa fridlysta rådjur och harar omkring utan att visa den ringaste fruktan för lokomotivets buller och vagnarnas dån.

Ännu en färja för oss över det smala sund, som skiljer Rygen från fastlandet. Genom fönstret se vi torn och spiror och tätt packade hus. Det är Stralsund. Varje tum av jord, som omger oss, har varit svensk. Här i trakten landsteg Gustav Adolf med sin här. Och i Stralsund upplevde Karl XII ett år av sin hjältesaga.

Då vi se Nikolaikyrkans båda ofullbordade torn höja sig över Stralsund, gå våra tankar tillbaka till den kol-



mörka november natt, då tvenne långväga ryttare sprängde fram till stadens port. Deras kläder voro slitna och urblekta av ömsom sol och regn. Själva voro de överhöljda av damm från landsvägarna, och det ångade om deras trötta, skälvande hästar. Den ena ryttaren var Karl XII, den andra var Düring, den sista i den stora skara, som ledsagat konungen från Turkiet, och den sista, som orkat att följa honom på den vilda jakten genom Europa.

Solbränd, senig och rak, »i med- och motgång lika» — man tycker sig kunna se honom ännu på gatorna i Stralsund. Man ser, hur han ett år senare arbetar sig ut genom is och snöyra, och hur »Snapp-opp» för fulla segel för honom genom natten över Östersjön.

I skymningens timme går vårt tåg rakt söderut genom Pommern, och innan vi äro i Brandenburg, har höstaftonen insvept det nordtyska låglandet i mörker. Men ännu se vi genom fönstren glesa gårdar, dit lantmännen köra hem sina hästar. Vi se köksträdgårdar och dungar av träd, små bälten av ungskog med tall och gran så smala och smäckra, att de på sin höjd kunde duga till master åt rospiggar.

Här leder en bro över en liten å, där slingrar en välhållen landsväg mellan ett par små sjöar. En gångstig leder genom ljungheden. Än susa vi över sandbunden mark, än utmed randen av en mosse, men tid efter annan skymta byarna förbi, och lamporna brinna redan i husen. Ja, vi stanna till och med ett par gånger vid städer, där det går livligt och brådiskande till på perrongerna, och vi se, hur varje odlingsbar fläck av jorden upptages av åkrar och fält.

Flackt och enformigt är landet. Ej ett berg, knappt en obetydlig kulle reser sig över dess jämna grund. Och dock har det en särskild tjusning för främlingen från Sverige. Han tänker på den tid, då svenska kanonvagnars hjul på dessa vägar kippade och smackade i gyttjan, innan vinterfrostn kommit för att göra deras framfart ännu högljuddare. Han tänker på manliga bragder och modiga män, på tidiga



uppbrott och nummerhästar, som längtande gnägga vid re-  
veljen; på segrar och ärorika freder och på de erövrade  
fanorna därhemma.

Är han uppmärksam, så skall han finna ändå mycket  
äldre minnen på det nordtyska låglandet. Flyttblock av  
svensk granit ligga kringspridda på slätten. Som milstenar  
ligga de här och vittna om gränsen för den skandinaviska  
inlandsisens utbredning och tillbakagång. Under ett kallare  
och fuktigare tidsskede i jordens historia täcktes hela  
norra Europa av en kapp av is, och detta skede kallas is-  
tiden. Ingen vet, varför isen famnade Skandinavien och  
angränsande länder och öar och svepte som en bred ström  
över Östersjön. Och ingen vet, varför klimatet sedan blev  
varmare och torrare och tvingade isen att smälta bort och  
steg för steg blotta marken. Man vet blott, att det skett,  
och att flyttblocken i norra Tyskland endast kunnat forslas  
hit på ryggen av en oerhörd isström. Ty de bestå av  
bergarter, som endast finnas i Skandinavien. Isen har  
ryckt dem lösa från fasta fjället. Isen har under sin lång-  
samma rörelse mot söder fört dem med sig, och då isen  
smälte, blevo flyttblocken kvar.

Vi susa som genom en kyrkogård med gravstenar över  
en förgången storhet både i jordens och vår egen historia.  
Och då vi nu se oss omkring, finnes intet annat, som på-  
minner om hemlandet, än små emaljplåtar med korta upp-  
lysningar: »rökning förbjuden», »nödbroms» o. d., som sitta  
fastskruvade i kupéens väggar.

Väl är vårt rullande rum präktigt upplyst inifrån, men  
snart blir det ljus också därute. Som stjärnskott i natten  
kila ljuspunkterna förbi. De tätna, de komma i hela rader  
och knippen av elektriska lampor, lyktor och upplysta  
fönster. Vi äro i utkanterna och förstäderna av en väldig  
stad, en av de största på jorden, den tredje i Europa.

Omkring oss resa sig massor av stora, tunga hus, och  
mellan dem saktar tåget farten. Vi stanna vid den ban-



gård, som fått sitt namn efter staden Stettin. Den är en av de fem, från vilka man kan resa ut över hela Europa och genom Sibirien ända bort till den yttersta östern. Konduktören släpper ut oss, vi skynda att få tag i en droska, och inom några minuter äro vi i hjärtat av Berlin.

Om vi på bordet utbreda en karta över Europa, där alla järnvägar äro inlagda med svarta linjer, så äro vi frestade att tro, att det är fråga om ett nät med oregelbundna maskor. I alla knutarna sitta städer eller stora samhällen, som tack vare järnvägarna äro i ständig förbindelse med varandra. Men om vi fästa blicken vid den trakt, som närmast omger Berlin, så tycka vi oss se en jättestor spindelväv, vars trådar äro av blänkande järn, och i vars mitt en stor spindel sitter, och den spindeln heter Berlin. Ty liksom en spindel fångar sitt rov i det konstrikt spunna nätet, så drager Berlin med järnvägarnas hjälp liv och rörelse till sig icke blott från Tyskland utan från hela Europa, ja från hela jorden.

Men kunde vi förflytta oss hundrade mil rakt upp i luften, och hade vi så goda ögon, att vi kunde se alla Europas kuster och landgränser och tydligt kunde urskilja de fina linjer, som äro järnvägar, så skulle vi också se små svarta, korta figurer, som kilade fram och tillbaka över dem. Det skulle se ut som en enda myllrande myrstack alltihop, och efter varje myra skulle vi se ett litet moln av stenkolsrök. I Skandinavien och Ryssland skulle rörelsen te sig mindre livlig, men mitt i Europa skulle myrorna vimla om varandra och ha förfärligt bråttom.

Och antingen det vore vinter eller sommar, dag eller natt, så skulle brådskan aldrig minskas. Från vår höga utsiktspunkt skulle vi om natten se de oräkneliga tågen som små lysmaskar kila fram överallt. Om vi komme utifrån rymden och såge denna syn för första gången, skulle vi kanske undra, varför dessa små svarta ting aldrig unnade sig någon ro. En enda fattig söndag på året borde de väl få vila sig, eller på julafton eller midsommardagen.



Nej, de ha ingen tid till vila. Rastlöst måste de fara av och an mellan städer och stater, mellan kusterna och det inre av världsdelen. Godstågens vagnar äro fullproppade med olika varor från alla jordens hörn. Där forslas boskap till städerna för att slaktas, där föras livsförnödenheter och åkerbrukets avkastning, och med tillhjälp av de snabba tågen komma de kallare delarna av Europa i åtnjutande av frukter från söderns länder: bananer, apelsiner, druvor. Från de stora industristäderna utsändas åt alla håll maskiner, åkerbruksredskap, krigsmateriell, tryckpressar och tusen och åter tusen andra ting. Ett land som Sverige kan endast med ångbåtarnas och järnvägstågens hjälp vinna marknad för sina skogars timmer, sina gruvors järn och för den vackra granit och porfyr, som är så eftersökt utomlands.

Och vilken fördel för människorna själva äro icke järnvägarna! För knappt hundra år sedan var en resa till Rom eller Konstantinopel ett stort företag. Nu går den så lätt och ledigt. Man reser till Paris för att bevista en kongress och är tillbaka efter några få dagar. Och vart man än beger sig i Europa, så finner man kupéerna fulla av resande: affärsmän och ämbetsmän, officerare och soldater, som fara från en förläggningssort till en annan, turister, som blott äro ute för nöjes skull, tidningsmän och författare, som samla reseintryck, vetenskapsmän, som äro på väg till sina forskningsfält, hemliga ilbud från beskickningar i främmande länder, alla äro de lika beroende av tågen, och ingen människa tänker längre på hästar och skjuts, om det icke är på avlägsna ödevägar, dit ännu icke järnvägsskenorna framträngt.

På detta sätt har under senare hälften av förra seklet förbindelsen mellan Europas folk år från år blivit alltmer utvecklad. På haven äro ångbåtarna detsamma som tågen på land. De stora avstånden utgöra icke längre något hinder. Människor, stater och världsdelar ha kommit varandra närmare. De smälta allt mera tillsammans. De utbyta varor



och tankar. Det dagliga livets arbetsvinst och den andliga odlingens frukter spridas allt lättare över hela jorden. Den fredliga utvecklingen har kommit in i mera lagbundna banor är fordom. Endast kriget kan rubba den. Därför äro krigen mera sällsynta än förr. Alla väl ordnade stater äro beredda på krig men göra allt för att undvika deras omstörtande våld.

### TYSKLANDS HUVUDSTAD.

Förvånad och uppmärksam går främlingen från Sverige omkring på gatorna i Berlin. Han låter väl icke förbluffa sig, men han tycker, att det är en vådligt stor stad han kommit till. Då han skall över de gator, som likt huvudpulsådror genomkorsa stadens inre delar, måste han se sig noga för. Annars kan han bli överkörd av en blixtsnabbt framrusande automobil eller en elektrisk spårvagn. Det vimlar av åkdon av alla upptänkliga former. Men nu för tiden börja automobilerna att ta loven av de andra, och hästdroskorna bli alltmer sällsynta. Och mitt ibland de snabba vagnar, som drivas med elektricitet eller bensin, lunka de långsamma omnibusarnas hästar, klumpigt kryssande sig fram i denna oavbrutna ström av fordon, bland dessa körande, styrande och åkande människor, som alltid tyckas ha så rysligt bråttom. Det ser ut, som om var och en av dem trodde, att världens väl och ve berodde på, att just han kom fram i tid.

Polisen håller sträng ordning. Man kör till höger. Den som tredskas får plikta. Ingen får hindra trafiken. Allt måste löpa som en olja. Men oaktat dessa oavbrutna strömmar av människor och åkdon är det ändå ganska tyst på Berlins gator. Ty de äro belagda med asfalt, och de flesta åkdonen ha gummiringar kring hjulen. Det är icke på långt när så bullersamt som på Stockholms gator. Men Stockholm är i stället oändligt mycket vackrare än Berlin.



Du skall icke tro, att det är nog med denna svindlande trafik på gatorna. Nej, hela järnvägståg rulla rakt igenom Berlin och i ringbanor omkring stadens ytterkanter. Och om de hölle sig till jorden, skulle man inte förvåna sig så mycket, men de kila uppe i luften på höga järnbroar och under jorden i elektriskt upplysta tunnlar. Med dessa underjordiska järnvägar kan man för en billig penning på några minuter komma från den ena änden av Berlin till den andra.

Där finnes mitt i Berlin en järnvägsstation, som heter Fredriksgatans bangård. Den liknar en oerhörd hall av järn och glas, och i dess inre löpa flera parallella spår med perronger emellan. Gå dit någon gång, när du har tid, det gör alldeles detsamma vid vilken timme på dygnet. Där rusa alltid människor in och ut, uppför och nedför trapporna. Där stå de i kö vid biljettluckorna, och där trängas stadsbuden med koffertar och väskor på ryggen. Du, som icke har bråttom, kan ju stanna en halvtimme på en perrong, om du icke dessförinnan blivit litet yr i huvudet av det ständiga bedövande dån, som fyller hallen, då snälltågen i vinande fart köra in och ut. Då tjänar det till intet att söka tala, man bara springer för att få tag i sina platser. Och knappt ha de resande hunnit ut och de nya skyndat in, förrän konduktörerna smälla igen dörarna, visselpipan ljuder, tåget ger en signal, som ånyo slår lock för dina öron, och så rusar den tunga raden av vagnar ut ur hallen för att så fort som möjligt lämna plats åt nästa tåg. Se efter, om icke ett tåg kilar förbi varannan minut! Och detta sker icke blott under den korta tid, du står där med klockan i hand, utan hela dygnet, hela året om. Jag kan icke tänka mig något mera nervskakande än att vara ansvarig stationschef vid denna bangård. Vartenda tåg, som rullar in, kommer ju som en stormil från havet.

Nej, då går jag hellre till den närbelägna plats, där Segerkolonnen reser sin räfflade spira över Berlin, med





Det inre av Berlin från Segerkolonnen till slottet.

tre rader förgyllda kanoner i räfflor, erövrade från Frankrike. Och jag går hellre och promenerar på de svala gångarna i Djurgården, där hela Berlin plägar lustvandra om söndagarna med barn och blomma. Och då jag fortsätter mot öster, måste jag gå genom en väldig pelarport, Brandenburgerporten, vars doriska kolonner uppbära segergudinnans fyrspann i driven koppar. Här tågade den tyska hären in i staden, sedan Frankrike blivit besekrat och kejsarriket grundlagt.

På den andra sidan sträcker sig mot öster en av Europas namnkunnigaste gator. Den heter »Under lindarna» (Unter den Linden), och kan med skäl kallas Berlins hjärta, från vilket otaliga pulsådor utgå åt alla håll. Väl finnas längre gator, ty »Under lindarna» är blott en kilometer lång, men knappast bredare, ty dess bredd är 60 meter. Och mellan växlande kör- och gångbanor bringa fyrdubbla rader av lindar och kastanjer en välgörande hälsning från den fria naturen, mitt i skötet av denna stora stad av sten med dess regelrätta gator och dess tunga, gråa hus.



Då du vandrar »Under lindarna», passerar du både främmande ambassader och tyska ministerier, du ser konstakademiens hus och akvaret, där du ovillkorligen måste gå in för att titta på havets underliga djur, som trivas i vattenbehållare av glas. Ett stycke längre fram går du förbi gamla kejsar Wilhelms palats, vars gemak ännu stå orörda sedan hans tid. I ett hörnfönster på nedre botten brukade han stå, vitskäggit och böjd, och se på sitt trogna folk.



Berlin.

I förgrunden Fredrik den stores ryttarstod; i bakgrunden slottet.

Det är just vid middagstiden, fina vagnar och automobiler susa förbi, och trängseln är stor. Då höras mässingsinstrumenters uppfriskande toner, åtföljda av flöjters och trummors ljud. Vaktparaden kommer marscherande, och massor av nyfikna vandrare följa den i takt. Musikens toner fylla gatan, den ridande polisen håller ordning, solen står som högst. Det är verkligen vackert och festligt.



Nu marschera vi förbi vetenskapsakademien och kungliga biblioteket, och på sin höga bronshäst blickar Fredrik den store ned över den nya tidens barn. Här ha vi operan, den sceniska konstens och sångens hem, här är universitetet med sina tio tusen studenter, där tyghuset med sina stora samlingar ur krigshistorien. Vi gå vidare över slottsbron, som spänner sin båge över Spree, och följa vaktparaden över »Lustgårdens» gångar. Musiken stannar vid foten av Fredrik Wilhelm den tredjes stod, och folkmassan står hopad däromkring och lyssnar, ty nu spelas det ena numret efter det andra. Så sker dagligen för att roa Berlins goda borgerskap.

Kring Lustgården äro många märkliga byggnader: ett helt kvarter av konstmuseer och tavelgallerier, domkyrkan och kungliga slottet. Visst ser det ganska förnämt ut, detta palats, men det ligger för inklämt och längtar förgäves efter den friska luft, som sveper omkring Stockholms slott.

### DONAU.

Nu är det verkligen på tiden, att vi bryta upp från Berlin. Om vi stannade lika länge i alla de märkvärdiga städer, vi skola passera, så skulle vi aldrig hinna hem till gamla Sverige igen. Till Konstantinopel ha vi ännu 200 mil, men vi bry oss nu icke om att tänka på annat än de första tretton timmarna, som skilja oss från Österrikes huvudstad, Wien.

I susande fart för oss snälltåget söderut genom Brandenburg. Timme efter timme sitta vi vid fönstret med kartan i hand. Vi se, hur städer, byar, gårdar, skogar, åkrar och landsvägar flyga förbi. Det går så fort, att vi knappt hinna betrakta allt. Bäst man sitter och tittar på ett kyrktorn därute på slätten, så försvinner det i fjärran, och vår uppmärksamhet fångas i stället av ett par hästar, som äro på vippen att skena med ett hölass.

Innan man vet ordet av, är man i ett annat land. Nu korsar vi österrikiska gränsen och fara in i Bömen. I en



härlig och rikt befolkad, skogbevuxen dal följer banan i en rad av kurvor floden Elbe. Då konduktören längre fram vid en stor och livlig station ropar: »Prag», beklaga vi, att vi icke ha tid att stanna några dagar för att få stryka omkring på gator och torg i en av Europas vackraste och äldsta städer. Vi hinna knappt ägna en tanke åt Königsmarks stormning av Prag under trettioåriga krigets sista dagar, hur han bröt borgares och studenters försvar, brandskattade staden och förde ett byte av ovärderliga konstföremål till Sverige. Och så ljuder lokomotivets visselpipa igen, och med ilande fart rullar tåget vidare till Wien.

Här regerar kejsar Frans Josef, och han ensam är lika märkvärdig som någon av Wiens sevärdheter.

Om Wien är en av det mänskliga vetandets och förfiningens brännpunkter, och om tusentals underbara ting finnas att skåda inom dess murar, så äger det dock ingenting, som är märkvärdigare än den gamle kejsaren. Icke därför att han är så gammal, eller därför att han ännu lever kvar såsom en av de sista av ett eljes bortdött släktled, utan därför att det är han, som genom sin vördnadsvärda personlighet håller ihop ett rike, sammansatt av så många olika länder, folkslag och trossamfund.

Hans liv har varit rikt på växlingar och sorger. Han har levat genom krig och uppror och omvälvningar och med skicklighet och klokhets hållit ihop alla de stridiga människoströmningar, som sökt och ännu söka att spränga hans rike. Därför kan man knappt tänka sig den österrikisk-ungerska monarkien utan honom.

Och dock äro Österrikes och Ungerns öden i ändå högre grad förenade med och beroende av den stora floden Donau.

Donau strömmar genom Bäjern, Österrike och Ungern, är gräns mellan Rumänien och Bulgarien och berör slutligen en liten snibb av Rysslands jord. Donau har sextio stora bifloder, av vilka mer än hälften äro segelbara. Steg för steg öka de huvudflodens vattenmängd. Vi kunna själva se det på vägen mot sydöst. I Budapest, som klyves av



floden, och där präktiga broar i djärva spann förena stränderna, tro vi oss snarare vara vid en insjö. Elisabetbron i Ungerns huvudstad har en spännvidd av 290 meter och överträffas i detta hänseende blott av en enda bro, nämligen en, som finnes i Pennsylvanien. Längre ned, på gränsen till Rumänien, är floden en kilometer bred, men här flyter den också långsamt och bildar avsnörda krökar av dödvatten och vidsträckta träsk vid sina stränder. Och vid den punkt, där den rumäniska järnvägen mellan Bukarest och Svarta havet skär Donau, finnes vid »Svartvattnet» en bro över floden, som är nära fyra kilometer i längd. Ej långt från denna punkt delar Donau sina vattenmassor i tre armar och bildar ett vidsträckt delta vid sin mynning. Där växer tät vass av dubbel manshöjd, där beta stora buffelhjordar, där söka vargar efter rov, och där häcka vattenfåglar i millioner. Vi svenskar äro stolta över Klarälven och Dalälven samt Ångermanälven och alla de andra älvarna i Norrland. Men vi måste erkänna, att de äro rena småsaker i jämförelse med Donau.

### GENOM BALKANHALVÖN.

Hej, vad det går! Det är ändå livat att vara med på det här tåget, som dänger i väg genom Europa med en fart, som om det flydde för några onda anslag. Hela min uppmärksamhet är spänd till det yttersta, det vore synd att förlora en minut. Jag sitter ju i en bekväm, stoppad soffa, och det är landskapet som ilar förbi, som om någon stode och rullade upp ett jättelikt panorama. Blott en sak gör mig ont: mörkret, som följer skymningen i spåren. Men det kan icke hjälpas, jorden är nu en gång för alla som en blänkfyr, än ljus, än mörk.

Då man inte kan se mera, kan man åtminstone med gott samvete gå genom tåget till matsalsvagnen och beställa sin middag. Mitt emot mig sitter en språksam herre, som underhåller mig, medan jag äter min soppa. Det är fråga om Wien. »Har ni hört talas om den där plåtslagaren», säger



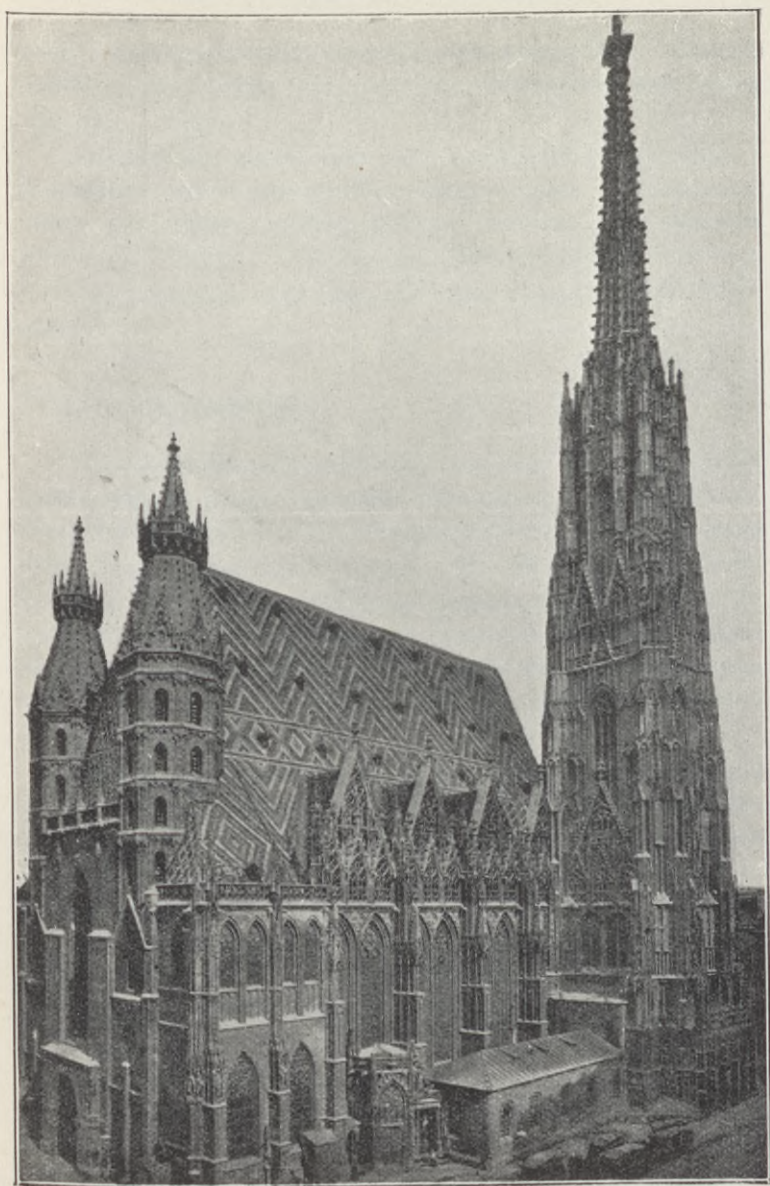
han, »som klättrade upp på Stefanskyrkan?» — »Ne-*ej*, vad var det åt honom då?» — »Jo, han skulle fira kejsarens jubileum. Han band en österrikisk flagga på ryggen, gick upp i tornet, så långt trapporna räckte, och klättrade sedan vidare på yttersidan av tornspiran. Ni vet, att den är så gott som lodrät, men han sökte fotfäste vid minsta utsprång och vid plåtsömmarna och klarade sig ända upp till korsets fot.» — »Där damp han förstås?» — »Nej bevars, han tog sig bara en funderare, och sedan äntrade han på åskledaren ända upp till korsets översta fyrkant. Där lade han sig på magen med armar och ben simmande i luften.» — »Det var mig en obehaglig karl», tänkte jag. — »Alltnog, han tog flaggan och viftade med den en stund. I djupet under honom låg Wien. Han såg hela staden som på en karta: Donaukanalen, den stora floden med sina sex broar, de fyrkantiga kvarteren, hustaken med sina skorstenar, gator, gårdar och gränder. Telegraf- och telefontrådar hade han djupt under sig, han var den högsta i Wien, han kunde se förstäderna och byarna, järnvägar och landsvägar, som försvunno vid horisontens rand. Någon märkte honom och hans flagga nedifrån ett torg och stod och tittade upp. Inom en minut blev det folksamling och slutligen en sådan trängsel, att all trafik stoppades. Och likadant var det på alla andra torg och gator, varifrån Stefans-tornet syntes. Man gick icke mer och kunde icke åka på Wiens gator, halva befolkningen stod som packade sillar och gapade. Plåtslagaren låg där och viftade och hade roligt åt att se, hur det tätnade och svartnade på alla gator och torg.» — »Han kom förstås ner i småbitar», inkastade jag, som inte kunde förmå mig att börja med fisken, förrän plåtslagaren kommit ner, åtminstone till den punkt, där trapporna börja. — »Nej bevars, när det blev honom för kantigt däruppe, klättrade han sakta ned samma väg han kommit. Utan att halka, slinta eller förlora fotfästet en enda gång gick han ned utför tornspiran. Man får inte ha anlag för svindel på sådana där promenader.» — »Ni har



fullkomligt rätt», genmälde jag, »men säg mig, vad tyckte stadsfullmäktige och polisen om plåtslagaren?» — »Jo, han fick en månads fängelse, för att han ställt till folksamling och stoppat trafiken.» — »Det var nedrigt», tyckte jag. — »Ja, men han fick guldmedalj, därför att han firat kejsaren på ett så modigt sätt.» — »Skönt, då kan vi börja med fisken.»

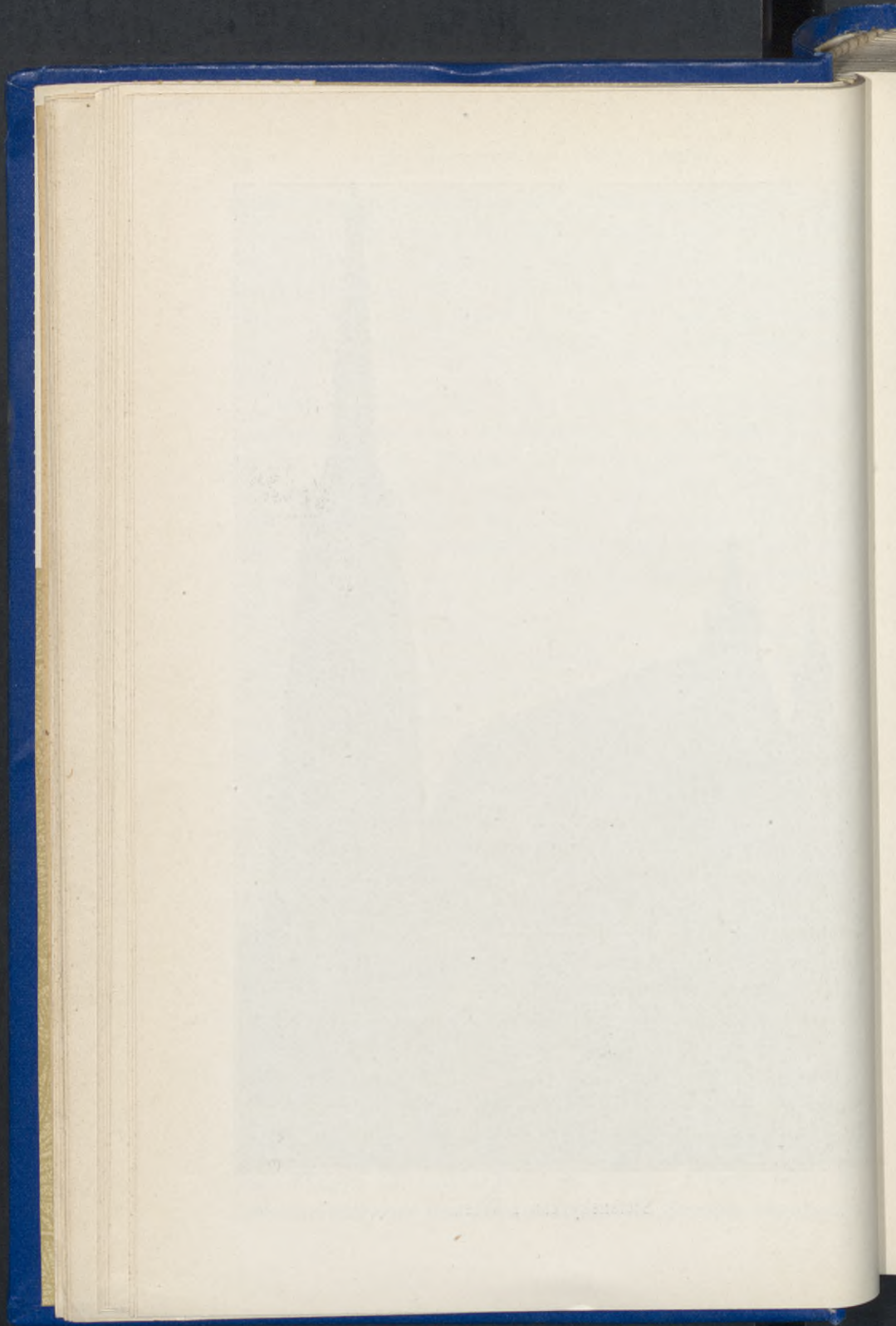
Och så rasslar tåget i väg över Donau på en bro, som ljudeligt sjunger i en enda samfälld ton. En stund senare äro vi i Belgrad, Serbiens huvudstad, och några tullmän titta på våra saker. De göra sin plikt, men man älskar dem icke. Kanske det är orättvist, men man älskar icke heller serberna i allmänhet. För min del har jag intet förtroende för folk, som kastar ut sina kungar genom fönstren, om det faller dem in.

Här taga vi farväl av Donau och följa Moravas dal uppåt. De äro vackra och måleriskt byggda dessa serbiska byar av låga, vita hus med pyramidformiga tak, täckta med tegel eller halm. Grönskande höjder, skogbevuxna sluttningar, herdar och hjordar; lantmän i brokiga dräkter stega tysta bakom plogen. Små brusande bäckar dansa i lustiga språng ned till Morava, som själv går till Donau. Vi äro alltjämt inom Donaus flodområde. Ja, till och med då vi korsat hela Serbien och gått över en flack bergrygg och lämnat Bulgariens huvudstad, Sofia, bakom oss och uppnått en ny flod, så är även den en av Donaus lydiga undersåtar. Under en stor del av vår resa ha vi sålunda fått ett starkt intryck av denna mäktiga flod och funnit, att den är ett livsvillkor för hela folk och stater. Oräkneliga båtar befara dess lopp, från roddarbåtar, färjor och transportpråmar till stora bärkraftiga ångare. De uppehålla förbindelsen mellan den rad av städer, som spegla sina murar och hus i dess glidande vattenyta. Deras turer stå ofta i förbindelse med tågen, och många järnvägar äro byggda med hänsyn till samfärdseln på Donau. I forna tider, då folkvandringarna österifrån drogo över Europa, begagnade



Stefanskyrkan i Wien.





de sig vanligen av Donaudalen, och ännu i dag erbjuder floden en fördelaktig förbindelseled mellan Europas västra och östra delar.

Snålt döljer natten för oss konungariket Bulgarien, i vars södra del vi föras vidare utmed floden Maritza, som flyter mot söder. Först bortom turkiska gränsen och Adrianopel lämna vi dess dal. Då det dagas, äro vi i Turkiet, och solen står högt, då tåget stannar i Konstantinopel.

### KONSTANTINOPEL.

Om någonsin ditt öde leder dina steg till denna pärla bland jordens städer, så måste du lova att lyda mitt råd: gå skyndsamt upp till den översta plattformen av det höga torn, som reser sig å torget mitt på Stambuls udde. Du skall då få en överblick av Konstantinopel, innan du fördjupar dig i dess trånga och smutsiga gränder, du skall skåda en underlig blandning av väldiga husmassor och blänkande vattenytor, och du skall beundra en tavla av oförgätlig skönhet.

Stambul är turkarnas stadsdel. Den består av ett hav av tätt packade trähus i brokiga färger. Ur virrvarret resa minareterna sina smäckra spiror och moskéerna sina runda kupoler. Närmast under dina fötter är den stora basaren, köpmännens stad; och längre bort är Hagia Sofia, den förnämsta moskéen. Liksom Rom är staden byggd på sju kullar. I dalarna mellan dem ha lummiga trädgårdar funnit en fristad. Längst i väster skönjas tornen på Stambuls gamla mur.

Framför dig i norr ligga på spetsen av en trubbig halvö de båda stadsdelar, som kallas Galata och Pera. Där bo européerna. Där finnas greker och italienare, judar och armenier och andra människor, vilka hava sina stamfränder i närbelägna länder: på Balkanhalvön, i Mindre Asien och Kaukasien.





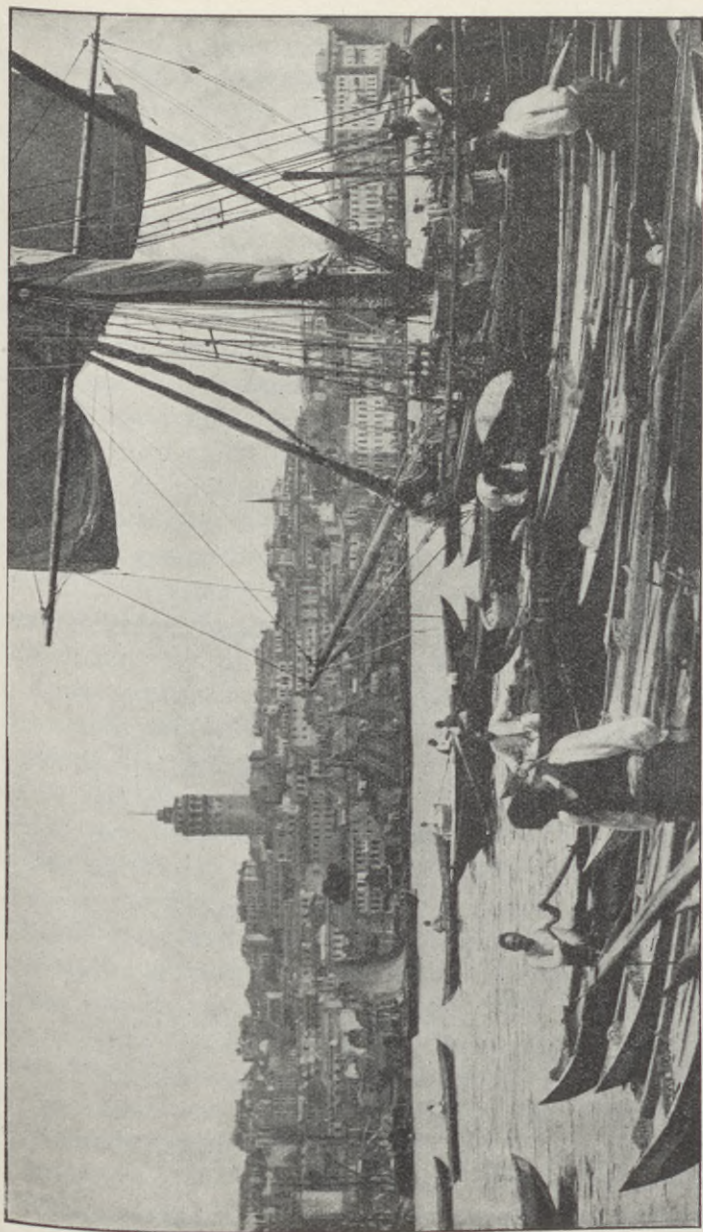
Konstantinopel med omnejd.

Mellan den trubbiga halvön och Stambul går en djupt inskuren fjord mot nordväst. Dess namn är Gyllene hornet, och över dess vatten ha också sedan urminnes tider omätliga skatter blivit fraktade i skepp.

Vänd dig åt nordöst! Där ser du ett sund av föga växlande bredd. Dess vattenyta är blå som turkos, dess stränder kantade av hela radband av byar och sommarvita villor mellan yppiga lundar. Detta sund är Bosporen, och här är vägen till Svarta havet. Rakt i öster, på Bosporens andra sida, reser sig Skutari från stranden till krönet av låga kullar. Skutari är den tredje av Konstantinopels trenne huvuddelar. Du står i Europa och skådar ut över den väldiga, av breda vattenvägar styckade staden och glömmet nästan bort, att Skutari är beläget på Asiens jord.

Rikta blicken mot söder! Jag ser, att du håller handen till skugga över ögonen. Det hjälper icke, solens sken återkastas med oförminskad glans från de stora vattenytorna i söder. Ty där är Marmara-sjön eller Marmorhavet, ett





Konstantinopel.



1870

underligt vatten, som varken är sjö eller hav, varken vik eller sund. Det är en länk mellan Svarta havet och Egeiska havet, förbunden med det förra genom Bosporen, med det senare genom Dardanellernas sund, Hellesponten. Marmara-sjön är lika stor som Vänern och Vättern tillsammans, och dess längd är tjugu mil. På ett par mils avstånd i sydöst tyckas Prinsöarna likt luftiga trädgårdar simma på vattnet. Bortom dem skymta Mindre Asiens berg i ett blånande fjärran.

Din blick berör två världsdelar och tvenne hav. Du är i Europa, men vid Asiens tröskel. Och då du ser ner över turkarna, som vimla på gatorna, och på de smäckra vita kanoterna, som glida över sunden, så skall du tycka, att du snarare är i Asien än i Europa. Och du skall också lägga märke till, att denna sjöväg är en viktig samfärdsled. Dagligen gå genom Bosporen otaliga båtar till Bulgariens, Rumäniens, Rysslands och Mindre Asiens kuster, och lika många gå genom Dardanellerna ut till Greklands och Arkipelagens hav och till Medelhavets kuster.

Endast ogärna och med dröjande steg skall du lämna gallret kring plattformen. Du kan ju icke gå därifrån, förrän du lyckats övertyga dig, att denna tavla icke är en dröm, utan en verklighet. Närmast under dig äro alla färger och linjer skarpa. Bosporens vatten är skrikande blått och villastäderna bländande vita. På asiatiska sidan resa sig hela skogar av mörkgröna cypresser, och utanför den västra muren slumra också turkarna i den djupaste skugga; cypresserna äro gravarnas väktare. Och runt kring horisonten upplöser sig det tjusande landskapet i allt svagare och lättare toner, i ljusblått och grått. Du ser ej tydligt, var landet slutar, och var havet och himmelen börja. Men här och var skimra en seglares vita dukar eller svävar ett litet moln av ångbåtsrök.

Till dina öron når ett oavbrutet sus. Det är icke blåsten, icke vågornas sång. Det är ett samlat sus av både naturens och det mänskliga arbetets röster. Det är som sullet kring



en bikupa. Tid efter annan hör du dock tydligt en bärares rop, en spårvagns klocka, en ångares visselpipa eller skallet av en hund. Eljes smälter allt tillsammans till en ton, som icke kan beskrivas. Det är det oroliga bullret, som alltid svävar över skorstenarna i en stor stad.

### DEN HELIGA VISHETENS KYRKA.

Låt oss nu gå ned till den väldiga moskéen på udden, och låt oss i tankarna gå tillbaka halvtannat årtusende i tiden! På den härliga kupolens topp ser du en jättestor förgylld halvmåne. Den har blänkt däruppe i mer än 450 år. Dessförinnan pryddes kupolen av de kristnas kors.

Låt oss tänka, att vi stå utanför kyrkan. Vi räkna året 548 efter Kristi födelse. Ett av kristenhetens härligaste tempel har just blivit fullbordat av sin tids yppersta byggmästare. Arbetet har krävt sexton år, och tiotusen arbetare ha ständigt varit sysselsatta därmed. Men nu är det äntligen färdigt, och den heliga vishetens kyrka, Hagia Sofia, skall i dag invigas.

Den store kejsaren i bysantinska riket, Justinianus, kommer åkande efter fyrspann. Åtföljd av Konstantinopels patriark går han in i tempelsalen. Den är stor som ett torg, och däruppe i höjden, 56 meter över golvet, välver kupolen sin rotunda som en himmel. Justinianus ser sig omkring och gläder sig åt sitt verk. Kyrkans och rikets stormän, klädda i dyrbara dräkter, hälsa honom. Han betraktar den brokiga marmor, som betäcker väggarna, han beundrar den konstrikt hopfogade mosaiken i kupolens guldgrund, han häpnar inför de hundra kolonnerna, som uppbära kupoler och gallerier, somliga av mörkgrön marmor, andra av dunkelröd porfyr. Omätlig är kejsarens rike- dom! Har han icke skänkt kyrkan sju kors av guld, vart och ett 40 kilogram i vikt! Äger icke den heliga vishetens kyrka fyrtio tusen kalkdukar, alla broderade i pärlor och ädelstenar! Finnas icke i sakristian 24 biblar, som i sina



guldbeslagna pärmar väga 80 kilogram var! Äro icke frälsarens, Guds moders, änglarnas, profeternas och evangelisternas bilder uppradade mellan de tolv kolonnerna av gediget silver, som äro det allra heligaste i templet! Röras icke den frommes ögon till tårar vid åsynen av den korsfäste och vid tanken på, att det förgyllda silverkorset är en trogen avbild av det, som för mer än fem hundra år sedan restes av romare i Jerusalem!

Justinianus vänder sig om och kastar en forskande blick på de trenne portars dörrspeglar, som sägas vara beslagna med virke från Noas ark. Huvudingångens dörrar äro av rent silver, de andra äro praktfullt inlagda med cederträ, elfenben och bärnsten. Över kejsarens huvud sväva silverkronorna i sina kedjor. Vissa av dem bilda tillsammans ett kors och äro en sinnebild av det himmelska ljusets glans över jordelivets mörker. Valvet simmar i ljus, och han ser i mosaiken de blida helgonen, som i stum åkallan knäfalla inför Gud. Under valvet ser han de fyra keruberna med dubbla par av vingar. Han tänker på Hesekiels första kapitel: »Ovanom deras huvud ett valv med utseendet av den underbaraste kristall» — »och jag hörde dånet av deras vingar såsom dånet av stora vatten.» Han minns andra Mose boks 37 kapitel: »Ned mot nådastolen blevo kerubernas ansikten vända.» Det var ju likadant här i hans egen kyrka.

Gripen av ödmjukhet inför Gud och stolthet inför människor, går kejsar Justinianus ensam fram till sin bönestol. Han faller på knä och utropar: »Gud vare lovad, som aktat mig värdig att fullborda ett sådant verk! Jag har besegrat dig, Salomo!»

Sen ljuda piporna och trummorna, och folkets glada sånger ge eko mellan husen, från vilkas fönster långa våder av dyrbar brokad blivit nedhängda. I fjorton dagar hålles fest; hela tunnor fyllda av silvermynt fördelas bland menigheten, kejsaren håller gästabud för hela staden.



Sedan följa nya sekel, nya släkten i de gamlas spår. De kristnas ben multna under gravkullarna, men alltid står templet kvar som förr. Där samlas präster och patriarker och kyrkofäder till kyrkomöten, och årets stora högtider firas under dess valv. Nära tusen år fyllas av tidens ström. Då randas den 29<sup>\*</sup> maj 1453.

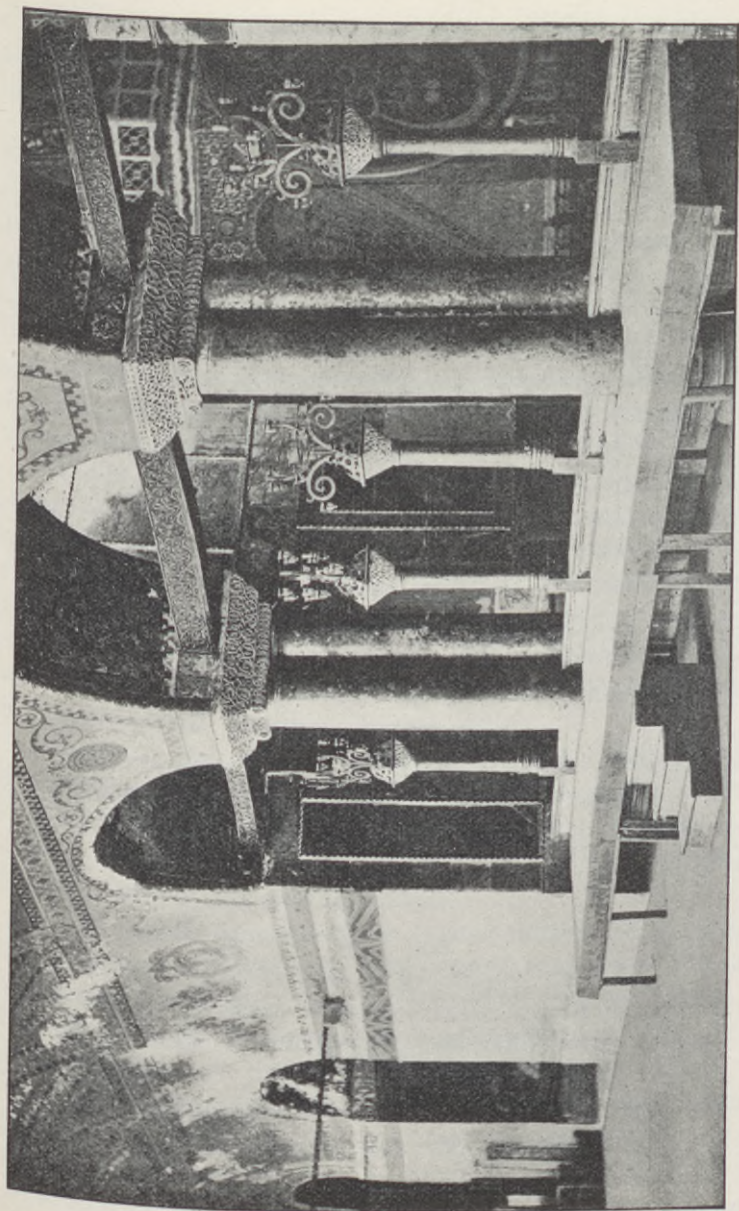
Maj är en härlig tid i Konstantinopel. Sommaren står i sin fulla prakt, trädgårdarna äro yppiga i sin unga grönska, Bosporens klara vatten glittrar som blankpolerad metall.

Men hur förfärlig, förkrossande var icke denna dag år 1453! I den tidiga morgonen spridde sig bland stadens borgare olycksbudet. Turkiska sultanen hade med sina överskådliga skaror stormat in genom muren. Från vettet av fasa flydde män, kvinnor och barn in i Hagia Sofias tempelsal. De lämnade sina hem och härdar åt förödelsen. Hundra tusen människor stormade dit in och slogo igen alla kyrkans portar bakom sig med bommar och lås. De trodde, att erövraren icke skulle våga att skända en så helig ort. Häpen inför Guds helighet skulle han böja sig i stoffet och lämna dem i fred. Och enligt en spådom skulle i nödens stund Guds ängel stiga ned från himmelen och rädda kyrkan och staden.

I bön och bävan väntade de kristna. Då hördes mohammedanernas vilda trumpetstötur från de närmaste kullarna. Sönderslitande ångestrop ekade i valven, mödrar tryckte sina barn mot sitt hjärta, makar omfamnade varandra, galärslavarna, som ännu hade sina kedjor kring handloven, sökte dölja sig i mörkret bakom kolonnerna.

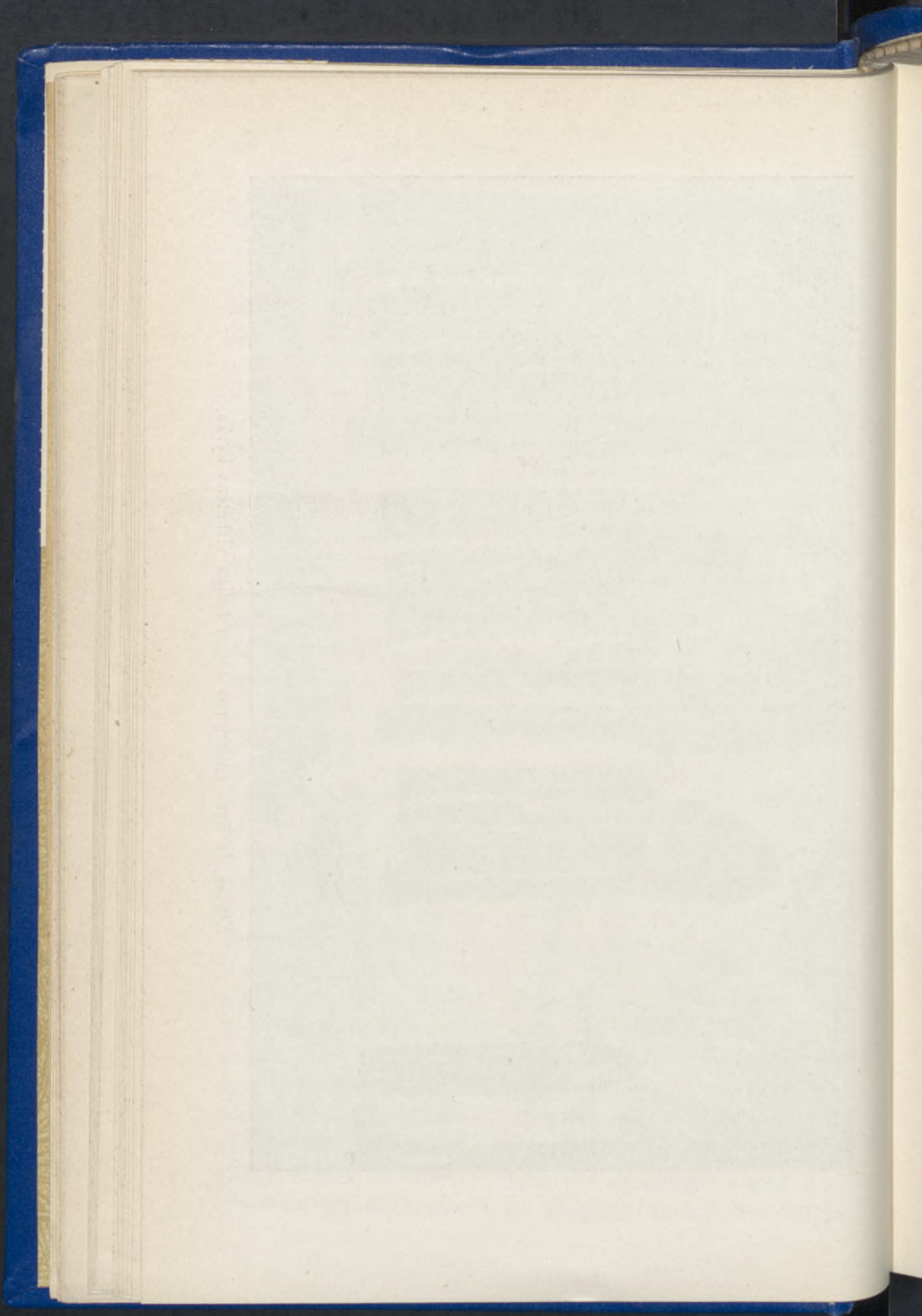
Mot dörrarna genljuda mohammedanernas yxor. Flisor av dyrbart trä ryka för huggen. Där knakar en port, där spränges en annan. Janitscharerna storma in, rusiga av blodtörst. Profeten har ju befallt, att hans lära, islam, skall spridas över jorden med eld och svärd. De äro blott alltför villiga att efterleva detta det skändligaste bud, som någonsin vunnit insteg i en religion. Redan överhöljda





Ett av de övre gallerierna i den heliga vishetens kyrka.





av blod från slaget därute vid muren, fortsätta de att bärga sin skörd med drypande kroksablar. De värnlösa bindas ihop med kedjor och motas ut som boskap.

Och sedan är det de heliga föremålens tur. För svärd och lansar splittras mosaiken, de kostbara altardukarna ryckas från sina rum, kyrkan plundras på sitt guld och silver, hela rader av kameler och mulåsnor föras in över tempelgolvet för att lastas med omätliga skatter. Fyllda av vanvettigt religionshat rusa skaror av svartskäggiga turkar fram till den korsfäste frälsarens bild. Över törnekronan trycker en mohammedan sin janitscharmössa. Bilden föres under vilda tjut kring kyrkan, och övermodiga röster ropa hånfullt: »Här se ni de kristnas Gud!»

Vid högaltaret stod en grekisk biskop i översteprästerlig skrud och läste med hög och klar röst mässan över de kristna. Hans stämman darrade icke ett ögonblick. Han ville bjuda de sina den himmelska trösten i jordiska sorger. Till slut stod han ensam kvar. Då avbröt han mässan mitt i en mening, tog kalken och gick uppför de trappor, som leda till de övre gallerierna. Turkarna märkte honom och rusade som hungriga hyenor efter.

Redan är han uppe i galleriet. Från alla håll är han kringränd av soldater med dragna sablar och sänkta spjut. I nästa ögonblick skall han sjunka död över nattvardskalken. Ingen utgång, ingen räddning är möjlig. Framför honom reser sig den gråa stenvuren.

Men se, då öppnar sig en port i muren, och sedan biskopen gått in, sluter sig muren åter. Soldaterna häpna och stanna. Med spjut och yxor börja de angripa muren. Den ger sig icke. De förnya sina ansträngningar, men alltjämt förgäves.

Fyra och ett halvt sekel ha förflutit sedan dess. Och ännu tro grekerna blint, att den dag, då Hagia Sofia återvänder i de kristnas händer, då skall muren däruppe i galleriet åter öppna sig och biskopen träda ut med kalken i hand. Lugn och värdig skall han gå utför trappgångarna,



skrida över kyrkans golv och stiga upp till högaltaret för att fortsätta mässan just vid den punkt, där han blev avbruten av turkarna.

Låt oss återvända till den vilda soldatpöbeln. Alla portar stå öppna, och genom bågfenstren strömmar middagsljuset in. Plundringen och larmet ha nått sin höjdpunkt, då en frustande häst bär en ryttare fram till huvudporten. Han är åtföljd av mohammedanska furstar, härförare och paschor. Hans namn är Mohammed II erövraren. Han är turkarnas sultan. Han är ung och stolt och har en vilja av järn, men han är allvarlig och tungsint. Han sitter av och går till fots över detta golv, vars marmorplattor för nära tusen år sedan trampades av kejsar Justinianus.

Det första han får se är en janitschar, som av okynne riktar sin yxa mot marmorgolvet. Sultanen går fram till honom och frågar: »Varför?» — »För trons skull!» svarar soldaten. Då drager sultanen sin sabel och ger mannen ett hugg under utropet: »Hundar, ha ni inte nog av bytet; stadens byggnader äro min egendom.» Och han sparkar den döende åt sidan för att själv bestiga en kristen predikstol och med dånande stämman upplåta den heliga vishetens kyrka åt islam.

Ja, nu ha mer än fyra sekel och ett halvt förrunnit på tidens ström sedan den dagen, då korset ströks och halvmånen reste sina horn över den heliga vishetens tempelkupol. Alltjämt bidar den grekiska biskopen sin stund i valvet. Turkarna själva hava dåligt samvete, de ana, att uppgörelsens timme en gång skall slå. Allt flera av dem övergiva begravningsplatserna utanför Stambuls mur och föra sina döda till de asiatiska cypressernas skugga vid Skutari.

Turkarna ha uppbyggt fyra minareter kring kyrkans kupoler. Jag strövar omkring på gatorna i närheten. Solen är just i begrepp att gå ned. Livet har avstannat, och det är tyst i Stambul. Blott då och då hör man hundarna skälla.



Då dallrar en oändligt klar, kraftig och välljudande stämma över Stambul. Den är rik på silverklingande, långt utdragna a-ljud och på sjungande fylliga l. Ekot svarar när och fjärran. Jag stannar som förtrollad vid en krök av gatan, där minareten synes. På dess höga plattform står böneutroparen. Det är han, som sjunger de troende till bön. Han bär en vit turban och en lång fotsid mantel. Åt alla fyra väderstrecken låter han sin stämma ljuda. Då han i den ljumma aftonen utslungar böneropet över staden, bär han sitt huvud högt och håller flathänderna vid sidan av munnen liksom för att tvinga ljudvågorna i en viss riktning. Detta är vad han ropar: »Gud är stor! Jag bekänner, att ingen Gud är utom Gud! Jag bekänner, att Mohammed är Guds profet! Kommen till välsignelsen! Kommen till frälsningen! Gud är stor! Utom Gud finns ingen Gud!»

#### EN TURKINNA.

Vi vända oss nu från islams präster och janitscharer till de turkiska kvinnorna. Vi skola i tankarna följa Fatime Hanums törnbeströdda väg genom livet. Hon lekte som barn och växte upp vid en av Stambuls trånga gator. Föräldrarna trolovade henne med en förnäm paschas son, Emin Effendi. Hon kände honom föga, men han var rik och ansågs vara ett gott parti. Hans hus var beläget vid en större gata i Skutari. Det bestod av två avdelningar, strängt skilda från varandra. I den ena hade mannen sina gemak, i den andra bodde kvinnorna. Ty Fatime var icke ensam. Hennes man hade förut tre hustrur, och hon blev den fjärde; och alla hade de sina slavinnor och slavar, som bevakade dem strängt.

Hon var därför ifrån första ögonblicket olycklig. Inte kunde hon leva lycklig med en man, vars kärlek icke tillhörde henne ensam, och inte kunde hon leva i fred med de andra kvinnorna, som hade samma rättigheter som hon.



Hennes liv blev tomt och tråkigt, och hennes dagar förflöto i lättja. Hon kunde stå i timmar innanför gallret i det burspråk, som hängde ut över gatan, och se på livet, som rörde sig därnere.

När hon tröttnat därpå, går hon åter in. Hennes rum är icke stort. I dess mitt plaskar en liten springbrunn. Kring väggarna äro divaner utbredda. Tungsint sjunker hon ner på en av dem, kallar på en slavinna, som flyttar fram ett litet bord, mer likt en pall. Fatime rullar en cigarrett, tänder den och följer med dåsiga blickar de blåa ringarna på deras väg mot taket. Åter ropar hon slavinnans namn. En skål med sötsaker bäres fram, hon gäspar, tar en bit konfekt och vräker sig på mjuka kuddar.

Så dricker hon ett glas lemonad och går över rummet till en skinnkista, vars lås hon öppnar. I kistan ligga hennes smycken: armringar av guld, pärlband, örhängen av turkos och många brokiga sidendukar. Hon lägger pärlbanden kring sin hals, pryder sina fingrar med ringar och virar tunna sidenslöjor kring sitt huvud. Då hon är färdig, går hon fram till spegeln och beundrar sin egen skönhet. Hon är verkligen vacker. Hennes hy är vit och mjuk, hennes ögon svarta, hennes hår faller i dunkla vågor över skuldorrorna. Med läpparnas färg är hon icke nöjd. Slavinnan bär fram en liten porslinsburk, och med en pensel målar Fatime sina läppar rödare än korallen, som säljes av de hinduiska köpmännen i basaren. Ögonbrynen äro icke tillräckligt svarta. Hon fyller i dem med kinesisk tusch. Slavinnan finner henne bedårande och säger det gång på gång.

Då hon tröttnat på att mönstra sina egna drag i spegeln, lägger hon smyckena tillbaka i kistan och låser den väl. Från hennes rum leda trappor ned till trädgården. Framför sångfåglarnas bur stannar hon för att pjollra med dem. En av de andra hustrurna kommer ner på haremsgården och slänger några förargliga ord åt henne: »Du är ful som en markatta, Fatime, du är skrynklig och gammal, och dina ögon äro rödkantade. Ingen man i hela Stambul



skulle vilja se åt dig!» — Fatime svarar: »Om Emin Effendi inte tröttnat på dig, gamla malättna papegoja, hade han väl inte fört mig till sitt harem.» Och därmed skyndar hon åter upp på sitt rum för att fråga spegeln, om det är sant, att hennes ögon äro röda.

För att glömma förargelsen beslutar hon att fara över till den stora basaren i Stambul. Slavinnan klär henne i en pösig kaftan, i vars veck de vita händerna med sina gulmålade naglar försvinna. Hennes skor likna tofflor och sluta i en uppåtböjd spets. Det viktigaste plagget är dock slöjan. Dess övre del döljer hjässan och pannan till ögonbrynen; den nedre ligger över hakan, munnen och en del av näsan.

Slavinnan får inte följa med. Fatime vill ensam njuta av sin frihet. En kvinna får icke visa sitt ansikte för andra män än sin make. På senare år överträda många detta bud och låta slöjans nedre del falla så djupt, att det mesta av ansiktet synes. Fatime visar blott sina ögon, men deras blickar äro nog för att låta gatans män förstå, att hon är vacker. Ingen av dem är dock så närgången att betrakta eller tilltala henne. Blott de kristna hon möter vända sig om.

Vid kajen, där kajkerna eller de långa roddbåtarna ligga, stannar hon och väljer. Roddarna resa sig och skrika om varandra. Var och en framhåller med ord och åthävor fördelarna hos sin båt. Hon har gjort sitt val. Kajken är smal och fin som en kanot. Vitmålade och blanka och med guldkant på relingen. Fatime stiger ombord och slår sig ned på dynorna. Två starka män intaga sina platser och gripa var sin åra, och som en ål skjuter kajken ut över Bosporen. Det vita skrovet speglar sig i böljorna, som själva mot den blanka båten återspegla solljusets darrande lek på deras yta. Vattnet är så rent och klart, att man knappt ser, när årorna dyka däri.

Mitt emellan Skutari och Stambul kastar Fatime en blick över Marmara-sjön. Hon längtar efter en stunds frihet



och befaller sina roddare att ändra kurs. Vinden är frisk. De hämta in årorna och hissa seglet. I strykande fart glider båten söderut. Hur lätt glömmer man icke tiden och sina egna sorger därute på Marmara-sjön! Man intager en bekväm ställning, sluter ögonen till hälften och halvslumrar. Men man ser ändå allting, Prinsöarnas grönskande kupor, de vida vattenfälten, master, måsar och vita segel. Och man hör det entoniga plasket mot kajkens sidor.

Men Fatime är nyckfull och tröttnar snart. Hon har fått nog av Marmara-sjön och befaller männen att styra till den närmaste av Stambuls kajer. Där betalar hon dem ett par silvermynt, som de taga utan att tacka eller hälsa. Hon skyndar upp till stora basaren. Från gatornas solljus kommer hon in i skugga och skymning.

Ty basarerna äro som tunnlar. De äro gator och gränder, täckta med stenvälv, och genom öppningar i valvens kupoler intränger dagern sparsam och njugg. Under sommarhettan känner man inte värmen därinne, och under stormiga och regniga dagar går man torrskodd. Man vänjer sig snart vid skymningen, men hittar icke vägen, om man icke är född i Stambul eller ofta har strövat omkring i denna labyrint av gångar. De äro ganska smala, men dock tillräckligt breda för att tillåta droskor och lastvagnar passera.

Basaren är sålunda en överbyggd stad för sig, köpmännens och hantverkarnas stad. På ömse sidor om varje gata är en ändlös rad av små öppna bodar. De ligga icke blandade om varandra, utan varje yrke, varje vara har sin egen gata. En av dem eller flera har man upplåtit åt Stambuls skomakare. Bodarnas golv är något upphöjt över gatans plan och tjänar till disk och utställningsplats. Där äro skodon av alla slag uppradade, men talrikast äro dock tofflorna av gult och rött skinn, broderade, guldstickade, för män, kvinnor och barn, för rika och fattiga. Man går långa vägar och ser ingenting annat än tofflor och skodon åt höger och vänster.



Man är riktigt nöjd, när toffelväldet äntligen tar slut och efterföljes av den stora gata, där rika köpmän sälja brokad i silver, guld och silke. Här ligga mattor från Persien, broderade sidendukar från Indien, schalar från Kaschmir. Här finns det yppersta från södra Asien och norra Afrika. Stackars Fatime! Hennes man är väl rik, men inte har han lust att låta henne strö omkring sitt guld i den stora basaren. Med vemodsfulla blickar betraktar hon turkoserna från Nischapur, rubinerna från Badakschan och pärlorna från Bahreins kuster.

Då hon gjort av med de silvermynt, hon hade med sig, skyndar hon ut. Men det är långt till någon av basarens ingångsportar. Hon går genom metallarbetarnas gata och viker av vid vapensmedernas gränd. Där råder ett bedövande larm, där hamras och bultas med släggor och klubbor, ty basarens bodar äro på samma gång verkstäder.

Ater viker hon om ett hörn. Hon har tydligen gått vilse, ty hon stannar och ser sig om åt alla håll. Hon har hunnit in i den gång, där vattenpipor och allt vad rökdon heter säljas. Då vänder hon om i en annan riktning. Redan på långt håll förråder lukten, att hon nalkas kryddbodarnas gata. Hon måste fråga sig fram nästan steg för steg, och då hittar hon äntligen ut. Hon är för ung ännu. Om ett par år skall hon hitta bättre.

Och alla de folkslag, som vimla här inne! Det stora flertalet är turkar förstås, men vi se också hela rader av bodar, där endast perser sälja. Vi se hinduer från Indien, egyptier från Kairo, araber från Röda havets kuster, tjer-kesser och tatarer från Kaukasus och Krim, sarter från Samarkand och Bukhara. Där finnas armenier, judar och greker, ja, icke sällan möter man en neger från Sansibar eller en kinaman från den yttersta östern.

Det är svårt att beskriva den stämning, som råder under basarens valv. Ett virrvarr av köpmän och köpare, mäklare och tjuvar från hela östern. Ett stim och larm, ett bedövande sorl, som aldrig stannar, så länge dagen är,



en brådska, en ävlan och en id att bli av med sitt lager och förtjäna pengar.

Dagern är obestämd. Blott genom hålen i valven tittar middagssolen in och bildar lysande fläckar. I solstrålarnas ljusa knippen svävar dammet i ringlar, blandat med röken från vattenpiporna. Ju längre bort, desto dimmigare synes den instängda luften. Där råder också en obeskrivlig lukt. Doften av människor och djur, av dammiga varor, av unken tobak, av ruttnande avskräde, starka kryddor, friska, saftiga frukter — allt smälter tillsammans till den egendomliga lukten, vilken är som ett kännemärke på alla Österlandets basarer.

Låt oss icke tala om, hur det doftar i den så kallade lusbasaren. Där utbjudas till salu avlagda kläder, utslitna uniformer utan galoner och knappar, gamla trasiga madrasser och kuddar, fördärvade husgerådssaker och möbler, pantsatta eller stulna ting. Man kan vara säker, att denna avdelning gör skäl för sitt namn.

Stora basaren i Stambul inrymmer mycket annat. Vid dess norra sida är en rad av åldriga karavanserajer, väldiga stenbyggnader i flera våningar med gallerier, gångar och kammare och i mitten försedda med en öppen gård. Här vistas de köpmän, som sälja i parti, och de ha här sina magasin och upplag.

Och slutligen rymmas i tunnelgatorna också kaféer och matställen, bad och små bönehus, och den, som tillbringar hela sin dag i basaren, behöver därför icke gå hem förrän till natten. Han finner ju allt han kan önska i närheten av sin bod.

#### BEGRAVNINGSPLATSERNA.

Vi ha förlorat Fatime ur sikte. Sedan hon äntligen hittat ut i det fria, skyndade hon hem till sitt tråkiga haremsrum, och för att fördriva skymningens timme skickade hon efter danserskorna, som med kastanjetter och små trummor i händerna dansade barfota på hennes mattor. Hennes liv



förflöt dag för dag lika tomt och glädjelöst. Kanske det var om henne en stor skald berättade, att hon varje afton gick till fontänen för att få se den unga slav, som aldrig försummade att infinna sig vid samma tid. Hon märkte, hur han dag för dag blev mera tärd och blek, och en afton kunde hon icke motstå sin längtan. Hon gick fram till honom och viskade hastigt: »Jag vill veta ditt namn, din hemort och din stam.» — Och slaven svarade: »Jag heter Mohammed, jag är från Jemen, och jag hör till stammen Asra, vars män dö, då de älska.»

Då hon själv omsider låg döende, kallades präster till huset för att läsa de böner, som äro nog för att öppna paradiset portar. I hennes rum doftade rökelsen, och då livet flytt, trycktes hennes ögonlock tillsammans. Den döda kroppen tvättades med ljumt vatten och blev ingniden med kamfer. Sedan lades hon i en vit svepning, kring huvudet virades ett dok, och i två lockar lades hennes hår bakom öronen över skuldrorna och bröstet.

Stor brådska råder i harem. De andra kvinnorna äro glada att bli av med henne. Hon måste begravas redan samma dag; man avskyr att behålla liken hemma en minut längre, än man behöver. Hon ligger på båren, dödsbönerna läsas, tåget sätter sig i rörelse i solnedgången, de hyrda gråterskornas klagorop ge eko i trånga gator. Någon jordfästning i ett tempel kommer icke i fråga; moskéerna äro byggda för de levande, icke för de döda. Tåget skrider skyndsamt raka vägen till cypressernas fristad, där vita gravvårdar resa sig lika tätt som den mogna säden på en åker. Graven är färdig; den är grund, men har en liten sidokrypta, där liket skjutes in med ansiktet vänt emot Mecka. Framför kryptan fastslås några bräder, och den yttre graven fylls med jord. På gravstenen läsas några minnesord eller ett språk ur koranen.

En oändlig stillhet och frid råder på Konstantinopels begravningsplatser. Endast här och var silar solljuset genom de mörka cypresserna. Målade fezer och turbaner i



sten pryda de manliga gravarna, under det att blad och blommor förråda kvinnornas vilorum. Tre skulpterade blomknoppar på en gravsten förtälja, att den döda efterlämnat trenne barn. Det räknas för en ära att ha skänkt livet åt många. En gravvård består vanligen av en liggande och två upprätta stenar. I den förras hörn äro ofta skålformiga fördjupningar anbringade. Där samlar sig regnvatten eller dagdroppar, och sångfåglarna komma dit för att dricka och med sin sång förljuva den dödas slummer. På uppståndelsens dag skynda de avsomnade till fots och till häst ur sina gravars sköte och samlas till paradiset fröjder.

#### HUNDARNA.

Ännu en sak måste du se, innan vi fortsätta vår långväga färd. Följ mig då från Pera över bron mellan Galata och Stambul, och förlora icke tålmodet, då alla dessa österlänningar knuffas, springa och ropa. Redan då du först styrde dina steg till utsiktstornet, lade du märke till skaror av hundar. På varenda gata funnos de, och du såg, hur hemmastadda de voro. Låt oss nu i turkarnas tätaste kvarter se närmare på dem.

Usla och eländiga, magra och hungriga äro de. Se på den där, som kommer skabbig och ovårdad, linkande på tre ben! Och den där valpen, som för en tid sedan blev överkörd av paschans vagn, så att han nu släpar bakbenen efter sig. Här, till höger, är en fredad vrå, där en hynda ligger i en trasig korg och ger sina nyfödda valpar di. Hör, hur bedrövtigt de pipa och gnälla; modern är ju själv så mager och hungrig. Korgen blev utställd åt henne av frukt-handlaren, som bor mitt emot.

Det är något underligt i turkarnas förhållande till hundarna. Se, hur avskräde kastas ut på gatan, och hur hundarna slåss om slamsorna! Benknotor, som blivit kvar efter måltiderna, ja till och med köttstycken och brödbitar offras



ofta åt gatornas fyrbenta folk. Och ändå är hunden ett orent djur i mohammedanernas ögon. Därför får han aldrig beträda husets tröskel. Gör han ett försök i den vägen, så blir han mottagen med käpprapp och stenkastning. Och likväl sätta turkarna stort värde på hundarna, ty de äro stadens renhållningshjon och sundhetspolis. All orenlighet, som vräkes ut från husen, försvinner spårlöst.



Hundar i Konstantinopel.

De hava inga namn och inga ägare, och aldrig skall du höra, att någon kallar på en hund. De lyda ingen, de äro sina egna herrar, och gator och gränder äro deras hem. Men det märkvärdigaste av allt är dock de sociala förhållandena inom Konstantinopels hundbefolkning. De leva i band och samhällen som vargar och schakaler. Varje samhälle har äganderätt till sin bestämda gata eller till ett visst kvarter. Inom dess gränser kunna samhällets medlemmar böka i dyn efter föda. Men ve den hund, som går en tum över gränsen! Han blir ögonblickligen överfallen



av det angränsande kvarterets hundar och söndersliten under deras tänder, om han ej i tid drar sig tillbaka. Ett sådant gatuband har sin egen anförare, sin polis och sin gränsbevakning, som passar på, att allt går ordentligt till.

Vart du vänder dig, ser du idel loja, lata och dåsiga hundar, som ligga där och sola sig. De sova och snarka mitt på gatan, och det faller dem inte in att lämna vägen fri för en fotgängare. För ett käpprapp gnäller hunden och flyttar sig högst två steg. Då en vagn kommer rullande, reser han sig i sista ögonblicket, just då hjulet är på vippen att knäcka hans ryggrad. För en ryttare blinkar han inte en gång. Dammig och smutsig ligger han kvar med alla fyra benen utsträckta åt sidan. Det är hästen, som går ur vägen. Ingen ryttare skulle kunna förmå sin häst att trampa på en hund.

Vad är det för väsen där framme i hörnet? Jo se, där har en stackare råkat att komma in på otillåtet område. Ett tjog rasande hundar kasta sig över honom, och nya komma till. Den överfallne visar tänderna, morrar och skäller, springer, får några elaka nyp, vänder sig, snurrar runt, sätter sig, kastar sig och hugger åt sidorna för att parera. Ingen av fienderna vill avstå från sin lagliga rätt att klämma till honom, så att han minns det. De bilda en enda tjutande och skällande härva. Dammet yr om dem; de vältra sig genom gyttjan i en grop på gatan, stänket flyger omkring dem. De flesta av angriparna ha hårtestar mellan tänderna, och somliga äro blodiga efter de hugg de givit. På andra sidan gränsen stå offrets kamrater och skälla ur sinnigt och hoppas, att den vilda jakten skall glida en hårsån över på deras mark och giva dem tillfälle att hämnas. Men de anfallande akta sig väl. Då de drivit olycksfågeln över gränsen, vända de om inåt sina egna marker. Illa tilltygad och linkande på tre ben, kryper den anfallne in till husmuren. Han tjuter ömkansvärt och darrar i hela kroppen. Ingen av hans fränder visar honom tecken till



medlidande. Ensam och övergiven ligger han hela natten och gnäller och slickar sina sår.

I utkanterna av staden gå hundarna, då hungern ansätter dem, ut på nattliga strövtåg under cypresserna. De fattigas lik äro illa jordade, och hundarna krafsa lätt fram en arm eller en fot för att stilla sin hunger. Döda hundar uppätas av sina kamrater.

En gång för länge sedan hade hundarna förökat sig i sådan grad, att sultanen lät skicka hela skeppslaster av dem ut till en ö i Marmara-sjön. Där hade de ingenting att äta. Om nätterna, då stadens buller tystnat, kunde man höra deras förtvivlade tjut ute på ön. Då begärde folket, att de arma djuren skulle få komma tillbaka, och snart myllrade hundarna åter på sina gamla gator.

Tänk dig den förfärliga olycka, som skulle drabba staden, om vattuskräck bröte ut bland de oräknliga hundarna! Då skulle de med drypande gap springa omkring och bita varandra och bita alla de människor de mötte. Men då något så förskräckligt aldrig timat, tror man, att de hemlösa hundarna själva förstå att skydda sig. Om en hund fått vattuskräck, kasta sig hans egna stamfränder över honom och bita ihjäl honom, innan han hunnit att göra någon skada.

\*

Ja så var det ännu, då jag sist reste genom Konstantinopel. Nu är det annorlunda. De beryktade hundarna ha för alltid blivit utrotade från gatorna i Turkiets huvudstad.

---



## FRÅN KONSTANTINOPEL TILL TEHERAN, 1905.

### SVARTA HAVET.

Åtföljd av svenska beskickningens betjänt, den gamla Ali, åkte jag i den solglada och friska oktobermorgonen ned till kajen, stuvade alla mina stockholmskistor ombord på en kajk med fyra roddare och styrde kursen ut på Bosporen mellan förankrade seglare, ångbåtar och jakter. Framkommen till den stora ryska ångarens fallrepstrappa, väntade jag, tills alla mina saker voro välbehållna ombord, och följde dem, sedan turkarna fått betalt.

Ankaret vinschas upp, propellern begynner sitt arbete, och fartyget styr kosan norrut genom Bosporen. Med kikaren i en rem över axeln slår jag mig ned på en soffa i aktern och tar farväl av turkarnas huvudstad. Ur ett hav av huse sträva de vita, smäckra minareterna mot himlen, som om de ville visa jordens barn vägen till paradiset. Höga och tysta och raka som kungar peka också cypresserna mot de ljusa rymder, dit de saligas själar svinga sig, sedan de lämnat stoftet kvar i gravarnas hägn. Överallt stiga husen uppför kullarna, ordnade likt bänkraderna i en teater. Det hela är som en jättelik cirkus med åskådareplatser för mer än en million turkar.

Alltför hastigt glider ångaren bort från den tjusande tavlan. Avståndets florsslöja gör alla linjer mjukare. Som en drömbild försvinner i natten, så skymmes den vita staden av de första uddarna. Då byter jag plats och spanar

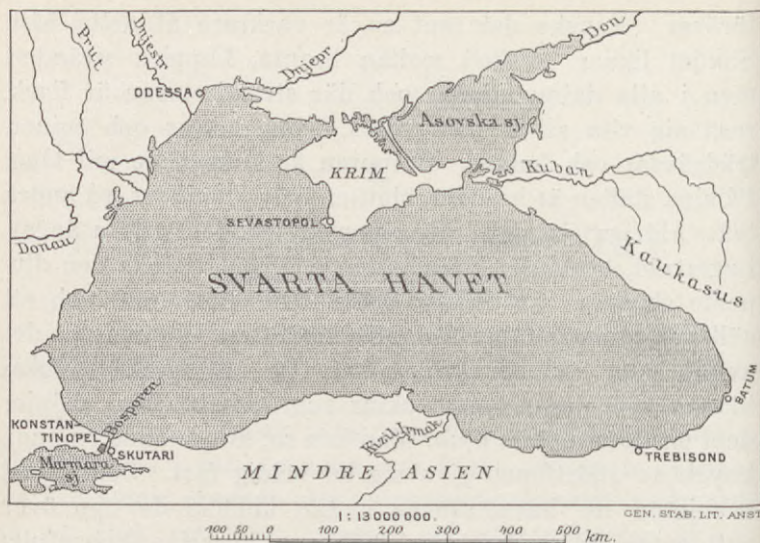


föröver. Kanske det rent av är vackrare åt detta håll. Sundet liknar en flod mellan branta, klippiga stränder, men i alla dalmynningar och där strandremsan är flack, resa sig vita villor och palats, byar, murar och ruiner, trädgårdar och lundar. Bosporen är knappt tre mil lång. På sina ställen är bredden blott en halv kilometer, på andra två. Aldriga plataner välva sina kronor över friska ängar. Lagerträd, kastanjer, valnötsträd och ekar skänka den dju-paste skugga. Vita måsar sväva över Bosporen, och ett sällskap tumlare följer fartygets kölvatten, väntande på det avfall, som kommer från köket. De äro mörka, mjuka, blanka, och deras ryggar skina som metall. Man skönjer dem på flera meters djup. Man kan se, hur de med en enda knyck av stjärtfenan giva sig en väldig fart. Som pilar, avskjutna av havsbottnens gudar, komma de upp över vattenytan, där de bland böljorna beskriva behagfulla bågar. Som böjliga torpeder glida de bland vågorna, och med den spetsiga nosen riktad nedåt dyka de åter i det dunkla djupet. De kunde kila i fatt oss, om de ville, men de nöja sig med att följa oss hack i häl timme efter timme.

Till vänster ha vi den europeiska stranden, till höger den asiatiska. Avståndet är överallt så ringa, att europeerna kunna höra de asiatiska hundarnas skall. Där ha vi Terapia med de kristnas sommarvillor och ambassadernas palats. Turkiska kaffehus äro byggda invid stranden, och deras balkonger sväva över vattnet. Längre fram är en stor by med en uråldrig platan, vars sju stammar kallas »de sju bröderna». I dess skugga lägrade enligt sägnen Gottfried av Bouillon med sina korsfarare, då han drog ut för att erövra den heliga graven och vinna den glänsande titeln konung av Jerusalem.

Nu vidgar sig sundet. De båda världsdelarnas kuster avlägsna sig från varandra. Som genom en port se vi Svarta havets öppna horisont framför oss. Fartyget börjar stampa. På ömse sidor äro fyrton byggda i inloppet, som behärskas av högt belägna batterier. Vi gunga ut på havet,





Svarta havet.

och efter en halvtimme se vi knappt den insänkning av kusten, där Bosporen tager sin början.

Vi hålla rakt på Sevastopol, nära Krims sydligaste udde. Där ha ryssarna sin Svarta-havsflotta. De ha föga glädje därav, ty turkarna bestämma över genomfarten till Medelhavet, och utan de andra stormakternas tillstånd få ryssarna icke gå ut med sina krigsskepp. Så mycket livligare är den fredliga skeppsfarten i de smala sunden, ty Svarta havet är öppet för alla folk.

Svarta havet är icke svartare än andra hav, lika litet som Vita havet är vitt, Gula havet gult eller Röda havet rött. Och man skall alldeles icke sätta tro till den där skepparhistorien om kaptenen på Medelhavet, som ville segla till Röda havet men kom till Svarta havet — därför att han var färgblind.

Men nu kunna vi fortsätta vår gungande stråt, alltjämt förföljda av delfiner och tumlare. Vi titta in i Sevastopols hamn, vi ankra på öppen redd utanför kaukasiska



städer, vi surra våra trossar fast vid Batums kajringar och låta för sista gången ankaret gå ett stycke från Mindre Asiens kust.

Stolt och ljust, med skogbevuxna berg till bakgrund, badar Trebisond i middagssolens sken. Små roddbåtar komma ut från land och hjälpa människor och varor in till kajen. De turkiska männen av åran gallsrika på en gång, men ingen hör på. Skönt att äntligen landa med alla sina saker i behåll!

### FRÅN TREBISOND TILL TEHERAN.

Det kan ju vara roligt att veta, att Trebisond var en grekisk koloni redan sju hundra år före Kristi födelse. Sedan urminnes tider har den persiska handeln sökt sig fram till Svarta havet på den väg, som ännu förenar Trebisond och Tabris. Nu för den ett tynande liv. Vår tids rastlösa verksamhet har kommit karavantrafiken på många gamla vägar att sina, sedan bättre samfärdsmedel vunnit insteg. Sueskanalen och de kaukasiska järnvägarna gjorde handeln mellan Tabris och Trebisond ett kännbart avbräck.

Men ännu vandra många och stora karavaner fram och åter på denna väg.

Du må tro, att det var en lustig skara, som kom skramlande och klafsande över de turkiska och persiska landsvägarna. Jag var icke ensam. På bocken satt en stalldräng vid sidan av kusken. Och mina kistor voro fastsurrade på två stadiga kärror, som hade sina egna kuskar och drängar. Dessutom voro guvernörerna i Trebisond och Erserum så artiga, att de försågo mig med säkerhetsvakt, sex beväpnade ryttare på istadiga hästar.

Under hjulens eviga rassel och hästhovarnas dova tramp bär det dag för dag allt djupare inåt Asien. Snart synes icke längre Svarta havets blåa horisont, då vägen, efter många tvära och branta krökar, fört oss upp till höjden av ett pass. På dess andra sida slingrar vägen



lika krokig ned till botten av en dal. Och så går det upp och ned mellan bergen, ända tills vi äro uppe på Armeniens jämnare platåland.

Där förändras allt. Under de första dagarna, från kusten räknat, hade vi kört genom ett härligt och ständigt växlande landskap. Vi hade åkt genom barrskog och mellan susande lövträd med gulnande blad. Ibland hade vi varit hundratals meter över en avgrund, i vars djup en blågrön älv skummade mellan rundslipade block. Vid vägens sidor hade vi sett rader av byar och gårdar med hus och balkonger av trä, där turkarna sutto makliga i sina bodar och kaffehus. Och vi hade mött många små karavaner av hästar, åsnor och oxar, förande hö, frukter och tegel mellan byarna. Tidigt hade vi börjat dagens färd, och solen hade knappt hunnit upp, förrän luften kändes schön och ljum.

Men här uppe på platålandet var det annorlunda. Inga barrskogar prydde bergens sidor, inga lövträd lutade sina kronor över vägen. Byarna lågo glest, och husen voro låga kojor av sten eller soltorkad lera. Den turkiska befolkningen var uppblandad med armenier. Vägen blev allt sämre och mera vanvårdad, efter hand som trafiken avtog. Luften blev kylig, och på nätterna hade vi flera grader kallt.

Se nu bara på vårt följe! Först rider en turkisk soldat på en apelkastad häst. I en rem bär han karbinen över ryggen, vid sidan sitter hans sabel och slänger. På huvudet har han sin röda fez, omvirad med ett vitt skyнке mot solen och blåsten. Sedan kommer jag i min vagn, dragen av tre hästar. Den gamla Schakir, kusken, är redan min vän; det är han, som lagar min mat och väcker mig i den tidiga, kalla morgonen. Själv är jag väl ombonad i en kaukasisk kappa och med baschlik över mössan. Jag sitter bekvämt tillbakalutad och betraktar det land, som tum för tum bestrykes av vår färd. Bakom vagnen rida två soldater på bruna hästar. De äro inbegripna i ett livligt samtal





Kaukasien, Persien och Mesopotamien.

5. — Från pol till pol. I.



och undra, om de skola få ordentliga drickspengar. Sedan komma två klumpiga vagnar, på vilka hela mitt bagage är fastsurrat. Och sist i tåget galoppera trenne ryttare.

Vi ha just lämnat Erserum bakom oss. Där resa sig armeniernas kristna kyrkor vid sidan av turkarnas moskéer. Och här är det, som om man befunne sig på ett flackt tak, som sluttade åt tre olika håll och åt varje håll hade en takränna, och som om varje takränna hade sin egen regnvattenstunna. Kan du gissa, vad dessa tunnor heta? Svarta havet, Kaspiska havet och Persiska viken! Så att nog räcka de till alltid, om det regnar aldrig så på det stenbundna tak, som höjer sig just emellan Kaukasien, Mindre Asien och Mesopotamien. Takrännorna äro förstås floder, och den förnämligaste av dem är Euftrat. Men nog är det storståtligt, att alla tre ha var sin tunna. Om det står som spön i backen från ett enda moln, som svävar över bergen strax nordöst om Erserum, så rinner en del av regnvattnet till Svarta havet, en annan till Kaspiska havet och en tredje till Persiska viken.

Nu är vägen usel. Det har regnat på hösten; frosten har kommit, och gyttjan med de djupt inskurna hjulspåren är stenhård. Mitt åkdon gungar och guppar, jag kastas hit och dit och upp från sätet, och då mina ryttare sent omsider förklara, att vi äro framme i nattlägrets by, känner jag mig ganska mörbultad. Schakir sätter på te och kokar ägg, och efter aftonvarden sveper jag in mig i min kappa och somnar.

Det är kolmörkt, då han purrar mig, och lika mörkt, då jag vid lyktors sken åter hoppar upp i min vagn. Så bär det av igen. Det klingar så underligt i natten. Klangen blir starkare, den kommer oss närmare; jag lutar mig utåt och ser, hur höga svarta vålnader med tysta steg skrida förbi. Blott klockorna höras. Vålnaderna äro kameler, som komma från Persien med mattor, bomull och frukter. De äro mer än tre hundra, och det tar en rundlig tid, innan



vägen åter blir fri. Och hela tiden ringer det som ett klockspel.

Du kan inte tro, hur underligt det låter, men du kan förstå, att det ligger en djup betydelse i klockornas än dova och högtidliga, än öppna och klara klang. Så har det låtit i många tusen år på karavanvägarna. Det är med denna klang som med Eufrats och Tigris böljors brus. Mäktiga välden ha blomstrat och utplånats på deras stränder, hela folk ha dött ut, av Babylon och Ninive finnas endast ruiner kvar. Men flodvattnets brus är det samma. Och karavanklockorna klinga nu som i de dagar, då Alexander förde den macedoniska hären över Eufrat och Tigris. Malmen dallrade på samma sätt, då köpmannen från Venedig, Marco Polo, för 620 år sedan reste mellan Tabris och Trebisond på den väg, där vi nu åka fram. Så ljöd det, då Timur »den halte» besegrat turkarna och då han på denna väg förde sultan Bajasid i järnbur för att visa honom som ett vilt djur i Asiens städer.

Därför är klockklangen så märkvärdig. Det är, som om man på ljudvägorna kunde flyga tillbaka till den gråaste forntid. Man kommer att tänka på härtåg och handel, på bröllop och begravningar, på flammande lägereldar och gråa karavanserajer i månens sken, man tänker på den tysta öknen där borta i öster, schakalers och hyenors hem. Klockorna bjuda musik till en ändlös dödsdans. Allt är fåfänglighet och jagande efter vind. Men klockorna förstummas aldrig. Då kamelerna stupa, bäras klockorna av nya kameler. De döda förtäras av hyenor, som veta, vad klangen betyder.

Se nu framåt vägen i öster! Kanske du tror, att det är en morgonsky, som svävar ensam över de gråa bergen? Vänta då en stund. Nu kommer solen upp. Då ser du tydligt, att den vita trehörningen är en kägla, lika regelbunden som taket på en armenisk kyrka. Det är ett berg, dess namn är Ararat. Du minns berättelsen om Noas ark, som stannade här, då de stora vattenmassorna drogo sig tillbaka.



Som en vit toppmössa sitter den eviga snön på Ararats hjässa. Intet under, då berget är två och en halv gång så högt som Kebnekajse.

Nu är det icke långt kvar till gränsen, där kurdiska rövare göra landet osäkert. På det persiska området är ingen fara. Här, längst i nordväst, bo tatarer, och huvudstaden i deras provins är just Tabris. Mina hästars bjällror pingla så trevligt och giva eko mellan stadens gråa lerhus och trädgårdsmurar. Tabris är en stor stad, och dess basarer bilda ett nät av irrgångar. Där vimlar det av folk och varor och kreatur.

Det finns tatariska karavanförare, som gått vägen väl femtio gånger. Föraren rider; vid var sjunde kamel går en karavanman. De ha svarta lammskinnsmössor, blåa långrockar, gördel kring livet och spetsiga skor. Alla äro beväpnade med dolkar. Tatarerna ligga ofta i fejd med kurder och armenier. Mången karavanförare har tillbringat större delen av sitt liv med att gå av och an mellan Tabris och Trebisond. Varje gång har han sett Ararat norr om vägen likt ett för evigt förankrat skepp med storseglet uppe. Och han vet också, att Ararat är en jättelik gränspyramid, som utmärker den punkt, där Ryssland, Turkiet och Persien mötas.

Den 13 december drog den sista omgången hästar mina vagnar in i Teheran. Då hade jag åkt de 130 milen på en månad och hade 240 mil kvar till Indien. Den sträckan leder nästan hela vägen genom öknar, där endast kameler kunna taga sig fram. Jag köpte därför fjorton präktiga kameler och tog sex perser och en tatar i min tjänst. Medan mina karlar köpa, packa och stuva vår proviant och alla andra saker vi behöva, har jag själv gott om tid. Jag kan inte använda den bättre än att tala om för dig, hur det hänger ihop med min första färd till Teheran. Slå dig därför lugnt ned i platanens skugga och hör på.



### 3.

## GENOM KAUKASIEN, PERSIEN OCH MESOPOTAMIEN 1885—1886.

### RESAN TILL BAKU.

Den 15 augusti 1885 hade jag farit med ångbåt till Petersburg. Där stiger man på tåget, som går mot sydöst till Moskva, och i hela fyra dagar sitter man helt lugn i sin kupé och låter blicken sväva ut över de oändliga ryska stäpperna. Timme efter timme rullar tåget i väg. En gäll vissling skär genom luften, då vi nalkas en station, och lika gällt ringer klockan en, två och tre gånger, då vår rad av vagnar åter rullar bort över det jämna landet. I susande fart ila vi förbi otaliga byar, i vilkas mitt vanligen en vitmenad kyrka reser mot höjden sina torn med lökformiga, gröna tak. Lantgårdar och vägar, floder och bäckar, bördiga åkerfält och hövolmar, snurrande väderkvarnar, kärror och vandrare, allt försvinner bakom oss, och fyra gånger insvepa skymningen och natten det väldiga Ryssland i sitt mörker.

Äntligen uppdyker framför oss Kaukasus skyhöga berg som en ljusblå mur. Hela bergskedjan förefaller så luftig och lätt, att vi knappt kunna tro, att vi redan nästa dag skola åka upp genom dess dalar och över höjder, som äro 200 meter högre än Sveriges högsta fjäll. Avståndet är ännu stort, men mitt i det blåa lyser Kasbeks silvervita topp.

Vi äro framme vid banans slutstation. Vägen över fjällan är 20 svenska mil lång. Mitt resällskap hyr en vagn, och vid varje station får man byta hästar. Jag, som



skulle bli informator i familjen, fick sitta på kuskbocken. Det bar av i sporrsträck, hästarna lågo som remmar utmed vägen, och i krökarna fick man hålla sig fast för att icke slungas över bord och ned i en avgrund.

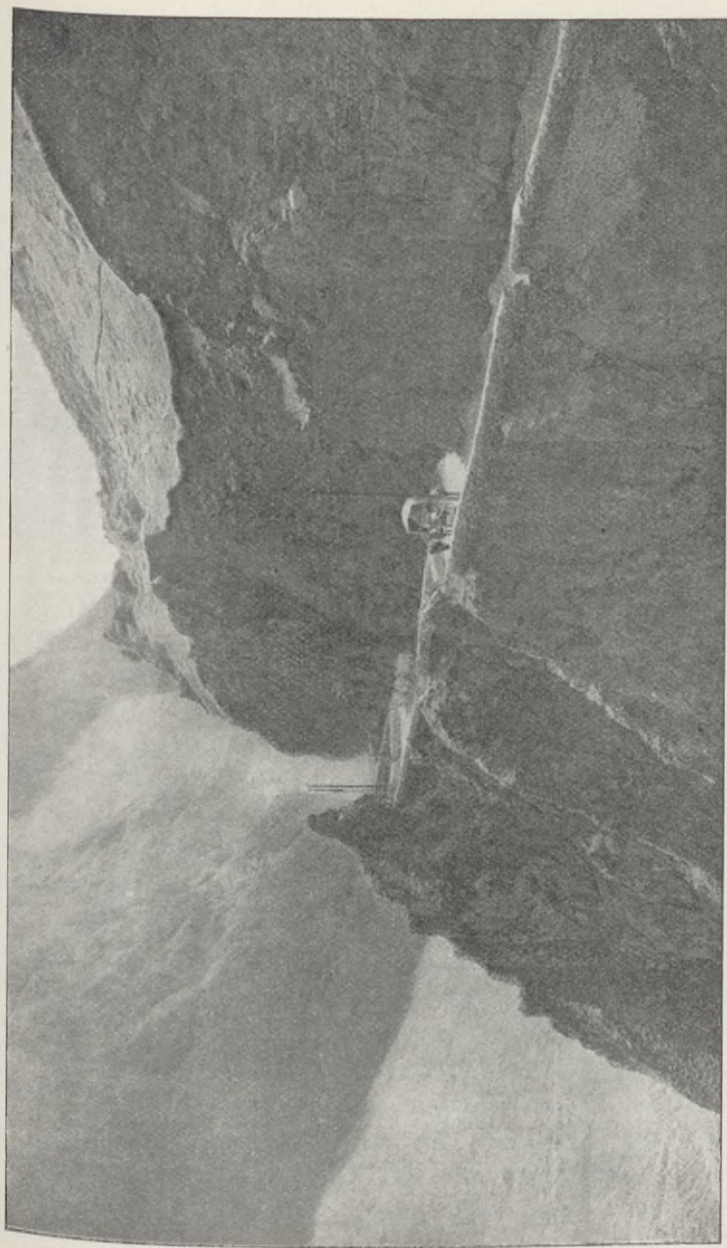
Där komma några kaukasiska ryttare i svarta fårskinnpälisar och beväpnade till tänderna; där diligensen, fullproppad med resande; där åter ett hölass, draget av oxar eller gråa bufflar, och oupphörligt möta vi lantmän med åsnor eller herdar med hjordar av getter och får.

Ju högre vi komma, desto vackrare och vildare bli bergen. Ibland är vägen utsprängd ur själva lodräta klippväggen, och tunga bergmassor hänga då som valv över oss. På farliga branter, där vägen om våren hotas av snöskred, löper den genom murade tunnlar. Då lavinen i vinande fart störtar utför berget, hoppar den över tunneln och fortsätter på andra sidan utan att ha tillfogat den resande någon skada.

Sedan vi nått vägens högsta punkt, bär det i flygande fläng utför, och efter 28 timmars färd äro vi framme i Tiflis, den största staden i Kaukasien och en av de underligaste städer jag sett. Husen hänga som hopgyttrade svalbon på branterna vid floden Kuras båda stränder, och på de ofta ganska trånga och smutsiga gatorna rör sig ett vimmel av de femtio olika folk, som bo i Kaukasien.

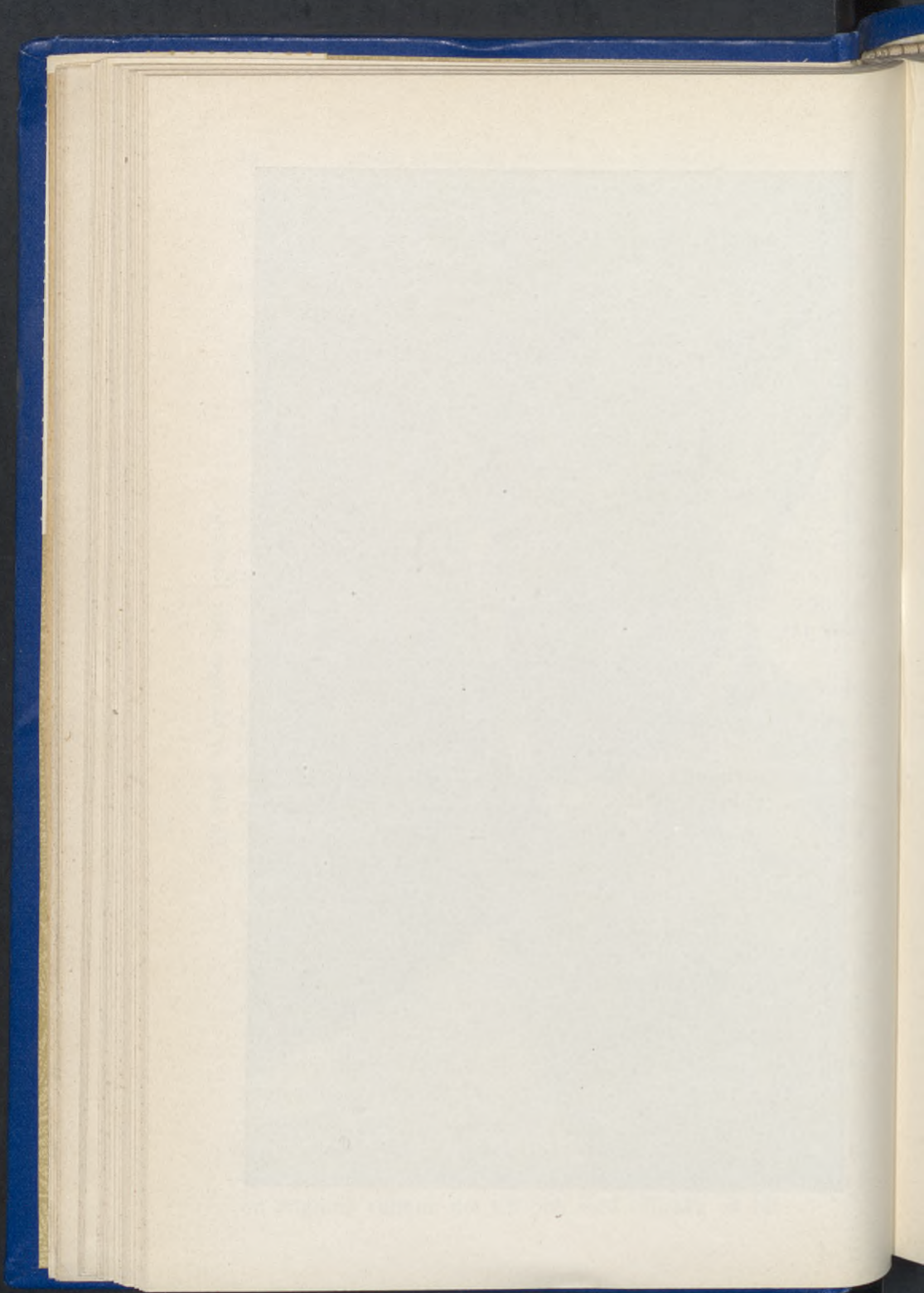
Var vägen över bergen hänförande vacker, så kan man knappast tänka sig ett mera ödsligt land, än det vi korsa på järnvägen mellan Tiflis och Baku: oändliga stäpper och öknar, ödsliga och grågula, någon gång en karavan av sakta lågande kameler. Då vi nalkades havet, uppstack en storm av oerhörd våldsamhet. Stoftet yrde i moln och trängde genom alla springor i kupéen, luften var tjock, tung och kvävande, därute syntes intet annat än ett grått, ogenomträngligt töcken. Men det värsta var, att stormen låg oss emot från sidan, och till slut orkade lokomotivet ej föra vagnarna framåt. Tåget stannade ett par gånger, och i en stigning rullade det till och med tillbaka en bit.





En krök av härvägen över Kaukasus.







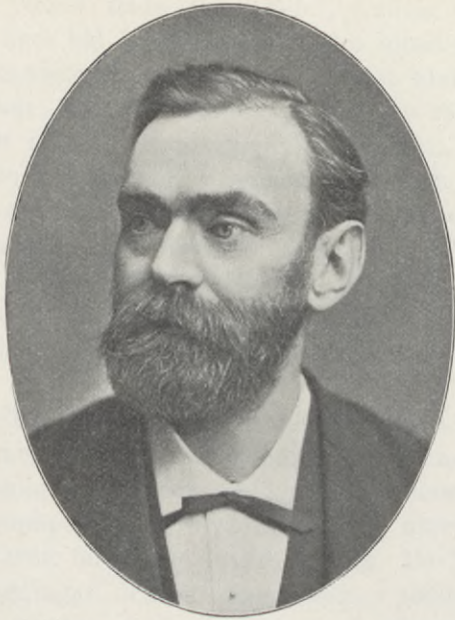


Jag minns den tiden som i går. Hopplöst brottades jag med ryska grammatikan, gjorde stora framsteg i persiskan och lärde mig att tala tatariska utan ringaste svårighet. Under tiden ruvade jag på planen till en stor resa i Persien. Hur det skulle gå till, visste jag ej, min förmögenhet var icke stor. Men det visste jag, att genom Persien skulle jag resa, om jag så också skulle gå som en dagakarl och driva andras åsnor efter vägarna.

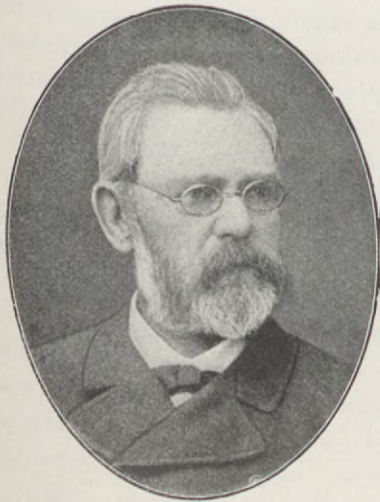
Klimatet i Baku och Balakani är ej det bästa. Somnaren är glödande het och vintern smällande kall. Då ligga nordanvindarna från havet över kusten, och reumatiska sjukdomar äro allmänna. Även jag fick mig en ordentlig törn av reumatisk feber, som i en månads tid höll mig bunden vid sängen. Jag var så sjuk, att min mor ville resa ut. Mina knän svullnade och värkte förfärligt. Dag och natt vakade en fältskär, en gammal polsk jude, vid min bädd, och han gjorde allt för att lindra mina plågor. Genom mina nattliga feberdrömmar såg jag honom gå och pyssla i rummet, tyst och fattig, en bild av troheten och hjälpsamheten. Och när han hade slutat sitt värv och jag ville betala honom, vägrade han att taga emot någon ersättning. Jag kunde få ge den åt de fattiga i stället, tyckte han. Han hör till dem jag aldrig skall glömma, och jag ser så tydligt hans fårade ansikte, hans stora kroknäsa och hans dinglande korkskruslockar vid öronen, hans långa rock, som varit svart en gång men blivit grön i sömmarna, sliten och maläten. Nu är han väl död, kan jag tro, min gamla jude.

#### ETT SVENSKT STORVERK I BALAKANI.

Det finns väl ingen i vårt land, som ej hört talas om Nobelprisen. De äro uppkallade efter dynamitens uppfinnare, Alfred Nobel, som skänkte hela sin stora förmögenhet åt vetenskapen. Genom denna frikostiga handling har han tillfört sitt land stor ära och berömmelse.



Alfred Nobel.

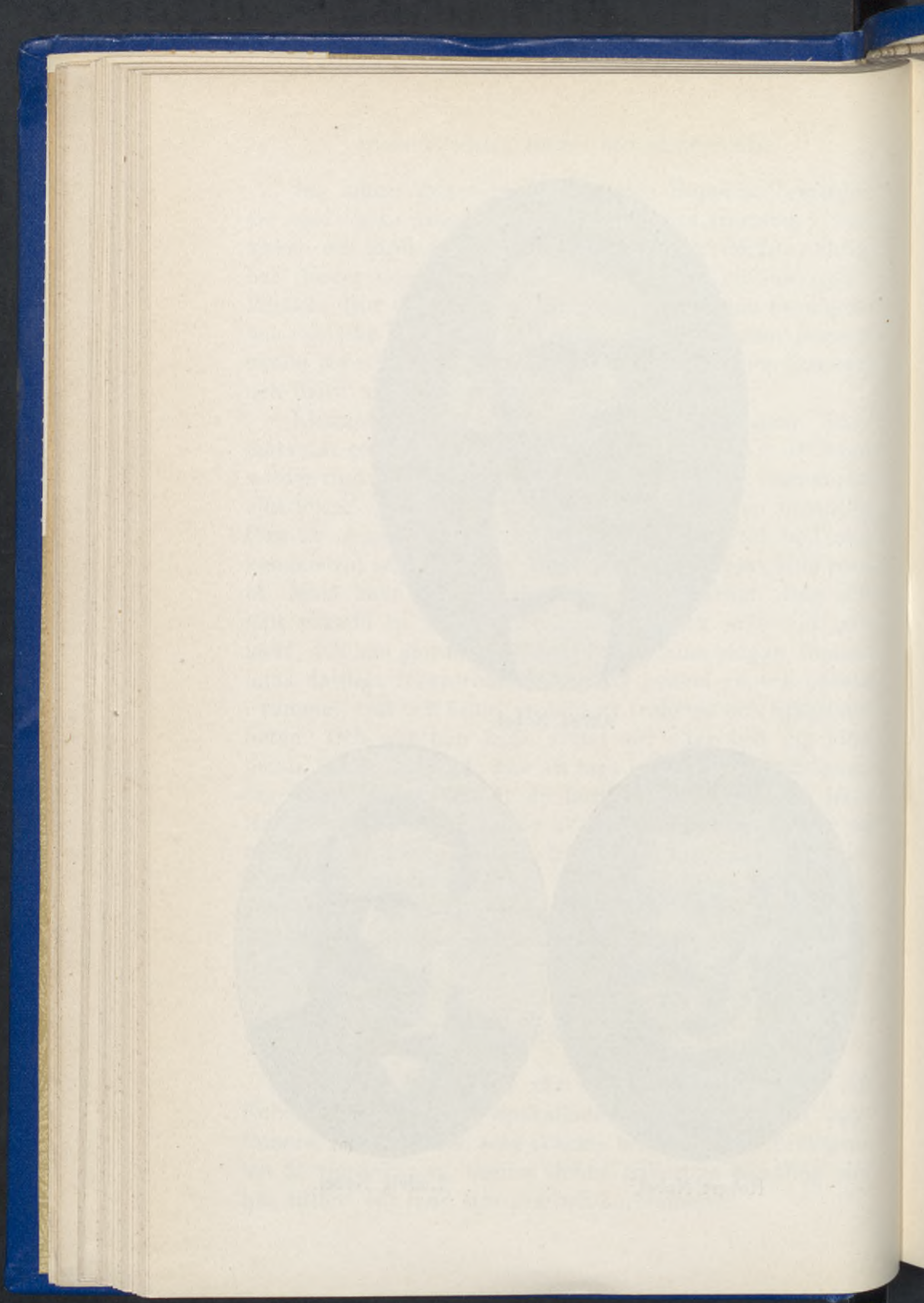


Robert Nobel.



Ludvig Nobel.





Alfred Nobel hade två bröder, Ludvig och Robert. Sällan har man väl hört, att tre bröder blivit så utmärkta och framstående män som dessa. Och det bästa är, att de voro svenskar. Det var Robert, som på en resa till Baku besökte den märkvärdiga plats vid Balakani, där naftan dväljes i stora håligheter i jordens inre, och där ryssar, armenier och tatarer på den tiden med otympliga medel sökte tillvarataga den dyrbara oljan, av vilken fotogen framställes. Då inköpte bröderna Nobel år 1874 stora jordområden vid Balakani, och där började de att tillämpa fullt tidsenliga metoder i och för borrning och uppumpning av nafta.

De infödda, som förstodo, att de fått farliga medtävlare, mötte dem med hat och avund. Mord, mordbrand och stölder voro vanliga. De långa rörledningar, genom vilka den råa naftan pumpades till »Svarta staden», blevo upprivna. Men svenskarna läto icke avskräcka sig. De fördubblade sina ansträngningar, och beväpnade vakter posterades överallt för att skydda deras egendom. I »Svarta stadens» fabriker renades oljan, och fotogenen fördes med särskilda järnvägsvagnar och ångbåtar och även med karavaner vida omkring. Deras arbete kröntes med lysande framgång, och från deras brunnar spriddes ljuset över hela västra Asien och östra Europa. Snart hade de överflyglat hela Amerika i frambringandet av naftaprodukter.

För att komma åt de håligheter, i vilka naftan ligger inbäddad i jordlagren, bygger man ett 15 eller 20 meter högt torn av trä, och över ett block i dess övre del löper en lina med en väldig mejsel. En ångmaskin sätter linan i oavbruten rörelse lodrätt upp och ned, och mejseln äter sig allt djupare ned i jorden. I brunnshålet nedpressas ett järnrör. Och då man kommit ned till naftalagret, som kanske befinner sig på flera hundra meters djup, pumpas den värdefulla oljan upp.

Men det hände ofta, under den tid jag låg i Balakani, att naftan pressades upp genom rören av

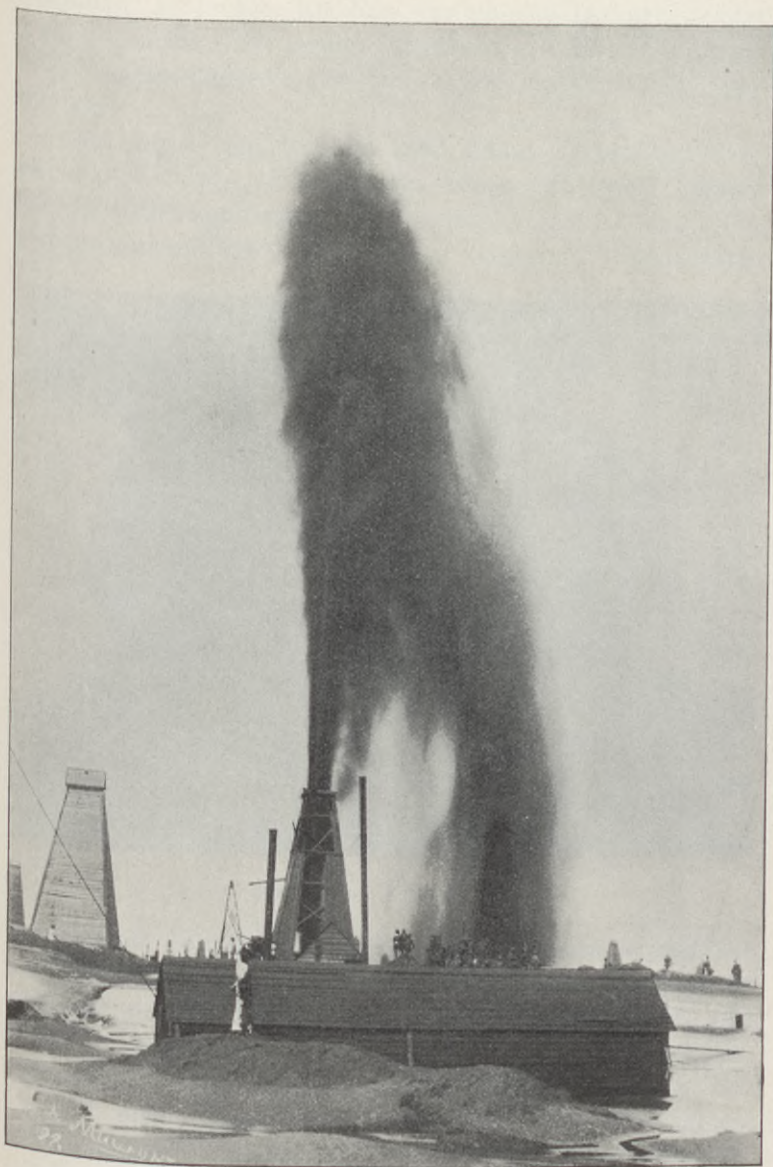


gasers tryck i jordens innandömen. Vi brukade gå ut och titta på dessa underliga »vattenkonster». Med bedövande då trängde en tjock, grönbrun stråle upp ur jorden och rakt igenom borrhornet. Man såg den på långt håll, ty den kunde vara sextio meter hög, och oljan uppsamlades i grävda dammar runt omkring. Blåste det hårt, så splittrades strålen i vinden, och ett fint mörkt stänk låg som en slöja över marken åt lä. I Balakani kan man knappast titta utom en dörr utan att få sina kläder nedsmorda med olja, och det luktar fotogen på ett par mils håll. Knappt ett grässtrå växer där i trakten; det enda man ser är en skog av borrhorn.

Inom hela borrhältet finnas nu icke mindre än 4,100 arbetande borrhorn, av vilka 2,600 äro givande. De gävo 1909 åtta milliarder kilogram rånafta, och en sjundedel därav kom från Nobels borrhål. Somliga av dessa ha givit mer än tre hundra tusen kilogram i dygnet genom pumpning och tjugu millioner, då naftan självmant pressats upp ur jorden. Värdet på platsen är nu ungefär två öre för kilogram. Vid Baku finnas 176 bolag, och av dem är Nobels störst och bestämmer prisen. Det djupaste av alla Nobels borrhål går 860 meter in i jorden.

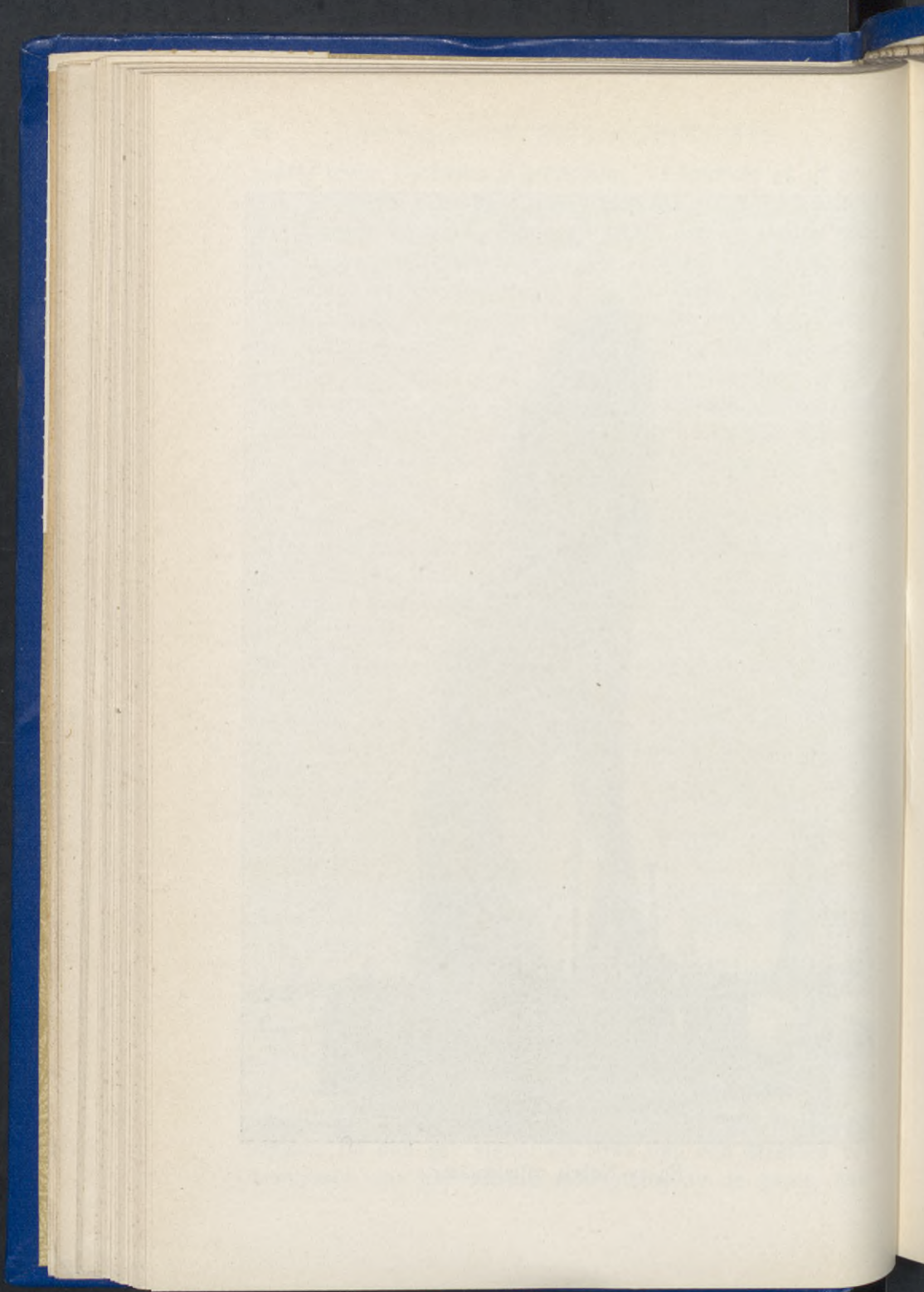
Den första rörsats, som pressas ned i ett borrhål, har en knapp meter i genomskärning. Då den icke kan komma längre, fortsättes borrhningen med en mindre mejsel, och en trängre rörsats pressas ned innanför den första. På samma sätt går det sedan undan för undan, ända tills man träffar på naftalagret.

En av Nobels tjänstemän lät en gång fira ned sig i ett sådant hål, innan rören voro sänkta. Han ville på nära håll se de jordlager, genom vilka hålet gick. Passagen var så trång, att han måste hålla armarna lodrätt över huvudet och fastbundna vid linan. Med tillhjälp av en säkerhetslykta, fästad på bröstet, kunde han se hålets väggar. Då han gav signal att firas upp och återkom till dagsljuset, var han nästan medvetlös av de gaser, han



En av Nobels naftafontäner.





inandats. Vi tyckte, att han var en modig karl, ty det kunde ha hänt, att genom sättningar och sidopressningar i de lösa jordlagren hålet hade blivit täppt ovanför hans huvud!

Ett minne från februari 1886 måste jag berätta. Sent på kvällen hörde vi de hemska ropen: Eld, eld! utanför vårt hus. Det uppväcker fasa och bestörtning i denna trakt, som är genomdränkt med fotozen. Vi skynda ut på gården.



Naftabrand i Balakani.

Det är ljusst som mitt på dagen. Hela trakten är upplyst av ett trolskt, vitaktigt sken. Borrtornen avteckna sig som vålnader mot den ljusa bakgrunden. Vi nalkas platsen och känna det allt varmare. Bländvita lågor rulla sig nyckfullt upp genom luften, välvande svarta rökmoln över sig. Ett borrtorn står i ljusan låga, och vid dess sida brinner en hel liten sjö av rånafta. »Hur har det gått till?» fråga vi. — »Jo, en arbetare var inne med en lykta för att hämta ett



verktyg; han tappade lyktan och hann knappt undan med livet, förrän det oljedränkta tornet tagit eld.»

Att kämpa mot en sådan eld är hopplöst. Nobels brandkår hade kommit, och alla sprutorna voro i gång. Men vad tjänade det till, då vattenstrålarna förvandlades till ånga, redan innan de nådde naftasjöns brinnande yta! Huvudsaken var att begränsa elden, och då detta lyckats, lät man det koka och brinna, tills ej en droppe nafta fanns kvar. Men runt omkring var marken het och mörkret ogenomträngligt.

### TVÅRS GENOM PERSIEN.

Det var en dråplig resa, som börjades från Baku den 6 april 1886! Jag hade en reskamrat, den unge tataren Baki Kanoff, sexhundra kronor till kassa, två omgångar kläder och underkläder, en varm kavaj och en filt — allt, utom det jag bar på kroppen, instuvat i en tatarisk väska. I en liten läderväska i rem över axeln förvarade jag en revolver, en ritbok, en anteckningsbok och ett par kartor över Persien. Baki Kanoff hade en stor kappa, en silverbeslagen bössa och en dolk. Pengarna hade vi, hälften var, insydda i gördlar kring livet. Utrustningen var alltså klen för en resa om 300 svenska mil fram och tillbaka genom Persien, men »det reder sig väl», tänkte jag.

I två nätter och en dag tvingades vi av hård storm att ligga och vänta ombord, innan fartyget förde oss över havet till persiska kusten. Och knappt ha vi hunnit i land, förrän vi omringas av en svärm perser, som med högan röst och livliga åtbörder framhålla sina hästars goda egenskaper. Efter en hastig mönstring välja vi ett par små, knubbiga springare, spänna våra saker bakom sadlarna, sitta upp och rida genom mörka skogar och doftande olivlundar allt högre upp mot Elburs berg.

En natt hade vi däruppe på höjderna vilat i en liten by, som hette Karsan, och då vi följande morgon bröto



upp, snöade det häftigt och hade snöat så tätt hela natten, att vägen och hela landet låg dolt under djupa drivor. Vi togo på oss så gott vi kunde, sutto till häst och redo vidare, åtföljda av hästarnas ägare.

Ljudlöst föll snön i stora svävande flingor. Nere i dalen smälte den på våra kläder, men högre upp, på de öppna, blåsiga höjderna, frös hela kakan till is, och inom kort äro kläderna på vindsidan förvandlade till ett tjockt ispannar, som försvårar alla rörelser. Till slut är man så gott som fastfrusen i sadeln. Händerna domna, tygeln får falla ned på hästens hals, ögonen äro ömma av yrsnön, som piskar oss rakt i ansiktet. Då jag var så stelfrusen, att jag förlorat känseln både i armar och ben, tumlade jag av hästen och gick till fots, men måste hålla honom i svansen för att icke råka på villovägar i den bländande snöyran.

Långt kunde vi icke knoga på detta sätt; man såg ju icke ens, vart det bar, och vi beslöto därför att taga in i första by vid vägen. Några usla kojor skymtade snart fram i snön. Utanför en av dem bundo vi hästarna, skakade av oss snön och gingo in i ett mörkt kyffe med jordgolv. Här tänkte vi en stor brasa, och kring den slogo vi oss ned i en tät ring, tillika med några andra vandringsmän, som anlände på samma gång. Väl var det lågt i taket, trångt, fuktigt och fullt av ohyra, men det var i alla fall skönt att få värma sig och torka sina kläder. Då Baki Kanoff kokat te och ägg och tagit fram bröd och salt, blev det riktigt trevligt därinne. Vi voro fyra tatarer, två perser och en svensk, som skulle sämjas om utrymmet för natten. Då elden slocknat, efterträddes den kvävande värmen av en fuktig kyla, men när man är 21 år, är man inte så kinkig.

Emellertid framkommo vi välbehållna till Teheran, Persiens huvudstad, där det redan var vårvarmt och skönt, och där jag bodde en kort tid som gäst hos en landsman, doktor Hybennet. Men då jag sedan skulle fortsätta söderut,



måste jag resa ensam, ty min vän Baki Kanoff hade fått feber och återvände till Baku.

Vår resa till Teheran hade varit rätt dyr, men min goda landsman hade förstärkt min kassa, så att jag hade 570 kronor insydda i livbältet, då jag den 27 april red vidare. Hela vägen är indelad genom stationer, där man byter hästar och, om man så vill, vilar över natten. För varje station följer en karl med, och för en silverslant kan man få köpa ägg och bröd, en höna, meloner och druvor.

Ibland händer det, att stalldrängen, som följer med, tar den bästa hästen för egen räkning och ger den resande en sämre. Så var det på vägen mellan staden Kaschan och byn Kuhrud i en vacker bergstrakt. Så fort jag märkte knepet, bytte jag häst med min följeslagare, som efter några timmars färd blev efter, då hans stackars krake ej orkade längre. Även min häst var trött och stannade ofta för att vila. I fyra timmar red jag på smala stigar i fullkomligt kolmörker. Jag fruktade, att jag råkat vilse, och trött och sömning tänkte jag just göra halt, binda hästen vid ett träd och rulla in mig i min filt för natten, då jag i fjärran fick se ett ljus lysa i mörkret. »Bravo, detta är Kuhruds stationshus», tänkte jag, men märkte litet längre fram, att ljuset kom från ett nomadtält. Jag red dit och ropade an folket. Ingen svarade, men det syntes av skuggorna på duken, att tältet var bebott. Då jag åter ropat utan att få svar, band jag hästen, ryckte upp tältdörren och frågade efter vägen till Kuhrud. »Kan man få sova i fred mitt i natten!» ljöd en röst där inifrån. »Jag är en europé, och ni måste visa mig vägen», genmälte jag i barsk ton. Då kom en gubbe ut; han var tyst som muren, men jag förstod, att jag borde följa honom, ledande min häst vid tygeln. Han slingrade i väg mellan buskarna i mörkret, och då han fört mig ned till en fotsdjup bäck, på båda sidorna omgiven av tät olivskog, pekade han uppåt bergen och försvann i mörkret utan att säga ett ord. Jag satt åter upp och lät hästen sköta sig själv, och efter ett par



timmar stannade han mycket riktigt utanför stationshuset. Det var skönt att äntligen vara framme. Jag hade ridit i femton timmar. Aftonvarden smakade bättre än vanligt, och sedan lade jag mig rak lång på stengolvet med sadeln till huvudkudde och filten över mig — någon annan bädd bestod jag mig icke under den resan.

Ännu några dagsleder på stora karavanvägen, och vi rida in i Persiens forna huvudstad, Isfahan, där vi finna många minnen av en förfluten storhet, moskéer med höga, smäckra minareter, och basarer, där vi beundra den persiska handaslöjdens och industriens alster: mattor, siden-tyger, broderier, schalar, lackerade arbeten, vattenpipor och porslin samt bronskärl, som föreställa påfåglar och elefanter.

Långt söderut nådde jag en plats, vars namn är stort och berömt i den gamla tidens historia. Det är Persepolis, där de stora perserkonungarna Xerxes och Darius hade sina palats. Av dem kvarstå ännu många präktiga kolonner, trotsande de 2,400 år, som gått fram över dem, i en trakt, där nu endast fattiga herdar beta sina får. Ej långt från Persepolis ligger en av Persiens berömdaste städer, Schiras, rikt på rosengårdar och lustslott, springvatten och kanaler. Sin största berömmelse har staden fått därför, att det var här, som Persiens odödliga skalder sjöngo sina skönaste sånger. På en kyrkogård i Schiras ligger en svensk, doktor Fagergren, begravnen. Han hade levat trettio år i staden, och det är nu mer än trettio år, sedan han dog. En dag knackade en dervisch eller tiggarmunk på hans dörr. »Jag är sänd av översteprästen i Bagdad för att omvända dig till islam», sade munken. Doktorn ville köra bort honom och gav honom en slant, men den i trasor höljda munken lät icke avspisa sig så lätt. Då frågade doktorn, om han kunde giva något bevis på översteprästens undergörande makt. »Ja», svarade munken, »du är en europé, och jag skall tala till dig på vilket språk du vill.» — »Nå, tala litet svenska då», utropade doktorn. Och till hans stora för-



våning uppläste tiggaren på klingande svenska en av sångerna i Fritiofs Saga. Det befanns, att den förmenta tiggaren var den ungerska professorn Vambery, som på den tiden reste i förklädnad genom Persien för att få fritt tillträde till dess helgedomar.

Då vi nu nalkades Persiska vikens kust, blev klimatet allt hetare, och en dag hade jag 39° varmt i det rum, där jag vilade. Man rider därför på natten. Den sista stationen orkade stallknekten, som var en gammal man, icke följa mig, ty jag brukade rida hårt. Jag fortsatte därför hela natten ensam och hade revolvern nära till hands, om några rövare skulle visa sig. Glad var jag, då solen gick upp och lyste över Persiska vikens spegelblanka yta. Och den 22 maj var det, som jag hamnade i kuststaden Buschir. Men hu, vad där var varmt! En gång hade jag nära 45° inomhus, och sådan värme har jag varken förr eller senare erfarit.

Nu hade jag ridit 150 svenska mil på 29 resdagar.

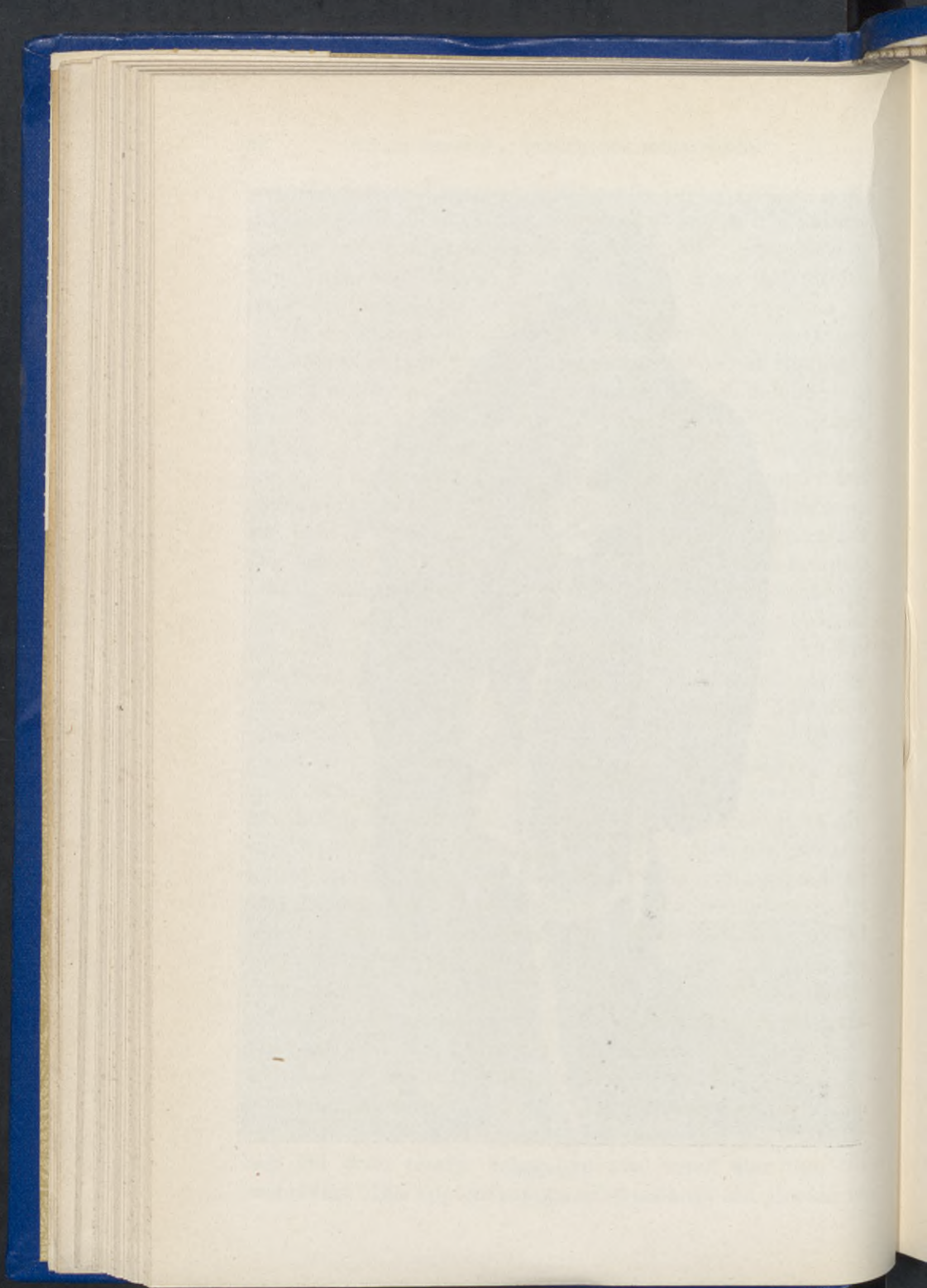
Från Buschir for jag med en engelsk ångbåt över Persiska viken, som är en inskjutande bukt av Indiska havet, omsluten av Persien och Arabien. Vid arabiska kusten är ön Bahrein vida berömd; den lyder under England, och där bedrivs under sommaren och hösten ett pärlfiske, vars årliga avkastning uppgår till tio millioner kronor. Bortåt fem tusen båtar med trettio tusen mans besättning äro ute. Varje båts ägare anställer ett antal dykare, som arbeta för hans räkning, och själv säljer han pärlorna till marknader i Indien. Sällan går dykaren ned på större djup än sju famnar, och han stannar högst femtio sekunder under vattnet. Han har vax i öronen, en klämmare kniper igen hans näsa, och med en sten vid fötterna och ett rep kring livet hoppar han över bord och försvinner i djupet. Nedkommen på havsbotten, uppsamlar han i en korg, som han har bunden på magen, så många musslor han hinner med, och vid givet tecken halas han med repet åter upp till vattenytan. Där öppnar båtägaren musslorna och plockar ut





Dervisch.





de dyrbara pärlorna, som ha olika värde, beroende på storlek och övriga egenskaper.

Uppför Tigris grumliga vatten förde mig en engelsk ångbåt, från vars däck man kunde se de kopparbruna, halvnakna araberna rida barbacka på präktiga hästar. De beta sina fårhjordar på stäpperna och hålla långa lansar i händerna. Ibland översvämmades ångaren av hela moln av gröna gräshoppor, och man kunde icke undgå dem på annat sätt än genom att gå in i sin hytt och stänga fönster och dörrar. Kring skorstenen lågo högar av gräshoppor, som bränt sig eller bedövats av röken.

Efter några dagars flodfärd kom jag upp till Bagdad, som nu icke har mycket kvar av sin forna glans. På tiohundratalet var Bagdad mohammedanernas största stad, och då samlades här de indiska och arabiska sagor, som kallas »Tusen och en natt». Ej långt från Bagdad, men vid Eufrat, låg i den gråa forntiden det stora och lysande Babylon, vars murar voro så breda, att sex vagnar kunde köra i bredd på dem, och som hade hundra kopparportar.

### EN AVENTYRLIG FÄRD.

Då jag framkom till Bagdad, hade jag ungefär hundra kronor kvar, och hela min förmögenhet utgjordes av persiska silverkran, av vilka var och en är värd femtio öre. Till all lycka blev jag bekant med en engelsk köpman och fick bo i hans hus. Där var mördande varmt. Man bor i underjordiska rum, och från taket nedhänger en skärm, som ständigt hålles i rörelse för att åstadkomma ett svalkande drag. Men ändå är det mer än 40° varmt därinne.

Nu var konsten att få kassan att gå ihop, ty först i Teheran kunde jag få pengar, och dit hade jag 95 svenska mil. Den engelska köpmannen var en rik herre, men jag skämdes för att be honom om pengar. Jag tänkte resa, så långt mina två hundra kran räckte, sedan fick man väl se, hur det kunde gå. Bara jag kunde klara mig till staden



Kirmanschah, dit det var 30 mil, så kunde jag ju sedan taga hyra i en karavan. Fast nog skulle det bli otrevligt att gå och knoga till fots och ej få annan lön än litet bröd, några gurkor och meloner.

Så länge jag ännu hade mynt i fickan, försökte jag att se morsk ut. I rätta ögonblicket gjorde jag bekantskap med ägaren av en karavan, som med engelska varor just skulle bryta upp till Kirmanschah. Varorna fördes på femtio mulåsnor, som åtföljdes av tio arabiska köpmän till häst. Åtta pilgrimer och en kaldeisk köpman hade sällat sig till tåget. Även jag skulle få följa med, om jag betalade femtio kran i hyra för en mulåsna. För mat och dryck fick jag svara själv.

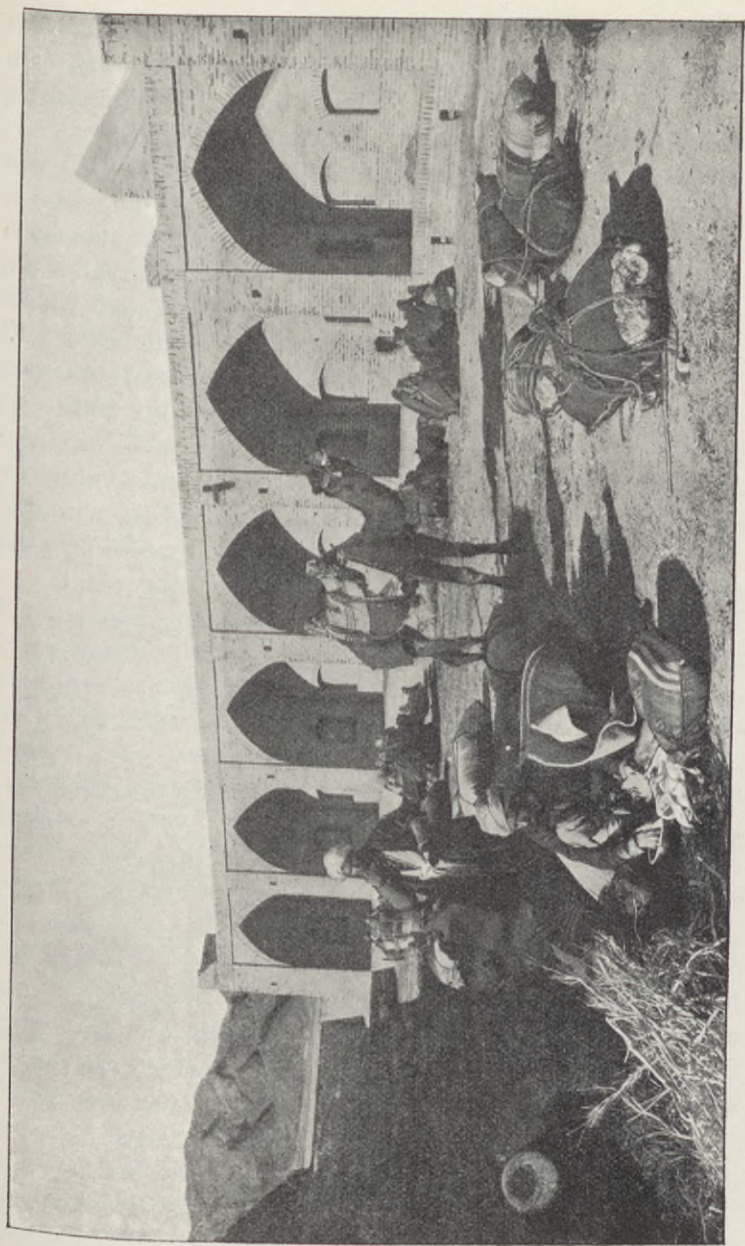
Det var en lustig färd, som började klockan 10 på kvällen den 6 juni. Då jag nu vid mogna år tänker därpå, förefaller den mig som en saga, ett tanklöst upptåg av en nybakad student. Visst hade det varit bättre att erkänna för min engelska vän, att jag var i knipa, och att bedja honom låna mig, vad jag behövde; men, som sagt, jag kunde ej förmå mig därtill.

Jag tog farväl, och två araber förde mig på min mula sakta och högtidligt genom Bagdads trånga gator i den varma sommarnatten. Endast här och där lyste, flämtande och matt, en oljelampa. Men i basarerna rådde ett uppsluppet liv. Här sutto tusentals araber, pratade, åto, drucko och rökte. Fastemånaden var inne, då man blott efter solens nedgång får förtära något.

De båda araberna förde mig in på gården av ett karavanseraj, där köpmännen just höllo på med förberedelserna till vårt uppbrott. Då jag fick höra, att de ej kunde bli färdiga förrän klockan två på natten, lade jag mig på en packe varubalar och somnade tungt.

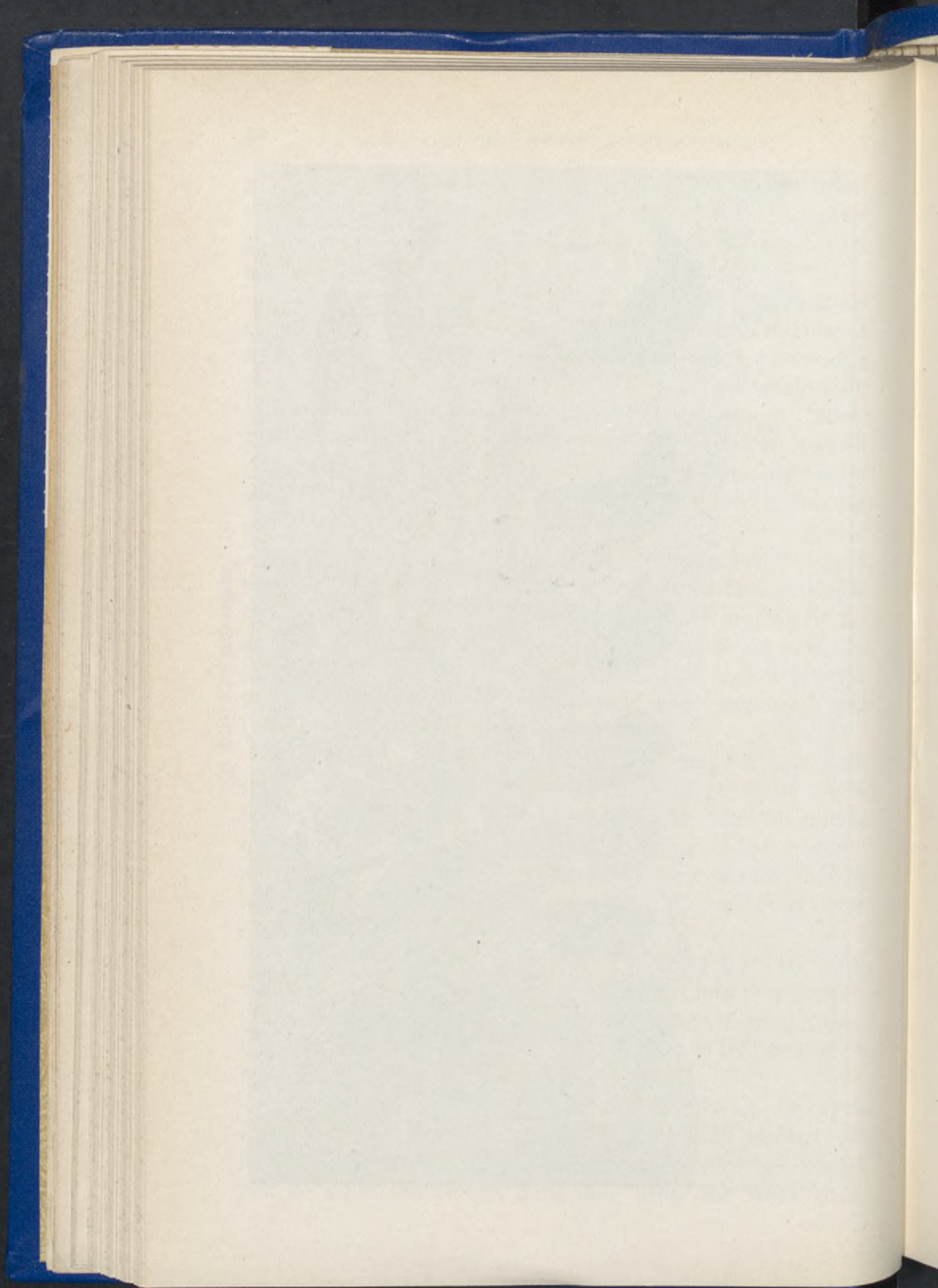
Klockan blev två, förr än jag önskade, en arab kom och knuffade på mig, och yrvaken satt jag upp på min mula. Vid drivarnas maningsrop, bjällrornas pingel och de stora klockornas dång-dång drog den långa kara-





Ett persiskt karavanseraj.





vanen ut i mörkret. Snart hade vi lämnat Bagdads yttersta utgårdar och palmlundar bakom oss, och framför oss hade vi den tysta slumrande öknen.

Ingen brydde sig om mig; jag hade ju betalat för mulan och fick sköta mig själv. Än red jag först, än sist, och ibland höll jag på att somna i sadeln. Där ligger en död dromedar. En skara hungriga schakaler och hyenor kalasa på kadavret. Då vi äro dem nära, fly de ljudlöst inåt öknen, men blott för att komma tillbaka, då faran är förbi. Där hålla några dästa gamar vakt kring liket av en häst; men då vi nalkas, lyfta de på tunga vingar.

Efter sju timmars färd voro vi framme vid ett karavanseraj, där araberna lastade av sina djur och sade, att vi skulle ligga stilla hela dagen. Det var varmt som i en ugn, och jag hade ingenting annat att göra än att ligga och dåsa på stengolvet.

Nästa natt redo vi åtta timmars väg till den stora byn Bakuba, omgiven av en skog av härliga dadelpalmer. Här lägrade vi på gården av ett väldigt karavanseraj. Jag satt just och pratade med ett par av mina reskamrater, då tre turkiska soldater kommo och fordrade att få se mitt pass. »Jag har inte något pass», svarade jag. — »Nå, betala oss tio kran vardera, så skall ni få passera gränsen ändå!» — »Nej, aldrig ett öre ger jag er», fingo de till svar. — »Tag hit den där filten och väskan då i stället», ropade de och ryckte till sig mina saker. Men då tålde jag icke vid mera, utan gav mannen, som huggit väskan, ett slag över bröstet, så att han släppte sitt rov, och på samma sätt gick det med filten. De oförsynta männen gjorde sig i ordning att rusa på mig, då ett par av mina araber skyndade fram till mitt försvar. För att undgå flera dylika uppträden gick jag till guvernören, som för sex kran lät giva mig ett pass.

Jag hade nu blivit så god vän med araberna, att jag fick låna en häst i stället för mulan. Och så fortsatte vi klockan nio på kvällen i det härligaste månsken och redo



hela natten. Jag var så sömnig, att jag somnade stundtals i sadeln, och en gång, då hästen måtte ha skyggat för ett skelett vid vägen, blev jag spritt vaken därav, att jag damp i backen och såg, hur hästen satte av i sken utåt stäppen. Efter mycket besvär infångades han av karavanens män, och sedan sov jag icke mer den natten.

Som vanligt lågo vi stilla över hela dagen i nästa by. Jag var utledsen vid att färdas på detta sätt, det gick så långsamt, och man såg ju så litet av landet. Då därför en gammal arab, som hörde till karavanen, kom ridande från Bagdad på en präktig arabisk häst, beslöt jag att med hans hjälp försöka att rymma från mitt sällskap. Han gick in på att följa mig, om jag betalade honom 25 kran om dagen. Till en början följde vi karavanen, men så fort månen gått ned, ökade vi långsamt farten, och då ljudet av klockorna hördes allt svagare bakom oss, redo vi i hastigt trav bort genom natten.

Efter många äventyr nådde vi Kirmanschah den 13 juni. Sedan jag betalt arabgubben, hade jag knappt femtio öre kvar och kunde därför varken hyra ett rum eller äta mig mätt. Och det var föga lockande att gå omkring som tiggare bland mohammedaner. Lyckligtvis hade jag hört talas om en rik arabisk köpman Aga Hassan, som bodde här i staden, och till hans präktiga hus styrde jag mina steg. I mina dammiga ridstövlar och med piskan i hand klev jag på genom många fina rum, tills jag slutligen befann mig inför Aga Hassan, som satt där, omgiven av sekreterare, böcker och papper. Han bar en guldbroderad vit sidenmantel, turban på hjässan och glasögon på näsan, och han såg både vänlig och förnäm ut.

»Hur står det till, min herre?» frågade han. — »Jo tack, bara bra», svarade jag. — »Varifrån kommer ni?» — »Från Bagdad.» — »Och vart ämnar ni er?» — »Till Teheran.» — »Är ni engelsman?» — »Nej, jag är svensk.» — »Svensk, vad är det för något?» — »Jo, jag är från ett land, som heter Sverige.» — »Var ligger det någonstans?» — »Jo, det ligger



långt i nordväst, bortom Ryssland.» — »Å, vänta, jag vet! Ni är väl icke från Järnhuvudets land?» — »Jo det är jag, just från Karl den tolvtes land.» — »Det gläder mig mycket att höra; jag har läst om Karl den tolvtes märkvärdiga



Aga Hassan.

bragder; ni måste berätta mig om honom. Och ni måste tala om Sverige, dess konung och krigshär och om ert eget hem, om edra föräldrar leva, och om ni har några syskon. Men först måste ni lova att stanna som min gäst i sex månader. Allt vad jag äger tillhör er. Ni har blott att



befalla.» — »Herre, jag är mycket tacksam för er godhet, men jag kan icke begagna mig av er gästfrihet för mer än tre dagar.» — »Tre veckor menar ni väl ändå?» — »Nej, ni är alltför god, jag måste vara tillbaka i Teheran.» — »Det var riktigt tråkigt, men ni kan ju fundera på saken.»

En tjänare följde mig till ett närbeläget hus. Det var som ett palats, och här skulle jag ensam bo. Jag gjorde mig hemmastadd i en stor salong med persiska mattor och svarta sidendivaner. Två sekreterare voro min uppvakning, och tjänarna passade alltid på att utföra mina önskingar. Då jag ville äta, bar man in fina stycken av fårkött, stekta på spett, kyckling, kokad i ris, sur mjölk, ost och bröd, aprikoser, druvor och meloner. Och sist bjöds kaffe och en vattenpipa. Ville jag dricka, så serverades en söt dryck på dadelsaft med is uti. Och ville jag rida ut och se på staden och trakten däromkring, så stodo arabiska fullblodshästar och väntade på min gård.

Framför mitt hus låg en fridfull trädgård, omhägnad med murar. Dess gångar voro belagda med marmorskivor, där blommade syrenerna, och där kunde jag gå och drömma bland rosornas doft. I en bassäng med kristallklart vatten simmade guldfiskar, och en hårfin stråle steg mot höjden, glittrande som spindelväv i solskenet. Jag sov om nätterna i denna förtjusande trädgård, och då jag vaknade, kunde jag knappast tro, att det var sant — det var ju som ett äventyr ur Tusen och en natt. Min rika värd och mina sekreterare, de anade ej, de, att jag knappt hade femtio öre i fickan!

Då den sista dagen kom, kunde jag icke längre dölja min nödställda belägenhet. »Jag har något obehagligt att anförtro er», sade jag åt en av sekreterarna. — »Jaså», svarade han och såg mycket förvånad ut. »Jo, mina pengar ha tagit slut.» — »Det var besynnerligt, att ni, som är europé, kan ge er i väg så långt utan pengar.» — »Ja, resan blev längre, än jag tänkt, och nu är jag pank.» — »Nåja,



det är inte så farligt, som ni tror, pengar kan ni få till låns, så mycket ni behagar, av Aga Hassan.»

Midnattens timme hade slagit, då jag gick och tog farväl av min ädla värd. Han arbetade hela natten under fastemånaden. »Det gör mig ont, att ni icke kan stanna längre», sade han. »Ja, jag är ledsen att lämna er och att aldrig kunna återgälda er godhet.» — »Ni vet, att vägen genom bergen är osäker för rövare och stigmän. Jag har därför ställt om, att ni får följa posten, som eskorteras av tre soldater.»

Efter ett sista tack och farväl gick jag ned igen. Sekretären räckte mig en läderpung full med silver. Postryttaren och soldaterna voro färdiga, vi sutto till häst, redo långsamt genom stadens trånga, mörka gator, i starkt trav, då gårdarna glesnade, och i hårdaste galopp, då ödemarken utbredde sig åt alla håll. På sexton timmar redo vi sjutton svenska mil, och vi hade tre hästbyten med en knapp timmes vila. De hästar vi lämnade stodo överhöljda med fradga och svett, trötta och skälvande. De nya skrapade med hovarna i marken och vädrade utåt stäppen. I Hamadan vilade vi över en dag, och sedan redo vi på nio olika hästar vidare till huvudstaden. Under femtiofem timmar sov jag icke en blund, men dāsade ofta av i sadeln. Mot den sista morgonens ljusnande bakgrund avtecknade sig äntligen Teherans kupoler, popplar och plataner, och halvdöd av trötthet, trasig och utsliten, red jag in genom stadens sydvästra port.





Östra Persien och Seistan.

#### 4.

### GENOM PERSIENS ÖKENTRAKTER 1906.

#### UPPBROTT FRÅN TEHERAN.

Men nu kanske du tröttnat på platanens skugga, där vi vilat, medan jag berättat om min första färd, och längtar bort från Teheran och ut till den stora, ensamma öknen. Du har rätt, öknen drar oss med oemotståndlig makt. Karavanen står färdig till uppbrott. Kamelerna äro med omsorg utvalda bland många. Deras hemland är Turkmenien. Tjocka filter täcka deras ryggar för att skydda dem mot bördornas gnidning. I filtarna äro tvenne hål utskurna



för pucklarna, som icke få utsättas för tryck och skavning. Alla fjorton djuren stå nu lastade på morgonen den 1 januari 1906, och alla bära klockor under halsen. Två av dem ha riktiga små kyrkklockor, som dunka dovt för varje steg. De äro så stora, att deras bärare skulle slå emot dem med knäna, om de bures på vanligt sätt. Därför äro de i stället fastgjorda vid ytterkanten av ett par kistor.

De största kamelerna gå först. Deras huvuden äro prydda med röda, broderade grimmor, fullsatta med skinnande metallskivor och röda och gula garntofsar, och högt över pannan svajar en plym. Kring bringan hänger en ring av mässingsbjällror. Kamelerna äro stolta över att vara så fint utsmyckade, de känna sin värdighet och gå med kungliga steg ut genom Teherans södra port. Den första ledes i ett rep av tataren Abbas, den åttonde av persern Gulam Hussejn.

Vår väg leder mot sydöst. At detta håll sluttar marken. För varje dagsmarsch blir landet allt ödsligare, byarna allt glesare. Det märks, att vi avlägsna oss från de trakter vid Elbursbergens fot, där bevattningskanalerna från floderna förmå att framtrolla de härligaste trädgårdar och de bördigaste åkerfält. Endast vid kanalerna skiftar landet i grönt, och knappt har man lämnat en by, förrän man är ute i den grågula ödemarken, där förtorkade stäpptuvor stå på stora avstånd från varandra.

Ju längre vi komma, desto mindre och glesare bli byarna. Man tycker, att man färdas från den ena holmen till den andra i en skärgård, och att det stora, öppna havet utbreder sig bortom dem. Allt mera sällan möter man en rad av åsnor, lastade med stäppens tuvor och buskar till bränsle. De äro på väg till Teheran. Åsnorna äro små och eländiga och försvinna under sina bördor. Deras näsborrar äro grymt uppskurna, för att de skola andas lättare och orka att gå längre. Sömniga och ledsna se de ut, dessa små envisa åsnor, som aldrig gå ur vägen.



Deras långa öron vippta fram och tillbaka, och underläppen hänger som en påse.

Så lägra vi i den allra sista byn vid öknens rand. Här stanna vi ett par dagar för att riktigt förbereda oss på öknens faror. Byns hövding äger tio kameler, som han gärna låter oss hyra för några dagar. De skola bära vatten i lädersäckar och halm i hela volmar. Våra egna kameler ha ju redan fulla bördor, och de hyrda hjälpa



I utkanten av ökn.

oss blott på traven. När de vända om, äro vi överlämnade åt oss själva.

Då allt är klart, tåga vi bort från den sista byn, och redan första kvällen synes knappt ett spår av liv. Men framåt sydöst resa sig små enstaka berg likt öar i havsbandet, och bortom dem ligger ökenhavets horisont lika jämn som Östersjöns. Den persiska öknen är lika stor som hela Sveriges rike, men här och var korsas den dock av karavanvägar liksom havet av ångbåtarnas linjer, och glest



spridda oaser äro som havets öar, där man kan vila och få vatten och proviant.

Blott i norr finnes en ökentrakt, som heter Kevir, i vars inre icke den minsta lilla oasis står att upptäcka. Nej, där finnes icke ett grässtrå, icke en spindel. Ty dess jämna mark är genompyrd med salt, och då det regnar på vintern, blir den salthaltiga leran hal som is. Genom denna öken är det därför farligt att resa, och det är just dit, vi nu äro på väg.

En hel månad färdas vi, innan vi nått den punkt, där vi ämna våga försöket. Ännu så länge går allt sin jämna gång, och dagarna äro varandra lika. Det är vinter, och vi ha hela fjorton grader kallt om nätterna. En dag snöade det så tätt, att de första kamelerna i tåget knappt syntes som svaga dimfigurer. I flera dagar låg dimman så tung över öknen, att vi mest måste lita på kompassen. Ibland kunde vi gå i fyra och fem dagar utan att hitta en droppe vatten, men vi hade, vad vi behövde, i skinnsäckarna.

Vid randen av sandöknen, där höga dyner ligga hopade av vinden, växte ofta tamarisker och saksauler i ymnighet. Båda äro stäppbuskar, som kunna bli flera meter höga; deras stammar äro hårda och skänka oss det yppersta bränsle. Mina tjänare samlade hela fång därav, och lägereldarna flammade ljusa och granna och spridde sitt gula sken över den tysta nejden.

Du måste göra bekantskap med min ridkamel. Han är en av de största i karavanen. Han har tjock brun ull, som särskilt på halsen och bringan är ymnig och lång. Mellan pucklarna och på deras sidor bildar hans börda en liten plattform, insänkt i mitten, och där sitter jag som i en länstol med ett ben på vardera sidan om den främre puckeln. Därifrån kan jag bespeja landet och med kompassens hjälp lägga in allt jag ser på min karta: små berg, sandbälten och torra regnfåror. Kamelerna äro passgångare. De flytta de båda vänstra benen framåt samtidigt, därpå de båda högra. Gången blir därför vaggande,

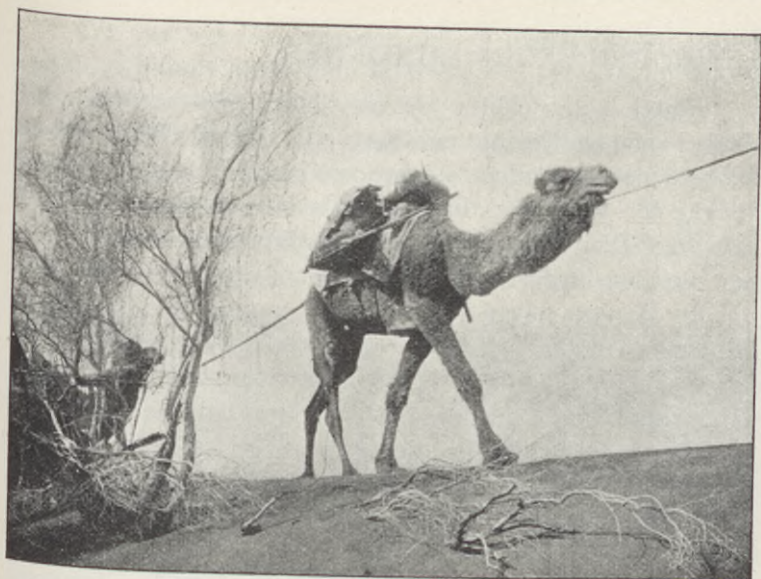


och man sitter som i en liten båt, som guppar och stampar i bruten sjö. Somliga bli sjösjuka av att sitta och nicka däruppe mellan pucklarna en hel dag, men man blir snart van.

Nåväl, min höga ridkamel för mig med stolta, tunga steg allt närmare saltöknens rand. Vi äro redan som barn-  
domsvänner, och han är lika nöjd med mig som jag med honom. När han står, är det omöjligt att komma upp på hans rygg, om icke en stege finns till hands. Men någon sådan har jag icke med i packningen. Därför får han lägga sig ned, när jag skall upp. Det händer också någon gång, att han får bråttom att resa sig, innan jag har intagit min fasta plats, och då slungas jag på huvudet i backen. Ty kvick som en stålfjäder reser han sig först med bakbenen och sedan på frambenen, och då måste man passa på för att ej slå volt i luften. Ibland under marschen vrider han sin långa hals och lägger sitt lurviga huvud i mitt knä. Jag klappar honom då på nosen och stryker honom över ögonen. Det är ju icke möjligt annat, än att man blir god vän med sitt riddjur, då man blir buren därav hela dagarna i flera månader. Ständigt hör jag klockklängen i mina öron. De stora klockorna dunka i takt till kamelernas steg. Stegen äro långa och långsamma, och karavanen hinner sällan mer än tre mil om dagen.

Vi lägga, där tuvor växa. Kamelerna släppas lösa bland dem att beta. Våra tält slås upp, och eldarna tändas. Över dem lagas vår middag och vårt te. På morgonen kommer min ridkamel fram till mitt tält. Han sätter nosen under dörrförhänget och kastar det åt sidan, och så dyker hans lurviga huvud in i tältet. Detta är icke stort, och det blir nästan fullt, när han kommer på besök. Jag tar då hans huvud i famnen och smeker det och bjuder min bärare på en kaka bröd. Då skina hans ljusbruna ögon av belåtenhet. Så backar han ut igen och går tillbaka till betet.





Saksauler i sandöknen.



En tamarisk.



## KEVIR, DEN STORA SALTÖKNEN.

Djandak är en stor by vid öknens södra rand. Därifrån leder en fjorton mil lång stig norrut till en by på andra sidan. Somliga karavaner begagna sig av denna genväg för att vinna tid. Jag ville se saltöknen och bröt upp från Djandak med två man och fyra kameler. Men just där den farliga saltöknen börjar, överföllös vi av regn. Det är då, som leran blir hal och kamelerna icke kunna gå utan att halka och falla. På det sättet ha många karavaner omkommit mitt i öknen. Av andra hava blott männen kunnat rädda sig, sedan de förlorat alla sina djur.

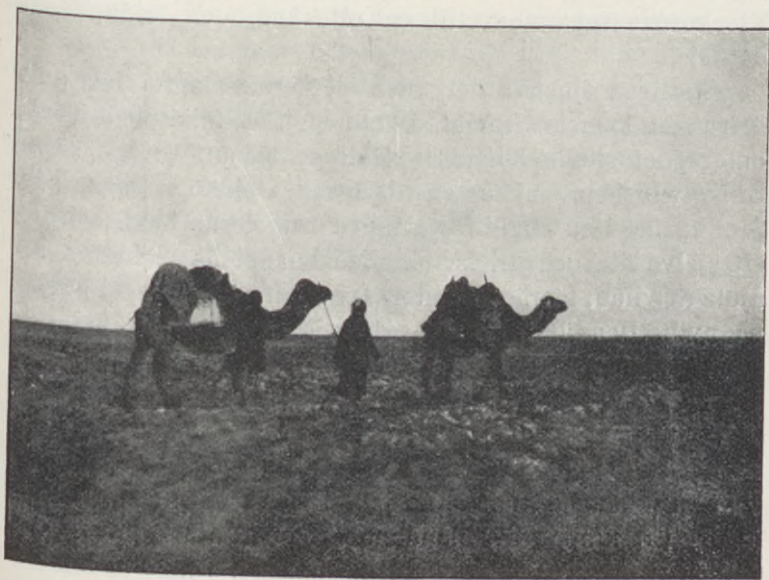
Så här går det till. En karavan är i hjärtat av saltöknen, då regnet börjar. Männen känna faran. Utan att tala eller rådgöra öka de farten, så mycket kamelerna tåla. De söka uppnå stranden, innan den hala gyttjan tagit livet av dem. De halvspringa. Om en börda glider av, bryr sig ingen därom. Karavanen är som ett sjunkande skepp, strävande mot kusten och med alla pumparna i gång. Regnet fortfar. Leran blir hal. Kamelerna glida och slira med benen. Farten måste saktas. Regnet faller utan en ljusning. Då talar föraren: »Vi måste kasta bördorna för att rädda kamelerna!» Alla kamelerna befrias från sina bördor.

Sedan går det lättare och fortare. En kamel halkar och faller. Han hjälpes på benen igen. En annan faller och en tredje. De hjälpas upp. Gyttjan mjuknar, och de tunga djuren sjunka allt djupare för varje steg. En kamel är uttröttad och vägrar att följa. Hans lina skäres av, och han lämnas åt döden. En andra och tredje bli kvar för alltid. Allt tyngre och trögare skrida de övriga framåt. Den grymma öknen vill behålla dem. Då den sista kamelen blivit offrad åt förintelsen, söka männen rädda sig själva. Parvis eller tre och tre hålla de varandra i hand. Deras kläder hänga som trasor på kroppen, deras skodon bli kvar i dyn. Låt oss hoppas, att de orka fram till stranden med dess hårda, sandbundna eller grustäckta mark!



För oss var det en lycka, att vi överfölls av regnet, innan vi hunnit ut på den hala leran. I fyra dagar lågo vi kvar och väntade, att öknen åter skulle torka. Då kom en karavan söderifrån, och vi gjorde upp sällskap. Vi skulle gå sist i tåget. På kvällen ordnades alla bördor. Följande morgon skulle det bära av.

Det var kolmörkt, då vi rörde på oss. En eld tändes, och vid dess sken lastades kamelerna. Så bröto vi upp,



Gyttjebälte i Kevir.

elden försvann, och framför oss låg natten och öknen. Tystnaden störes blott av klockklängen. Man ser ej, vart det bär, man har blott att anförtra sig åt sin ridkamel. Utan uppehåll tågade perserna hela morgonen och det mesta av dagen. Man spänner sina egna och djurens krafter till det yttersta för att hinna igenom, innan nästa regn kommer. Det kan komma när som helst.

Efter en kort rast skyndade vi åter norrut. Hela natten lyssnade luftandarna till klockornas ljud. Perserna tro, att



onda andar hålla till i öknen. Om någon blivit efter, så förhäxas han av andarna. Han hör klockklangen, men tror, att den ringer åt motsatt håll. Han springer ditåt, avlägsnar sig alltmer från de sina och förlorar dem alldeles.

Sömnen är också en nattlig ande, som fläktar med sina mjuka, svarta vingar kring min panna. Kylande vindar draga över jorden. Man blir dåsig och frusen och sveper in sig i sina kappor och filtar. Skall aldrig natten ta slut! Klockorna ringa som till en ottesång, och ändå dagas det ej.

Äntligen ljusnar det, men perserna stanna icke; de driva sina kameler framåt. Det är blott att följa med. Tänk, om regnet skulle komma! »Håll er vaken, herre», säger Gulam Hussejn, »ni får sova på andra sidan.» Dagen går. Åter rasta vi en stund för att giva kamelerna halm och för att själva äta och dricka te. Men knappt ha vi hunnit att njuta av vilan, förrän den stora karavanens klockspel börjar på nytt. Den är redan på väg. Då packa också vi och följa dess spår.

Himlen ser olycksbådande ut. Överallt moln. Öknen är jämn som ett golv; ej en kulle, hög som en liggande kamel, kan skönjas. I väster sjunker solen. Hon sitter röd som en glödande kanonkula just i en lucka mellan mörka moln. Ett knippe av bländande röda strålar gjutes över öknen, vars yta skiner som ett purpurhav. I norr är himlen mörkviolett. Mot dess bakgrund stå kamelerna tegelröda. Det är som ett sagospel. Man tror knappt, att det är sant.

Solen går ned. Då blekna färgerna, då förtona de långa skuggorna, som kamelerna nyss kastade över marken. En ny natt stiger upp i öster. Den mörknar, den tätnar, karavanen skymmes bort, men klockorna ringa rungande klart. Utan rast eller ro bär det vidare. Det är svårare denna natt. Vi sovo ju icke en blund den förra.

Molnen skingras, det klarnar. Där sitter månen och betraktar vårt tåg. Då synas kamelerna åter, och nya skuggor falla över öknen. Här är lika öde och tomt som på månens



yta. Vi äro blott gäster, som vågat sig in i dödstystnadens hemvist.

Vid midnatt mörknar himlen åter. Perserna ha krupit upp på sina kameler. Den vaggande gången för dem snart till drömmarnas land. Snart är ingen annan vaken än föraren, som leder den första kamelen, och jag, som rider den sista. Men plötsligt blir det annat av! Tunga droppar börja falla, och inom en minut trummar regnet på bördor och sovande. De vakna och hoppa ned från kamelerna.

Nu är det annan fart på karavanen! Hör, hur ängsligt och brådskande klockorna klämta och slå! De dunka, som om det gällde att väcka soldater och borgare i en brinnande stad. Nu piskar regnet i den jämna ökenmarken, och kamelerna börja halka. Vi måste skynda oss, om livet är oss kärt, eljes suger öknen oss fast i elvte timmen! Kar-larna ropa för att mana på kamelerna. Nu hamra klockorna, som om de ville väcka de döda till domen.

Pang och skvätt! Där damp en kamel i smörjan. Arma djur, de äro hjälplösa på sådan mark. De ha ju icke hovar som hästarna, utan mjuka, valkiga trampdynor. Då de halka, göra de det med fart och övertygelse. Alla fyra benen slänga i väg åt ena hållet, och den tunga kroppen med sin börda smockar i backen åt det andra. Det är otrevligt för kamelen, men ändå värre för ryttaren. Nyss satt han så väl ombonad och längtade till ökenhavets rand, och nu ligger han och sprattlar i soppan.

Den ena efter den andra faller och måste hjälpas på rätt köl. Uppehåll vållas därav, och under tiden blir leran mjukare. För varje steg de taga sjunka kamelerna in allt djupare. Det säger »klafs», då de trampa till, och »smack», då de draga upp foten ur hålet. Och det klafsar och smackar om alla 59 kamelerna, och regnet smattrar, och klockorna ringa så hemskt. Även nu är deras klang betydelsefull. Sluta de att slå, så är det därför, att vi besegrats av öknen. Så länge de ringa, kämpa vi ännu med framgång. Och nu sluta de just att ringa!



»Vad har hänt?» ropar jag. — »Vi äro vid Djävulsrännan», svarar en röst i natten. Klangen börjar åter sakta. »Plums» och »plask» låter det, då kamelerna i tur och ordning vada över en fåra, full med salt vatten. Jag kniper till med knäna, då det är min tur. Vattnet synes ej, jag hör blott, hur det plaskar och stänker om kamelerna, som äro framför. Nu glider min bärare utför en otäck lerbrant. Han slirar och balanserar för att hålla sig uppe, och så plumsar han genom vattnet och kravlar sig upp på andra sidan.

»Tamarisker!» hör jag någon ropa. Välsignade ord, det är ju räddningen! I saltöknen växer ingenting. Då man når de första tamariskerna, är man åter på sandbunden mark. Då är all fara över, och vad gör det då, om man är döds-trött! Ännu ett par timmar, och vi hamna i en by. Där lagar Gulam Hussejn en höna och ett par ägg, och sedan somnar jag i ett kyffe och sover så djupt och gott.

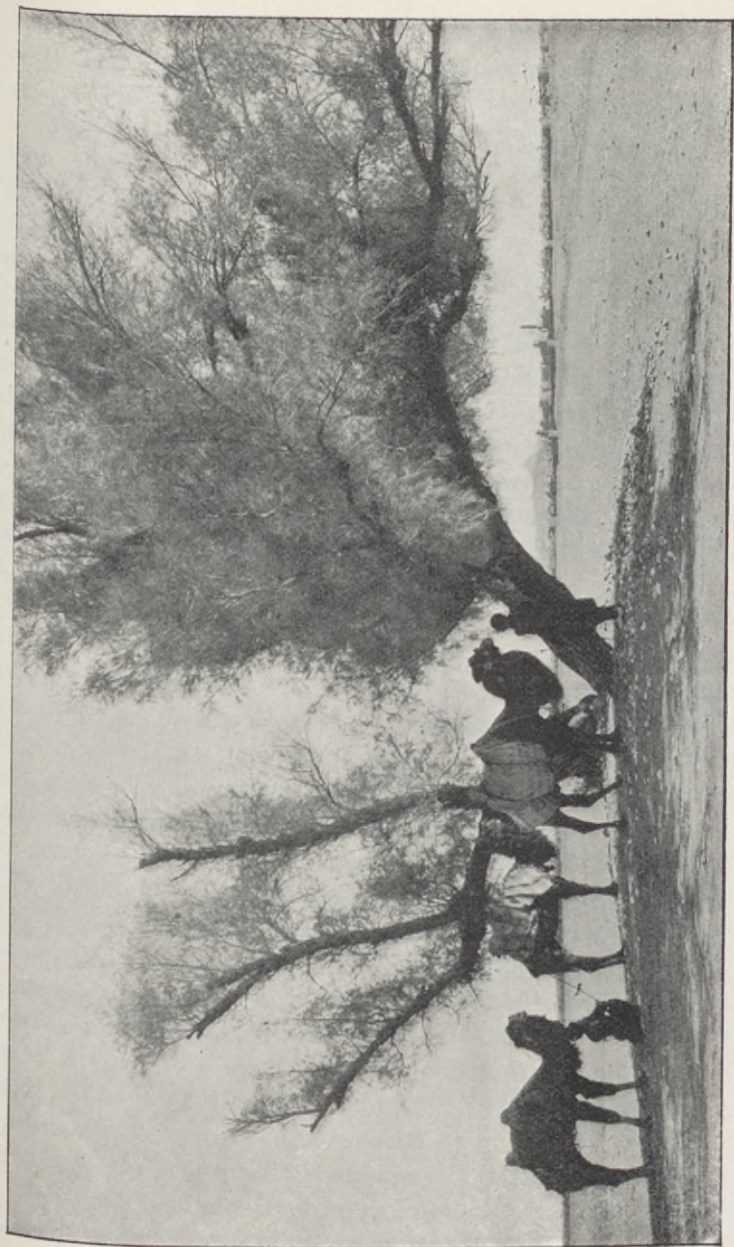
### OASEN TEBBES.

Den, som icke själv i långa veckor vandrat genom öknen och äntligen kommit fram till en oas, kan knappast tänka sig, vad det är. Oasen är för ökenvandraren det samma som den fridfulla ön med sin skyddade ankarhamn för sjöfararen. Oaserna äro som stjärnorna på himmelens dunkla fält, som de glada och lyckliga ljuspunkterna i en människas liv. Hade du som jag och mina perser i två månader vandrat genom idel öknar, så hade du nog kunnat förstå, med vilka känslor vi slutligen sågo Tebbes dadelpalmer vinka i fjärran.

En hög minaret reser sig över den lilla staden, som är omgiven med en mur. Där finnas gamla byggnader, moskéer och en fästning med torn. Utanför staden äro åkerfälten och palmlundarna och på något avstånd en väldig tamarisk.

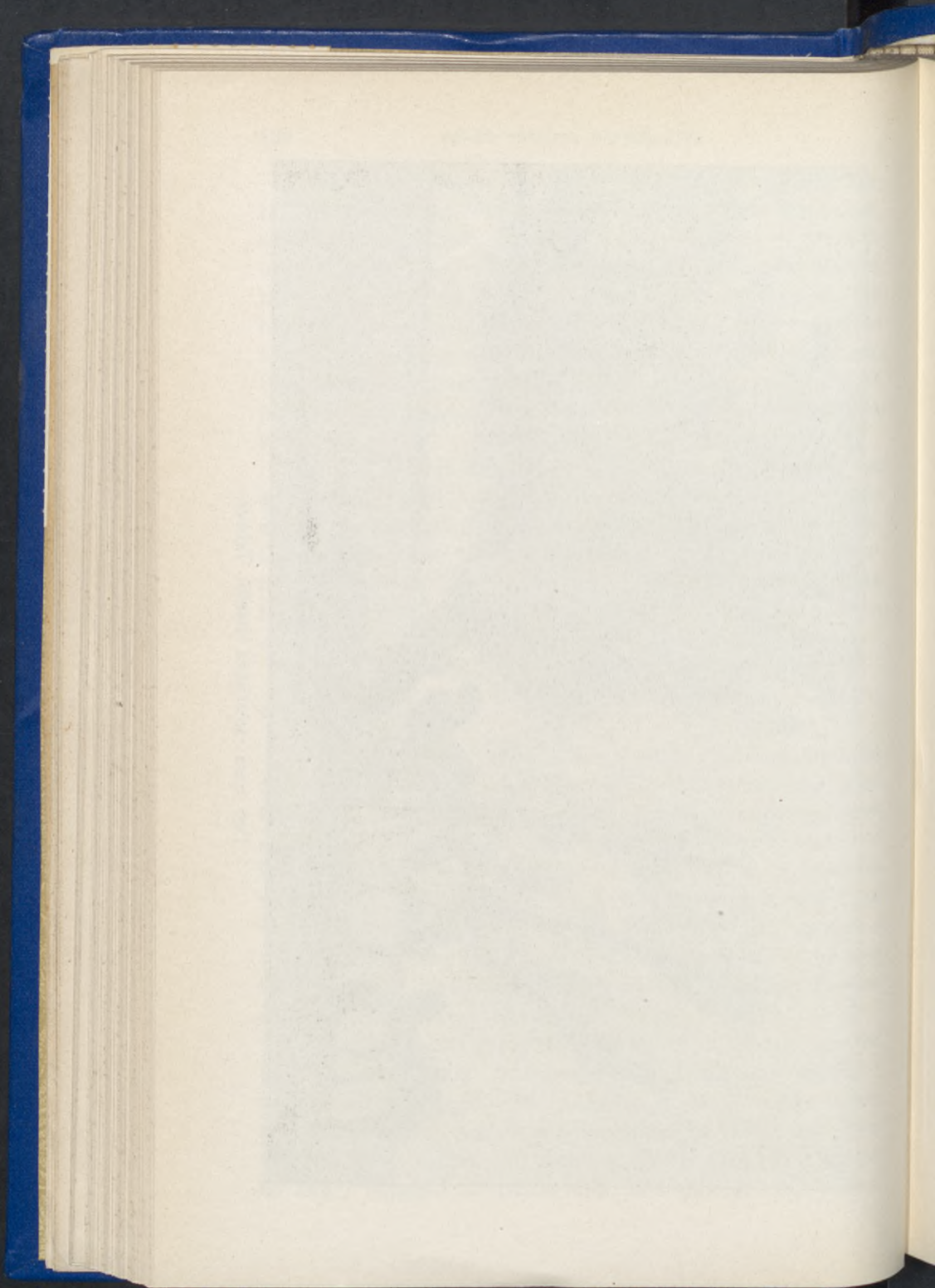
Våren hade gjort sitt inträde, då vi reste våra tält på en äng i skuggan av mörkgröna, tätta palmer. Det prass-





Den stora tamarisken utanför Tebbes.





lade och ven helt lustigt i deras hårda blad, då vårstormarna drogo över landet. Man är trött på öknens evigt grågula färgton och gläder sig åt den friska grönskan. Utanför mitt tält porlar en bäck med härligt, svalt vatten. Man gläder sig däråt efter den stora torkan i öknen. I palmens krona över mitt tält sjunger en näktergal. Han spelar också en viktig roll i persernas poesi, där hans namn är »bulbul». Av hans sånger hänrycktes Sadi och Hafis, de odödliga skalderna, vilkas gravar jag besökte i Schiras. Du har väl hört, att Persien äger en urgammal och mycket hög kultur? Inom den mohammedanska världen kommer också det bästa i konst och arkitektur, litteratur och poesi från Persien. När man hör näktergalen, tänker man därpå, ty han är ansvarig för några av de skönaste sånger, som någonsin sjungits — jag menar icke hans egna, utan dem, som diktats av Hafis, hans tolk ibland människorna.

Om lejonet är djurens konung, om kamelen är öknens skepp, så äro palmerna oasernas kungar, och om dessa kungar säga araberna med rätta, att de stå med fötterna i vatten och med kronorna i solens glöd. Älskar man öknen, så älskar man kamelerna ännu mer, ty utan dem kan man icke övervinna öknen. Längtar man från öknens ödsliga stillhet till oasen, så är det för palmernas skull. Ty utan dem kunna människorna icke leva i öknen. Vad vore araberna utan dadelpalmen! Hela folk leva av hennes frukter. Hon härskar över hela norra Afrika och sydvästra Asien, hon sänker sina rötter i de europeiska Medelhavsländernas jord. Hon trives i öknarnas torra luft, men hennes rötter fordra ständigt vatten. Oaserna äro hennes hem. Där växer hon i grupper och dungar, än rak, än böjd. Hennes väldiga, fjädrade, utåt böjda blad likna kamelernas pannlugg. Hög och smärt, påminner hon om dromedaren. De passa väl tillsammans. Ett antal sydpersiska dromedarer, betande i palmernas skugga — det är en oförliknelig tavla. Runt omkring ligger öknen, gul, grå och



skär, badande i sol. Men här är liv, här porlar källvattnet friskt och klart. Långt in i öknen vandrar en karavan. Dess förare äro nära att försmäkta av törst. Då se de i fjärran en oas med oräkneliga palmer. Gladå påskynda de sina steg. De gå hela dagen rakt mot sitt mål, men utan att komma närmare. De gå hela natten åt samma håll. Då solen åter går upp, synes oasen icke mer. Det var en hägring!

Så långt de mänskliga urkunderna gå och ändå längre tillbaka i tiden räcker dadelpalmens stamträd. De gamla egyptierna avbildade henne i sten 2500 år före Kristi födelse.

Ännu i dag hava palmladen inom kristenheten en symbolisk betydelse. Hur ofta se vi icke uppståndelsens, fridens och segerns änglar med palmsblad i händerna! På Rivieran odlas palmer för bladens skull, och det inre bladknippet omviras med halm för att icke träffas av ljuset utan antaga oskuldens och renhetens bleka färg. Massor av sådana blad skickas i påskveckan till Rom.

Dadelpalmen vårdas med ömhet och omsorg av södra Asiens folk. Vad fullblodshingsten är för beduinen är honpalmen för den bofasta araben. En perser i Tebbes sade mig, att palmen är lik människan. Hon är tacksam för godhet och vård; hon vantrives, då hon försummas. Hon kan älska, och hon kan dö. Vid trettio års ålder är hon mogen; sedan bär hon frukt i hundra år. I allmänhet behövas fem hanträd för hundra honträd. Med det förras blomstoft befruktas det senares blommor om våren. På hösten mogna dadlarna i saftiga klasar vid bladens bas. Tebbes har hundra tusen honpalmer. Att äga stora palmgårdar är en rikedom. Man har då fullt upp för sig själv och de sina och kan på kameler frakta väldiga packor av torkade dadlar till andra trakter. De bästa dadlar, som förekomma i den europeiska handeln, äro från Persien. Dadeln är ett mycket närande födoämne; mer än 50 % därav är socker. En arab kan rida i veckor utan att medföra annan proviant än dadlar.



## SCHAKALERNA.

Om du på något oförklarligt sätt förflyttades till Tebes, så skulle du redan första aftonen undra, vad det vore för en besynnerlig serenad, som hördes utifrån öknen. Om du vid den flyende dagen sutte och läste i tältmyrningen, skulle du se upp från boken och lyssna. Du skulle känna dig hemsk till mods. När sedan samma serenad upprepades varje afton lika säkert som solnedgången, skulle du vänja dig därvid och slutligen icke vidare bry dig därom.

Det är ju schakalerna, som hålla sin aftonsång. Ordet schakal är persiska. Schakalen är hundens, vargens och rävens frände. Han är ett rovdjur, som spanar efter föda om natten. Han är icke stor, till färgen är han gulgrå, har spetsiga öron och små kvicka ögon. Allt möjligt ätbart finner nåd för hans smak, men han föredrar höns och vindruvor framför fallna karavandjur. Finns det någon tänkbar möjlighet, så plundrar han palmgårdarna på dadlar, särskilt om mogna frukter fallit ned efter hårda stormar. Schakalen är med ett ord en liten oförskämnd och närgången byting. Jag blev både flat och förargad den natten, då en flock schakaler smög sig in i vår trädgård för att hämta vår enda tupp, rakt för näsan på hundarna. Vi väcktes av ett förskräckligt rackareliv mellan dem och den anfallande styrkan. Men schakalerna segrade, och vi hörde, hur den arma tuppens förtvivlade kackel dog bort utåt öknen.

Gud vet, var schakalerna hålla till, så länge solen är uppe! I de zoologiska handböckerna står det, att de vistas i hålor, men inte kunde jag se till några hålor kring Tebes, och dock kommo schakalerna in massvis till oasen varenda natt. De äro lika gåtfulla som öknen; de finnas överallt och ingenstädes. Ett par gånger roade det mig att ströva omkring i hopp att få se dem, men ödemarken låg tyst, ej ett spår av liv syntes till. Och i skymningen



stodo de ändå och gapskrattade utanför mitt tält och frågade, om jag hade några flera tuppar.

Just när solen sjunker under horisonten och skymningen breder sitt flor över den tysta nejden och palmerna domna av i längtan efter solens återkomst — då begynner schakalernas serenad. Jag hör den därute på knappt två hundra meters håll. Den låter som ett avklippt, korthugget skratt i stigande och fallande; ett klagande tjut, som ökar i styrka och åter dör bort, men blott för att besvaras av en annan skara på annat håll; ett samfällt ångestrop av nödställda barn, som ropa på hjälp. Nej, det är ett ljud, som icke kan beskrivas. Det går som en våg kring oasen. Det är öknens röster, schakalernas klagolåt. De ropa på föda. De säga varandra: »Kamrater, vi äro hungriga, ut på strövtåg efter föda!» Om hönsen icke hade sådana hönshjärnor, som de ha, skulle de krypa under tak, då de höra öknens aftonsång. Schakalerna kalla på varandra och samlas från sina okända nästen. Sen smyga de försiktigt till oasens grannskap, hoppa i ett nafs över murar och stängsel och leva rövare på förbjuden mark.

Vad de ha mycket på sitt samvete, dessa osynliga och högljudda små stråtrövare, som leva av öknarnas avkastning och avfall, allt från Kap Verde i den yttersta västern av gamla världen till det inre av Indien! Deras stamträd är minst lika gammalt som palmens, och bland österns folk är deras meritlista fullt ut lika rik som Mickel Rävs hos oss. I Simsons tre hundra rävar igenkänna vi lätt schakaler, och allt sedan dess äro otaliga berättelser förknippade med schakalens namn. Men icke blott den jämna, tysta öknen är hans hem. Då regementsmusiken spelar upp på klubbarna i Simla i Indien, behöver man blott luta sig ut genom ett fönster för att höra schakalernas jämmerligt ömkansvärda gläfsande och nödställda tjut.

De äro icke alltid att leka med. I Bengalen dödades 1882 359 människor av schakaler. Det är något förfärligt, då rabies eller vattuskräck är gängse bland dem.



Den senaste gränskommissionen i Seistan fick erfarenhet därav. En galen schakal smög sig på natten in i lägret och bet en sovande man i ansiktet. Inom sex veckor var han död. Andra smögo sig in i infödingarnas kojor och lade sig på lur, avvaktande ett tillfälle att få bitas. Det värsta var väl ändå den mörka vinternatt, då nordanstormen tjöt och stoftet sopades utmed marken och en galen schakal kom tassande till engelsmännens läger. Han kröp in i ett tält, där flera män sovo. Från vettet som han var, visste han icke så noga, var han bet, och fick tag i en filt. Då rusade alla upp för att hämta sina vapen. Lägret bestod av tre avdelningar med hundratals tjudrade dromedarer. I kolmörkret såg man ej, vart schakalen gick. Men man hörde, hur dromedarerna vrålade av fasa och förtvivlan, än här, än där i lägret, och därav kunde man förstå, var han var. Då dagen grydde, räknades 78 bitna dromedarer. De avskildes, en och en, från de andra och dödades, så snart sjukdomen bröt ut hos dem. En galen dromedar, som är bunden, biter och sargar sig själv. En sårad häst sparkades vilt och bet efter allt han såg. De hundar och getter, som bitits av denna schakal, skötos genast. Det hemska med farsotens utbrott bland de vilda djuren är människans försvarslöshet, mörkret, tystnaden, ovissheten. Utifrån natten smyger schakalen rakt fram till lägerelden och har bitit, innan man hinner att hämta revolver eller bössa. Då han är bindgalen och skummar av raseri, kan blott en kula hålla honom på avstånd. Själv hade jag en gång för många år sedan, 1890, ett litet äventyr med schakaler. De voro icke galna, men fräcka voro de, så det förslog. Jag skulle med ett par tjänare och några hästar rida till Kaspiska havets kust från det inre Persien och lägrade en afton vid en by bland Elburs berg. Karanserajet var beryktat för sin giftiga ohyra, och jag föredrog att göra mig hemmastadd i en trädgård, vars fruktträd och popplar skyddades av en mur, halvannan meter hög och utan alla portar. Man fick klättra över muren för



att komma in. Jag hade sadeln till huvudkudde och låg insvept i en filt och en kappa. På mina två små skinnkistor kvarstodo resterna efter aftonmålet, bröd, honung och äpplen. Då det mörknade, gingo karlarna in i byn, och själv svepte jag om mig och somnade.

Efter två timmars sömn väcktes jag av ett skrapande ljud mot kistorna, reste mig och lyssnade, men hörde intet annat än porlet av en liten bäck helt nära. Mörkret var obevekligt, blott stjärnornas sken silade matt genom lövverket. Och så somnade jag igen. En stund senare vaknade jag åter av samma rassel på kistorna och hörde, hur det slet och drog i deras remmar. Då sprang jag upp och urskilde ett halvt dussin schakaler, likt skuggor försvinnande mellan popplarna. Någon sömn blev det icke mer den natten. Jag hade fullt göra att hålla de närgångna bestarna på avstånd. Höll jag mig stilla en stund, voro de genast framme och slet i skinnremmarna, och blott då jag klämde till med ridpiskan över en kista, drogo de sig tillbaka. Snart blevo de vana därvid och backade blott några steg. Då kom jag att tänka på äpplena, och så fort schakalerna åter smögo sig fram, kastade jag med all kraft ett av dem i högen, och samma försvarsvapen anlidades, ända tills det sista äpplet rullat bort i mörkret. De flesta kasten voro bommar, ty blott en gång fick jag fram ett klagoljud ur en av de närgångna tjuvarna!

Evigt lång var denna natt! Men äntligen dagades det svagt mellan popplarna, och schakalerna hoppade tyst ut över muren. Då kunde jag ostört äta frukost — jo pytt, inte en bit fanns kvar av aftonmålet, det hade schakalerna stulit. Då somnade jag hårt. Längre fram fick jag höra, att schakalerna i trakten äro så illasinnade, att två eller tre av dem kunna rå på en man. Mina tjänare fingo därför sedan alltid sova i min närhet.

Medan vi tala om schakalerna, dessa snyltgäster, som hålla sig framme, då lejonet i Sahara och pantern i östra Persien dödat sitt rov, få vi icke alldeles glömma den strim-



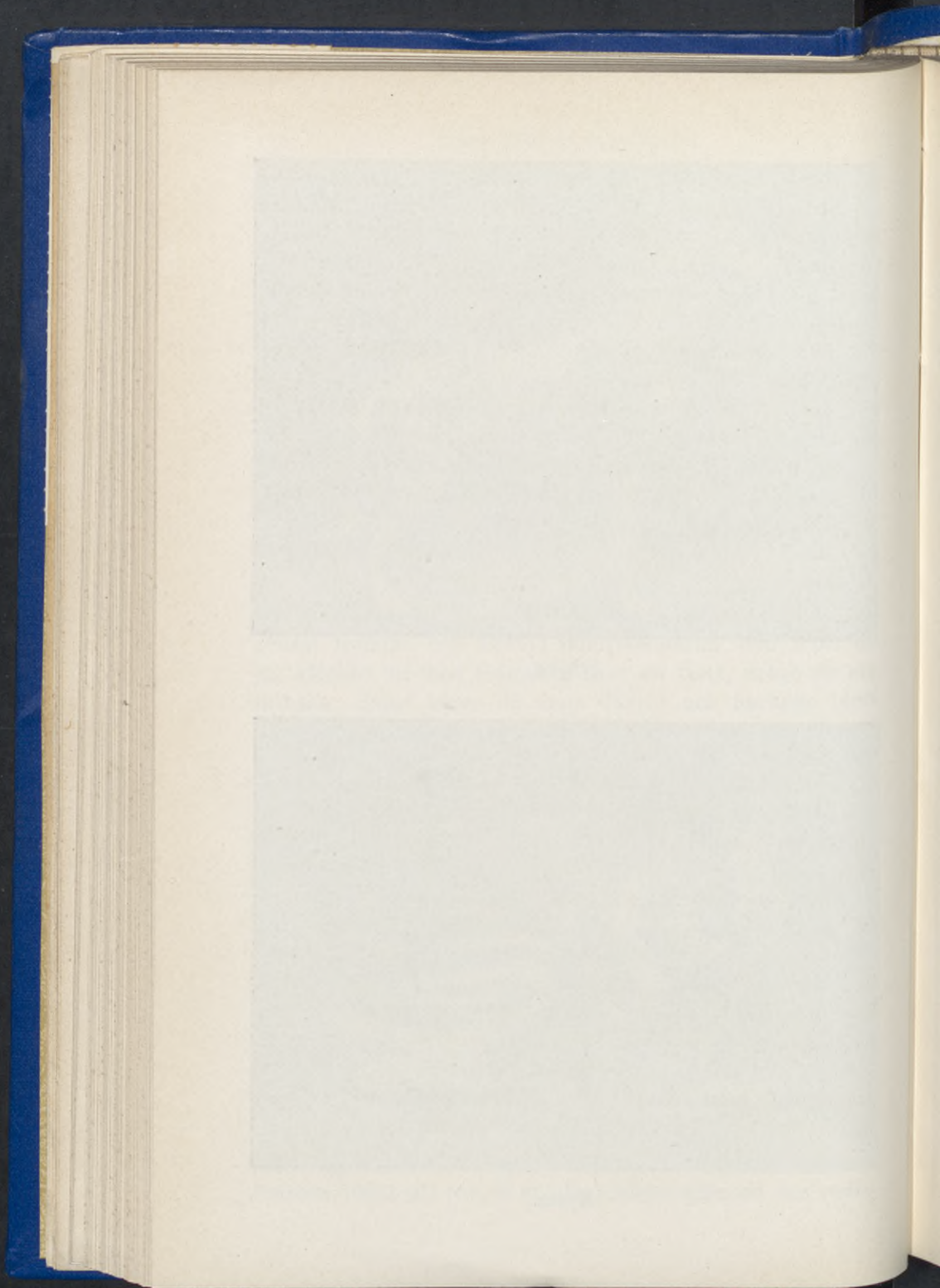


Schakal.



Hyena.





miga och den fläckiga hyenan, ty dessa djur höra också till öknens folk, fast de äro av en annan stam. Hyenan är ett underligt djur, varken hund eller katt, utan ett mellanling mellan dem och större än båda. Hon är smutsigt gråbrun, med svarta strimmor eller fläckar, hennes huvud är avrundat, nosen och ögonen svarta, bakbenen så korta, att den borstiga ryggen sluttar bakåt. Hon strövar omkring efter föda på natten och kommer i västra Persien från sina gömslen bland bergen ned till karavanvägarna för att söka efter stupade åsnor, hästar eller kameler. Om de döda icke blivit jordade djupt nog, krafsar hon upp liken under gravstenarna, ty hon lever knappt av annat än dött och ruttet kött.

Det är på en allfarväg i Persien en ljum sommarnatt, då månen är uppe. En utmär glad kamel har stupat och ligger där som en mörk massa med utsträckta ben och det trötta huvudet vilande mot marken. En vidrig stank sprider sig kring kadavret, men hyenorna älska den och lockas därav. De skynda ned från sina hålor, de gläfsa och småmorra och stanna ett tag på slätten med näsan i vädret och spetsade öron. Ur deras mungipor dryper det. De ha icke ätit på ett par dagar. Nu ha de korn på kamelen och skynda dit. Deras glupskhet är nästan hemsk. De taga spjärn med framtassarna och slita med tänderna upp bukskinnet. Och sedan borra de nosen in i de mjuka delarna av bukhålan och äta sig mätta på tarmar och muskler. På några stegs avstånd sitta asgamarna och vänta.

Plötsligt avbryta hyenorna sitt kalas. Med tassarna i den döda kamelens mage, lyfta de huvudet och spetsa åter öronen, alla åt samma håll. Jag ser dem, då vi komma ridande i månskenet. De försvinna inåt öknen som skuggor. Men knappt ha vi hunnit förbi, förrän de åter äro framme. Sedan stanna de och böka, tills de nästa gång bli störda. Då det dagas i öster, uppsöka de sina kulor.

Sålunda strövar öknens fyrbenta folk kring Tebbes utkanter och delar utrymmet med pantern, vildåsnan och



de fina, nätta gasellerna. Självt ligger Tebbes bortglömt och ensamt som en ö i havet.

Den förnämsta karavanväg, som förenar oasen med den yttre världen, löper åt nordöst till den heliga staden Mesched, dit många pilgrimer vallfärda. Från Mesched är det blott några dagsresor genom en bergig trakt till gränsen mellan Persien och Ryska Asien. Där är Transkaspien, Samarkand, Bukhara, Turkestan och Kirgisstäppen. Det är synd, att vi icke kunna resa dit nu, ty där är mycket att se.

Men jag kan alltid berätta dig något om detta stora land. Slå dig ner i gräset under palmerna utanför mitt tält, så skall du få höra.



Fem persiska pojkar.



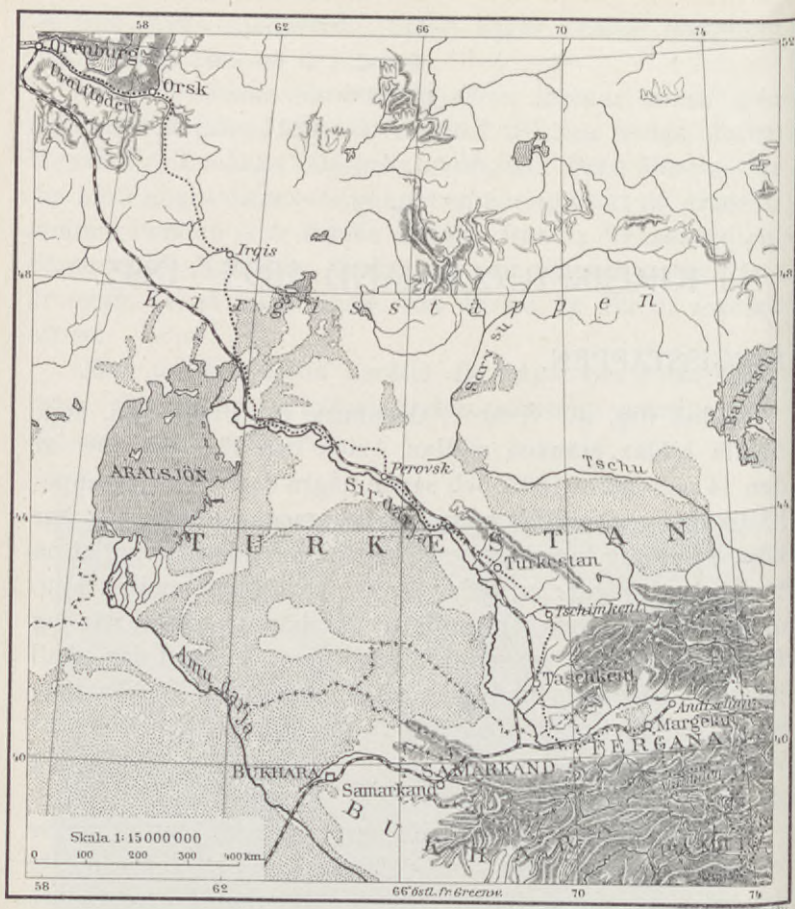
## I KIRGISERNAS LAND 1893—1895.

## KIRGISSTÄPPEN.

Tänk dig, att vi äro i Orenburg vid Uralfloden, som delvis bildar gränsen mellan Asien och Europa. Det är den 14 november 1893, och sedan några dagar har jag uppehållit mig i den lilla ryska guvernementsstaden. Jag har köpt en stadig tarantass, ett slags åkdon som är vanligt på ryska landsvägar: en låda på ett par stänger mellan hjulaxlarna, inga säten, en sufflett. Jag häpnar något, när jag får se denna besynnerliga tillställning, i vilken jag skall skakas och bultas under en vägsträcka, som är lika lång som avståndet mellan Stockholm och Rom. Men det fanns intet annat sätt på den tiden; nu kan man åka på järnväg de 200 milen.

Tarantassens botten fylles med hö; däröver utbreddas en matta, kuddar och dynor, pälsar och filter. Varmt måste jag ha det, ty jag skall åka dag och natt genom tjugugraders köld. Det är 99 skjutshåll och hästbyten till Taschkent. I skjutsgårdarna får man ingenting annat än te, därför måste proviant medtagas för 19 dagar. Man måste vara försedd med muttrar, tåg och verktyg, om något skulle gå sönder, och man måste ha en väldig burk med vagnssmörja, så att hjulen icke gå varmt. Mina kistor och koffertar vecklas in i bastmattor och surras med starka rep på kuskbocken och bakpå tarantassen. Det tar tid, innan allt är färdigt, och först fram mot aftonen ledes den första trojkan, tre livade hästar, fram och spännas fast i åkdonets remtyg.





Orenburg—Pamir.

Jag tar på mig min största päls och packar in mig bland kuddar och filtar. Vagnen är öppen framåt, och yrsnön, som sveper i moln kring knutarna, far rakt emot mig. Kusken tar plats på bocken, ropar gällt, klatschar med piskan, och så jaga vi fram genom Orenburgs gator i snöstorm och skymning under pinglande och munter bjällerklang.

Lyktorna ta slut, och kvällen är kolmörk, då vi äro ute på landsvägen, som leder till Asien. I tätt följande slag



klingar den bjällerkrans, mittelhästen bär kring halsen. Han travar hårt. Han är inspänd mellan skaklarna och har över halsen en träbåge. Han kan icke annat än trava, och han gör det med högburet huvud. Men de båda sidohästarna löpa i galopp, och de svänga huvudet nedåt och utåt. Hästarna äro vana vid denna takt och hållning, och en snabbt framilande trojka är en härlig syn. Efter tre timmar ljusnar det gult genom snöyran, trojkan svänger i firsprång in på en gård och tvärstannar vid trappan av ett hus. Hästarna frusta och andas häftigt och tätt. Det står som kvastar av ånga ur deras näsborrar, det ryker från deras svettiga sidor, och fradgan hänger i vita tottar kring deras betsel. De föras in i stallet, och en ny trojka ledes fram för att anspännas i de ännu varma remmarna.

I gästrummet kokar samovaren. Medan jag dricker mitt första glas te, höres stampet och bullret av tvenne andra trojkor, som susa in på gården. Det är posten, och snöhöljd och med istappar i skägget kliver postiljonen in. Han är en hedersgubbe, och vi bli genast bekanta och göra upp sällskap till Orsk. I tjugu år har han rest med posten fram och åter mellan de båda städerna, och jag räknar ut, att han i väglängd gjort resan från jorden till månen och tusen mil därtill.

Insvept i päls och med en lurvig mössa på huvudet, ropar den nya kusken i dörren: »Trojkan är färdig.» Då bonar jag om mig igen och ropar: »Kör!» Och av bär det åter i firsprång genom mörker och yrsnö.

Efter ett par dygn äro vi i Orsk, som också ligger vid Uralfloden, och då vi, alltjämt med nya friska hästar, lämna denna stad och styra söderut, äro vi på Asiens jord, i den gränslösa Kirgisstappen, som utbreder sig mellan Irtysh och Kaspiska havet, Uralfloden och Sir-darja. Den är oerhört jämn och påminner om ett fruset hav. Dag efter dag köra vi söderut, hästarna må gärna skena, det finns ingen att köra över, inga diken att stjälpa i, inga stenblock, som kunna slå av ett hjul. Det stampar i den hårda marken,



det gnisslar om hjulen, jag och mina saker skakas och kastas om vartannat i vagnen, kusken tar spjörn för att ej trilla av, och undan går det över den flacka ödsliga stäppen. Och hur vi än köra genom dagar och nätter, så är tarantassen alltid medelpunkten i samma jämna landskap, ständigt är det lika långt till horisontens ring.

Här bo kirgiserna, ett präktigt, ridderligt herde- och ryttarfolk. De leva av sina stora fårhjordar och hava också talrika hästar och kameler och även hornboskap. Därför äro de beroende av stäppens gräs och vandra liksom andra nomader från bete till bete. De slå upp sina svarta, kupformiga filltält över en stomme av träribbor vid stranden av bäckar och floder, och då hjordarna betat av gräset, rulla de ihop tälten och packa dem och hela sitt bohag på kamelerna och vandra till en annan plats. De äro ett fribofet och manligt folk och älska den ändlösa stäppen. Livet i fria luften och på den jämna mark, som skänker dem betet åt hjordarna, har utvecklats deras sinnen till en otrolig skärpa. Om stäppens plantor växa tätare eller glesare, om marken bildar den minsta ojämnhets, om där ligger svart eller grått grus av olika grovlek, allt tjänar dem till igenkänningstecken. Då vi stanna några minuter halvvägs mellan två skjutsgårdar för att låta hästarna pusta ut, så kan kirgiskusken vända sig om och säga: »Där borta rider en kirgis på ett fläckigt sto.» Jag riktar min kikare ditåt och upptäcker i bästa fall en liten prick, men utan att kunna säga, vad det är.

Stationerna vid vår väg äro vanliga små röda trähus med två lyktstolpar vid porten, och på en vit lapp står skrivet, hur många värst det är till de båda grannstationerna. På några ställen finnas inga hus alls, utan blott svarta kirgistält, och i stället för stall användas häckar av ris och vass till skydd för hästarna. Vid en sådan station spändes tre kameler framför tarantassen, och de oviga djuren lunkade i väg, så att pucklarna slängde som plymer på deras ryggar. Men varför detta ombytte? Jo, vi äro



vid stranden av Aralsjön, där den mjuka sugande flygsanden gör det alltför tungt för hästar att draga tarantassen. I den salta Aralsjön utmyнна de båda floderna Sir-darja och Amu-darja, som ha sina källor i Pamir. Uralska kosacker idka ett inbringande störfiske i denna sjö, som är tio gånger större än Vänern.

Med nya hästar ila vi utmed Sir-darjas strand. Här växer småskog och snår, där tigrar smyga efter rov,



Tarantassen färdig till uppbrott.

och i täta vassfält böka vildsvin efter rötter. De skygga gasellerna hålla det öppna landet kärt, harar hoppa över tuvorna, änder och gäss snattra vid stränderna, och massor av fasaner locka de resande till jakt. Den sjunkande solen kastar ett eldrött sken över stäppen, och när det slocknat, börja stjärnorna att tindra. Alltjämt ljuder den entoniga bjällerklängen och kuskens maningsrop. Marken är mjuk och sumpig. Hjulen skära ned som knivar i dyn. Det går allt långsammare och tyngre, och så stå vi fast i soppan.



Kusken skriker och härjar och svänger piskan över trojkan. Mittelhästen stegrar sig, den ena sidohästen backar, den andra spänner sina muskelknippen till ett språng, som kommer remmarna att springa med en knall. Då hoppar kusken av och säger: »Herrn får vänta här, medan jag rider tillbaka efter ett par hjälphästar.» Så hör jag honom trava bort i natten. Sedan jag väntat ett par timmar, hör jag hästtramp på avstånd. Nu göres trojkan först i ordning, så spännas de båda hjälphästarna framför, kusken tar plats på bocken, en kirgis rider den vänstra framhästen, och med förenade krafter tvinga våra dragare vårt tunga åkdon upp ur dyn. Gungande och vaggande rullar det vidare, medan stora, våta lerklumpar drypa och smacka kring hjulen.

Vägen är usel, och ofta måste vi anlita femspann. Det ser lustigt ut, isynnerhet i utförsbackar, där vagnen rullar i väg av farten och skaklarna kittla framhästarna i svansroten. De springa vilt för att komma undan, trojkan följer med i fyrsprång, hela femspannet ligger som remmar efter vägen, ryttaren på framhästen låter det basa, kusken håller in allt vad tyglarna tåla, vagnen guppar och hoppar, och den resande tänker för sig själv: »Går det här bra, så är det mer tur än skicklighet.»

Under midvinterns mörka nätter kan man råka illa ut, då snöstormen yr över stäppen. Telegrafstolparna äro ju alltid en vägledning. Vi fara förbi trettio tusen sådana mellan Orenburg och Taschkent. Men snöyran kan vara så elak, att man förlorar vägen mellan två stolpar, och då räcker icke ens kirgisernas lokalsinne till. Då stannar man i drivorna, tills dagen gryr.

Hur ofta hände det mig icke, att jag råkade ut för halvvida hästar. Jag minns en av dem, en vänsterhäst i trojkan, som var så bångstyrig, att sex män knappt kunde hålla honom, medan han spändes för. Han reste sig på bakbenen, kastade åt sidan, slog bakut och levde som en galning, och hans ögon lyste röda av lidelsefull längtan



efter den vilda jakten över stäppen. Då han var fast i seldonen, släppte alle man på en gång. Han stegrade sig, spände sina muskler som stålfjädrar och kastade sig framåt vägen, dragande vagnen efter sig med så jättelik styrka, att de två andra hästarna knappt kunde följa honom.

Pang! där brast järnaxeln mellan framhjulen, och vi ha 18 mil kvar till staden Turkestan! »Kör sakt i backarna», ropar jag gång på gång, »annars brakar eländet, och vi bli kvar på stäppen.» Med rep och stänger fingo vi dock underredet att hålla ihop, och så körde vi in på Turkestans gator och förbi den höga gravmoské, vars blåa tegelytor icke bleknat av ett halvt årtusendes solsken och blåst.

#### SAMARKAND OCH BUKHARA.

I Transkaspien bor turkmenernas kraftiga och stridbara folk, som i forna tider plögade göra plundringståg inåt norra Persien för att röva bort män och kvinnor, vilka de sålde som slavar på marknaderna i Bukhara och Samarkand. En gräns för deras övervåld sattes av general Skobelev, då han år 1880 trängde in i deras land. För att föra trupperna och krigsmateriellen inåt landet anlades en järnväg genom öknen. Den löper från oas till oas, men stora sträckor gå rakt genom sanden. För att skydda banan mot de vandrande dynerna planterade man häckar av förnöjsamma ökenväxter, eller också upprestes plank, alldeles som vi i övre Norrland skydda norra stambanan med skärmar mot vinterns snö.

Då turkmenerna ansattes av ryssarna, drogo de sig tillbaka inom murarna av den stora fästning, som kallades »Gröna kullen». De voro 45,000 män, kvinnor och barn och trodde, att fästningen var ointaglig. Den ryska generalen, Skobelev, tog sin tillflykt till en list. Han ville spränga en del av muren och genom öppningen storma in med sina ryttare. Han lät gräva en mingång fram under muren. Inifrån fästningen hörde turkmenerna, hur sol-



daterna arbetade med hackor och spett. Turkmenerna förstodo icke meningen. De trodde, att soldaterna skulle krypa fram ur ett hål, en efter annan, och de samlades med blanka vapen över den farliga platsen. Då minan sprang i luften, dödades därför en mängd av de olyckliga, och över murens ruinhögar stormade fienden in. Ett förfärligt blodbad följde på dem, som icke räddade sig genom flykten. Persiska slavar och några tusen kvinnor skonades. Tjugu tusen lik lågo i högar inom och utanför fästningen.

Turkmenerna kunna aldrig glömma denna dag. I spetsen för de ryska kolonnerna hade kavalleriets musikkår spelat paradmarschen under drabbningen. Gamla turkmener minnas ännu dessa toner. De kunna icke höra regementsmusik utan att gråta över någon frände, som stupade vid »Gröna kullen». Här fick deras frihet dödsstöten, och de uppslukades av det väldiga Ryssland.

Men vad skall jag säga dig om detta stora Turkestan? Många gånger har jag korsat landet med järnväg, i tarantass och på frustande hästar. Där har jag vandrat i veckor genom de trånga, färgrika gatorna och de mörka basarerna i den gamla stad, som kallas Bukhara, »det välsignade». Där odlas silke och vävas mattor, dit tåga väldiga karavaner lastade med bomull. Vanställda av sår sitta de spetsiska framför moskéerna och tigga. Över instängda dammar resa mullbärsträden sina kronor. Från toppen av en hög minaret störtades fordom brottslingar ned för att krossas i gatan. Men nu beträdes dess höjd fem gånger om dagen av böneutroparen, prästen med den vita turbanen, han som kallar de rättroende till bön. Man stannar och lyssnar och tycker sig höra det stora Asiens hjärta slå.

Det finnes städer i Asien, vilkas blotta namn göra intryck på oss, då vi höra dem; först Jerusalem, sedan Mecka, Benares, Lhasa. Samarkand är ock ett sådant namn. Det är ingen vallfartsort, men det är en åldrig och namnkunnig stad bland Asiens mohammedaner. Det fanns, redan då Alexander den store erövrade Centralasien. Sedan dess



ha väldiga människovågor och folkvandringar gått fram över dessa trakter. Araberna ha erövrat dem, mongolernas överskådliga ryttarhorder ha här dragit härjande och skövlande fram, och nu sist har denna del av jorden stannat under tsarens spira. Samarkands storhetstid sammanfaller dock med den mäktige Timurs regering. Då han dog år 1405, hade han erövrat hela Centralasien, Persien, Mesopotamien, Sydryssland, Turkiet, Indien och många andra länder. Denne Timur »den halte» var icke blott en stor härförare, han var också boksynt och älskade konst och vetenskap och lyssnade gärna till skaldernas sånger. Och han byggde åt sig själv en gravmoské, som ännu i dag reser sin melonformade kupol över Samarkand. Där lät han i upphöjd skrift å en marmorplatta uthugga orden: »Om jag ännu levde, skulle människorna bäva.»

Stora torget i Samarkand är en av de vackraste platser jag sett i Asien. Där vimlar det av kärror och karavaner, där ha fruktförsäljare och krukamakare sina stånd, där vandra de sjungande dervischerna omkring och bedja om en allmosa. På alla fyra sidorna resa sig de ståtliga byggnader, som uppförts av Timur och hans efterträdare. Deras fasader, kupoler och minareter äro överhöljda med blå fajans, bränt glaserat tegel med brokiga mönster och språk ur islams heliga skrift, koranen. Det lönar sig att gå upp på en av de höga minareterna och kasta en blick över Samarkand. Då se vi otaliga gråa lerhus med gård i mitten, dammar, kanaler och trädgårdar, och i stadens irrgångar av gator, torg och gränder rör sig en ström av människor, som tillhöra turkiska och persiska folkstammar. Hur vacker är icke denna stad! Mot en ljusblå himmel avteckna sig de mörkblåa kupolerna, omgivna av yppig, dunkel grönska. På hösten ha trädgårdarna antagit en bjärt gul ton. Om vintern händer det ofta, att hela landet ligger snötäckt. De blänkande blåa kupolerna sticka av mot det vita.



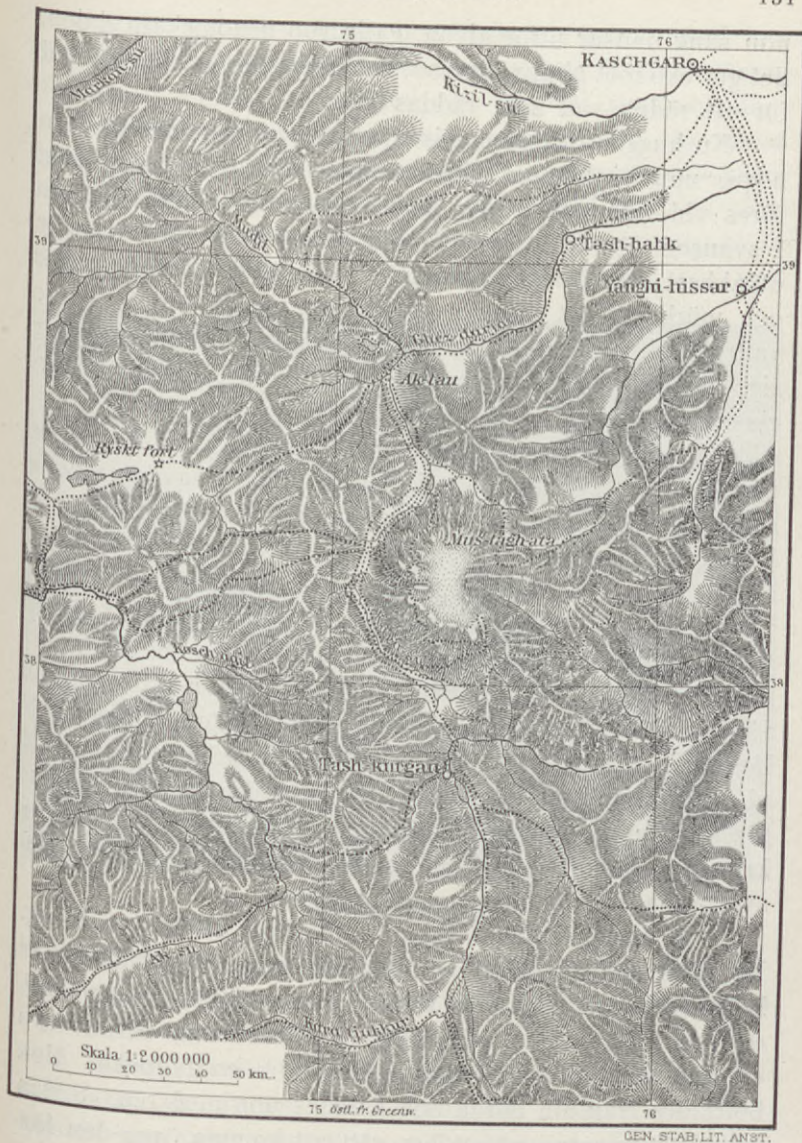
## PAMIR.

Fergana är ryska Centralasiens kornkammare, en rik och fruktbar dal, på alla håll omgiven av berg. I söder reser sig det väldiga berglandet Pamir, som av sina invånare kallas »Världens tak», emedan de tycka, att det höjer sig som ett tak över hela jorden. Från denna oerhörda bergsknut utgå jordens högsta bergskedjor: Himalaja, Transhimalaja, Kara-korum, Kven-lun och Tien-schan åt öster; Hindu-kusch åt väster. Pamir liknar kroppen av en bläckfisk, som utbreder sina armar åt alla håll.

I februari månad 1894 äro vi i Margelan, Ferganas huvudstad. Jag har gjort i ordning en liten duktig karavan av elva hästar och tre män. En av dem är Islam Baj, som jag nu såg för första gången, och som sedan skulle tjäna mig så troget under många år. Tält behöva vi ej medtaga. Kirgiserna ha fått befallning att resa två svarta filt-tält, varhelst jag övernattar. Proviant ha vi i våra kistor, halm och korn i säckar. Och vi ha försett oss med stålspadar, yxor och spett, ty vi skola vandra genom djup snö och över hal glansk-is. Men vi glömde att skaffa oss en hund. En sådan kom dock av sig själv på vägen och bad att få följa med. Och det fick han gärna och blev allas vän.

Vi tåga mot söder upp mot Pamir. Vi följa en trång dalgång, där en skummande älv i lustigt sjungande språng tumlar över isbelupna stenblock. Vi korsa den på smala sviktande träbroar, som likna tändstickor, då man från de höga branterna ser dem där nere i dalens botten. På sluttningarna ligger snön allt djupare. Den smälter i solen, men fryser på natten. Stigen är därför som en isgata, och just nu löper den på randen av en lodrät avgrund. Vi ha flera kirgiser med oss till hjälp. En av dem leder den första hästen, som bär två stora halmsäckar och mellan dem min tältsäng. Hästen är skodd och tar spjärn i isen; men på ett ställe sluttar stigen utåt branten. Han halkar, försöker förgäves åter få fotfäste, välter över branten,





Pamir.

störtar ned i avgrunden och hamnar med knäckt ryggrad vid flodstranden. Halmen ligger utspridd bland stenarna,



min säng dansar utför älven, gälla rop genomskära dalen, det ger eko mot klippväggarna, och alla männen skynda ned för att rädda vad som räddas kan.

Nu huggas trappsteg i isen, och vägen sandbeströs. Ju högre upp vi komma, desto värre blir det. Varje häst föres vid grimman av en kirgis; en annan håller honom i svansen för att passa på, om han halkar. Att rida är otänkbart, man kryper på händer och fötter. Det skymmer och mörknar, det klingar metallklart av älvens forsande vatten. Vi ha färdats i över tolv timmar, då dalen öppnar sig, och vi se de flammande lägereldarna framför kirgisernas tält.

Allt högre bär det uppåt dag efter dag. Vi korsa ett pass, på vars svindlande höjd jag får obehagliga känningar av bergssjukan: smällande huvudvärk, kväljningar och sus i öronen. På andra sidan flyter en av Amu-darjas bifloder åt väster. Dess dal, Alai, är bred och öppen men på vintern full av snö. Vi göra vårt inträde i Alaidalen under tjutande snöstorm och vada och klafsa genom drivorna. Ett par kirgiser gå i förväg med stavar för att pejla ut vägen, så att hästarna icke drunkna i snön. Tungt och långsamt skrider vårt tåg. En dag var snön så djup, att vi måste hyra fyra kameler, som fördes framför karavanen för att trampa upp en smal ränna åt hästarna. Allting är kritvitt, himmel och jord smälta tillsammans, det enda svarta man ser är hästarna och männen.

Vid varje nattläger finna vi trevliga filttält i ordning. En gång hade vi blott en liten bit kvar till tältet, då vi hejdades av en fåra, som var fylld med tre meter djup snö, och vi måste över den. Den första hästen försvann i ett nu, som om han trillat ned genom en fallucka. Han befriades från sin börda och halades upp med rep. Sedan hittade kirgiserna på ett bra sätt att komma över den försåtliga snön. De togo tältets faltar och utbredde dem över snöytan, och på denna mjuka bro leddes hästarna över en och en.



Ja det var ett vadande och klafsande genom snödrivor denna färd! Från ett läger skickade jag en ryttare i förväg för att undersöka vägen. Det gick steg för steg, och blott hästens huvud och ryttaren stucko upp ur snön. En annan gång uteblev det sedvanliga kirgistättet, och vi lägrade kring elden innanför en mur av snö. Det är 34° kallt, de arma hästarna stå och frysa, det knastrar så lustigt i snön, då de flytta sig. De kirgiser, som skulle ha försett oss med



Genom snödrivor.

tält, hade i ett pass hindrats av en lavin, ett snöskred, som begravt fyrtio får. Sex män hade vadat vidare till vårt möte, men två hade övergivits i snön. Av de fyra, som kommo fram i utblottat tillstånd, hade en fått en fot förfrusen, en annan blivit snöblind. Kirgiserna pläga skydda sina ögon genom att sticka in en tagellugg mellan mössan och pannan, eller också svärta de ansiktet kring ögonen och näsan med kol.

Det vimlar av vargar bland dessa berg. Hungern gör



dem djärva och närgångna, och de göra stor skada på kirgisernas fårhjordar. En vandrande kirgis blev överfallen av en skara vargar här i trakten, och då man ett par dagar senare hittade hans lik, återstodo blott skallen och skelettet.

Man kan tänka sig det förfärliga i kirgisens belägenhet, då han obehäpnad ansättes av en flock vargar. De vädra hans spår och följa honom. Deras elaka ögon glöda av hat och blodtörst. Överläppen dra de upp i rynkor för att ha huggtänderna klara. Tungan hänger drypande ur munnen, som vattnas av längtan efter färskt kött. De nalkas vandraren. Han hör deras tassande steg bakom sig, vänder sig om och urskiljer i skymningen deras gråa pälsar mot den vita snön. Och han blir kall av fasa och ber en bön till Allah. Han springer och kastar sig framåt genom drivorna i hopp att hinna fram till nästa tältby.

Ibland stanna vargarna och uppstämna hemska, långdragna tjut. Men inom ett par minuter äro de i fatt honom igen. För varje gång bli de djärvare. Han springer för livet. De veta, att han icke kan hålla ut länge. Nu hugger en i fliken av hans päls, men släpper taget, då han kastar sin mössa. De rusa på den och slita den i stycken. Ut-dunstningen från hans panna sitter kvar i mössan och retar deras aptit. Han stapplar framåt, det går långsamt, han orkar icke längre, han tar steg för steg och är nära att kvävas av andtäppa. Då äro de färdiga. De kasta sig över honom från alla håll. Han skriker och vrålar och slår med armarna. Han har dragit sin dolk och sticker i högen framför sig. Men en stor varg hoppar upp på honom bakifrån och vråker i kull honom. Då har han åtminstone ryggen fri, men vargarnas ögon och tänder lysa i mörkret över honom, och han sticker efter dem med kniven. De veta, att han skall tröttna även på den leken. Ett par slita sönder hans stövlar för att komma åt fötterna. Han räcker icke dit med kniven och reser sig upp, då i samma ögonblick ledaren hugger honom i nacken, så att blodet sprutar



över den vita snön. Vargen har fått blodad tand och är nu förfärlig. Mannen är från vettet, och i förtvivlan kastar han sig om med kniven. Då äro de över honom bakifrån, och han sjunker åter på rygg. Nu rör han kniven långsammare. Vargarna gläfsa, tjuta och flåsa, och fradgan står dem kring tänderna. Det svartnar för den olyckliges ögon, han sluter dem, hans medvetande flyr, och kniven faller ur hans hand i det ögonblick, då den största vargen just står i begrepp att med ett knastrande ljud sänka sina huggtänder i hans strupe. Men mitt i hugget håller vargen inne och uppger ett kort tjut, som på vargarnas språk är liktydigt med en svordom. Vid foten av närmsta kulle ser ulven två kirgisiska ryttare i snön. Oroliga för kamratens dröjsmål, ha de skyndat till hans möte. Han ligger alldeles stilla i sin sönderslitna päls, och runtomkring är snön rödfärgad. Han är ännu medvetlös, men han andas, och hans hjärta slår. Vännerna binda sina livgördlar kring hans sår och föra honom på hästrygg till tältet, där han snart vaknar till liv vid aftoneldens lågor.

### EN KIRGISISK RYTTARLEK.

Vi ha ridit över ryska gränsen; vi äro i östra Pamir, som lyder under Kina. En öppen dal begränsas i öster av en mäktig bergskedja, som i oerhörda förgreningar och armar faller mot Öst-Turkestans skålformiga bäcken. Bergskedjan sträcker sig från norr till söder, och dess högsta topp är Mus-tag-ata. Vid västra foten av detta berg ligger i den öppna dalen en sjö, som kallas »Lilla svarta sjön». Till bergets skimrande ismassor och till sjöns klara vatten måste du följa mig ett tag. Men först måste du se kirgiserna till häst, ty det är en spännande syn, som påminner om medeltidens torneringar och om tjurfäktningarna i Spanien.

Vid Mus-tag-atas fot är dalbotten jämn och vidsträckt. Där frodas ypperligt gräs. Det är nu visserligen avbetat



till rötterna av kirgisernas oöverskådliga fårhjordar, men det kommer väl upp igen, och under tiden vandra nomaderna till andra betesplatser. På slätten ligga de svarta tälten kringstridda likt fläckarna på ett panterskinn. Jag har hyrt ett av dessa tält för sommarmånaderna. Det är så friskt och svalt däruppe bland de höga fjällen.

Det roar mig att iakttaga kirgisernas levnadsvanor. Kring det stora kupformiga tältet hålla arga hundar vakt, och små nakna, brunstekta barn tumla om i yster lek. De äro förtjusande söta, man kan knappt förstå, att de en gång skola växa upp till stora, grova, halvvida kirgiser. I tältet sitta de unga kvinnorna och tvinna garn eller väva tyg; de äldre syssla med den sura mjölken och smöret bakom en avstängning i tältet, eller också sitta de kring grytan och koka kött. Elden brinner alltid mitt i tältet, och röken går ut genom en rund öppning i kupoltakets hjässa. De yngre männen äro ute med fåren eller hålla reda på jakarna, som beta bland bergen. De äldre laga sadlar och stövlar, göra remtyg åt hästarna och syssla med sina bössor och husgerådssaker. Tidtals gå de på jakt efter vilda får och getter. Då solen sjunker, drivas fåren till fällorna i tältets närhet. Kvinnorna mjölka tackorna och jak-korna. Över natten håller man vakt för vargarnas skull. Kirgiserna äro mohammedaner, och ofta hör man de arabiska bönerna sjungas utanför tälten.

Många dagar hade icke gått, förrän jag var mycket god vän med alla kirgiserna. De förstodo, att jag ville dem väl, icke ansåg mig vara för mer än de, och att det glädde mig att leva ibland dem. De kommo från när och fjärran och gävo mig skänker: får och mjölk, skjutna vildfår och bergs-rapphöns. Alla mina tjänare, utom Islam Baj, voro kirgiser, och de följde mig gärna, varthelst jag ville draga på utfärd.

En dag hade kirgisernas hövdingar beslutit att ställa till en riktigt dundrande fest till min ära. Det skulle bli en »bajga» eller ryttarleik, och redan tidigt på morgonen

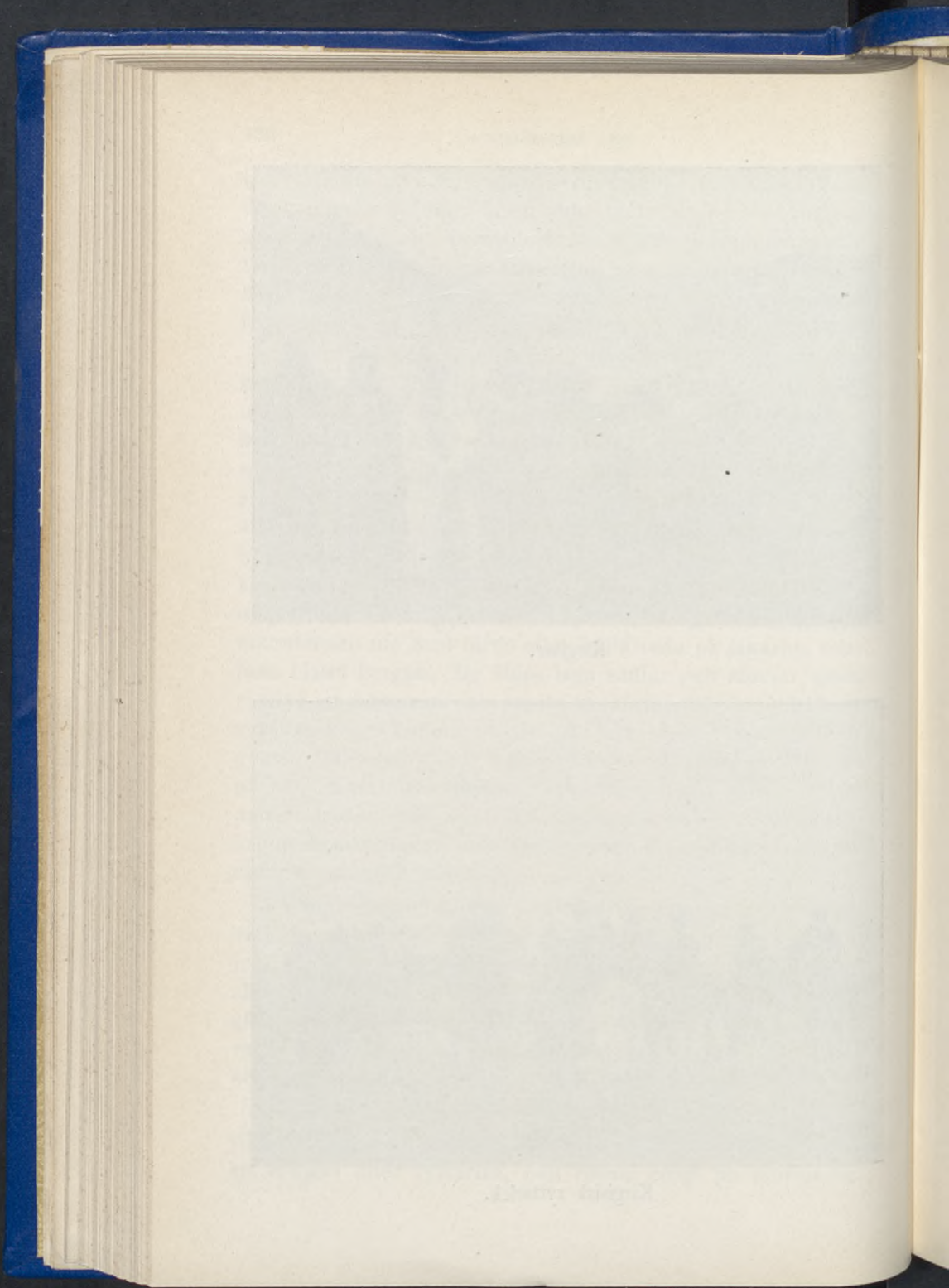


Kirgiser.



Kirgisisk rytterlek.





såg man små skårer av beridna män, som samlade sig till den stora slätt, där den vilda jakten skulle äga rum.

Även jag begav mig dit, då solen stod som högst. Fyrtiotvå kirgiser redo till höger och vänster och bakom mig. I högtidskläder, brokiga mantlar med livgördel, broderade mössor, dolkar och knivar, skramlande gehäng med eldstål, sylar, pipa och tobakspung, erbjödo de en ståtlig och festlig syn. Bland dem märktes Togda Bek, hövding över de kirgiser, som bo öster om Mus-tag-ata. Hans långa mantel var mörkblå, gördeln ljusblå, på huvudet hade han en violett toppmössa med guldrand, och vid sidan bar han i svart balja en dinglande kroksabel. Själv var han högväxt, hade tunt svart hakskägg, stripiga mustascher, smala sneda ögon och utstående kindknotor såsom de flesta kirgiser.

Framför oss är hela slätten svart av ryttare och hästar. Det myllrar, det gnäggjar och stampar på alla håll. Här sitter den hundraelvaåriga storhövdingen Khoat Bek karsk och säker i sadeln, men böjd under årens tyngd. Hans stora örnäsa pekar ned mot det korta vita skägget, och på hjässan bär han en brun turban. Han är omgiven av fem söner, även de gråskäggiga gubbar, ridande på höga hästar.

Nu börjas det. Nu rida åskådarna åt sidan för att lämna platsen öppen framför oss. En ryttare spränger fram med en bock i famnen. Han sitter av och släpar det arma djuret till vår närhet. En annan kirgis tar bocken i ena hornet med vänstra handen och skär med en skarpslipad kniv i den högra av hans huvud i ett enda tag. Då blodet stannat, tar han bocken i bakbenen och rider i sporrsträck i båge över slätten. I fjärran synes en ryttarskara. Den nalkas i vildaste fart. Åttio hästars hovar smattra mot marken. Bullret blir bedövande och blandas med vilda skrik och skramlet av stigbyglar. I ett moln av damm susa de tätt förbi oss. Man känner luftdraget som en stormvind. Den första slänger den döda bocken, som ännu är varm, framför mig, och så jaga de som en åska bort över slätten.



»Rid undan, herre», ropa några hövdingar, »nu kommer det att gå vilt till.» Vi hinna knappt backa tillräckligt långt, förrän den upphetsade skaran på löddriga hästar kommer sträckande som ett snöskred från bergen. Kring bocken uppstår ett outredligt virrvarr av karlar och hästar, som blott delvis skymta fram ur dammet. De kämpa om bocken, och den, som får den, har segrat. De trängas, brottas och slitas i klungan. Hästar skygga, stegra sig eller stupa och ligga med benen i vädret, medan andra hästar hoppa över dem. Med fäste i sadeln kastar sig ryttaren ned mot marken och famlar efter skinnet. Några ha fallit av och äro nära att bli nedtrampade, andra hänga till hälften under hästarna.

Än värre blir villervallan, då ett par män, som rida jakar, tränga sig in i högen. Jakarna kittla hästarna i länden med sina horn; hästarna retas och slå bakut; jakarna försvara sig; då är tjurfäktningen i full gång.

En stark karl har nu lyckats att rycka till sig bocken. Hans häst förstår att draga sig och ryttaren baklänges ur spelet, och sedan ilar han, snabb som vinden, i en vidsträckt båge kring slätten. De andra förfölja honom, och så komma de tillbaka, färdiga att störta sig över oss med oemotståndligt våld. I sista ögonblicket hejda de sina hästar, och så börjar kampen på nytt. Många äro blodiga i ansiktet, andra ha fått sina kläder sönderrivna, mössor och piskor ligga kringströdda på valplatsen, en och annan häst haltar.

»Det är allt skönt för oss, som äro gamla, att slippa vara med i den där högen», sade jag åt Khoat Bek. »Å ja, det är väl bortåt hundra år sedan jag var så gammal som herrn är nu», svarade gubben leende.

### ISBERGENS FADER.

Till fots och med jakar gjorde jag flera vandringar på Mus-tag-atas gletschrar. Man får vara väl skodd för att icke halka. Och man får se upp för sprickor. En gång



stoppades vi av en spricka, som var några meter bred och fjorton meter djup. Då man böjde sig över kanten och tittade ned i den, såg det ut som en mörkblå grotta med väggar av blankaste glas, och från kanten nedhängde långa ispiggar. Över gletscherns yta flöda smältbäckar, ännu tyst och mjukt som en olja i de grönblå isrännorna, ännu porlande och i muntra språng. I sprickornas botten hör man hur vattnet sipprar och klunkar, och ofta bilda ytbäckarna ståtliga vattenfall, som försvinna i avgrunder av is. Under varma dagar, då solen är framme, smälter det överallt, det sipprar och bubblar och rinner från isen. Men om vädret är gråkallt och ruskigt, är gletschern mera tystlåten, och då vintern kommer med sin skarpa köld, blir istungan stel och stilla, och då frysa alla bäckarna.

Kirgisernas jakar äro otroligt säkra på fötterna. Jag kunde rida över hala, kullriga isytter, där det var omöjligt för en man att gå. Jaken spänner i med klövarna, så att det vita ispulvret sprutar omkring honom. Och om det sluttar så brant, att han icke kan få fotfäste, så spärrar han ut alla fyra benen och håller dem stilla och hårda som trä, och så åker han kana utan att falla omkull. Ibland red jag över moränhögar av väldiga, på varandra upptornade granitblock. Där måste man knipa till bra med knäna, ty jaken kastar sig, skuttar och knycker som en galning. En gång voro blocken för stora för jaken, och jag fick lov att fortsätta till fots. Till slut måste jag, för att komma ned igen, hasa mig utför mellan blocken, och då jag kom ned på marken, hamnade jag i en bäck. Men jag klarade mig ut i öppen terräng och hörde då, hur Jolldasch, min hund, stod kvar och tjöt ömkligt på ett av de högsta blocken. Jag visslade och kallade på honom. Han vände om och försvann. Så hörde jag honom gnällande och tjutande, och bäst det var, plumsade också han i vattnet, och då han hittade mig, visade han sig mycket missbelåten över att jag narrat honom ut på sådana där äventyr.



Vid brämet av en av de största istungorna kan man tro sig stå vid ett palats av glasklar is, lika högt och lodrätt men mycket längre än Stockholms slott. Där finnes i isväggen en djupt inskuren grotta. Från istaket störtar sig en grov vattenstråle, som just framför grottan splittrar sig och plaskar i gruset. Om man går in i grottan och tittar utåt, så ser man, hur en blänkande regnbåge uppkommer i det fina vattenstänket. Det är vackert som i en sagogrotta, kallt, ljust, friskt och prålande i rena, blåa färger.

Med utvalda kirgiser försökte jag fyra gånger att stiga upp till toppen av Isbergens fader, men utan att lyckas. Vårt läger är uppslaget högt uppe bland moränerna. Islam Baj, sex kirgiser och tio jakar stå färdiga före soluppgången. Vi ha proviant, pälsar, spadar och spett, bränsle och ett tält. Så bär det av uppför branterna, först genom grus, sedan över snö, som blir allt djupare ju högre vi nå. Luften blir tunnare, andhämtningen svårare. Allt oftare stanna jakarna för att andas ut. Så taga de åter några steg, och så stanna de. Kirgiserna gå till fots och tvinga djuren upp mot de svindlande höjderna. Hela dagen går, innan vi nå en punkt, som ligger 6,300 meter över världshavets yta. Där hade vi fått nog och stannade för natten och ämnade fortsätta följande morgon.

Två av kirgiserna äro så medtagna av trötthet och huvudvärk, att de bedja att få gå ned igen. De övriga skotta undan snön på branten och resa vårt lilla tält, som omgives med en mur av snö. Under oss utbreder sig en värld av berg och dalar; det är Pamir, Världens tak. Elden tändes, och tekannen sättes på, men det är dåligt med aptiten, då man lider av bergssjukan. De tio jakarna stå bundna i snön därutanför. Kirgiserna krypa ihop som igelkottar i sina pälsar. Fullmånen svävar som en silvervit ballong sakta över bergets hjässa, och jag går ut ur tältet för att njuta av detta oförgätliga skådespel. Gletschern under oss ligger i skugga i sina djupa rännor, men



snöfälten lysa bländande vita. Jakarna stå ramsvarta mot snön, det ångar ur deras näsborrar och knarrar i snön under dem. Lätta vita skyar fara skyndsamt från berget hän under månen. Man kan tro, att det är bergakungen, som med sitt följe ger sig ut på giljarfärd — eller de dödas själar, som av sina skyddsänglar ledsagas bort ifrån jorden.

Jag går åter in i tältet. Elden har slocknat; snön, som nyss smält, har frusit till is. Det luktar fukt och brandrök därinne, karlarna sucka och jämra sig över huvudvärk och sus i öronen. Jag kryper in under mina pälsar, men kan inte somna. Natten är tyst, blott ibland hör man ett dovt skott — det är sprickor, som bildas i isen, eller block, som falla ned från bergssidorna.

Jag låg och tänkte, hur underligt det var att lägga över en natt liksom på gränsen till den oändliga världsrymden, som spänner sitt mörkblåa valv över alla jordens berg. Vi voro ju så högt, att alla Europas, Nordamerikas, Afrikas och Australiens högsta toppar stannade långt under oss. Blott i Asien funnos många och i Sydamerika några toppar, som nådde högre upp över världshavet än vi i vårt rökiga tält. Vi voro tre gånger så högt som Sveriges högsta fjäll Kebnekajse (2,123 meter), och det skulle fordras 21 Eiffeltorn på varandra för att komma lika högt upp i luften.

Då jag kröp ut ur mina pälsar på morgonen, svepte en rasande snöstorm utmed bergets sidor. Genom de täta molnen av yrsnö kunde man inte se, vart det bar, och det hade varit döden att stiga mot ändå högre rymder. Vi borde vara glada, om vi kunde krångla oss levande ned igen i sådant väder. Och ned bar det genom drivorna! Det bar huvudstupa utför. Sitter man inte säkert i sadeln, så tar man en överhalning och får jaken över sig. Han längtar ned till betet, han skuttar och kastar sig och hoppar som en tumlare genom snön. Vi behövde allt vila oss ordentligt efter den där natten.



## FRÅN PERSIEN TILL INDIEN 1906.

## SEISTAN.

Nu kunna vi fortsätta från Tebbes. Kamelerna stå lastade, vi sitta upp, klockorna ringa åter, och vår karavan skrider i dagar och veckor mot sydöst. Äntligen nå vi stranden av en stor sjö, som kallas Hamun och ligger på gränsen mellan Persien och Afganistan. Amu-darja är gräns mellan Bukhara och Afganistan, vars hela norra hälft är fylld av Hindu-kuschs berg. Namnet betyder »hindu-dödaren», emedan hinduer, som från det varma Indien våga sig upp bland bergen, hava all möjlig utsikt att förfrysa i den eviga snön. På våren smälta dock stora massor av vinterns snö, och då dansa floder och bäckar sjungande ned genom dalarna för att på slätterna i södra Afganistan samlas till den stora flod, som heter Hilmend. Och Hilmend tömmer sitt vatten i Hamun, den sjö, på vars strand vi just uppslagit våra tält.

Att få kamelerna över sjön var omöjligt, ty ordentliga båtar eller färjor finnas icke. Vi måste därför skiljas från dem, och det var bittert, sedan de tjänat oss så troget och burit oss och våra saker hundratals mil genom dagar och månader. Sista kvällen uppköptes allt det bröd, som fanns i byn, och stående i kamelernas ring matade jag dem i tur och ordning.

De stora, vackra djuren sågo helt förvånade ut. Hingsten, den höga svartbruna, som burit en av de största klockorna genom öknen, blickade förstulet på kamraterna och tycktes säga: »Jag undrar, vad den här fina trakteringen



betyder, kanske en avskedsfest?» — »Ånej», svarar den brungula grannen, »vi äro ju mitt i ökenlandet, de kunna väl inte gå till fots heller till resans mål.» — »Sant, men de ämna nog utbyta oss mot enpucklingar; för oss, som härstamma från norr, äro de sydliga ökenstrakterna för heta.» — »Ja», säger en tredje, »sommaren är i antågande, vi skulle stupa på kuppen och dessutom bli uppätta av bromsar.» Min ridkamel, som just håller på att söndermala en brödkaka mellan tänderna, viskar sorgset åt de andra: »Jo visst, vi äro sålda som slavar. Minns ni inte den skäggiga mannen i vita turbanen, som tittade oss i gapet nyss, kände på vårt hull, vände på pucklarna och såg efter, om hårtofsen satt kvar i svansspetsen? Hörde ni inte, hur silvret klingade i sahibs tält? Det var då den vita turbanen köpte oss för en spottstyver. Vad kunna vi göra däråt, det är trälars öde att gå ur hand och i hand från ägare till ägare. Vi hade det bra hos sahib, och det var grymt av honom att sälja oss.» — »Men tänk på betet bland bergen; för min del föredrar jag det framför en ny ökenvandring i sommarsol.»

Om de bara tänkt på, att vi befunno oss mellan två öknar, av vilka den ena heter »Den hopplösa öknen» och den andra Jehenna eller »Helvetet», så hade de nog haft skäl att vara glada. Men när den nya ägaren följande dag ledde dem bort i en lång rad under palmerna, sågo de djupt bedrövade ut, och min präktiga ridkamel vände sig om och såg åt mitt tält, så länge ännu en skymt syntes därav. Då förstod han, att vi hade skilts för alltid, och ännu i dag undrar jag ofta, var han just nu går och vankar på de oändliga ökenstigarna.

Om inga riktiga båtar gunga på Hamun, så finns det dock ett knepigt sätt att taga sig över från strand till strand. På de flacka stränderna växer vass och säv i ymnighet, men icke ett enda träd. Av vassen göra infödingarna sina hyddor, där de vila om nätterna; om dagarna äro de ute med boskapen eller sätta ut nät i sjön och fågelsnaror



bland vassen. Av säven göra de ett slags tokroliga båtar. De taga hela knippor av genomtorr, gul säv från fjolåret och surra ihop dem till cigarrformiga spolar, och en hel knippa av sådana spolar surras, bindes och knytes ihop till en flera meter lång torpedformig farkost. Lastad ligger den knappt en decimeter över vattnet, men den fördelen har sävbåten, att den aldrig kan fyllas och sänkas av sjögången. Går sjön hög, kunna sävspolarna däremot lossna



På öppen sjö.

och skiljas åt, men man aktar sig också vackert för att i onödan gå ut i hårt väder.

Sjön var två mil bred och föga mer än halvannan meter djup. Alla våra saker, jag själv och mina tjänare stuvades ombord på fjorton sävbåtar. I aktern på varje båt står en halvnaken perser och skjuter fram farkosten med en lång stör. Det forsar och fräser om fören, då vi susa genom vassen, och en frisk fläkt drar över sjön, då vi komma ut på de stora öppna ytorna. Då behövde vi icke



beklaga oss över den torra kvalmiga ökenhettan längre. Halvvägs möttes vi av flera sävbåtar, som vände och följde oss, och det var en lustig flottilj, som skvalpade i väg över sjön. Lustigast av allt var ändå att betrakta våra hundar, som tyckte, att sävbåtarna voro allt utom trevliga uppfinningar. Då vi gled genom en smal vasskanal, trodde hundarna, att land var nära på ömse sidor, och hoppade i. De simmade och pustade och hostade av kallsuparna, men då de funno, att vassen växte på meterdjupt vatten, tackade de till, då de halvdöda av trötthet halades upp på sina båtar igen.

#### PESTEN.

Visst har du hört talas om digerdöden, den svarta döden, som år 1350 ryckte bort 25 millioner av Europas befolkning och även i vårt land krävde så många offer, att hela trakter ödelades och vildskogar växte upp kring somliga kyrkor, så att ingen sedan hittade dit. Människorna trodde, att det var Guds straffdom. Somliga gjorde bot och bättring, andra överlämnade sig åt svalg och dryckenskap. Vad skulle de också taga sig till, arma, fattiga människor, som icke hade en aning om den mördande bakterien och det serum, som gör blodet okänsligt för hans förödelse!

Digerdöden kom från Asien. Asien är icke blott de härskande folkens, ariernas och de gulas, urhem, icke blott de stora religionernas, buddismens, kristendomens och mohammedanismens hemland; även de stora farsoter, som tid efter annan likt ödeläggande vågor gå över mänskligheten, hava sitt ursprung i Asien.

En sådan våg rörde sig år 1894 från Kina över Hongkong till Indien, där tre millioner människor dogo på några få år. Jag minns ett litet hus i Bombays fattigkvarter, som jag besökte 1902. Myndigheterna hade påbjudit, att i varje hus, där någon dött i pesten, ett rött kors skulle ritas vid sidan av dörrposten. Och detta enda lilla hus hade fyrtio kors!



Sedan vi stakat oss över Hamun, hade vi icke mer än ett par timmars ritt till Seistans huvudstad, Nasretabad. Fem månader före oss hade en annan gäst kommit dit, nämligen pesten. Och just nu gick den svarta dödsängeln omkring och sökte sina offer. Än tog han bonden ifrån plogen, än herden från hans hjord, än fiskaren, som på morgonen lade ut sina nät och på aftonen i brinnande feber stönade i sin hydda.

Från taket av det hus, där jag bodde hos engelska konsuln, kunde vi se de olyckliga, som buro sina kära ut till gravarna. Vi kunde se, hur de tvådde liken i en pöl utanför muren, och sedan fortsatte sin hemska vandring. Den lilla staden hotade att dö ut, och slutligen flydde människorna i skaror. En engelsk läkare och hans biträden ville hjälpa dem med serum-insprutningar, men det mohammedanska prästerskapet, som hatade européerna, inbillade folket, att just de kristna släppt sjukdomen ut över landet. Vilsledda och uppretade samlades infödingarna och gjorde ett anfall på engelska konsulatet men blevo tillbakadrivna. Sedan gingo de till sina kojor för att hjälplöst dö.

Så mycket som möjligt sökte de hålla dödsfallen hemliga och buro därför bort liken på natten. Snart dogo de så tätt, att man icke hann att gräva ordentliga gravar. De, som tänkte på hyenorna och schakalerna, grävde därför själva sina gravar. Kring stadens moské tågade man i procession med svarta fanor och en offerget och anropade Allah om förskoning. Men Allah hörde dem ej. De spridde blott smittan genom att samlas till processionerna.

Under mikroskopet tedde sig den mördande mikroben som en helt liten avlång prick, och dock var han förstoraad tolv hundra gånger. Han lever i råttornas blod, och råttornas ohyra sprider smittan till människorna. Råttorna dö alltså i pesten, och man har i pestsjuka länder försökt att få digerdöden att tillintetgöra råttorna först, för att befria människorna från faran. Sjukdomen är förfärligt smittosam. I ett hus, där döden slagit sig ned och tagit



sitt offer, dö sedan alla i tur och ordning. I sin fåvitska blindhet förstå infödingarna icke sitt eget bästa. De låta icke förmå sig att bränna sina kläder och allt, som finnes i det pestsmittade huset. De kunna icke skiljas från sitt jordiska kram och måste därför själva gå all världens väg.

I ett hus bor en fattig timmerman tillsammans med sin hustru, två halv vuxna söner och en dotter. Sedan ett par dagar har han känt sig tillintetgjord av kraftlöshet, nu brinner hans kropp i feber, och han ligger och yrar i ett hörn på det stampade jordgolvet. Han är likgiltig för allt och vill blott vara i fred. Om hustrun sveper en filt över honom, jämrar han sig, ty lymfkörtlarna, som svällt upp i stora bölder, äro ytterligt ömma. Åter gå ett par dagar, och från en böld tränga mikroberna in i blodet, och den olycklige dör av blodförgiftning. Den ohyra, mannen bär innanför sina kläder, flyr liket, sedan blodet stannat. Då är faran som störst för de efterlevande, som stå sörjande kring dödslägrat. Ty ohyran söker efter pulserande blod och för smittan med sig från den döde. Man må gärna varna de infödda för faran, de tro icke främlingarnas ord.

#### DE LÖPANDE DROMEDARERNA.

Skönt var det att bryta upp från det land, där pesten slagit upp sina bopålar, och flyga bort över ökenvidderna i Belutschistan, som ännu skilde mig från Indien. Mina gamla tjänare hade fått avsked. En ny uppsättning, idel belutscher, följde mig.

Vi redo på »djambas» eller snabbfotade dromedarer, som sedan många släktled blivit uppövade i att springa. De hava höga, smala, men starka ben med stora trampdynor, som med ett dovt tassande ljud slå mot den hårda, torra marken, då de löpa. Sitt huvud bära de högt och röra det hastigare än de majestätiska karavankamelerna. Men då de löpa, sänka de huvudet lägre än puckeln och hålla det alltid vågrätt.



På varje djambas rida två män, och sadeln har därför två insänkningar och två par stigbyglar. I nosbrosket är en pinne instucken, och i dess ände är ett fint snöre fäst. Genom att kasta det från den ena sidan till den andra kan man få dromedaren vart man vill. Jag red ensam på min löpare och gungade som i högan sjö över ödemarkerna. Han slängde i passlopp, men utan att stöta, och jag satt mjukt och fast i sadeln och tillryggalade med hans hjälp den ena milen efter den andra.

Det är icke mer än 30 eller 40 år sedan belutscherna brukade göra plundringståg in på det persiska området. Nu ha mera ordnade förhållanden inträtt, sedan engelsmännen tagit landet om hand. Dock bör man alltid ha eskort. Jag hade sex dromedarryttare, beväpnade med nya gevär.

Ett forntida plundringståg leddes på följande sätt.

Schah Sevar eller »den ridande konungen» är en krigisk hövding över en stam i västra Belutschistan. En afton sitter han och röker pipa vid lägerelden framför sitt svarta tält, vars dukar uppbäras av tamariskgrenar. Sagoberättaren har tystnat, då två vitklädda män med vita turbaner kring hjässan skymta fram ur nattmörkret. De binda sina dromedarer, hälsa ödmjukt Schah Sevar, som bjuder dem att sitta ned och förse sig med te ur järnkannan. Nya män stiga fram till elden. Alla bära långa bössor, spjut, svärd och dolkar. Några leda två eller tre dromedarer var.

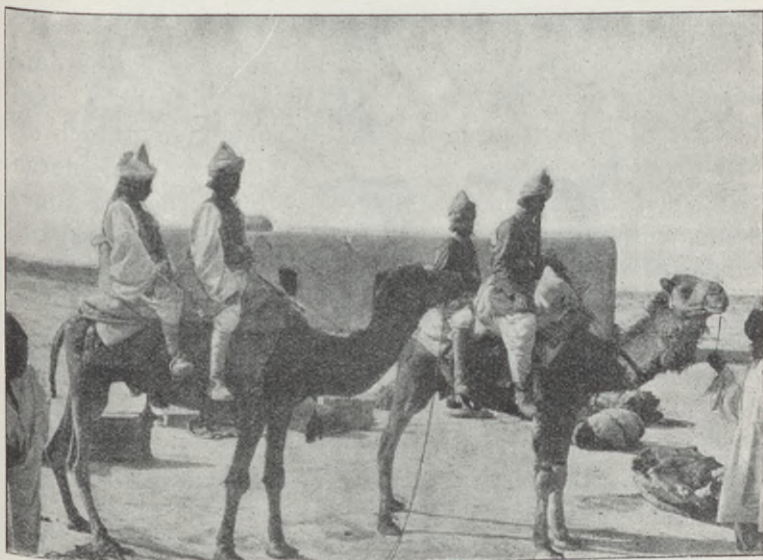
Fjorton män sitta kring elden. Det är märkvärdigt tyst i deras lag, och Schah Sevar är allvarsam. Slutligen frågar han: »Är allting klart?» — »Ja herre», svaras det från alla håll. — »Ha ni kruthorn och blyhorn fulla?» — »Ja!» — »Äro vattenskinnen fyllda?» — »Ja!» — »Och provianten instuvad i sina väskor?» — »Ja, herre, dadlar, sur ost och bröd för åtta dagar.»

»Jag sade er i förrgår, att det denna gång gäller Bam. Bam är en folkrik by. Om vi varskos i förtid, kan striden



bli het. Vi måste smyga oss som schakaler utifrån öknen. Det är femtio mil, fyra dagars färd.»

Åter stirrar Schah Sevar i elden en stund, innan han yttrar: »Äro djambas i gott skick?» — »Ja.» — »Och tio lösdromedarer följa med?» — »Ja.» — Så reser han sig, och alla de andra följa hans exempel. Deras vilda och modiga ansikten lysa kopparröda i eldskenet. De räkna tjuvnad för ett tarvligt yrke men plundring för en ridderlig lek och skryta med det antal slavar, de gjort i sina dar.



Ryttare i dubbelsadlar.

»Sitt upp!» befäller hövdingen med dämpad stämma. Muskedundren slängas över axlarna och skramla mot gehängets kruthorn och skinnpungar för eldstål, flinta och fnöske. I bältet sitta dolkarna instuckna. Utan att pröva sadelgjordar och remtyg — ty allt är klart på förhand — sitta de upp. Spjuten äro fastgjorda framför sadeln. »I Allahs namn!» ropar Schah Sevar, och i avmätt lunk jagar skaran bort genom natten.



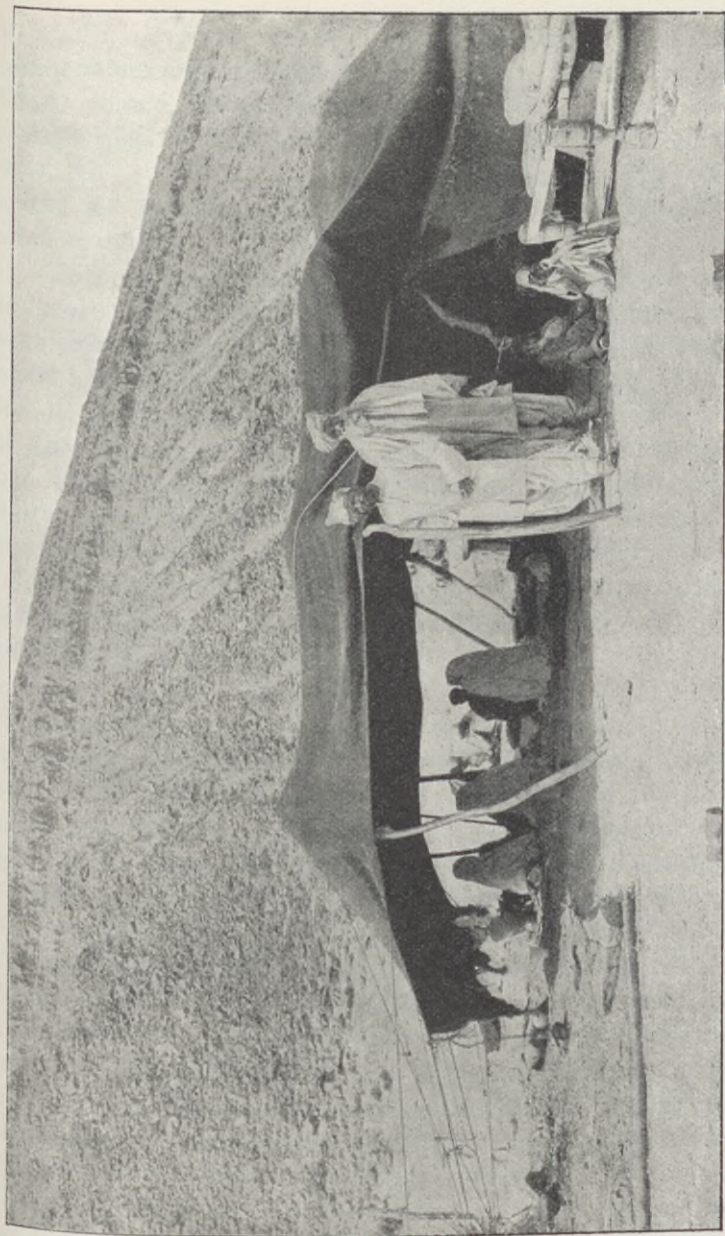
Man följer en välkänd stig, och stjärnorna tjäna till ledning. Dagen gryr, solen går upp, och dromedarernas skuggor peka mot Bam över den gula, hårda sanden, där inga tuvor växa. Inte ett ord har yttrats under natten, men då de första tolv milen blivit tillryggalagda, säger hövdingen: »Vi rasta en stund vid Vita vattnets källa.» Framkomna till källan fylla de åter sina skinn och låta dromedarerna dricka. Sedan gå de upp i en bergstrakt i närheten och vänta över dagens varma timmar. De lägga aldrig vid källorna, ty just där har man utsikt att möta andra människor.

I skymningen äro de åter i sadlarna. De rida hårdare än första natten och fortsätta till en salthaltig källa. Den tredje natten börja dromedarerna att andas tyngre, och då solen går upp, hänger fradgan i vita tottar kring deras slängande läppar som såplödder. Trötta äro de icke, men något andfådda, och skinnet över deras näsborrar står spänt som hårda kupor. De tugga otåligt på fradgan och se misslynta ut. Men den vilda jakten lider undan emot väster, och dammet yr om dromedarerna, som utan maningsrop från männen sträcka ut sina steg över det fina gruset.

En sista ökenstig, som någon enda gång följes av en karavan, har korsats, och på dess andra sida är ryttarskaran ute i fullständig öken av hårdnat, salthaltigt slam. Icke ett levande liv synes till, icke en vilseflugen korp eller gam, som kunnat varna folket i Bam för faran. Nu rastas ej, nu rider man hela dagen. Rövarhopen är lika tyst som öknen, endast dromedarernas långdragna andhämtning och deras trampdynors raspande skrapning mot marken höras. Då aftonrodnadens återsken ligger som purpur över öknen, är det blott två mil kvar till Bam.

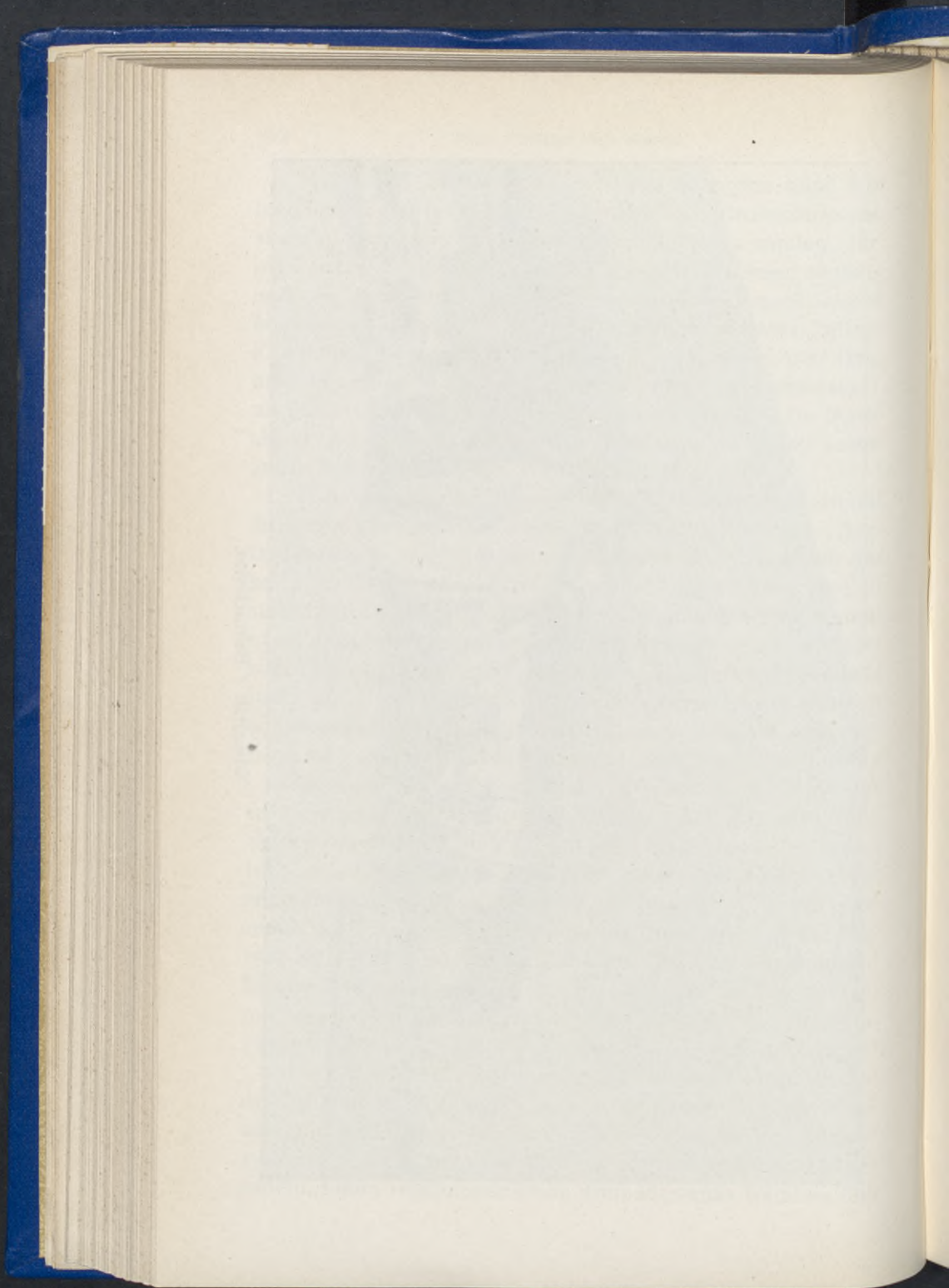
Då håller Schah Sevar in sin dromedar och kommander halvhögt halt — det är, som vore han rädd, att hans stämman skulle höras till Bam. Med ett väsende ljud förmå ryttarna sina bärare att lägga sig ned. Så hoppa de ur sadeln, binda repstumpar kring dromedarernas framben för





Nomadtäit i Belutschistan.







att hindra djuren att resa sig, rymma och förråda överfallet. Alla männen äro nu uttröttade och sträcka ut sig på marken. Några somna, andra hållas vakna av spänningen, fyra ryttare speja åt olika håll. Man ser ej Bam, men väl de berg, vid vilkas fot byn är belägen. Man längtar efter natten för att undgå alarm och för att få utföra sitt dåd i mörkrets hägn.

Dagen har varit lugn och het, nu svalkas aftonen, och skuggorna tättna. En svag fläkt kommer dragande från norr, och Schah Sevar småler. Om östlig vind varit rådande, hade han tvungits att göra en omväg med sina ryttare för att icke väcka byhundarnas oro. Klockan är nio, om en timme sover folket i byn. Männen ha slutat sin måltid och vecklat in återstoden av dadlar, ost och bröd i sina bylten och fastgjort dem på dromedarerna. »Skola vi tömma vattenskinnen för att göra bördorna lättare till anfall?» frågar en belutsch. »Nej», svarar Schah Sevar, »behåll det, som är kvar, kanske vi aldrig hinna att fylla skinnen i byn före återtåget.»

»Det är tid», säger han, »håll alla vapen redo.» De sitta upp igen och rida långsamt mot byn. »Först om något misstänkt visar sig, ökar jag farten, och ni följa. Ni tre, som leda lastdromedarerna, hålla er sist i tåget!» Som falkar spanna de blicken framåt och se, hur bergskonturen sakta höjer sig vid den västra horisonten. Nu är det blott en halv mil kvar, och med sina av livet i det fria skärpta ögon urskilja ryttarna trädgårdarna vid Bam. De nalkas. En hund höres skälla. En annan stämmer i. Alla byns hundar skälla. De ha fått väderkorn på dromedarerna.

»Full fart!» ropar hövdingen. Med eggande maningsrop drivas dromedarerna framåt. De förstå, vad det gäller, och sträcka ut med det yttersta av sina krafter. Huvudena ligga nästan utmed marken, de flyga fram, skummet och dammet yr om dem. Byn förstoras hastigt. Hundarna skälla ursinnigt, och några av dem äro redan framme för att möta dromedarerna. Förtvirlade rop höras i byn. De



sovande väckas upp. Kvinnor och gråtande barn fly mot bergen. Tiden har varit för kort för ett ordnat försvar. Byn är överraskad, oförberedd. Ingen ledare finnes. De olyckliga springa om varandra, ryttarna äro över dem. Schah Sevar sitter hög på sin dromedar och leder anfalllet. De andra hoppa av och övermanna tre män, tolv kvinnor och sex barn, som i en hast bindas och övervakas av ett par belutscher, medan de andra skyndsamt genomsnoka några närbelägna hus. Därifrån återvända de med ännu ett par ynglingar, som förgäves göra motstånd, ett par säckar säd, några husgerådssaker och allt det silver, de kunnat finna.

»Hur många slavar?» ryter Schah Sevar. »Tjugutret!» svaras från flera håll. »Det är nog, lasta!» Slavarna och det stulna godset bindas fast på dromedarerna. »Skynda, skynda!» ropar hövdingen. »Giv akt, tillbaka samma väg vi kommit!» En förskräcklig villervalla och brådska uppstår, då några av djuren trasslat in sig i varandras rep. »Uppbrott!» Hövdingens vana öga har upptäckt en skara beväpnade män, som nalkas. Tre bösskott ljuda genom natten, och Schah Sevar störtar baklänges ur sadeln. Hans dromedar skyggar och flyr utåt öknen. Ryttarens vänstra fot har fastnat i stigbygeln, och hans huvud sopar stoftet. I hans panna svalnar blyet, men blodflödet hämmas av vägens damm. Hans fot glider ur stigbygeln, och han blir liggande stendöd utanför Bam.

En annan plundrare är svårt sårad och skäres i småbitar av bymännen. Bam har vaknat. De intrasslade dromedarerna med sina bördor av slavar och gods fångas. Den övriga skaran, tolv ryttare med tio lastdromedarer, har försvunnit i mörkret, förföljd av några ursinniga hundar. Sexton av byns invånare saknas. Allt har gått på en halvtimme. Bam sover icke mer i natt!

Nu ansträngas dromedarerna till det yttersta. De ha dubbla bördor, men måste löpa för brinnande livet. De rövade barnen ha slutat att gråta och domna av trötthet vid



den häftiga vaggningen. Man rider hela natten och hela nästa dag. Någon gång ser man sig om. Vid den salta källan hålles rast för första gången. På en kulle i närheten utposterar spejare. Man äter och dricker och ordnar sig. Icke en minut får förloras. Fångarna äro som lamslagna av skräck, de unga kvinnorna halvkvävda av gråt, en liten gosse i trasig skjorta går omkring och ropar förväges på sin mor. Fångarnas ögon förbindas med vita dukar, för att de icke skola kunna taga märke på vägen och vid lämpligt tillfälle söka att rymma tillbaka till Bam.

Så fortsättes den brådskande ritten, och efter åtta dagars frånvaro är ryttarskaran hemma med sitt byte, men utan sin hövding. Slavarna behandlas väl, och tiden läker alla sår.

Otaliga plundringståg av detta slag ha hemsökt östra Persien. I nordöst ha turkmenerna på samma sätt brandskattat Khorasan. På västra gränsen är det kurderna, som leva rövare. I dessa oroliga gränsområden finns icke en by, som icke är försedd med sitt lilla enkla lerfort eller utsiktstorn.

## SKORPIONERNA.

På löpande dromedarer rida vi nu vidare mot öster genom norra Belutschistan. Förbrända, torra ökentrakter, stäpper glest bevuxna med tistel och tuvor, vandrande dyner av fin gul sand, låga bergåsar, som vittrat sönder av hetta och köld, sådant är det land, där fåtaliga nomader vandra omkring med sina fårhjordar, och ofta undrar främlingen, varav djuren leva. I vissa dalar finnes dock bete och även källor, och ibland passera vi bälten av frodiga tamarisk- och saksaulbuskar, med gröna, barriga grenar, hårt virke och rötter, som räcka ned till grundvattnet.

Stora karavanvägen, som vi följa, är dock förfärligt ödslig. Blott vid stationerna finna vi salthaltigt vatten i brunnar. Värst är dock hettan, som nu i slutet av april



och första hälften av maj med varje dag blir mera tryckande. Då stiger värmen i skuggan till nära 42°, och att sitta och rida rakt mot solen är som att köra huvudet in i en glödande ugn. När det blåser, går det väl an. Då ser man sandvirvlarna som gula vålnader skrida över den upphettade marken. Men när luften är lugn, ser det ut, som om bergens konturer darrade och ginge i små hastiga vågor. Man skulle få brännblåsor i händerna, om man vidrörde pipan av en bössa, som legat ute i solen. Längre fram på sommaren vira belutscherna filtbitar kring sina stigbyglar för att skydda de nakna dromedarerna för brännsår i sidorna.

Denna trakt hör till de hetaste på jorden. Solen står så högt vid middagstiden, att det mesta av dromedarens skugga försvinner under honom. Man längtar efter solnedgången, då skuggorna förlängas och den värsta hettan dämpas. Svält blir det icke ens på natten, då man dessutom plågas av hela moln av mygg. Längre österut blevo dalarna fruktbara, och det gjorde mig ont att se, hur det saftiga vetet förtärdes av myriader gräshoppor, som just detta år hemsökte landet.

Det är gott om skorpioner i Belutschistan och Persien. De höra till öknarnas småfolk, och i tvåhundra olika arter kräla de mest överallt i de fem världsdelarnas heta eller varma trakter. Somliga äro helt små, andra 15 centimeter långa. Några äro svartbruna, andra rödaktiga, andra åter, såsom i Belutschistan, halmgula. Kroppen består av ett oledat huvud- och bröststycke och en bakdel av sju ledade ringar jämte sex stjärtringar. Den yttersta, trettonde leden innehåller ett par giftkörtlar och är försedd med en nålfin gadd. Giftet är en vattenklar vätska.

Skorpionerna bo i murkna trädstammar, under stenar, i murar, och då de älska värmen, söka de sig ofta in i hus och kojor och krypa in i kläder och bäddar. Deras öden äro därför nära förenade med människornas i de trakter, där de leva.



Skorpionen lämnar på natten sitt mörka hål och springer ut på jakt. Han håller stjärten uppåtböjd över ryggen för att icke skada gadden och för att genast vara färdig till anfall och försvar. Bland sina värsta fiender räknar han vissa stora ludna och likaledes giftiga rovspindlar, vanliga i Persien och Belutschistan. Då han möter ett lämpligt offer, rusar han hastigt fram, griper det med klorna, som likna kräftans, lyfter det över huvudet för att beskåda det med de ögonpar, som äro riktade uppåt, och giver det dödsstöten med gadden. Därpå suger han i sig de mjuka delarna och mal sönder de hårda mellan käkarna.

Ungarna, som födas levande, likna från första dagen de gamla, men äro ljusa och mjuka. De krypa omkring på moderns rygg och ben och lämna först efter någon tid hennes kropp. Då detta sker, dör modern, som under tiden fört ett tynande liv.

De större skorpionernas hugg äro farliga även för människan. Man känner fall, där den stungna dött i svåra plågor efter tolv timmar. Andra få kramp, feber och smärtor, innan förbättring inträder. En människa, som ofta blivit stungen, blir slutligen okänslig för giftet.

Mångfaldiga gånger har jag hittat skorpioner i asiatiska kojor, där jag vilat, i mitt tält, på min bädd och under mina kistor. Men jag har aldrig blivit stungen av dem. Detta hade däremot hänt många av mina tjänare, och de berättade, att det var svårt att avgöra, var skorpionen huggit, ty det sved och brann lika elakt över hela kroppen. I Öst-Turkestan brukar man fånga den skorpion, som stungit, och krama sönder honom till en deg, som lägges över den punkt, där gadden gått in.

## INDUS.

När man ridit 240 svenska mil på kameler och dromedarer, ljuder lokomotivets visselpipa som den ljuvaste musik. Vid den yttersta stationen av den indiska järn-



vägen tog jag farväl av mina belutsch-tjänare, steg upp på tåget och for över den stora militärstaden Quetta i brittiska Belutschistan ned till Indus.

Utmed flodens östra strand för oss tåget emot norr. I min stora, rymliga kupé har jag det lika varmt som nyss i Belutschistan, eller nära 42°. För att skydda järnvägsvagnarna mot den lodrätt glödande solen, har man försett dem med ett slags trähättor, vilkas flikar räcka ned på sidorna till halva fönstret. Glaset är ej vitt utan mörkt blått eller grönt. Eljes skulle solens återsken från marken verka alltför bländande. På ömse sidor sakna ett par fönster glas och hava i stället ett nätverk av rotfibrer, som natt och dag, på automatisk väg, överspolas med vatten. Utanför fönstret är en vindfångare, som, tack vare tågets fart, pressar in en häftig luftström genom det våta rotnätet. Därigenom avkyles luften tio eller tolv grader, och det är skönt att sitta halvnaken mitt i draget.

Så följer järnvägen troget Indus allt från bergens fot till havet, där den slutar i en stor hamnstad, som heter Karatschi. Ångbåtar fara upp och ned på den grumliga floden.

I juli månad år 325 före Kristi födelse gick Aristoteles lärjunge, Alexander, konung av Macedonien, med en flotta av nybyggda skepp utför Indus och hamnade i staden Pattala, där deltaarmarna skiljas åt.

Han stod i begrepp att skicka flottan under Nearkos, storamiralen, till Eufrats mynning, men ville först undersöka Indusmynningarnas farbarhet och den stora oceanens utseende. Därför gick han utför den västra Indusarmen med flottans snabbaste skepp, trettioroddare och små triemer, eller sådana fartyg, där de 150 nakna roddarna sutto i tre bänkvåningar över varandra och med de olika långa årorna pekande ut genom gluggar i skrovet. Till fartygens beskydd följde trupper, jämsides med dem, på stranden.

Det var ingen lustfärd att utan lotsar, mitt i sommaren,



då floden är som högst och stränderna milsvitt översvämmade, taga sig fram mellan bankar av sand och slam. Andra dagen uppstack hård sydlig storm, och den försåtliga sjögången i flodens vattenvirvlar kom flera fartyg att kantra och andra att lida haveri. Alexander återvände då till stranden för att söka uppbringa några fiskare, som kunde tjäna som lotsar. Med dem gick han åter ut på floden, som blev allt bredare. Allt tydligare kände man den salta, friska brisen ifrån havet. Men blåsten tilltog; sydvästmonsunen stod på sin höjdpunkt. Det grågrumliga sötvattnet gick i allt högre vågor, och rodden försvårades, då årorna än icke nådde ned i vattnet, än doppades för djupt däri. Man kände icke till havets ebb och flod. Det var floden, som nu steg från havet och försvårade navigationen. Lotsarna rådde att söka skydd i en kanalarm, där fartygen drogos i land. Då är det ebbens tur. Vattnet sjunker, som om det söges ut åt havet. Båtarna ligga på det torra, och många av dem sjunka in i slammet. Håpna och rådlösa kunde Alexander och hans män varken komma framåt eller tillbaka. De hade börjat sina förberedelser att få skeppen flott, då floden återvände från havet och lyfte fartygen.

Nu fortsatte man nedåt igen och gjorde en ansats mot monsunens rasande bränning, vars ljusgröna, skumkrönta vågor gå långt in i mynningen, där de i sötvattnet förändra färg. Genom föreningen av Indusströmmen och den stigande floden blir farvattnet fullt av malströmmar och vattenvirvlar och ytterst farligt, till och med för de bästa nutida fartyg. Även här förlorade Alexander flera skepp. Några vräktes upp på strandbanken och rämnade, andra slogos emot varandra och gingo i spillror.

Sedan han lagt märke till ebbens och flodens regelbundna återkomst, kunde han undvika deras farligheter och lät ro flottan ned till en ö, vars stränder erbjödo gott skydd, och där sötvatten fanns i mängd. Härifrån syntes den skummande och dånande bränningen vid



Indus yttersta mynning och, ovanför de rullande kustvågorna, oceanens fjärran, jämna horisont.

Med de bästa skeppen rodde Alexander dit för att undersöka, om man utan fara kunde komma förbi kustbränningen och taga sig ut på öppna havet. Allt gick lyckligt, och man nådde ännu en ö, på alla håll omgiven av öppet hav. I skymningen rodde man tillbaka till den förra ön, och med ett högtidligt offer åt Ammon firades den första åsynen av havet och av den kända jordens yttersta landslut i söder.

Dagen därpå rodde Alexander rakt ut på havet för att övertyga sig, att intet land vidare syntes, och då han kommit så långt, att man från triremernas översta bänkrader icke såg annat än himmel och böljande vatten, offrade han slaktade tjurar åt Posejdon, havets gud, och spridde offergårdens rester ut över vågorna. Och sedan offrade han gyllne skålar åt nereiderna, som också hörde till de gudomligheter, med vilka grekerna befolkade havets djup, samt åt den silverfotade Tetis, en havsgudinna, som var moder till hans stamfader Akillevs. Och han bad alla dessa gudomligheter om hägn över det stora företag, som fört honom till Indus mynning, och om beskydd åt hans flotta på hennes farliga färd till Euftrat — och då han slutat bönen, kastade han en bägare av guld i havet.

## KASCHMIR OCH LADAK.

I Ravalpindi lämnade jag järnvägen och beställde i hast en tonga. En tonga är en liten stadig kärra med soltak, dragen av två präktiga hästar. Jag har trettio mil att åka till Kaschmirs huvudstad Srinagar. Man byter hästar var halvtimme, men så länge paret löper, går det i sken. Vägen är hård och härlig som en asfaltgata. Indiens kvalmiga och heta ångor stanna under oss. Vi stiga utmed Jelumflodens stränder och äro ofta så högt på bergsluttningarna, att denna Indus biflod i dalens djup liknar



ett smalt silverband. En dag åkte jag 17 mil på 14 timmar — då kan man förstå, att det går undan! Än går det med hisklig fart över öppna solbelysta vägstycken, än genom mörka, svala tunnlrar, där kusken blåser en klingande signal i sitt mässingshorn, än genom susande, mörka barrskogar.

Fullproppad med en oändlig rad av brokiga och växlande bilder och intryck, hamnar jag i Srinagar. Du kan inte tro, vad denna stad är vacker, och hur livligt den påminner om Venedig, genomdragen som den är av den ringlande floden och de slingrande kanalerna. Vid deras stränder resa sig hus rakt upp från vattnet, vars yta vimlar av långa, smäckra och smala båtar, som drivas fram i fräsande fart av bredbladiga åror, förda av viga och muskelstarka kaschmirer i vita dräkter.

Tre millioner människor befolka detta sköna alpland, och de äro dels mohammedaner, dels hinduer. Kaschmir är en av Indiens oberoende stater, men alldeles fria händer har icke maharadjan, såsom konungen kallas. En engelsk »resident» övervakar hans handlingar och ger honom goda råd. På stora högtidsdagar går det festligt till hos maharadjan. Då hämtas förnämligare gäster med maharadjans prydliga båtar. Från tygtaket nedhänga tofsar och fransar, och de tjuguroddarna äro i röda dräkter. Allt är rött och speglar sig i flodens ringlande vatten. Månen skiner över oss, och på stränderna resa sig de höga husen och palatsen, och här och var glider båten som en pil under lustiga träbroar. I palatsets festsal ljuder musiken, och därutanför avbrännes ett sprakande fyrverkeri.

I Kaschmir bo konstförfarna och händiga män. Där snidas de finaste askar och skrin med inläggningar av elfenben, pärlemor eller ebenholts. Där smidas härliga och ädla vapen, där säljas kannor, skålar och vaser av drivet silver, i vilkas sidor pantrar och elefanter jaga varandra genom djungeln. Allt vad läderarbete och sadeldon heter är oöverträffligt, men berömdare än allt det andra äro



ändå de mjuka, läckra kaschmirchalarna, som äro så fina, att de kunna dragas genom en fingerring.

Runt kring Kaschmirdalen resa sig Himalajas kammar och snöhöljda fjäll, och mellan dem slingra sig otaliga dalar, än stora, än små. En av dem följer jag uppåt. Jag har köpt 36 mulåsnor och hyrt ett hundratal hästar. Vi ha fyrtio mil över fjällen och genom de djupa friska dalarna med mörka barrskogar på sluttningarna. Halvvägs passera vi en sista moské och finna sedan i stället idel lamatempel hela vägen. Här uppe talar folket tibetanska. Så äro vi åter framme vid Indus och korsa floden på en sviktande träbro. Ännu ett par dagar, och popplarna i Leh resa sig framför oss.



Sjön vid Srinagar i Kaschmir.



## EN ÖKENFÄRD 1895.

## ÖKNEN TAKLA-MAKAN.

Ladak är beläget på stora vägen mellan Indien och Öst-Turkestan, den högsta karavanväg på jorden. Oräkneliga skelett av karavandjur ligga kvar och visa, var vägen går fram genom snön. Efter en månads resa över de höga kalla bergen kommer man till staden Jarkent och är då i det väldiga, flacka bäcken, som på alla håll, utom i öster, är omgivet av berg, och som kallas Öst-Turkestan. Det lyder under Kina. I söder reser sig Tibets mäktiga högland, där Indiens och Kinas stora floder hava sina källor. I väster är Pamir, »Världens tak», där Aralsjöns båda stora floder börja. I norr ha vi Tien-schan eller Himmelsbergen, som längre mot nordöst fortsättas av Altai och flera andra bergssträckningar, bland vilka Sibiriens jättefloder taga sin början. Men innanför denna ring av berg, i själva hjärtat av det stora Asien, ligger Öst-Turkestan, till formen påminnande om en tibetansk fårålla, omgiven med oerhörda stenmurar. Ja, denna ålla är stor, större än hela Sveriges rike, och i dess norra del strömmar från väster till öster en flod, som heter Tarim, matad av de kringstående bergens snöfält och istungor. Tarims källflöden sjunga lustigt i trånga dalar mellan bergen, men den stora floden är dock till evighet dömd att icke få se havet. Den dör bort och förintas i en ökensjö, som heter Lop-nor.

Utmed dessa floder växer skog, mest små knubbiga popplar. Strändernas skogsbälten äro mycket smala; snart glesnar skogen och upphör, stäpptuvor och tamarisker följa,





Öst-Turkestan. Den prickade linjen från Merket betecknar ökenfärden.

och ofta nog behöver man icke gå mer än ett par kilometer för att vara ute i hög sand utan ett spår av växtlighet. Och allra största delen av Öst-Turkestan är upptagen av den öken, som kallas Takla-makan, den förfärligaste och farligaste öken på jorden.

Vi måste minnas, att genom hela Asien och Afrika löper från nordöst till sydväst, likt en torkad havsarm, ett bälte av öknar: Gobi, som fyller ut det mesta av Mongoliet, Takla-makan, den »Röda sanden» och den »Svarta sanden» i ryska Turkestan, Kevir och andra öknar i Persien, Arabiens öknar och slutligen Sahara. I denna kedja av öknar, som sträcker sig från Stilla havet till Atlantiska havet, är alltså Takla-makan en länk. Och det är till dess västra del, till den höga sanden mellan Jarkent- och Khotan-floderna jag nu vill föra dig. Från den öknen gömmer jag ett av de hemskaste och skönaste minnena från mina vandringsår i Asien.



## UPPBROTT MOT ÖKNEN.

Det är i början av april 1895. Efter många växlande öden har jag kommit fram till Jarkent-darja och lägrar i en by, Merket, på dess högra strand. Åt öster utbreder sig öknens Takla-makan ända fram till och långt förbi Khotan-darja, som strömmar mot norr. Avståndet till Khotan-darja är nära trettio mil, och jag har beslutit att med fyra tjänare och åtta kameler samt ett tillräckligt vattenförråd korsa öknens för att lära känna dess utseende och egenskaper.

Det tog tid att bli färdig med allt, och bördorna voro tunga. Vi hade proviant för ett par månader, ris och bröd, mjöl, socker, te och konserver. Vi hade vinterkläder, pälsar, filtar och mattor, ty vi ämnade fortsätta till Tibet sedan. I mina kistor lågo instrumenter, fotografiapparater, plåtar, böcker, kartor och en mängd andra saker nedpackade. Bevapningen utgjordes av tre bössor och sex revolverar med ammunition, och i fyra behållare av järn hade vi vatten för 25 dagar.

Den 10 april bröto vi upp. Först leddes en vit kamel av en man, som vi kallade »vägvisaren», emedan alla sade, att han ofta varit ute i öknens för att söka efter skatter. Min ridkamel leddes av en vitskäggig gubbe vid namn Mohammed Schah. Kasim gick sist i tåget, och Islam Baj, som övervakade det hela, var min trotjänare. För övrigt hade vi två hundar, Jolldasch och Hamra, tre får, tio höns och en tupp. Den sistnämnda tyckte ej om att rida på kamel. Han brukade oupphörligt krångla sig ut genom korgens galler för att med ett gällt kacklande flaxa ned på marken.

Allt folket i byn var ute på gårdar, gränder och tak, då vi drogo bort. »De komma aldrig tillbaka», hörde vi dem ropa. »Deras kameler äro för tungt lastade.» Kamelerna gingo med lugna, avmätta steg och högburna huvud, och deras klockor ringde dovt. Den första kamelen



bar i en repstump kring halsen en väldig kopparklocka med tung järnkläpp. Det ringde som till en begravning.

Under de närmaste dagarna gick allting lugnt och bra. Men sanden blev småningom högre och tvingade oss över mot nordöst. Den 18 april nådde vi ett träsk, omgivet av så tät skog, att vi endast med yxornas hjälp kunde röja



Islam Baj.

väg. Ibland var marken bevuxen med så hög vass, att endast de ridande hade fri utsikt över nejden, och det knastrade och susade efter kamelernas steg. Dagen därpå lägrade vi på stranden av en sjö med härligt blått vatten, där änder och gäss simmade omkring, och i skuggan av ett par popplar restes mitt tält.

En ny dagsled förde oss utmed stranden av en annan



sjö med nakna stränder. Vid dess södra spets lägrade vi och vilade över en dag. Ty härifrån syntes åt söder och öster intet annat än gul sand. Blott i norr reste sig ett ödsligt och söndervittrat berg. För sista gången fingo kamelerna äta sig mätta på vass och dricka sitt lystmäte av vatten. Vägvisaren försäkrade att det var fyra dagsresor mot öster till floden Khotan-darja. Men jag gav männen befallning att försiktigtvis medtaga vatten för tio dagar.

Det var ett vanvettigt företag, som började den 23 april, då vi lämnade den sista viken av den sista sjön för att fördjupa oss i den höga sanden. Men jag tvekade icke ett ögonblick. Jag ville veta, om jag kunde övervinna öknen, och i klockornas malm trodde jag mig redan höra tonerna av en segersång. Gick det illa, så kunde jag släpa mig framåt genom dagar och nätter. Att vända om i mina egna spår, nej, därtill kunde jag för mitt liv icke förmå mig.

All växtlighet upphörde. Blott i någon fördjupning syntes ännu en ensam tamariskbuske. Sanddynerna blevo allt högre. De voro ända till trettio meter höga. Vi kryssade oss framåt i dalarna mellan dem, och då vi rörde oss på kammarna, syntes åt alla håll intet annat än ett hav av höga sandvågor. Det lilla berget vid sjön försvann i fjärran. I en sänka, där de två sista tamariskerna växte, slog vi läger. Kamelerna bundos för att icke rymma tillbaka till betet vid sjön. Karlarna talade föga, stämningen var allvarlig och förbättrades ej, då Hamra saknades. De visslade och ropade, men hunden hördes aldrig av mera. Han anade kanske, vad som väntade oss. Han var klokare än vi.

#### ETT HAV AV SAND.

I hård storm drogo vi vidare dagen därpå. Sanden svepte i kvastar från dynkammarna och inträngde i mun, näsa och ögon. Islam Baj ledde vårt tåg. På en hög dyn höllo vi rast för att spana och dricka. Blott någon rör



vid en järnbehållare, är Jolldasch framme och viftar på svansen, och både han och fåren få dricka så mycket de behaga. Kamelerna få törsta, men de fördraga törsten mycket längre än andra djur. Dock märktes det, att de redan började tröttna. Ibland föllo de i sanden och måste lastas av för att kunna resa sig. Då tältet slogs upp, hade vi blott orkat tretton kilometer. Nu fanns icke ett spår av liv, ingen nattfjäril fladdrade kring mitt ljus, intet vinddrivet blad syntes i den gula sanden.

På morgonen den 25 gjorde jag en hemsk upptäckt: två järnbehållare voro tomma, och de två andra innehöllo vatten för blott två dagar! »Har jag icke befallt dig att taga vatten för tio dagar?» frågade jag vägvisaren. — »Var alldeles lugn, herre; om två eller högst tre dagar äro vi i en trakt, där vi kunna gräva efter vatten.» Islam Baj fick befallning att varken dag eller natt lämna vattenförrådet ur sikte. Vi kommo överens att spara det som guld. Det talades icke om att vända om. En sådan tanke föll mig icke ens in.

Jag gick till fots för att skona min ridkamel och för att uppmuntra männen. Karavanen skred allt långsammare fram genom den mördande sanden. En kamel, som kallades »Gubben», blev alltjämt efter. Vi vilade en timme och gåvo honom en mun vatten och ett fång hö ur hans egen packsadel. Då vi fortsatte, leddes han långsamt i vårt spår av Mohammed Schah.

Där dynerna ligga bekvämt, är stämningen hög, men då de växa till 50 och 60 meter, råder förstämning i karavanen. Det trettonde lägret i öknen uppslogs vid en punkt, där en stor, svart kamel vägrade att fortsätta. »En korp, en korp», ropar Islam Baj. Den svarta fågeln kretsar ett par varv över oss, hoppar omkring på en dyn och försvinner. Är han ett bud från Khotan-flodens skog? Han upptänder på nytt vårt hopp. Man älskar icke korpen, där människor bo, men här, i dödstystnadens hem, är han ett lyckligt varsel och en vän.



Natten kommer som en befriare. Då solen sjunker och aftonen blir sval, vaknar åter vårt hopp om räddning. Nästa morgon går jag upp på kammen av en hög dyn och spejar kring landet med kikaren: intet annat än hög, gul sand synes åt alla håll. Medan de andra ännu lastade kamelerna, skyndade jag med kompassen i hand rakt åt öster, där floden borde vara närmast. Lägret och kamelerna försvunno snart bakom dynerna. Jag var omgiven av en gravlik tystnad. En djupare söndagsfrid kan icke råda på en kyrkogård. Här fattades blott korsen på gravarna.

Sedan jag tillryggalagt tretton kilometer, stupade jag av trötthet och törst på en hög dynkam, där jag lade mig på rygg med mössan över ansiktet. Det var stilla och tyst och brännande varmt. Jag slumrade och drömde om skuggan under lummiga träd och om brusande vågor. Jag var ensam i detta hav av sand, och mina karlar hade mycket väl kunnat vända om till den sista sjön och lämnat mig att dö av törst i öknen. Men karavanklockornas slag väckte mig åter till den bedrövliga verkligheten. Mitt huvud var blytungt, och mina ögon bländades av det skarpa återskenet från den ljusa sanden. Med en slocknande glans i sina ögon och med likgiltig blick följde kamelerna tungt och långsamt ledaren. Två av dem saknades. Mohammed Schah och vägvisaren hade stannat hos dem. Först sent på kvällen nådde de lägret.

Vårt hopp ljusnade mot aftonen, ty dynerna blevo allt lägre. Vi trodde, att vi kommit ut ur den svåraste sanden, och att vi nu icke hade långt kvar till floden och dess skogar. Mitt tält uppslogs icke mer. Ingen fick anstränga sig med något onödigt arbete. Vägvisaren hade råkat i fiendskap med de andra och höll sig undan. Han sov ensam ett stycke från lägret.

Vi hade stannat för natten på en fläck av hård lermark, torr och död. »Om vi skulle försöka med en brunn», utropade jag. — »Ja, låt oss gräva», svarade Islam och Kasim, och den senare tog genast spaden och grävde, så



att leran yrde omkring honom, och han sjöng muntert i takt med spadtagen. Vägvisaren log hånfullt och sade: »Visst finns det vatten här — på trettio famnars djup», men han blev flat och skamsen, då leran på en meters djup blev fuktig. Då arbetade vi alla fem med fördubblad iver. Kasim hade nu nått så djupt ned, att hans huvud ej syntes över markens yta. Leran och sanden hissades av de andra upp i en hink. På två meters djup var sanden så våt, att den kunde kramas ihop till bollar. Hur skönt att trycka sin upphettade panna mot den kalla, våta jorden!

Timmarna gingo, männen arbetade för brinnande livet. Svetten lackade från deras nakna ryggar. Tum efter tum sjönk spaden ned mot vattnet, livet och räddningen. Vi skulle stanna här hela följande dag, men vatten skulle vi ha. Vi sparade icke längre på de sista droppar, vi hade kvar. Järnkannorna ställdes i den kalla sanden, och det var övermåttan ljuvligt att dricka. Alla kamelerna, hunden, det sista fåret och hönsen kommo fram till brunnen och väntade. De förstodo, att de snart skulle få vatten.

Natten hade lagt sig över öknen, och i fördjupningar i brunnsväggen insattes ett par ljus. Kasim såg underlig ut därnere i brunnen. Han var så gott som naken och belystes uppifrån av skenet. Vi väntade och längtade och provade sanden för att se, om den ej blev våtare. Då tvärstannade Kasim, som om han fått slag, lät spaden falla och utstötte ett halvkvävt rop. »Vad är det?» frågade vi. — »Sanden är torr», svarade han.

Det talades ej många ord den kvällen. Djupt förstämnda och nedbrutna gingo männen till vila. Med Islam uppmätte jag den sista skvätten vatten. Det kunde bli två små bägare om dagen åt var och en av oss i tre dagar. Och på tre dagar skulle vi väl hinna fram till floden, om ej kamelerna gäve tappt. Tåliga och saktmodiga som offerlamm stodo djuren kvar i ring kring brunnen och väntade förgäves på vatten.

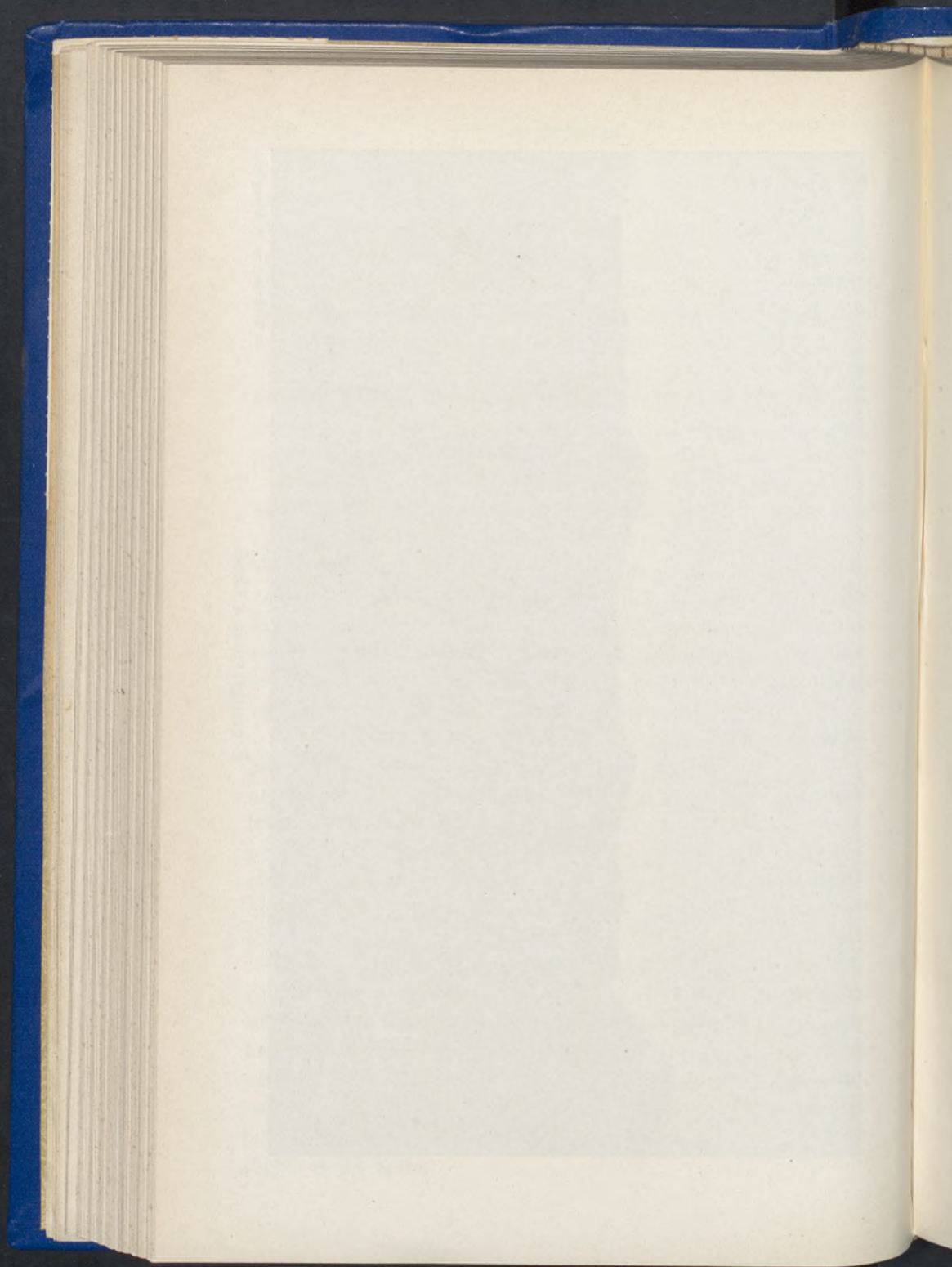




Teckning av D. Ljungdahl.

Brunnsgrävning i öknen.







## INTET VATTEN!

Då solen gick upp den 27 april, togs höet ur en av packsadlarna, och kamelerna åto det med glupskhet. Sedan förlorade vi oss åter i otäck sand. Dynerna voro 60 meter höga. Jolldasch gnäller och gläfsar. Han krafsar i sanden för att påminna oss om att gräva en brunn. När jag vilar, sätter han sig framför mig och ser mig rakt i ögonen, liksom ville han fråga, om allt hopp är ute. Jag pekar åt öster och smackar med läpparna för att låta honom förstå, att där finns vatten. Han spetsar öronen och springer österut, men kommer snart besviken tillbaka. Ett par gäss, som flögo mot nordväst, eldade vårt hopp. Och då vi på aftonen sågo tjocka regnmoln i väster, hoppades vi, att himlen skulle förbarma sig över oss. Molnen vidgades och kommo allt närmare. Alla kärl höllos redo, och tältet breddes ut på marken för att uppsamla det söta vatten, som skulle bli vår räddning. Vi väntade förgäves, molnen lättade åter och skänkte oss icke en droppe.

Mohammed Schah kom ensam till lägret. De båda trötta kamelerna hade övergivits redan i början av dagen. Avståndet till dem var nu för stort för att någon av oss skulle gå tillbaka och med en kula befria dem från deras väntan på döden. »Gubben» hade redan legat, men den andra kamelen hade stått och kastat en sorgsen blick efter kamraterna, då de försvunno mellan dynerna. Under dagens lopp hade vi slopat en ugn, en matta, min tältsäng och en del andra saker.

Den 28 april väcktes vi av nordöstlig storm, en av dessa »svarta stormar», som yra upp flygsanden i ogenomträngliga moln och förvandla dagen till natt. Hela lägret var begravn i sand. Över halsen och bröstet hade jag ett tjockt lager av sand och måste kläda av mig för att skaka kläderna. Stormens tjut överröstar alla andra ljud. Man ser blott den närmaste kamelen. Spåren utplånas ögonblickligt. Vi måste hålla ihop för att ej förlora varandra.



På några få stegs avstånd kan man tappa bort karavanen, och då är man tillspillogiven. Vi äro nära att kvävas av de massor av sand, som yra emot oss. Ofta rasta vi för att andas ut. Kamelerna lägga sig med huvudet åt lä, och vi borra in ansiktet under dem för att icke kvävas av flygsanden.

Så bär det vidare med stapplande steg. En kamel blir efter. Vi stanna, jag skickar två karlar efter honom. De komma strax tillbaka med besked, att spåren utplånats av blåsten, och att de ej våga avlägsna sig från oss. »Först skola kamelerna dö, sedan blir det vår tur», sade Islam helt lugnt. Men jag svarade honom, att vi icke skulle dö, vi skulle hålla ut. Vi äro som redlösa skepp på öknens hav. Stormen rasar och dånar omkring oss. Intet anger närheten av skog eller vatten. Allt är sand, fin, torr, mördande sand.

Vid kvällens läger utgallrades allt, som icke var outhärligt, nästan hela provianten, kokkärl och porslin, pälsar, filter, kuddar, böcker m. m. På närmaste dyn restes en käpp, omlindad med en tidning, så att vi skulle kunna hitta hit igen, om vi snart funne vatten. Alla konserver, som innehöllo vatten: champinjoner, hummer och sardiner, utdelades åt männen. Kamelerna fingo en ny packsadel, men de åto dåligt, ty deras svalg voro hoptorkade.

Ännu fanns något vatten kvar i de båda kannorna. På morgonen den 29 april kom Islam och sade, att den ena kannan var tom. Alla misstänkte vägvisaren, vars beteende blev allt besynnerligare. Han höll sig undan och visade sig ej förrän följande morgon. Med döende steg drogo vi vidare mot öster mellan höga, svåra dyner. Kamelerna voro förbi av trötthet. På deras sidor avtecknade sig revbenen. Deras tunga utandning spred en vidrig stank. Klockorna ringde i allt långsammare takt. De armadjurens krafter sjönko, de hade ju törstat mycket längre än vi. Nästa morgon fingo de hela vårt smörförråd, som sparats för deras räkning. Själva hade vi under de sista

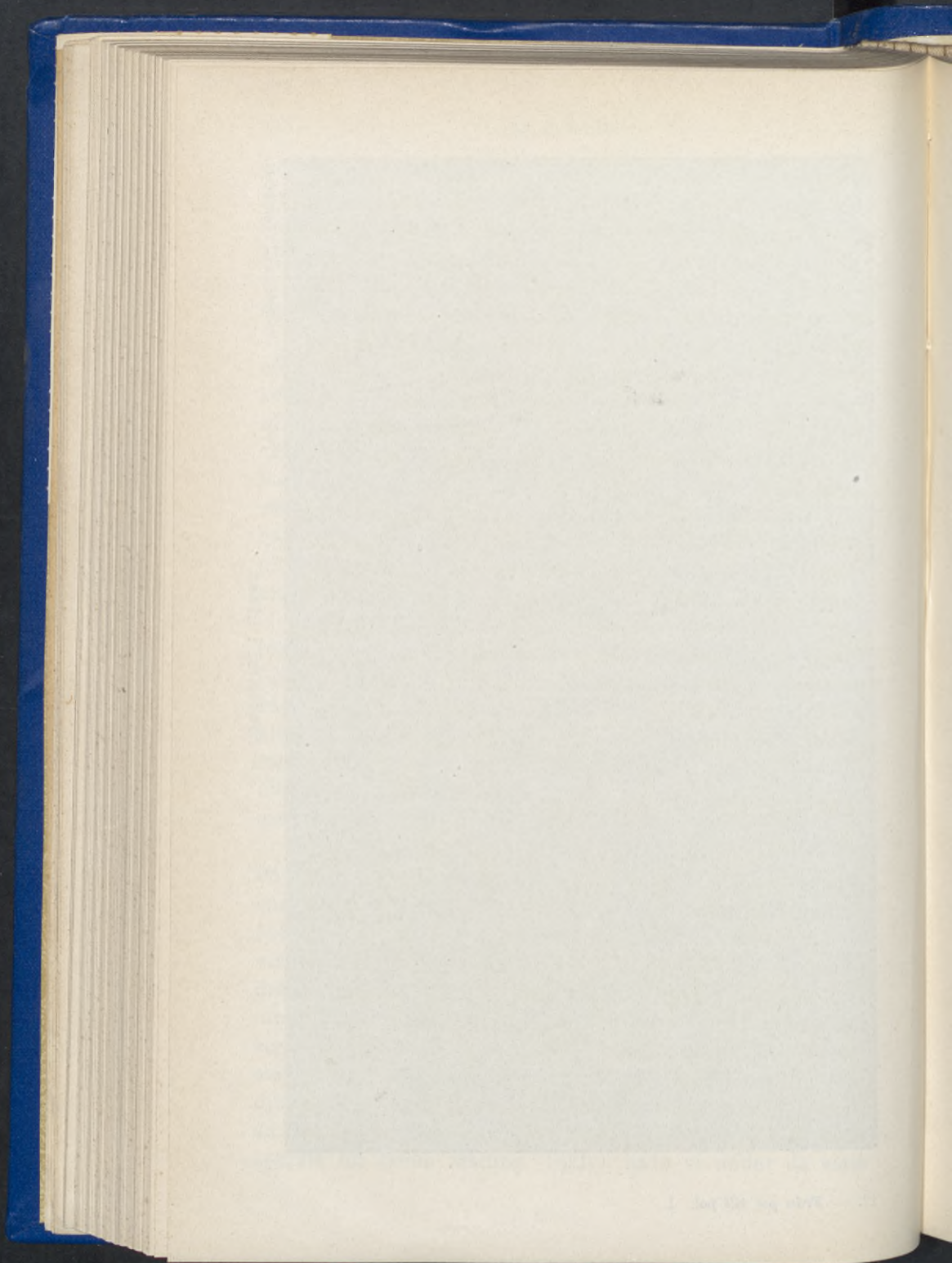




Teckning av D. Ljungdahl.

Sandstorm i öken.







dagarna ej fått en femtedel av den vattenmängd, kroppen behövde i den torra, heta luften. Den 30 på morgonen fanns ännu en tredjedels liter kvar i den sista järnkannan. Medan de andra lastade kamelerna, överraskade Islam vägvisaren, som stod med kannan för munnen. Ursinniga störtade sig Islam och Kasim över honom, sträckte honom till marken, slog honom, sparkade honom och skulle ha dödat honom, om jag icke i tid skyndat fram. En sjättedels liter fanns kvar. Vid middagstiden ämnade jag därmed fukta människens läppar, och resten skulle på kvällen delas i fem lika stora delar. Det kunde inte bli många droppar åt var!

Åter klinga klockorna i den tidiga morgonen, och begravningsföljet drar vidare genom öknen. En liten ärla tänder hos oss en ny gnista av hopp. Både männen och kamelerna äro förbi av mattighet. Det går förtvivlat långsamt, och oupphörligt stanna vi och vila. Vid middagstiden fuktar jag människens läppar med snibben av en näsduk, doppad i vatten. På kvällen skulle de sista dropparna utdelas. Men då var kannan tom. Kasim och Mohammed Schah, som lett kamelerna, hade tagit dem.

#### KARAVANENS UNDERGANG.

Natten var kall, men solen hade ej hunnit långt den 1 maj, förrän värmen smög sig över dynerna. Jag var förbi av trötthet.

Följande de andras spår nådde jag sent omsider en dynkam, varifrån jag såg karavanen. Kamelerna hade lagt sig. Mohammed Schah låg på knä och anropade Allah om hjälp. Kasim satt med ansiktet i händerna. Mohammed Schah var oredig, hans tillstånd var mycket betänkligt, han grät och skrattade om vartannat. Islam, som gått i förväg, kom tillbaka och föreslog, att vi skulle uppsöka en plats, där vi kunde gräva efter vatten. Jag satt därför upp på den vita kamelen, sedan hans börda, ammunitions-



kistorna, två europeiska sadlar och en del andra saker, slopats. Men han vägrade att resa sig. Vi beslöto då att stanna, där vi voro, och invänta aftonsvulkan. Klockan var blott halv tio, och vi hade en oändlig dag framför oss. Tältet blev uppslaget för att skänka oss skugga. Även Jolldasch och fåret begåvo sig dit in. Med möda släpade jag mig in i skuggan, klädde av mig varenda tråd och lade mig på en utbredd matta.

Vår belägenhet var förtvivlad, hopplös. Hela mitt förflutna liv flög förbi mig, men mina tankar dröjde mest i mitt hem. Det var, som om jorden försvann och jag väntade vid evighetens portar. Hur skulle de icke sörja, mina föräldrar och syskon, då alla underrättelser uteblevo! De skulle gå där och vänta år efter år och önska att åtminstone en gång få veta, hur det hade gått till.

Vid middagstiden började det fläkta svagt, det kändes skönt och upplivande. Mina krafter återvände, efter hand som solen sjönk. Då hon likt en rödglödgad kanonkula tycktes vila på en dynkam i väster, var jag fullkomligt återställd. Jag kunde ännu hålla ut, jag ville icke dö i denna förfärliga öken. Islam och Kasim fingo också liv, men de andra båda yrade.

Fanns intet drickbart i vårt läger! Jo, tuppen! Vi smakade på hans blod, men vi behövde mer. Islam vände fårets huvud mot Mecka, skar det i halsen och uppsamlade blodet i en hink. Det var tjockt och luktade vedervärdigt. För min del kunde jag icke få ned mer än en liten klick därav. Icke ens Jolldasch ville ha det. Vi ångrade, att vi dödat vår trogna reskamrat, men det var för sent.

Männen voro galna av törst. Då blodet icke tillfredsställde dem, uppsamlade de kamelernas urin i en kastrull, slogo socker och ättika däri och drucko. Kasim och jag voro nog kloka att icke smaka på detta gift. De andra tre förstörde sig därmed. De fingo de våldsammaste kräkningar, de vrålade och vändades i kramp utan att få upp något ur sina tomma magar.



Islam repade sig något i skymningen, och vi plockade ut allt det viktigaste: anteckningsböcker, skrivmaterialier, instrumenter, proviant för tre dagar, bibeln och svenska psalmboken. Jag ville slopa vårt kinesiska silver, femtusen kronor, men Islam yrkade på att taga det med. Han bärgade också våra vapen, en lykta, ljus, en hink, en spade och ett par andra småsaker. Allt detta lades in i mjuka säckar. Det övriga offrades. Åtta kistor fyllda med värdefulla ting ställdes in i tältet. Alltjämt hoppades vi att kunna återvända, och tältet skulle då ha varit synligt på långt håll. Den obetydliga lasten lades på kamelerna, som endast motsträvt kunde förmås att resa sig.

Nedsölad med blod och tuggande på fårets lungor, kröp vägvisaren in i tältet och lade sig på min bädd. Han hade tydligen förlorat förståndet, ty han öste också sand i sin mun och sade, att det var vatten. Den gamle Mohammed Schah hade torkat ihop som en mumie. Hans dödsrosslingar och stönanden förrådde, att han icke hade långt kvar. Jag lade honom i en bekvämare ställning, strök med handen över hans torra, skrynkliga panna och sökte ingiva honom mod och hopp. Vi skulle komma tillbaka, så fort vi funnit vatten! I verkligheten förstod jag, att han snart skulle dö. Kanske blott natten med den friska svalkan skulle skänka honom ännu några timmar. Men hur skulle nästa dag te sig för honom! Det gjorde mig förfärligt ont om honom. Sedan han dött, skulle vägvisaren vara ensam kvar i tältet. Öknen skulle behålla även honom för alltid, och dynernas gravkullar skulle fortsätta sin vandring över deras stoft.

De sex sista hönorna plockade helt förnöjt på kvarlevorna efter fåret. Sedan flögo de upp på en säck och gjorde sig som vanligt i ordning till natten. Klockan sju satt jag upp på den vita kamelen. Islam ledde tåget, och Kasim manade på. Begravningsklockorna ringde nu för sista gången. Hur bittert för de döende, som lågo kvar och hörde ljudet förtona i kvällen! Men vi hade ju kommit till den vändpunkt i vårt öde, då var och en som kunde



fick rädda sig själv. Från en hög dynkam sände jag en avskedsblick åt dödslägret. Tältet syntes som en mörk triangel mot den ljusare bakgrunden i väster. Så skymdes det bort i sanden.

Hemsk och tyst sjönk natten över jorden. Vi trampade genom mjuk sand, upp och ned, utan att se vart det bar. En av kamelerna stupade och fick ligga. Man blir känslös för lidandet och sorgen, det blir som en tävlan, där det blott gäller att se, vem som står ut längst. Stjärnorna gnistrade klart och grant men förmådde ej visa oss vägen. Jag hoppar ned från kamelen, tänder lyktan och går i förväg för att se efter, var det är lättast för djuren att komma fram. Avståndet från karavanen blir allt större, den sista klockans klang höres allt svagare, och före midnatt slutar den att slå. Jag väntar, ställer lyktan på sanden, lägger mig och lyssnar, det är tyst som i en grav, jag hör blott mitt eget hjärtas slag.

Så höres åter klockan. Islam raglar fram till mig och viskar, att han ej orkar längre. Jag tar farväl av honom, uppmuntrar honom, ber honom vila och sedan lämna allt i sticket och följa mitt spår. Halvdöda lägga sig kamelerna med utsträckta halsar. Kasim är ännu kry. Han skall följa mig. Han tar spaden, en hink och fårets fettsvans. Jag har blott mina ur, kompassen, en pennkniv, en penna, en bit papper, två små bleckdosor med hummer och choklad, en ask tändstickor och tio cigarretter. Av det ätbara hade vi icke mycken glädje. Då munnen, gommen och svalget äro lika torra som den yttre huden, är det omöjligt att svälja. Man håller på att kvävas vid försöket och skyndar sig att bli av med födan.

Klockan är på slaget tolv. Vi ha lidit skeppsbrott mitt på öknens hav, vi lämna våra ökenskepp som vrak och försöka nu att själva taga oss fram till en kust. Jolldasch stannade kvar hos karavanen, och jag såg honom aldrig mer. Lyktan stod där och brann vid Islams sida, men skenet försvann snart bakom dynerna.



## I KAMP FÖR LIVET.

Vi voro lätt klädda, Kasim hade en enkel tröja och vida byxor samt stövlar. Mössan hade han glömt och fick därför låna min näsduk att vira kring huvudet. Själv bar jag en vit mössa, styva svenska stövlar, underkläder av ylle och en vit dräkt av tunt bomullstyg.

Vi sträckte ut stegen med förtvivlans beslutsamhet. Efter två timmar voro vi så sömniga, att vi måste vila en stund. Men den nattliga kylan jagade upp oss klockan fyra, och då gingo vi i sträck till klockan nio. Så vilade vi igen och fortsatte till klockan tolv. Men då voro vi tillintetgjorda av trötthet, och dagen var glödande varm. I en mot norr riktad dynsluttning grävde Kasim fram nattkall sand, där vi borrhade ned oss splitter nakna, så att blott huvudet tittade upp ur sanden. För att skydda oss mot solstyg, hängde vi kläderna på spaden till skugga. Först klockan sex rörde vi på oss igen och gingo i sju timmar. Våra krafter sjönko, och allt oftare måste vi vila. Klockan ett slumrade vi på en dyn.

Där lågo vi i tre timmar, och så gingo vi vidare mot öster. Den nya dagen, den 3 maj, hade randats, då Kasim tvärstannade, fattade min axel och pekade mot öster utan att säga ett ord. I fjärran syntes en liten mörk punkt; det var en grön tamarisk! Dess rötter nådde ned till grundvattnet, eljes hade busken ej kunnat leva. Då vi nått honom, tackade vi Gud. Vi hoppades nu på räddning och tuggade som djur på tamariskens saftiga barr. En stund vilade vi i dess glesa skugga, och sedan gingo vi till klockan halv tio, då vi dignade av maktlöshet vid ännu en buske.

Åter klädde vi av oss och grävde ned oss i sanden och lågo i nio timmar utan att tala ett ord. I skymningen släpade vi oss vidare. Efter tre timmars vandring stannade Kasim åter helt plötsligt. Något mörkt skymtade fram bland dynerna. Tre präktiga popplar med saftiga löv! Bladen voro



för beska att ätas, men vi gnedo in huden med dem, tills den blev fuktig.

Här skulle vi gräva en brunn, men spaden gled ur våra kraftlösa händer. Vi lade oss ned och kraftrade med naglarna men orkade ej långt. I stället samlade vi alla de torra grenar, som funnos, och gjorde upp en stor, flammande eld för att varsko Islam och för att väcka uppmärksamhet åt öster, ty vi visste, att en karavanväg leder utmed Khotanfloden.

Klockan fyra på morgonen den 4 maj släpade vi oss vidare. Efter fem timmar hade vi fått nog. Vi voro åter djupt förstämnda, sanden blev högre igen, och inga nya popplar syntes. Handlöst kastade vi oss i sanden. Kasim orkade ej att gräva den sedvanliga gropen. Naken borrhade jag mig själv ned i den svalkande dynen och låg där i tio timmar, utan att få en blund i ögonen.

Hur långsamt skrider icke solen en sådan dag! Timme efter timme ligger man där och längtar efter aftonen och svalkan. Och då skuggorna äntligen falla över jorden och jag är färdig till uppbrott, väser Kasim fram, att han ej orkar längre. Ensam fortsatte jag genom mörker och sand. Strax efter midnatt dignade jag vid en tamarisk. Stjärnorna tindrade, icke ett ljud hördes. Blott hjärtats slag och urens tickande avbröto den förfärliga tystnaden. Så hör jag ett susande ljud i sanden. »Är det du, Kasim?» frågar jag. »Ja, herre», viskar han. »Låt oss gå ännu en bit», säger jag. Och han följer mig på skälvande ben.

Vi tänka icke så mycket på törsten. Det är, som om vi förlorat känslan därav, sedan kroppen blivit torr som ett pergament. Men våra krafter äro slut. Vi krypa långa stycken på händer och fötter. Vi äro däsiga och likgiltiga, vi äro som sömngångare.

Men snart vaknade vi upp till fullt medvetande. Stumma av häpnad stannade vi inför spåren av människor! »Det är herdar vid floden, som sett vår eld i går och gått in i öknen», sade jag. Vi följde spåret upp på en hög



dynkam, där sanden låg packad, och där märkena syntes tydligare. »Det är våra egna spår», yttrade Kasim med döende röst. Vi hade gått i ring, och nu hade vi fått nog för en stund. Sorgsna och utmattade sjönko vi ned i spåret.

Den 5 maj! Vi ha legat i dvala halvannan timme. Klockan är fyra; morgonrodnadens förebud, en svag ljusning, stiger upp över den östra horisonten. Kasim ser förskräcklig ut, hans tunga är svullen, vit och torr, hans läppar blåaktiga. Han plågas av en krampaktig hicka, som skakar hela hans kropp, det är den annalkande dödens tecken. Blodet flyter tjockt i ådrorna. Till och med ögonen och ledgångarna kännas torra. Vi ha kämpat tappert, men nu är slutet nära. Man tål mycket, innan man förgås. Livet är för dyrbart för att utan kamp kastas bort i en eländig öken.

Då solen gick upp, sågo vi vid den östra horisonten en mörk linje. Denna syn fyllde oss med glädje och tacksamhet, ty vi förstodo, att det var skogen vid Khotan-flodens strand. Nu spände vi våra krafter till det yttersta. Det gällde att nå dit, innan vi stupade. I en sänka växte talrika popplar. »Låt oss gräva här, det är långt till skogen.» Men spaden gled åter ur våra händer, vi orkade ej, utan fortsatte, stapplande och krypande, mot öster.

Äntligen voro vi där. Jag kände mig yrvaken som efter en hemska dröm. Jag skuggade ögonen med handen och såg på skogen. Den stod yppig och grön, mellan träden växte gräs och örter, där syntes talrika spår efter vilda djur: tiger, varg, räv, hjort, antilop, gasell och hare. Fåglarna sjöngo sina morgonsånger, och insekterna surrade i luften. Överallt rådde liv och glädje. Hur underligt för oss, som i veckor kämpat oss fram genom dödsskuggans dal!

Nu kunde det icke vara långt kvar till floden! Vi försökte att gå genom skogen men hejdades ofta av ogenomträngliga snår och kullfallna stammar. Så nådde vi en



väg med tydliga spår efter människor och hästar. Vi ämnade följa den, kanske ledde den till stranden. Icke ens hoppet om en snar räddning förmådde nu att hålla oss uppe. Då klockan var nio och dagen redan kvävande varm, stupade vi i skuggan av ett par popplar. Kasim kunde icke hava långt kvar. Hans förstånd var omtöcknat. Han låg och kippade efter andan och stirrade med fånig blick uppåt himlen. Han svarade icke ens, då jag ruskade på honom. Själv klädde jag av mig och kröp ned i en grop mellan trädens rötter. Skorpionerna ha sina bon i de torra träden och deras spår syntes överallt i sanden. Men de giftiga krypen lämnade mig i fred.

#### VATTEN, ÄNTLIGEN VATTEN!

I tio timmar låg jag där utan att sova. Klockan sju på kvällen bad jag Kasim komma, men han förmådde ej röra sig mer. Jag tog då spadens träskaft och gick ensam genom skogen. Oupphörligt sjönk jag ned på kullfallna stammar för att vila. Så släpade jag mig några steg, för att åter vila på en stubbe. Då jag ej kunde hålla mig upprätt, kröp jag, och jag kröp tum för tum genom snåren och rev sönder mina händer och kläder. Det skymde och blev mörkt i skogen. Jag märkte, hur sömnen sökte smyga sig över mig för att taga mitt liv. Hade jag somnat nu, hade jag aldrig vaknat. Det gällde därför att nu i det sista kämpa mot sömnlusten.

Så tog skogen slut med ens, och framför mig låg Khotan-flodens bädd. Dess botten var torr, lika torr som sanden i öknen! Men jag trodde ej, att jag skulle dö just vid stranden. Det är först frampå sommaren, floden för vatten, sedan snön smält på bergen i söder. Jag ville korsa hela bädden, innan jag gav slaget förlorat. Bädden var här en femtedels mil bred, en oerhörd väglängd för mina krafter. Jag gick sakta med spadskaftet till stav, jag kröp långa bitar, men ändå oftare vilade jag, och det var då



som jag måste uppbjuda hela min viljekraft för att icke somna. Hittills hade vi alltid gått åt öster, men denna natt drogs jag oemotståndligt mot sydöst. Det var, som om jag förts av en osynlig hand.

Månens horn spridde ett blekt sken över den uttorkade flodbädden. Jag gick åt månens håll. Efter en tid, som föreföll mig som en evighet, urskilde jag östra strandens



Den räddande gölen.

Fotografien tagen av doktor M. A. Stein den 23 april 1908. Den visar, att flodbädden förblivit nästan oförändrad under 13 år.

skogslinje. Den blir tydligare. En kullfallen poppel ligger lutad över en fördjupning i flodbädden, och på stranden äro täta snår av buskar och vass. Jag vilar en sista gång och lyssnar i denna stilla natt, denna underbart högstämda natt, då jag kände mig närmare Gud, evigheten och livet än någonsin förr. Blott några steg skilde mig från stranden. Var det möjligt, att hela flodbädden låg torr! Jag kände, att det var det sista av mina krafter, som behövdes för att taga mig fram till strandens snår. Skulle jag dö av törst



mitt i en flodbädd! Skulle sommarflodens virvlande och skummande vattenmassor skölja bort mitt hoptorkade lik!

Nej, det var icke möjligt!

Vilande lyssnade jag till nattens underliga ljud. Jag reste mig mödosamt för att gå den sista biten. Men jag hade icke tagit många steg, förrän jag tvärstannade. Med visslande vingslag lyfte en vildand, ett plaskande ljud av vatten hördes, och i nästa ögonblick stod jag vid randen av en göl med friskt, kallt, härligt vatten!

Sedan jag tackat Gud för min underbara räddning, tog jag upp klockan och undersökte min svaga puls, som gjorde 49 slag. Sedan drack jag, först långsamt, sedan allt mer. Det behövdes mycket vatten för att släcka en sådan törst. Jag drack och drack, tills jag äntligen kände mig otörstig. Sedan satt jag och vilade och kände, hur livet kom tillbaka. Efter några minuter hade pulsen stigit till 56 slag. Händerna, som nyss varit hoptorkade och hårda som trä, mjuknade upp, blodet flöt lättare i ådrorna, pannan blev fuktig. Tillvaron syntes mig skönare och härligare än någonsin förr. Så drack jag igen och tänkte på livets underliga vägar. Hade jag kommit blott femtio steg till höger eller vänster om gölen, hade jag kanske aldrig funnit den; och hade jag krupit vidare åt orätt håll, kunde det ha varit en mil till nästa göl, och så långt hade jag aldrig orkat, förrän sömnen kommit och tagit mig.

Nu flögo mina tankar till den döende Kasim. Han behövde snar hjälp, om hans liv skulle kunna räddas. Jag sänkte mina vattentäta stövlar i gölen, fyllde dem till brädden, trädde stropparna i ändarna på spadskäftet, och med detta ok över högra axeln återvände jag med lätta steg i mina egna spår. I skogen blev det kolmörkt och omöjligt att se spåret. Jag ropade »Kasim» allt vad mina lungor förmådde, men fick intet svar. Då uppsökte jag ett ogenomträngligt snår av förtorkade stammar och bråte och satte eld därpå. I ett nu flammade lågorna upp. Det knastrade, sprakade och smällde i de torra rishögarna,



det sjöd och ven av draget nedifrån, eldtungorna slickade poppelstammarna, det blev ljust som mitt på dagen, och ett rödgult sken upplyste skogens nyss kolmörka gömslen. Kasim kunde inte vara långt borta, han borde se elden. Åter sökte jag spåret, men då jag blott förvillade mig i skogen, stannade jag vid elden, lutade stövlarna mot en rot, lade mig på ett ställe, där jag ej kunde nås av lågorna, men där jag ändå var trygg för tigrar och andra rovdjur, och här somnade jag gott.

Då dagen bräckte, hittade jag spåret. Kasim låg, som då jag lämnade honom. »Jag dör», viskade han med knappt hörbar stämma. Men då jag förde den ena stöveln till hans läppar, vaknade han till liv och drack, och han tömde även den andra. Sedan kommo vi överens om att följas åt tillbaka till gölen. Att återvända till öknen hade varit omöjligt, vi hade ju icke ätit på en vecka, och sedan vi nu druckit, kom hungern över oss. Vi togo också för givet, att de andra voro döda för flera dagar sedan.

### ÄNNU TRE DAGAR UTAN MAT.

Kasim var så matt, att han ej förmådde följa mig. Då han i alla fall var på rätt spår, och det viktigaste nu var att finna människor, skyndade jag ensam till gölen, drack, badade och vilade och gick sedan mot söder. Vid niotiden uppstack en häftig västanstorm, som jagade moln av sand och stoft utmed marken. Efter tre timmars vandring kom jag att tänka på, att det kanske var oklokt att lämna den välsignade gölen. Jag vände därför om och fann redan efter en halvtimme en liten göl med dåligt vatten.

Helt nära denna göl kröp jag in i ett tätt snår, dit stormen ej nådde, lade stövlarna och mössan till huvudkudde och somnade djupt och tungt. Då jag vaknade, var det redan mörkt, och stormen tjöt ännu i skogen. Jag plågades nu så förskräckligt av hungern, att jag började äta



gräs, blommor och vasskott. I gölen fanns gott om grodyngel. De voro beska, men jag nöp dem i nacken och svalde dem hela. Efter intagen »aftonvard» samlade jag ihop ett förråd av torra grenar för att kunna underhålla elden under natten. Och så kröp jag in i mitt gömsle i snåret och satt och tittade i elden ett par timmar, medan stormen alltjämt rasade därute. »Ack, om jag bara hade Jolldasch här», tänkte jag. »Kanske han följt våra spår och orkat fram till flodbädden.» Jag visslade gällt, men ljudet dog bort i blåsten, och den trogna hunden hördes aldrig av. »Det är denna storm, som kastar de första skovlarna mull över mina döda män och kameler», tänkte jag. Och så somnade jag igen.

I ljusningen den 7 maj kröp jag ut ur snåret och beslöt att gå mot söder, tills jag träffade människor. Nu tog jag vatten med mig i stövlarna. Till min glädje fann jag en fårfälla vid stranden. Den hade visserligen icke på länge varit använd, men den förrådde dock, att herdar måste finnas i skogarna.

Hettan och tröttheten jagade mig vid middagstiden åter in i skogen, där jag åt »frukost» på gräs och vass, och efter vilan vandrade jag åter timme efter timme mot söder. Men redan klockan åtta orkade jag icke längre, och innan det blivit kolmörkt, sökte jag reda på en liten plats, skyddad av popplar och buskar, och där tände jag som vanligt min lägereld. Jag hade ingenting annat att göra än att ligga och titta in i lågorna och lyssna till skogens hemlighetsfulla ljud. Ibland hörde jag tassande steg och torra kvistar som knäcktes. Det kunde vara tigrar, men jag trodde aldrig, att de skulle våga angripa mig, sedan jag blivit räddad på ett så förunderligt sätt.

Det stack och brände i mina fötter, då jag steg upp den 8 maj, medan det ännu var mörkt. »Kanske en väg löper inne i skogen», tänkte jag och gick dit men hade inte kommit långt, förrän träden glesnade och upphörde, och då låg det hemska, gula sandhavet framför mig. Jag kände



det alltför väl och skyndade tillbaka till flodbädden. Under dagens heta timmar vilade jag i skuggan av en poppel, och så bar det åter av. Nu följde jag den östra flodstranden, och kort före solnedgången tvärstannade jag inför en märkvärdig syn: de alldeles färska spåren av två barfota män, som drivit fyra åsnor mot norr!

Att söka upphinna dessa vandringsmän var omöjligt, och jag följde därför spåret i motsatt led. Jag gick fortare än vanligt, aftonen var tyst och stilla, skymningen sänkte sig över skogen. Vid en udde tyckte jag mig höra ett ovanligt ljud, stannade åter och lyssnade utan att andas. Men skogen förblev tyst. »Det var väl en trast», tänkte jag och gick vidare. Efter en stund tvärstannade jag igen. Denna gång hörde jag tydligt en människoröst och en råmande ko. Ett tag lät det som en herdes sång. I en hast drog jag på mig de våta stövlarna och skyndade in i skogen. På en öppen plats mellan träden gick en fårhjord i bet, vaktad av sin herde. Han stod som förstenad, då han fick se mig, men så svängde han om på hälarne och försvann bland snåren.

Efter en stund kom han tillbaka med en äldre herde, och så berättade jag mina öden för dem och bad om bröd. De visste ej, vad de skulle tro, men förde mig till sin koja och bjödo mig majsbröd och fårmjök.

Sedan stannade jag hos dem i 15 dagar för att vila ut. Jag bodde i en lövhydda och hade det bra på alla vis. Men det bästa av allt, som hände under denna minnesrika tid, var ändå, att tre köpmän en dag redo upp till min hydda och berättade, att de dagen förut vid stranden hittat en döende man vid sidan av en vit kamel. Det var Islam Baj. De hade givit honom vatten, och dagen därpå kom han, åtföljd av Kasim, till min hydda. Då blev glädjen stor, och vi beklagade blott våra kamrater och kamelerna, som dött av törst i öknen.



## UTFÖR DEN STORA ÖKENFLODEN 1899.

## ETT SKEPPSVARV.

I den trakt, där vi började den olyckliga ökenvandringen, är Jarkent-floden under sommaren ett mycket stort och mäktigt vattendrag. Den varma luften, de heta ökenvindarna och det ständiga solbaddet smälta isen och snön på de höga fjäll, vilka resa sig såsom en mur vid södra randen av Öst-Turkestans bäcken. Överallt bildas små sipprande rännilar. De samlas till bäckar i de högsta dalarna, och dessa förena sig längre ned till brusande älvar. Det är, som om också älvarna stämt möte i de djupa dalgångarna mellan bergen.

Frapå hösten blir luften småningom kallare. Då frysa de små rännilarna till is och bry sig icke längre om att mata bäckarna. Älvarna krympa från dag till dag, sedan bäckarna upphört att föra vatten till dem. Och Jarkent-floden blir därför allt mindre. Så kommer vinterkölden, och då spänner isen sitt täcke över floden. Vattnet, som nyss i lekfulla virvlar strömmade fram genom bädden, blir bundet och tyst. Det går i vinterdvala liksom björnen och murmeldjuret. Blott under isen fortfar det lilla, som är kvar, att rinna vidare.

Vårsolen stiger allt högre, isen blir murken och skör. Floden längtar att kasta av sig sina bojor. Den börjar svälla och röra på sig för att komma lös. Isen spricker och förlorar fästet vid stränderna. De stora flaken följa med strömmen, först sakta, sedan allt fortare. Isflak gnider



mot isflak, och snart äro blott små stycken kvar. Och så är floden fri igen.

Nu var det så, att jag, som gått och traskat så mycket med kameler i de torra öknarna, riktigt längtade att få mitt lystmäte på vatten. Jag ville resa genom hela landet på en väg av idel vatten. Vägen låg färdig. Det krävdes blott ett beslut att begagna den. Vägen hette i sin övre del Jarkent-floden, i den nedre Tarim.

Du minns väl byn Merket, där vi började dödståget genom öknen! Strax nedanför denna by lägrade jag i mitten av september 1899 med en stor karavan och många tjänare. Ty härifrån skulle flodfärden taga sin början, och här skulle vi utrusta färjan, som skulle bli vårt hem. Just vid byn går en stor väg över floden, och på flera färjor föras de resande, deras djur och gods från den ena stranden till den andra. Vi köpte en färja. Den var elva meter lång och två och en halv meter bred och liknade ett jättetråg, hopslaget av grova plankor.

Men inte kunde vi utan vidare sätta oss på färjan och låta strömmen föra den utför floden! Trevlig och bekväm måste den vara, så att man kunde trivas ombord, matvaror måste vi ha med oss, och något måste vi göra för att icke förlora herraväldet över den tunga farkosten, om strömmen i susande fart dreve honom alltför nära in mot stränderna.

Därför förvandlades vårt läger till ett skeppsvarv. Timmermän och smeder tillkallades, plankor, ribbor och filter köptes. Hundrade män uppbådades i trakten, och med förenade krafter halade de färjan uppför den branta stranden och lade runda stockar under den för att få den att rulla som på hjul. Sedan tog arbetet i med liv och lust, och våra snickare sjöngo i takt till sågarnas raspande gång genom plankorna. Bland buskarna sutto smederna med sina blåsbälgar och hamrade spikar och järnkrampor, och ständigt kommo nya vandrare, som undrade, vad det nu skulle bli av.



Först lades ett brädgolv i fören, tillräckligt stort för att tjäna till underlag åt mitt tält. Bakom detta byggdes av tunna bräder en kubisk kajuta, som övertäcktes med svarta filter. I dess inre timrades bord och hyllor, och i filtväggarna insattes fönsterramar med glasrutor. Här inne hade jag alla mina fotografiska tillbehör, och här skulle jag framkalla alla mina plåtar. På taket ställdes en så. Från dess botten gick en kautschukslang ned i en samovar, som stod på ett bord i kajutan. Tillflödet kunde stängas med en klämmare, och plåtarna sköljdes under samovarens tapp.

Då allt var färdigt, rullades färjan på sina stockar ned i floden igen, och nu återstod blott möbleringen. Tältet restes, och dess fällor fastspikades i brädgolvet kanter. I tältet ordnades min säng och mina kistor, på golvet breddes en matta, och i den främre öppningen ställdes mitt skrivbord, som bestod av två kistor, där papper, pennor, kompass och klocka, kikare och andra saker alltid lågo framme. Till stol hade jag en mindre skinnkista. Här skulle jag sitta och se hela den långa floden under en färd av nära två hundra mil.

Midskepps uppstaplades vårt tunga bagage: säckar med mjöl och ris, kistor med socker, te, kryddor, sadlar, vapen och verktyg. På akterdäck hade köket sin plats, och där brukade Islam Baj baka bröd, ty han var med.

Då färjan var fullastad och färdig till uppbrott, låg hon 23 centimeter djupt, och om floden var grundare än så, måste vi köra fast. Det kunde ju också hända, att floden nu på hösten blev så fattig på vatten, att vi måste lämna den stora färjan i sticket. Men avbryta flodfärden, det ville jag ej, och därför gjorde vi också en liten reservfärja, som skulle hålla sig framför den stora och varskoss, i fall försåtliga sandbankar lurade under vattenytan. Frukter, grönsaker, får och höns forslades på den mindre färjan, och den liknade en hel liten lantgård. Den blev vårt



egentliga förrådsrum, och därifrån fick jag till och med färska ägg under färden.

Jag brann av längtan att få komma i väg! Och då varje man gjort sin plikt och utfört sitt arbete till punkt och pricka, fick han hederligt betalt, och sista kvällen ställde vi till en fest, dit hela traktens befolkning var inbjuden. Våra gäster undfägnades med rispudning och te över lag, och på spända trumskinn knäppte musikanterna med fingrarna, medan flöjter och strängospel genljödo i den stilla aftenen. I de unga popplarnas grenar hängde kinesiska papperslyktor, och de bästa sångare, som funnos i byn, läto sina stämmor dallra över floden.

Den stora dagens sol går upp, den 17 september. Öde och tomt ligger skeppsvarvet, där marken är full av sågspån och bråte. Hela befolkningen är nere vid stranden. Först lastas det tunga bagage, vi ej behövde, på våra kameler, och deras ledare få befallning att möta mig nära flodens slut om tre månader. Karavanen sätter sig i gång, och kamelernas klockors klang förtonar i skogen. Då taga jag och mina män farväl av byfolket och stiga ombord. »Loss!» kommenderar jag kort och gott. Alla förtöjningar lossas, och ljudlöst och sakta föras färjorna bort av strömmen.

#### VÅR FÄRJA PÅ JARKENT-FLODEN.

Nu undrar du väl, om jag och Islam Baj voro ensamma ombord med hönsen och tuppen och de ängsligt bråkande fåren. Nej bevars, vi hade fem andra karlar med oss. Kader är en yngling, som hjälper Islam Baj med att skala potatis, diska min servis och hämta vatten från klara, avsnörda gölar vid stranden. I fören står Palta med en lång stör och passar på att bära av. I aktern stå två andra störkarlar och hjälpa till vid manövreringen. Den lilla färjan skötes av en man, Kasim, och när jag sitter vid mitt skrivbord, ser jag alltid, hur han med stören skjuter



sin farkost än åt höger, än åt vänster, sökande den fåra, där vattnet är djupast och strömmen hastigast. Och så hade vi två fyrbenta passagerare på stora färjan: hundarna Dovlet och Jolldasch. Dovlet betyder »den lycklige» och Jolldasch »reskamraten». Den sistnämnda hade fått ärva namnet efter den hunden, som dog av törst i öknen.

Ja, nu äro vi på väg, och jag behöver icke längta längre. Timmarna gå, och färjan följer lydigt flodens krökar, och storkarlarna äro på sin vakt. På stränderna växa snår av hagtornsbuskar och tamarisker, avbrutna av vassfält och små dungar av ungskog, där alltid poppeln förhärskar. Det är icke den höga, smärta poppeln, vilken liksom cypressen reser sig stolt som en konung över andra träd, utan en helt låg poppelart med rund och oregelbunden krona.

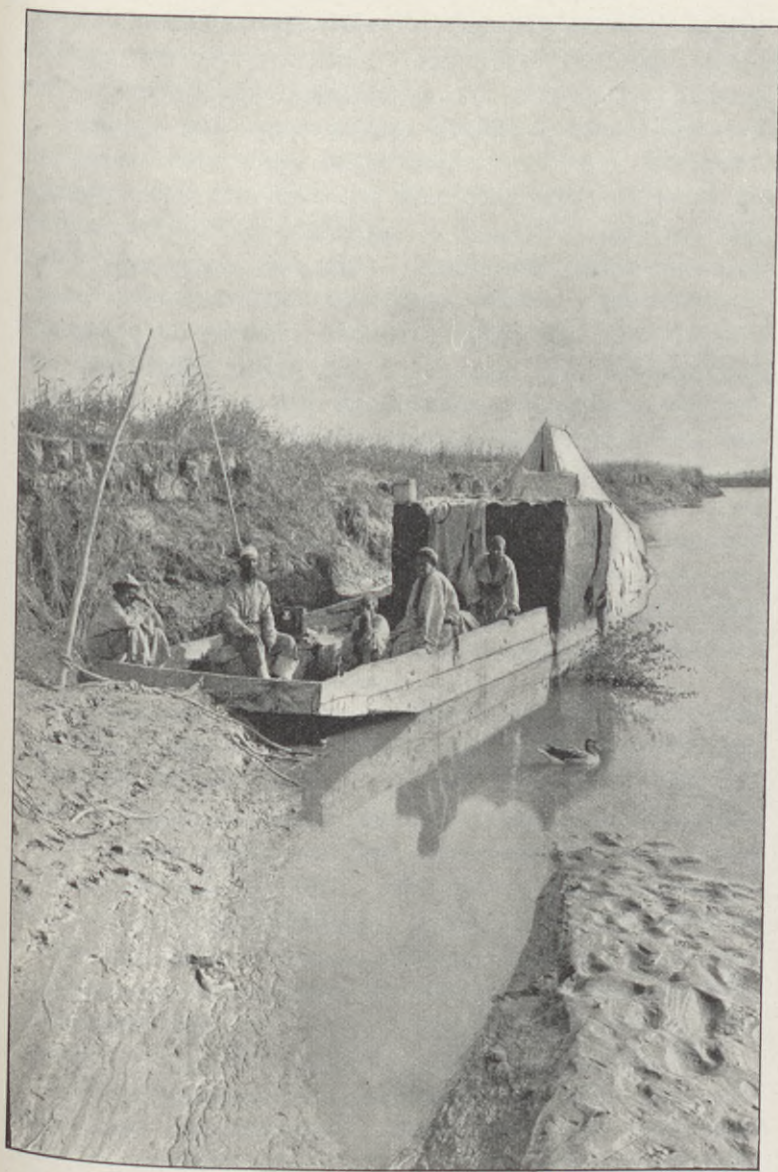
Då dagen nalkas sitt slut, kommenderar jag »stopp». Palta ränner sin stör i flodbotten och trycker med hela sin kraft och sin tyngd däremot och tvingar färjans akter att svänga in mot land, där en av de andra besättningskarlarna hoppar upp på stranden med en lina. Han surrar den fast kring en stubbe, och dagens färd är slut.

Landgången kastas ut. På en öppen plats i ungskogen tändes elden, och snart kokar det muntert i tekannorna och risgrytan. Jag sitter kvar vid skrivbordet och ser, hur mångatan ringlar på flodens yta. Tyst och fridfullt runt omkring oss, till och med myggen har gått till vila. Jag hör blott, hur bränderna spraka i lägerelden. I fjärran höres ett hundskall, som besvaras av Dovlet och Jolldasch.

Nu kommer Islam Baj med aftonvarden. Skrivbordet förvandlas till matbord, och han dukar upp rispudding med lök, morötter och finhackat fårkött, färskt bröd, ägg, gurkor, meloner och druvor. Det var andra tider nu, än då vi vandrade därinne i den eviga sanden! Ville jag dricka, behövde jag blott sänka en bägare i floden.

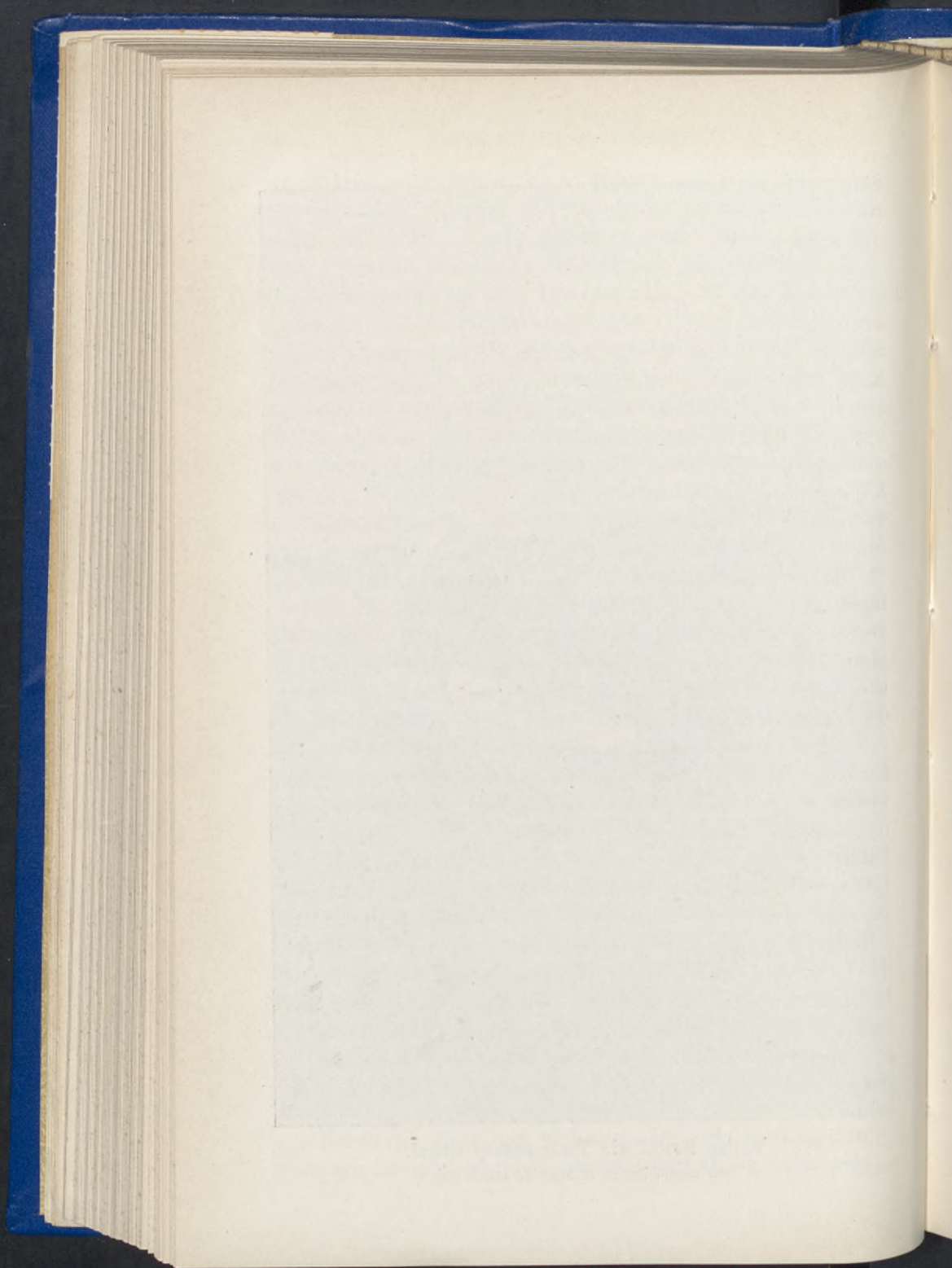
Hundarna hålla mig sällskap. De sitta med spetsade öron och huvudet på sned och vänta att få sig en smakbit.





Färjan förtöjd vid Tarim-flodens strand.  
Den svartskäggige mannen är Islam Baj.







Sen kommer Islam och dukar av, jag stänger tältet, kryper till kojs och njuter av att bo ombord på mitt eget fartyg och att blott behöva lossa en lina för att åter vara i gång.

Knappt har dagen börjat, förrän vi ånyo följa med strömmen. Efter några dagar nådde vi en trakt, där floden krympte ihop och med stor hastighet pressade sig fram mellan små holmar och högar av grundstött drivved. Här hade Palta mycket att göra. Oupphörligt måste han med stören bända ut färjan från något hinder. Ofta rände vi upp på poppelstammar, som icke nådde över vattenbrynet, och då svängde färjan runt i en hast. Hela besättningen hoppar då i floden och skjuter skutan flott igen, och hon är redan i full fart, då de svinga sig ombord för att icke bli kvarlämnade i floden.

Ett avlägset brus höres. Det blir allt starkare. I en blink äro vi framme vid en fors, och det är för sent att stoppa. Bara hon inte kommer på tvären, ty då kantra vil »Låt henne gå rakt på fallet», ropar jag. Alla störarna äro ute, och i susande fart glider färjan mjukt och glatt över de sjudande vattenmassorna.

Långt hade vi inte hunnit, förrän ett nytt dån hördes föröver. Vi stanna för att undersöka stället. Framför oss vräkte sig vattnet över en ny tröskel. Här var det värre än nyss, och karlarna tyckte, att det var bäst att rädda våra saker och oss själva och låta färjan alldeles ensam taga fallet. Allting bars i land, men själv ville jag vara med på denna dråpliga kälkbacke. Besättningen fick vada ut i floden och hålla i färjans akterlina. Jag stod i fören, och då fallet var nära, ropade jag »släpp», och så gled hela härligheten som en ål över den dånande tröskeln och smällde med sin flata botten i vattenytan därnedanför.

Längre fram samlar sig floden åter och blir vacker och majestätisk. På stränderna växer gammal tät skog, som just börjat gulna i de sena septemberdagarna. Färjan glider som på en kanalarm i en park, och nedåt floden ser man den ena skogsudden sticka fram bortom den andra.



Skogen är tyst, ej ett blad rör sig, floden flyter ljudlöst, vattnet är halvklart och mörkgrönt, och på ytan uppkomma svaga, ringlande virvlar. Störkarlarna ha intet att göra. De sitta med korslagda ben och hålla med ena handen fast om stören, som släpar i vattnet. Blott då och då behöva de taga ett tag med stören för att stöta ut färjan till flodens mitt. Här och var är floden helt smal, och vi kunna tro oss färdas fram på en gata av blänkande vatten, mellan husrader av tätt sammanpackade träd. Det är som en saga och en dröm. Man vågar knappt tala för att icke störa stillheten. Färjan har fört oss till den förtrollade skogen, och vi vänta att när som helst få se små huldror och älvor titta fram mellan snåren.

Veckorna gå, och färjan driver vidare utför floden. En afton blev min älsklingshund Dovlet mycket sjuk. Så fort vi landade, hoppade han ned på stranden och sprang omkring och gnällde bland buskarna, som om han sökt något. Han var full av oro och ångest och lade sig ned i kramtryckningar. Jag förstod, att han var dödssjuk, gjorde allt för att rädda honom och höll honom sällskap, tills han slocknade vid den flammande lägerelden. Följande morgon grävdes en grav på stranden, och då den blivit fylld, gingo vi åter ombord. Men det var tomt och ödsligt på färjan, då han icke längre satt i tältmyningen vid kamratens sida och tittade ut över den ändlösa floden.

Hösten har kommit, och nu står skogen skiftande i gult och rött, och bladen falla. Vi måste spara på tiden, om vi icke skola bli fast i isen, innan vi hunnit den punkt, där vi stämt möte med karavanen. Därför lägga vi ut från stranden tidigare på morgonen och landa ej förrän långt efter solnedgången. Det är tyst som i ett tempel, man hör blott någon gång en snattrande and eller en räv, som prasslar i vassen. En hjord av vildsvin ligger och mojar sig i strandgyttjan. Då färjan ljudlöst glider förbi dem, resa de sig, betrakta oss ett ögonblick med största förvåning och sätta av som en susande virvelvind genom



de knakande vassnåren. Hjortar beta på stranden. De vädra faran och vända om för att uppsöka sina gömslen i skogen. Ett stycke framför färjan simmar ett rådjur tvärs över floden. Islam ligger med bössan och lurar i fören. Men rådjuret simmar bra. I ett språng är det uppe på strandvallen och försvinner som en vind. Någon gång sågo vi också färiska tigerspår vid våra lägerplatser men lyckades aldrig att överraska den brandgula skogskatten med de svarta ränderna på skinnnet.

En morgon blåste det hårt genom skogen, och de torra, sköra löven sveptes som ett regn ut över floden. Dess yta blev alldeles gul, och man såg knappt skynten av något vatten. En annan gång, då vi på länge icke råkat människor, syntes röken av en eld vid stranden. Några herdar vaktade sin hjord, och deras hundar började skälla. Fulla av häpnad tittade de på färjan, som kom drivande, och trodde väl, att det var något spöke, ty de gjorde helt om och sprungo, så att dammet yrde om deras fårskinns-sandaler. Jag skickade ett par karlar i land, men det var stört omöjligt att få tag i herdarna.

Längre fram drevo vi genom en trakt, där flera byar funnos i närheten av floden. Genom spejare hade man fått reda på vår ankomst, och då vi nalkades, möttes vi på stränderna av hela skaror av ryttare. Byarnas hövdingar voro också med och bjödos ombord, där de på akterdäck trakterades med te. På snabba och pigga hästar redo åtta falkenerare. Två av dem buro örnar, de andra falkar. Rovfåglarna hade kappor över huvudet och grepo med sina starka, gula tår och sina skarpa klor kring bärarens skinnhandske. Då vi landat, förevisades ett par av de bästa falkarna under jakt. Ryttaren rider med falken ut över ett fält, där buskar växa bland gräset, och där man kan vänta byte. En hare spritter upp. Falken ser honom ögonblickligt. Ryttaren slungar falken upp i luften. Blixtsnabbt skjuter rovfågeln efter den flyende haren och slår sina klor i hans rygg. Det går fortare, än man hinner att



beskriva det, och man förstår knappt, hur det gått till. I sporrsträck rider ryttaren efter för att rädda bytet. Ty falken har genast börjat att med vårdslösa huvudrörelser och häftiga knyckar plocka bort harens hår på en fläck, där han ämnar gripa in med sitt knivskarpa näbb. En av falkarna fångade också ett rådjur, och hövdingarna skänkte oss hela jaktbytet.



Jaktörn.

## TARIM.

Ju längre det bär, desto mindre blir floden. Jarkentdarja skulle aldrig orka ända ned till sjön Lop-nor, där floden utmynnar, om den icke finge ett stort tillflöde på vägen. Denna biflod heter Ak-su eller det »Vita vattnet» och kommer ned från Tien-schan-bergen i norr (se kartan



s. 166). Sedan de båda floderna blandat sina böljor, kallas den förenade floden Tarim. Jarkent-darja strömmar mycket sakta, men Ak-su kommer grumlig och virvlande med susande fart ned från bergen. Så fort färjan kom ut på den malande virveln, svängde hon runt ett par varv. Man kunde bli yr i huvudet av den vilda dansen, där stränderna tycktes snurra förbi oss.

Nu bar det undan med en helt annan fart än förut, och störkarlarna måste passa på i varje ögonblick. Vattnet är så grumligt, att vi ej urskilja grunden, och ofta köra vi i värsta farten fast på sandbankar. Då kläda de av sig alle man, hoppa i floden och skjuta färjan flott. Värre var det en dag, då häftig östanstorm låg rakt emot oss, och luften var så full av flygsand och stoft, att man ej såg stränderna och deras skogar. Tältet var som ett segel, färjan hindrades i sin drift och låg stilla och stampade, medan vattnet flöt vidare under henne. Då landade vi i lä under en skogbevuxen strand. Dagen var lång, och då jag ej hade annat att göra, hissade jag seglet på jollen och seglade i susande fart uppåt floden mot strömmen. Ibland försvann skogen, ibland skymtade den fram genom töcknet, men alltid hörde jag, hur det knakade och brakade därinne, då torra grenar brötos av stormen. Jag hade medtagit frukostmat, och då jag susat i väg tillräckligt långt, gjorde jag an stranden, drog upp båten, gick in i skogen och tände en eld för att koka te. Sedan lade jag åter ut, fällde masten och lät båten helt enkelt driva tillbaka med strömmen. Visst hade det varit obehagligt att driva förbi färjan, men jag aktade mig väl och höll den stranden kär, där hon låg.

#### VILDGASSEN.

Varifrån kommo väl de oräkneliga vildgäss, som dag och natt skrikande flögo över floden? Deras båda långa rader, som bakom ledargåsen bildade en pilspets, fladdrade som vimplar i vinden, och de flögo nästan alltid på samma



höjd över skogen. Om man satt och tittade en stund, kunde man märka, att ledaren för varje nytt följe visade sig mellan samma grenar av ett träd som den föregående flockens ledare, och man kunde icke tro annat, än att de jämt följde samma banor. Det underligaste var, att man hörde dem skrika över jorden, även då stormigt väder rådde och luften var så full av stoft och flygsand, att de varken borde kunna se den ljusa marken eller den mörka skogen under sig. Man kan förstå, att de hitta i klart väder, då de se sina vägmärken, men att de kunna taga sig fram lika säkert i kolmörka natten och i stormigt töckenväder är gåtfullt. Och ändå underligare är, att de flyga, då det är både natt och töckenstorm på en gång.

För vildgässen hade nu på senhösten flyttningstiden inträtt. De började att röra på sig och lämna sina sommarsjöar. Ungarna hade vuxit ut, och deras vingar voro så starka, att de kunde följa de gamla på färden mot varmare trakter. Tarim och dess strandsjöar skulle snart isbeläggas, och då kunde gässen icke längre komma åt sin näring ur bottenslammet. Då de hördes skrika uppe i luften, så betydde det blott, att de samtalade om sina närmaste resplaner. En afton hade vi just lägrat vid stranden, då en flock slog ned i vattnet, larmande och smällande med vingarna. Gässen stannade några timmar för att äta; sedan lyfte de och flögo bort. En ensam vildgås blev kvar. Han var väl trött efter resans mödor. Men då solen gick upp, lyfte även han för att följa sina kamraters osynliga spår genom luften.

En gång lyckades vi fånga en ung grå vildgås. Jag ville genast återskänka honom friheten, men då karlarna bådo att få behålla honom för sällskapet skull, blev han bunden på lilla färjan. Han blev snart bekant med hönsen, hade en strykande aptit och fann sig i sitt öde. Slutligen tycktes han nästan ha glömt bort sitt forna fria liv. Han hade ju aldrig varit i Indien och behövde icke sakna färden över Tibet. Efter någon tid släpptes han lös, men hans



vingar klipptes, för att han icke skulle flyga sin väg, ensam över fjällen. På Tarim simmade han snattrande omkring färjorna vid lägerplatserna och kom alltid självmant ombord på aftonen.

Då de sista vilda flockarna flögo över floden och ropade på den ensamme fången, lade han huvudet på sned och tittade upp och svarade svårmodigt, att han hade hinder i år. Men han hoppades att nästa år få följa dem till Indien. Längre fram köpte vi ett par tamgäss, och i deras sällskap glömde han alldeles bort sina forna stamfränder och deras luftiga vägar. Han hade mycket trevligt ombord och gick bredbent och vaggande omkring, överallt kvarlämnande små visitkort, som liknade spenat. Varje spår av skygghet hade försvunnit, och han uppträdde så tvärsäkert, som om han varit storamiral över vår flotta.

Den 6 november gled vi förbi en liten herdeby, där vi stannade en stund. Här voro invånarna icke rädda för färjan; de kommo objudna ned till stranden och skänkte oss grönsaker och en stor vit tupp. Allt packades ombord på den lilla färjan, som var vårt förrådsmagasin. Men den nya tuppen hade knappt fått syn på den gamla, förrän han for i luven på honom och utan vidare körde honom överbord. Där låg den stackaren och skrek och flaxade i vattnet, tills han blev bärgad. Så länge de båda tupparna höllos på var sin färja, voro de goda vänner. Då den ena gol, svarade genast den andra, och det var ett fasligt galande på våra farkoster.

Vårt ressällskap ökades också med ett par hundar, som vi köpte av herdarna. En av dem var en liten tjock och trevlig tax, som från första ögonblicket trivdes utmärkt ombord och höll efter Jolldasch. Den andra var stor och svart och behövde längre tid för att vänjas vid sina nya herrar och vid färjan.

Allt kallare blev hösten. En morgon låg en tät dimma som ett flor mellan de båda strändernas skogsbryn. Alla träd, buskar och örter och färjorna voro kritvita av



rimfrost. Sedan dröjde det icke länge, förrän isen började att spänna sina tunna hinnor över strandsjöarna och små avsnörda flodarmar med stillastående vatten. Efter ett par dagar var isen så stark, att den bar hundarna. Dessa brukade ofta mitt under färden hoppa i floden och simma i land för att i timal följa oss, springande på stranden.

Nu gällde det att raska på för att icke frysa fast. Frukosten lagades icke längre i land, utan på färjans akter-



Kanoter.

Till höger synes färjans för med tältet och mitt skrivbord.

däck, där vi av lera byggde en eldstad. Kring den sutto männen turvis och värmdes sig. På kvällarna fortsatte vi långa vägar i mörkret. Vi hade övertalat ett par infödingar att följa med i sina långa smala kanoter, och i mörkret rodde de framför oss med stora kinesiska papperslyktor på stänger för att visa oss, var den djupa rännan gick fram. Jag hade från Stockholm medtagit en stor speldosa för att roa folket, och dess toner klingade så trevligt i de stilla aftontimmarna på Tarim.



## TIGERN.

En rik jägare hade sina hyddor i strandskogen, och hos honom gjorde vi ett besök. Han hade dödat många tigrar och brukade sälja deras skinn åt kineserna. Tigerdödaren, såsom vi kallade honom, berättade, hur han bar sig åt för att döda de farliga djuren. Då tigern rövat en häst, en ko eller ett får, släpar han sitt byte in i den tätaste vassen, äter sig mätt och låter resten ligga. Man kan förstå, att han ämnar komma tillbaka, då han blir hungrig. Av spåret räknar man ut, vilken stig han då skall följa. Medan han är borta, sätter man i stigen ut en stor tung järnsax, som är så ihopkommen, att saxtänderna slå igen ovanför tassen, då tigern trampat i järnringen.

Låt oss nu tänka oss, att en stor, grym tiger dödat en kviga och efter slutat mål dragit sig undan till ett långt bort beläget, djupt och ensligt snår. Här lägger han sig på sidan med utsträckta ben och somnar. Dock sover han inte djupare, än att minsta knäpp bland buskar och vass kommer honom att spetsa öronen. Hela dagen håller han sig dold, och först nästa natt börjar han att längta tillbaka till kvigan.

Han reser sig, kröker ryggen och svansen alldeles som kattorna, sträcker ut framtassarna och spänner dem i marken, gäspar med uppspärrat gap och framsträckt, muskelspänd tunga, och då han andas ut, går det som ett dovt rytande genom skogen. Han ruskar av sig dammet, gör sig ren med tungan och slickar de grova, hårda morrhåren. Så går han genom snåren, sakta och försiktigt och med vidöppna ögon, som lysa likt gröna lågor i mörkret. Det prasslar om honom i vassen, och han knäcker vassstråna under sina steg. En nattuggla ropar »klävitt» i ett träd över honom. En räv hör honom och tvärstannar, med ena framtassen upplyftad. Tigern går ur snåren och smyger utmed träden. Ibland stannar han och lyssnar, och hans andhämtning är ljudlös.



Nu är han inne på den stig, som leder till kvigan. Han följer alltid de herdestigar, som finnas. Med vänstra framtassen trampar han mitt i saxringen, tänderna slå igen och tränga ända in till benet strax ovanför tassen. Vettskrämd och ursinnig av smärta studsar tigern upp som en stålfjäder och märker, att han icke kan draga tassen åt sig. Han kryper ihop och anar lurande försåt i närheten. Många gånger har han från snårens mörka gömmor sett herdarna vandra omkring med sina hjordar, och han vet, att de äro hans fiender. Nu väntar han, att de skola komma, medan han är fast. För sitt liv måste han bort. Tassen blöder, men han samlar sina krafter och märker, att han kan släpa saxen. Han går baklänges och drar den med sig bit för bit. Han biter i järnet och söker att frigöra tassen, men den sitter, som vore den inklämd i ett skruvstäd. Tassen kallnar, blodet droppar långsamt, han slickar upp det med tungan. Allt djupare kryper han in i snåren och ligger där och jamar och klagar, då solen går upp.

Då är jägaren ute och ser, att hans fiende är fast. Dock vågar han icke ännu förfölja honom. Spåret efter saxen är mycket tydligt. Jägaren väntar i flera dagar. Han vet, att tigern är tillspillogiven och måste dö av hunger. Slutligen nalkas man försiktigt till häst för att kunna komma undan, om tigern skulle samla sina yttersta krafter till ett språng. Alla bössorna äro färdiga. Man följer spåret och finner tigern utmärglad och förbi, liggande i ett snår och alltjämt med den förhatliga saxen vid foten. Han reser sig, som om han ville smyga sig bort eller krypa ihop till ett språng. Musklerna och skinnet kring det öppna gapet äro hoprynkade, hans ögon lysa gröna av hat, han fräser hotande, han vet, att hans sista stund är kommen. Då eka skotten genom skogen, och stendöd sjunker han ihop över saxen.



## VI FRYSA FAST.

Nu är skogen avlövad och kal, men plötsligt glesnar den och upphör. Floden har helt nyligen övergivit sin gamla bädd och skurit sig en ny bana rakt genom sandöknen. Här är strömmen vild och forsande och full av små farliga holmar och grundstött drivved. Vi ha flera kanoter med oss. De kila framför oss och undersöka farvattnet. Vid trånga ställen ropa deras roddare gällt, men ibland är det för sent, och vi ila med susande fart in i en arm, som är så trång, att färjans sidor skrapa emot både till höger och vänster.

En gång hade vi ett äventyr, som kunde ha slutat illa. Floden strömmade hastigt i en samlad arm. Vi äro just i en skarp krök. Palta uppger ett genomträngande rop. En strandpoppel har fallit och ligger som en bro ut över floden. Rötterna äro fast i strandkanten, men kronan släpar i vattnet, som forsar kring grenarna. Med sugande, oemotståndlig kraft drar oss strömmen rakt in under poppeln, som om några sekunder måste svepa fältet och hytten överbord och komma färjan att kantra. Alla störar äro ute, men djupet är för stort. Några pigga kanotmän låta sina farkoster gå med strömmen och äntra färjans förstäv för att hjälpa mig, Islam och Palta, och söka att bära av stöten. Men strömmen är så hård, att det icke kan lyckas. Blott en sekund är kvar, och sedan kommer slutet på flodfärden! Nej, icke ännu! En storkärl har i sista ögonblicket hoppat i med en lina. Han har simmat till andra stranden, och så fort han bottnat, drar han av alla krafter och lyckas få färjan ut från poppeln, och så bär det vidare i svindlande fart utför forsarna. Det var för väl, att det icke var under natten. Då hade vi varit förlorade.

Vid högra stranden reser sig nu en hel rad av mäktiga sanddyner, ända till sextio meter höga. De stupa tvärbrant ned mot floden, vars ström sköljer bort sanden vid basen, och ny sand glider oupphörligt ned från kammen. Detta är



själva randen av den stora sandöknen, som fyller hela det inre av Öst-Turkestan. Folket här i trakten lever till stor del av fiske.

Kölden tilltog, och under de sista dagarna i november hade vi — 16°. Drivisen, som singlar utför floden, blev allt tätare, och en morgon lågo färjorna så hårt infrusna, att man kunde gå på isen omkring dem. Men där ute i strömdraget var vattnet öppet, och med yxor och spett bröto vi sönder våra bojor.

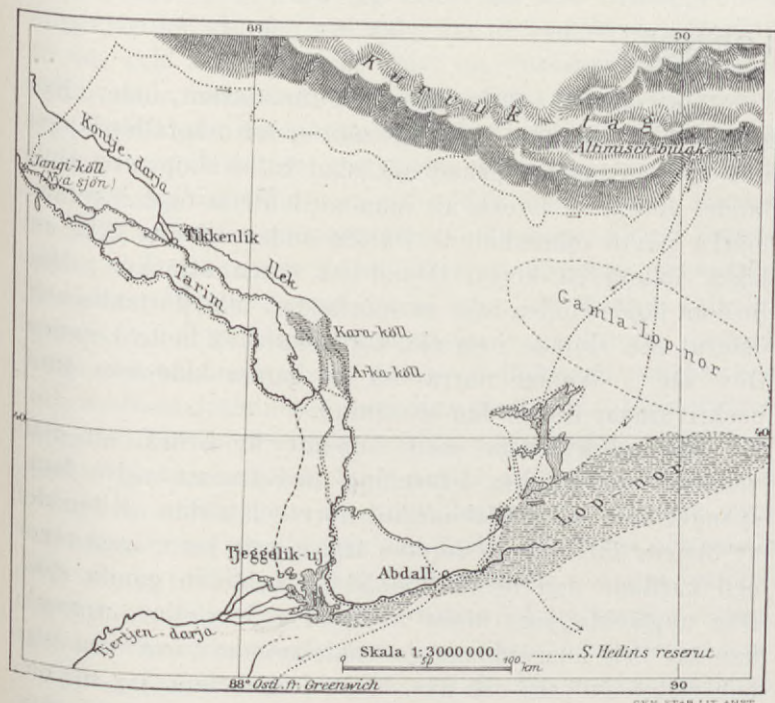
Nu känna vi knappt igen den stora floden. Dess yta är alldeles full av isflak och issörja. Flaken skramla, klinga och skrapa mot varandra. Färjan är som infrusen i ett isfält. Men om man betraktar stränderna, så ser man, att hela detta isfält likt en lång, slingrande orm följer med strömmen och troget smyger sig efter alla flodens krökar.

Det är en yster lek, ett oavbrutet sus av denna drivande is, som vi följa hela dagen. Ännu ett par kalla nätter, och vi måste ovillkorligt fastna. Vi fortsätta ända till sena natten genom mörkret. Framför oss gå ledarkanoterna med sina lyktor. Deras roddare skrika och hojta, då fara är för handen. Men nu längta vi till ro, vi äro genomfrusna, och det hjälper ej, att vi ha en flammande eld på akterdäck och ett glödfat i tältet. Lyktorna stanna. Karlarna skrika, att vi måste hålla in mot land. Det knakar och brakar i issömmen vid stranden, då färjan föres inåt och skrapar utmed kanten. Vi kasta linor i land, och kanotkarlarna tvinga färjan att stanna. Utmed stranden växer vass i täta gulnade snår, och då det är för mörkt att söka efter bränsle, tända vi eld därpå. Hungriga på rov kasta sig de lössläppta lågorna snart ut över hela fältet. Det smäller och knastrar i den torra vassen och ett hemskt sken upplyser landet runtomkring. Den natten läto vi färjorna ligga i värsta strömmen för att icke frysa fast.

Den sjunde december lågo breda issömmar utmed båda stränderna. Färjan fräste fram som en sockersåg mellan dem. Ibland fastnade vi, stötte oss flott och dansade



vidare hela dagen som i ett bad av sönderslaget porslin. Jag ville icke uppgiva färden, förrän det var omöjligt att komma en tum längre. På kvällen hade vi därför en hel flottilj av kanoter, som med lyktor och bloss skingrade mörkret. Med ens blir det alldeles tyst omkring oss och färjan tar törn. Hela floden är frusen tvärsöver. På stranden brinner en stockeld vid min egen karavans läger.



Nedre Tarim och Lop-nor.



## VID DEN VANDRANDE SJÖN.

## LOP-NOR.

Den trakt, där färjan frös fast för vintern, heter »Nya sjön». Just här böjer Tarim av mot söder och faller längre ned ut i en mycket grund sjö, som kallas Lop-nor. Hela landet är här så flackt, att man med blotta ögat icke kan märka några ojämnheter. Därför ändrar floden ofta sin bädd, ibland på korta, ibland på långa sträckor. Men fordom böjde floden icke av mot söder, utan fortsatte rakt österut och slutade i en sjö, som likaledes hette Lop-nor. Den låg i öknens norra del. I gamla kinesiska jordbeskrifningar finnes den omnämnd.

Det märkvärdiga med Lop-nor är alltså, att sjön vandrar, och att den, i förening med Tarims nedre lopp, svänger som en pendel mellan norr och söder. I den del av öknen, där Lop-nor fordom låg, gjorde jag många resor och kartlade den forna flodbädden och den gamla sjön. Där upptäckte jag ruiner av byar och gårdar, urgamla kanoter och husgerådssaker, trädstammar torra som glas och rötter av vass och säv. I ett lerhus fann jag till och med en hel samling av kinesiska handskrifter, som gävo många upplysningar om förhållandena i landet under en tid, då människor kunde leva där. Och de gamla skrifterna förrådde, att mer än sextonhundra år förflutit sedan dess.

Nu är det så, att Tarim under högvattenstiden är full av slam, och att den gamla sjön, liksom den nya, var mycket grund. Sjön blev därför fylld av slam och multnande växter, och på samma sätt höjde sig flodbädden.



Slutligen kom den tid, då Tarim sökte sig en ny bana åt söder, där landet var något lägre. Den gamla bädden torkade ut efterhand, och i sjön avdunstade vattnet. Längre stodo vattensamlingar kvar, men de förminskades år från år. Till sist fanns icke en droppe vatten, och hela landet förtorkade. Poppelskogen tynade bort, och vassen försmäktade och blåstes bort av vinden. Människorna övergåvo sina hyddor och drogo sig nedåt det nya flodloppet och slog sig ned vid den nya sjön, där de byggde sina hyddor. Tarim och Lop-nor hade gjort en pendelsvängning mot söder, och människor, djur och växter måste följa med.

Sedan går det på samma sätt i söder. Floden och sjön fyllas, och vattnet återvänder mot norr. Och så svänga vattenmassorna från norr till söder, men många hundra år förflyta mellan svängningarna. Nu ligger sjön i öknens södra del. Blott vid floden växer poppelskog, men sjön är nästan alldeles överväxt med vass. De fåtaliga infödingarna äro dels herdar, dels fiskare; de äro av turkisk stam och bekänna islam; de äro godhjärtade och fredliga och mottaga främlingen med stor gästfrihet. Sina hyddor bygga de av hopbundna vassknippor, marken i det inre täckes med vassmattor, taket består av grenar, täckta med vass. En stor del av sin tid tillbringa de i kanoter, som urholkas ur en poppelstam och därför äro långa och smala och runda i botten. Åran är bredbladig och ger kanoten en susande fart. Ute i vassen hållas trånga kanaler öppna, genom vilka kanoterna glida som ålar. I kanalerna nedsläppa infödingarna sina nät, och de äro mycket skickliga i fiskfångst. På våren leva de också av gäsägg, som de samla ur vildgässens bon ute i vassen. Och vassen växer så tät, att, då den här och var av de oerhört våldsamma stormarna blivit nedbruten, man kan gå på dess mäktiga knippor och ha ett par meter djupt vatten under sig.

Klimatet vid Lop-nor är mycket olika vinter och sommar. Om vintern är där 30° kallt, om sommaren 40° varmt. Så är det alltid i det inre av jordens fastlandsmassor



— om de icke, såsom mellersta Afrika, ligga nära ekvatorn, ty där är det alltid varmt. Vid kusterna är skillnaden mindre, ty havet avkyler luften på sommaren och värmer den på vintern. I Lop-landet äro alla floder och sjöar hårt frusna på vintern, men på sommaren råder där en kvävande hetta. Man plågas av hela moln av mygg, och boskapen fördärvas av bromsar. Lyckligtvis äro bromsarna ute endast så länge solen är uppe. På natten få djuren därför vara i fred. Under dagen måste hästar och kameler hållas i skjul av vass, dit bromsarna icke hitta.

Otroliga massor av vildgäss och änder, svanor och andra simfåglar häcka vid Lop-nor, och då vi ro över sjön under våra långa spejarfärder, kunna vi se de öppna vattentorna alldeles översållade av snattrande fåglar. På senhösten flytta de söderut över Tibet, och på vintern ligga sjöarna tysta, och den gulnade vassen sticker upp genom isen. Men det blir åter vår, isarna smälta, den nya vassbrodden kommer upp, och då återvända de bevingade pilgrimerna i flockar, dem ingen räkna kan.

#### VILDA KAMELER.

Den trakt, över vars jämna grund Lop-nor sedan årtusenden vandrat mellan norr och söder, kallas Lop-öknen.

I norr är Lop-öknen begränsad av Tien-schans östligaste kedjor, som kallas Kurruk-tag eller »De torra bergen». De göra skäl för sitt namn, nästan aldrig sköljas deras sidor av ett regn. Men vid deras södra fot gå ändå ett fåtal salta källor i dagen. Kring dem växa vass och tamarisker. Här är den vilda kamelens land. Du måste lära känna honom och älska honom så som jag, ty jag har sett honom många gånger, snabb som vinden jagande över öknen, och jag har strukit och klappat hans huvud, då han blivit sårad av mina jägares kulor.

De vilda kamelerna leva i hjordar om ett halvt dussin medlemmar. Ledaren är en mörkbrun hane; honorna äro



ljusare i färgen. Deras ull är mjuk och fin. Ofta ser man flera hjordar eller familjer betande på samma plats. De beta vass och tamarisker, äro feta och trinda, och de båda pucklarna äro fasta och fulla av fett. På våren och sommaren reda de sig utan vatten i åtta dagar, på vintern i två veckor. Sedan oräkneliga släktled tillbaka veta de, var källorna finnas. Ungarna ha ju ledsagats dit av sina mödrar, och då de vuxit upp, ha de fört sina egna ungar dit. De dricka vattnet, även om det är aldrig så salt; de ha intet val. De stanna icke länge i betet kring källan. Där vatten finnes, är faran som störst, ty dit kunna också deras fiender komma för att dricka. Deras instinkt säger dem det.

Mot faran äga de intet annat försvar än sina fint utvecklade sinnen. På två mils håll vädra de människor. Lukten av en lägerstad, där askan för länge sedan blivit bortblåst av vinden, känna de och sky platsen. Tama kameler, som tåga genom deras land, väcka deras misstankar; de lukta ej på samma sätt som de vilda. Skygga och oroliga stanna de icke länge på samma betesplats. Även om ingen fara hotar dem, bryta de upp till en annan. Och de hitta dit utan karta och kompass och gå aldrig vilse.

I somliga trakter äro de så talrika, att man inte kan gå två minuter utan att korsa ett spår. Om spåren från alla håll samlas till ett knippe, som leder in mellan ett par kullar, kan man misstänka, att de föra till en källa. En gång, då våra tama kameler icke fått vatten på elva dagar, räddades de av sina vilda fränders spår. Jag gick först med Jolldasch. Min vita häst följde mig som en hund, utan att jag ledde honom vid tygeln. Kamelspåren samlade sig inåt en dal. Jag gick dit, och där stod Jolldasch och drack ur en källa.

Tänk dig en hjord av sex vilda kameler. Ledaren är en gammal hane, i trettio år har han levat i öknen och undgått alla faror. Men han har varit ansatt av kameljägare från »De torra bergen», och han är på sin vakt. Nu



ligger han på sina fyra knän och idisslar, omgiven av tre honor och två unga hanar. Blott ett par beta, de andra ligga. Den gamla slutar plötsligt att idissla, rätar ut halsen, vänder huvudet mot norr och spärrar ut näsborrarna. Så reser han sig upp, alltjämt med huvudet mot norr. De andra ligga kvar, de lita på ledaren. Han börjar gå mot väster, han anar tydligen en fara. Då smäller ett skott norrifrån. De liggande fara upp som stålfjädrar, och hela hjorden jagar bort i ett moln av stoft. Jag tar fram min kikare och ser dem i fjärran som små svarta prickar. Skytten har bommat.

Nu fly de inåt öknen, där de äro säkra. De löpa hela dagen, och först på natten sakta de farten och stanna ibland och speja. Då ingen fiende förföljer dem, lugna de sig och draga i samlad hop åter upp mot bergsfoten, ställande sina steg mot en salt källa. Runt omkring växer tät vass och tamarisker. Här beta de i lugn och vila sig dess- emellan. Vinden är östlig; de tänka icke på den fara, som hotar dem västerifrån.

De veta icke, att vi, mot vinden, kommit fram till oasens andra sida, där jag mellan ett par tamarisker med kikaren iakttagert alla deras rörelser. Tyst och smidig som en panter smyger min jägare utmed marken, gömmer sig bakom små upphöjningar och buskar och nalkas sakta hjorden. Jag riktigt önskar, att kamelerna skola märka honom och hinna undan. Orörlig ligger skytten bakom en buske inom skott- håll. Försiktigt för han bössan till ögat och trycker av. Vid skottet rycka djuren till och fly rakt mot skytten. Men snart ana de oråd och vända helt om. Det fina torra stoftet yr som ångmoln omkring dem, då de pilsnabbt jaga upp mot bergen.

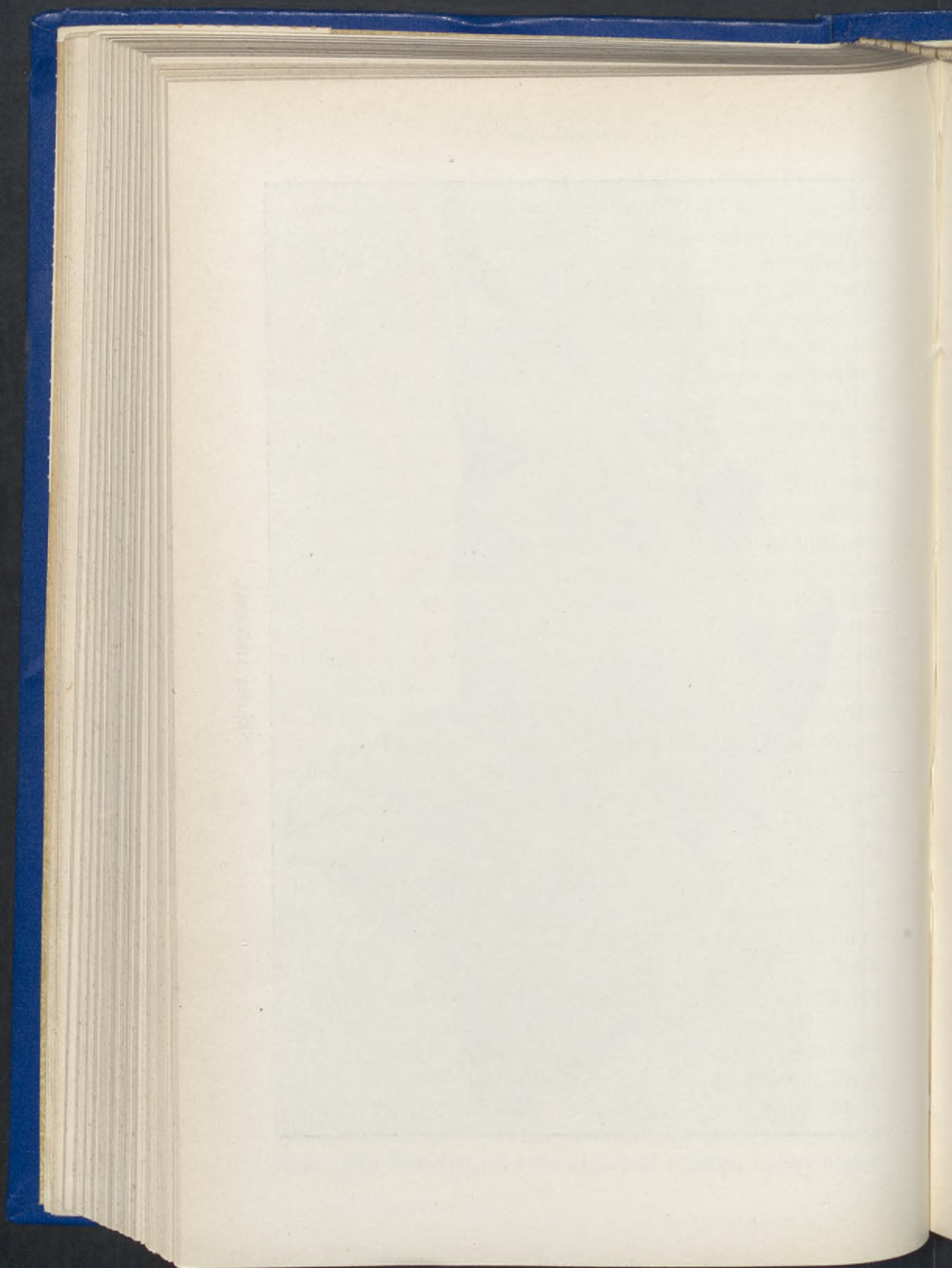
De äro blott fem, en hane ligger kvar. Han ligger med upprätt hals och betraktar oss med skygga blickar, då vi komma fram till honom. Han fortfar ännu att tugga de vassblad, han hade mellan tänderna, då kulan sårade hans buk. Han försöker att resa sig, men marken håller honom





Skjuten vildkamel.







kvar, frambenen vägra att göra tjänst. Vi stå omkring honom, ödemarkens son, dödligt sårad och övergiven av sina kamrater. Han rätar på halsen, och hans blick far lugn och behärskad kring horisonten. Han tar farväl av öknen. Om en minut är han död.

Så sågo vi honom, den vilda kamelen, öknens konung, som i livlösa trakter fått sitt hem och, liksom vildåsnan, bostad på den salta heden. Där icke en ödla finner näring i sanden och inga flugor surra i luften, där sommarsolen upphettar lergrunden, där gå hans kungsvägar fram, och för honom betyda avstånden intet. Det är med honom som med vinden: du vet ej, varifrån han kommer eller vart han far. Han är snabbare än den afrikanska strutsen, han uppslukar marken med sina steg.

Vi sågo honom ofta där borta i hans stora, gränslösa frihet, betande och drickande, vilande i tamariskernas snår eller uppskrämd flyende mot den sjunkande solen. Där vi minst väntat honom, kunde han dyka upp, ensam eller åtföljd av fränder. Det är något storartat och underbart, att så mäktiga och högväxta djur kunna leva och frodas i en så ödslig del av jorden. Och dock leva de här och trivas och skymta förbi den resandes syn som vålnader och skuggor.

#### VÅRA HYDDOR OCH VÅRA HUSDJUR.

Jag måste berätta, hur vinterlägret tog sig ut. Där skulle ju karavanen, som gått landvägen, ligga och vila sig ett halvt år, medan jag med några få av männen och djuren gjorde långa utfärder i öknarna. Platsen hette Jangi-köll eller »Nya sjön.»

Vi uppsökte en rund vik, dit färjorna fördes och där de förtöjdes vid pålar. Jag bodde alltjämt ombord, männen hade sitt tält i land. Men varför kunde vi inte göra det litet trevligare åt oss! Våra kvarvarande kameler, hästar och mulåsnor kunde inte stå hela vintern under bar himmel.



Åter uppbådades folket i trakten. En stomme av stänger och grenar blev uppslagen och täcktes med knippor av vass. Jorden därinne belades med filtmattor. Och så hade jag en hydda, där jag kunde sitta och arbeta. En annan stor vasshydda byggdes för våra proviantsäckar och övriga förråd. Åt hästarna och mulorna uppfördes stall, där ett par långa kanoter tjänade till krubbor. Alla hyddorna och tälten stodo i ring, och i mitten var en öppen plats, där den eld, som tändes i december, icke slocknade förrän i maj. Kring den sutto männen och kokade mat om dagarna, och vid dess lågor värmdes sig nattvakten. Om kvällarna var en kinesisk papperslykta tänd på »torget». Varje dag fördes kamelerna ut i skogen för att bära bränsle till byn.

Och väktare hade vi så det förslog, åtta hundar. Två av dem voro höga, vackra, vita vinthundar, Maschka och Tajgun. De blevo från första dagen mina bästa vänner och uppsökte alltid min hydda, där de sovo om nätterna i särskilt gjorda filtkappor. De hade ingen ull och voro därför frusna av sig. Det såg för lustigt ut, då de försökte att krångla sig in i kapporna, och om man då hjälpte dem och stoppade om dem, suckade de och gnällde av idel tacksamhet.

Då hundarna fingo sin mat, vågade de andra icke komma nära, förrän Maschka och Tajgun ätit sig mätta. De spridde förskräckelse bland alla traktens hundar, och de hade ett särskilt sätt att föra krig. Maschka var värst. Han snodde som en ål kring motståndaren, och då han fått fatt i ett av hans bakben, slängde han honom runt och släppte icke taget, förrän farten var så stor, att den stackaren tumlade hals över huvud och sedan, linkande på tre ben och tjutande, tog till flykten.

»Tigern» kallade vi en stor svartbrun hund, som bestämt hade vargblod i ådrorna. Han stod bunden i en järnkedja nära våra förråds-kistor, men om nätterna släpptes han lös för att injaga fruktan hos allt vad tjuvar hette. Under en jakt blev han illa tilltygad av en rasande vild-



svinsgalt, som med sin ena huggtand sprättade upp hela hans sida, så att ett par tarmslingor hängde utanför. Han blev ordentligt hopsydd efter den betan och repade sig snart. En gång kom han bort på en ökenfärd, och vi voro övertygade, att han gått förlorad. Men så, ett halvt år senare, dyker han upp igen, som om ingenting hade hänt. Och då jag i förklädnad red söderut mot Lhasa, så var han också med och varnade oss för rövare.

Ja, lägret vid »Nya sjön» var trevligt på alla vis. Vi köpte kor, som försågo oss med mjölk, får, som gävo oss kött, och höns, som värpte ägg åt oss. Alla färdemän, som drogo utmed floden, kommo och hälsade på, och en köpman slog till och med upp sin bod i vår by. Sedan gick isen upp, karavanen tog landvägen ned mot Lop-nor, och jag fortsatte med färjan. Då högvattnet kom och Tarim steg över sina bräddar, översvämmades vår strand, och hyddor och stall sopades bort från jorden. Men då voro vi redan långt borta med allt vårt pick och pack.

### VARSTORMAR.

Det är underligt med dessa vårstormar i Loplandet. De äro vårens och försommarens trogna följeslagare och komma alltid från öster. Med oemotståndligt raseri jaga de fram över landet och sopa med sig allt, som ligger löst. Luften blir därför fylld av flygsand och fint gult stoft, och mitt på dagen mörknar det som i skymningen.

Luften är kavlugn och tryckande varm. I öster ligger horisonten jämn som en linje. Plötsligt reser sig en mörk rand däröver. På några minuter ökar den i höjd. Det är, som om en svart valk rullade över den jämna öknen. Ännu är det lugnt, men så kommer en första vindfläkt ilande. Vi ha låtit kamelerna lägga sig med halsarna mot lä, vi ha lastat av dem och slagit upp tältet och stagat det med säckar och kistor. Vi äro icke färdiga ännu, då stormen med bedövande dån rasar fram över öknen. Och



sedan kan det hända, att man får ligga och vänta i ett par dygn, tills det åter blir lugnt.

Om man har vatten och proviant med sig, så är det ju icke så farligt. Blott vårt tålamod sättes på prov. Men äro vi ute på sjön, då stormen kommer, då är faran framme, då plirar döden genom de glasklara böljorna, som uppfånga det sista återskenet av solen, innan stormen breder ut sina mörka vingar över oss.

Det är i slutet av maj. Vi ha undersökt »Hövdingens sjö», en stor öppen sjö mellan åttio meter höga sanddyner vid Tarims högra strand. Dagen nalkas sitt slut. Trötta vila vi en stund vid västra sjöstranden. Från den norra, i vars närhet färjan ligger, skiljas vi av en väldig fjordmykning, ett stort öppet vatten.

»Den svarta stormen!» ropar plötsligt en av mina män från Lop. »Låt oss vänta här», svarar en annan. »Nej, vi ha ingen mat, vi kunna icke ligga här i sand och blåst över natten.» — »Finns det icke lä under dynerna någonstans?» — »Nej, stormen ligger på överallt utom vid östra stranden, och dit hinna vi ej.» — »Se, hur det mörknar över dynerna i öster, det blir en otäck storm!»

»Ut med kanoterna!» ropar jag. I en handvändning skjutas de tre farkosterna från land, lopmännen fatta sina åror, och stranden försvinner bakom oss; sjön utbreder sin stora stilla vattenyta föröver. De ro som galärslavar, årororna stå böjda som pilbågar, vattnet fräser framför bogen. Luften är stilla, sjön spegelklar, men det mörknar otäckt i öster, det är som röken från en skogseld. »Nu är han över dynerna, nu går han ut över sjön», ropar en roddare och hugger i, allt vad han förmår. »Ro, ro!» ropar han åt de andra, och de klämma i, så att knogarna vitna.

Ett avlägset brus höres, det ökar i kraft, en vindpust förstör spegeln på sjön, den krusar sig till böljor, de resa sig till vågor, det blåser allt hårdare, och brusande skumkammar rulla mot styrbords långsida av kanoterna. I lugnt väder ligga de i vattenbrynet, men i hård sjö fyllas



de och sjunka, vattendränkta och inpyrda med sand som de äro.

»Nu är han över oss», ropa lopmännen med fasa. De resa sig på knäna och spänna sina muskler till det yttersta. Kanoterna klyva vattnet som förföljda svärdfiskar. Med häpnadsväckande våldsamhet slår den svarta stormen ned. Vi hade kantrat, om männen ej i rätta ögonblicket kastat sig över åt lovert. Allt försvinner i stofttöcknet, allt är grått, vi se blott de gröna dånande vågorna. De bryta in över relingen. Jag bräcker av dem med armen. Ett fint, stormpiskat stänk från splittrade vågkammar yr över sjön. Vi äro genomvåta. Jag börjar kläda av mig för att kunna simma lättare. Svetten lackar på männens pannor. »O Allah!» ropa de gång på gång.

Den ena vågtoppen efter den andra sköljer in i kanoterna, de fyllas småningom och bli allt tyngre att ro. Med en träskål öser jag allt vad jag orkar, men det hjälper icke mycket, allt högre bli vågorna. Det brusar och dånar omkring oss, och mörkret ökas med varje minut som går.

Då nöden är som störst, är hjälpen nära! I ett tag sjönko vågorna till obetydligheter, och vi gled in över ganska lugnt vatten. Vi sågo ingenting och kunde icke förstå, vad som hänt. Men så framskymtade genom töcknet en strand. Helt oförmodat hade vi fått lä under en liten ö.



## I DALAI LAMAS OCH TASCHI LAMAS LAND 1901—1902, 1906—1908.

### FÄRDEN GENOM TIBET.

Det var från Lop-nor, som jag år 1901 för tredje gången trängde in i de höga bergens land. Sommaren hade just börjat med sina kvävande stoftstormar, och man riktigt längtade upp i den friska, rena luften. Karavanen var stor och präktig och liknade en hel stam på vandring. Jag hade sexton mohammedanska tjänare från Öst-Turkestan, två ryska och två burjatiska kosacker och en mongolisk lama eller präst från Urga. Proviant för sju månader, tält, pälsar, bäddar, vapen och kistor, allt bars av 39 kameler, 45 hästar och mulor och 60 åsnor. Och dessutom hade vi 50 får till föda, flera hundar och en tam hjort.

Då allt var klart, bröto vi upp mot fjällen och korsade den ena bergskedjan efter den andra. Där uppe på de stora höjderna avmattas karavanen dag för dag. Luften är så tunn, att man icke kan andas utan ansträngning, och minsta rörelse förorsakar hjärtklappning. Betet glesnar ju högre man kommer, och många av våra djur duka under. Endast sällan orka vi gå mer än två mil på en dag.

Sakta och tungt skrider det långa tåget framåt genom dalarna och över bergen. Kamelerna ha sina särskilda ledare, lasthästarna sina och åsnorna komma sist. Då vi nått en plats, där det sparsamma gräset växer något ymnigare än eljes och där vatten finnes, göra vi halt. Alla bördor lossas, djuren släppas i bet, tälten resas, och lägereldarna tändas. En av kosackerna är min kock, och då



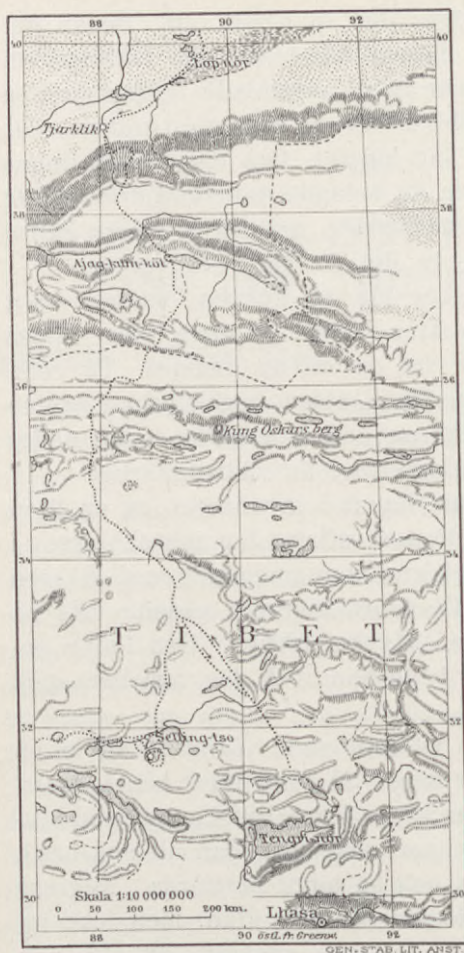
middagen är färdig, bäres den in i mitt tält. Sedan gör jag anteckningar över dagens händelser och iakttagelser, sätter små nummerlappar på de insamlade bergartsproven och utför dagens kartblad. Ty vi resa ju i trakter, där aldrig förut en europé satt sin fot. Och icke heller finnas spår av människor. Men de betande karavandjuren måste ändå bevakas av fyra nattvakter, och fåren måste hållas bundna mellan tälten, ty det är gott om vargar.

På morgonen väckes jag av kocken, badar i mitt handfat, klär mig och äter frukost. Under tiden lastas karavanen, och så bär det av en ny dagsled. På sommaren behöver man icke frysa, ehuru hagelstormar nästan dagligen smattra i backarna och frost ofta råder under natten. Om himlen förblir klar, är vädret härligt.

En gång hade vi just lägrat i mynningen av en liten dal, vars bäck bildade ett stort isflak. Jag satt och skrev i mitt tält, då en av kosackerna kom smygande med kikaren i hand och viskade: »En björn kommer gående rakt på lägret.» Jag tog kikaren. Mycket riktigt! Den ludne störingen måste ha varit både blind och döv, han bara gick och gick rakt mot tälten.

Nu är han framme vid isskivan. Nu går han ut på isen och nalkas steg för steg. Så försvinner han i en is-sänka. Tre av kosackerna krypa fram till iskanten med bössorna färdiga. Nalle kommer upp igen utan att ana oråd. Våra hundar äro bundna och ha blivit bortförda. Nog var det grymt att lura på honom så där. Han, men icke vi, hade hemortsrätt i dalen. Det var en tröst, att allt gick fort. De tre skotten smällde, som om de varit ett. Nalle tog sats och galopperade upp på strandsluttningen men kom snart rullande tillbaka, genomborrade av kulorna. Den stackaren, hans ensamma vandring fick ett olyckligt slut! Men varför skulle han också gå rakt på den enda lilla fläck inom hundratals mils omkrets, där människor lågo och lurade på honom med bössor. Skelettet rengjordes och finnes uppställt i Stockholm. I björnens mage höll ett





Färden mot Lhasa.

då vi äro dem tämligen nära, försvinna de i ett ögonblick i hålornas djup.

Björnarna äro deras farligaste fiender och hålla gärna till just i trakter, där det är gott om murmeldjur. Då björnen känner sig hungrig, lommar han av på fångst. Han stannar vid en lämplig håla, vars ingång kan mäta en knapp fot i genomskärning. Den sluttar brant ned i jorden. Björnen

murmeldjur som bäst på att smältas. Han hade ätit det med hull och hår, men rullat ihop skinnet till en boll med håren inåt och svalt bollen hel och hållen.

Murmeldjuret är en gnagare med härlig rödbrun päls och lever i hålor med underjordiska gångar, som det själv krafsar ut åt sig. Om dagen kilar det omkring för att äta rötter, men vågar aldrig avlägsna sig mer än ett femtiotal meter från hålans mynning. Då vi komma ridande, kunna vi se fem eller sex murmeldjur på olika håll, vart och ett sittande på bakbenen vid sin hålas ingång. De se komiska ut och vissla gällt för att varna varandra. Först



vädrar och gör sig övertygad om, att herrskapet är hemma. Så börjar han att med sina starka ramar gräva och krafsa av alla krafter. En gång överraskade jag och två av mina tjänare en björn, som var så upplagen med att gräva upp en murmeldjurshåla, att han icke märkte, hur vi iakttago honom. Jag vet därför precis, hur han bär sig åt. Han vilar på bakramarna och står kutryggig, under det att de starka framramarna gå som ett skovelverk. Jorden yr om honom, och snart är han omgiven av uppkastade jordvallar. Så utvidgas hålan, och björnen nalkas sitt byte. Han längtar därefter, det vattnas honom i munnen, bara han tänker därpå.

Längst in i gången sitter murmeldjuret med sin familj, rov för en dödlig ångest. Det fridfulla och säkra hem de grävt åt sig, har blivit deras egen fälla. Deras instinkt säger dem, att det är deras värsta fiende, som krafisar däruppe och gör det mörkt i hålans mynning. De springa upp och titta. Omöjligt att komma förbi björnen. De förlänga hålans gång nedåt, men deras arbete går långsamt i jämförelse med den stora, starka björnens. Vad hjälper det dem, att de ställa sig på bakbenen och söka försvara sig med sina knivskarpa, böjda framtänder! Björnen tar dem i alla fall.

#### UPPBROTTET MOT LHASA.

Vi hade tillryggalagt 44 dagsmarscher rakt åt söder och nått en trakt, där spår av människor syntes på flera ställen. Till Lhasa hade vi ännu 48 mils väg, och jag visste, att alla de européer, som försökt att framkomma till den heliga staden, av tibetanska ryttare blivit tvingade att vända om. Tibetanerna äro i grund och botten ett godmodigt och beskedligt folk, men de tåla inga européer i sitt land. De ha ju hört, att Indien och Centralasien blivit erövrade av de vita, och frukta, att samma öde kan drabba Tibet, om européerna släppas dit. För tvåhundra år sedan bodde dock



katolska missionärer i Lhasa, och staden besöktes år 1845 av de berömda prästerna Huc och Gabet från Frankrike. Sedan dess hade ett par européer, som gjort försöket, blivit mördade, och de övriga vände om med oförrättat ärende.

Nu var det min tur att pröva min lycka. För att undgå uppmärksamheten skulle jag resa i förklädnad och medtaga blott två följeslagare. Den ena var den mongoliska laman, som vi helt enkelt kallade Lama, den andra var en burjatisk kosack vid namn Schagdur. Burjaterna äro av mongolisk stam, tala mongoliska och äro lamaister. De ha smala, något sneda ögon, utstående kindben och köttiga läppar. Dräkten är nästan densamma hos båda folken: en päls med långa ärmar och livgördel, en kalott och ett par uppnosiga stövlar. Min dräkt var av alldeles samma sort. Allt vi medförde, tält, kistor, kökskärl och proviant, var av mongolisk tillverkning. De europeiska saker jag behövde, instrumenter, skrivdon och en kikare, förvarades i en kista. Till försvar hade vi två ryska gevär och en svensk revolver. Fem mulåsnor och fyra hästar, samt våra två argaste hundar, »Tigern» och »Lilleput», skulle följa med. Jag red en präktig vit häst, Schagdur en stor gul och Lama en liten grågul mula. Lastdjuren leddes av mina män, och jag red sist. De två första dagarna hade vi en mohammedan, Ördek, med oss, men ifrån andra lägret skulle han vända om till huvudkvarteret, där hela den övriga karavanen hade order att invänta vår återkomst.

Vi skulle rida mot sydöst och söka uppnå de mongoliska pilgrimernas stora vallfartsväg till Lhasa. Många mongoler begiva sig årligen i stora, beväpnade karavaner till den heliga staden för att ägna storpåven, Dalai Lama, sin hyllning och få hans och Taschi Lamas välsignelse.

Den 27 juli lämnade vi huvudlägret. De kvarvarande voro nedslagna; de trodde, att de aldrig skulle få se oss mer. Vi redo en dag utan att möta ett liv. Vi redo den nästa fyra mil, och alltjämt lika tyst och fridfullt.



Det andra lägret låg i öppen terräng vid två sjöar, och i sydväst reste sig några små kullar, i vilkas närhet djuren betade. Det lät så trevligt, när hästarna frustade i gräset. Ördek skulle vakta dem under natten, så att vi finge sova ut. Sedan han återvänt, skulle vi själva få vakta.

Här förbättrades min förklädnad. Mitt huvud rakades, tills det sken som en biljardkula. Bara ögonbrynen fingo sitta kvar. Sedan smorde Lama in mitt huvud i fett, sot och brun färg, och då jag tittade i en liten handspegel, kunde jag icke känna igen mig, men tyckte, att jag hade en viss likhet med mina båda lamaistiska tjänare.

På eftermiddagen utbröt nordanstorm, och vi kröpo tidigt in i vårt lilla tunna tält och somnade lugnt. Vid midnatt smyger Ördek in i tältet och väser med darrande stämma, att rövare dykt upp i natten. »Jag såg en vålnad röra sig bland de bortersta hästarna.» Vi ta våra vapen och rusa ut. Stormen rasar alltjämt, och månen skiner blek mellan sönderrivna moln. Det tjuter och klagar som vanligt i Tibet. Men vi kommo för sent. På kullarnas krön syntes med möda tre ryttare, som jagade ett par löshästar framför sig. Den ena var min kära vita häst, den andra Schagdurs gula. Schagdur skickade en kula efter tjuvarna. Den hade ingen annan verkan än att öka deras fart.

»Herre, låt oss förfölja de skurkarna!» utropade Schagdur. Jag var lika ursinnig som han, men svarade med låtsat lugn: »Nej, det tjänar till intet, på våra trötta hästar hinna vi dem ej.» — »Ack, låt mig och Ördek förfölja dem!» — »Betänk», svarade jag, »att de känna landet bättre än vi. De rida hela natten och hela dagen och följa dalfårornas bäckar för att dölja sina spår. Det skulle i bästa fall ta ett par dagar att nå dem, och kanske lägret är omgivet av flera hästtjuvar. Vi ha ingen utsikt att få tillbaka de stulna hästarna, men väl att förlora de sju övriga djuren.»

Natten var mörk, någon sömn blev det icke mer. Vi undersökte spåren och funno, att tjuvarna smugit sig över



oss mot blåsten och sålunda undgått hundarnas vaksamhet. En av männen hade krupit i en regnfåra alldeles in på våra betande hästar, rusat upp och skrämt de två bästa mot lä. Där hade en beriden tibetan tagit hand om dem och jagat dem vidare framför sig. Den tredje hade väntat med sin egen och kamratens hästar, och så hade även dessa jagat bort. Säkert hade de hela dagen bespejat oss. De visste, att vi kommo från huvudkvarteret, och de kunde ge varning åt Lhasa till.



Tibetanska ryttare i vapen.

Vi slogo oss ned kring en liten glöddeld, kokade ris och te och tände våra pipor. Då solen gick upp, voro vi färdiga att fortsätta. Ördek var förbi av skrämnel, då han nu alldeles ensam måste återvända till fots de två dagsresorna. Vi sågo honom springa bort. Han vågade icke, såsom vi senare fingo höra, följa vårt spår, utan smög som en vildkatt i alla fåror och längtade efter mörkret. Men då mörkret kom, blev han ändå mera uppskrämd och trodde, att varenda sten var en lurande bov. Ett par vildåsnor hade nästan skrämt honom från vettet och kommit honom att krypa ihop som ett nystan i en sänka. Så fortsatte han springande, med andan i halsen. Det hållregnade, och han



tyckte sig höra tassande steg bakom sig. Då han i mörka natten kom fram till huvudkvarteret, trodde nattvakten, att han var någon obehörig och höjde sitt gevär. Men han ropade och viftade med händerna och låg, sedan han kommit in i sitt tält, och sov som en död i ett par dygn.

Vi tre pilgrimer redo mot sydöst och tillryggalade fyra mil. Ett kullrigt pass var alldeles svartprickigt av tvåhundra vilda jakar. Tältet uppslogs i öppen terräng vid en bäck. Nu gällde det för framtiden att hålla god min i elakt spel. Mina män skulle aldrig få visa mig ett spår av vördnad eller hänsyn. Schagdur var den förnämsta, jag var en simpel mulåsnedräng. Med kosackerna brukade jag alltid tala ryska, men nu fick intet annat språk än mongoliska användas. Lama hade redan länge varit min läromästare i detta språk. Efter middagen sov jag till klockan åtta. Mina båda kamrater voro modstulna. De hade sett tre tibetanska ryttare, som från långt håll bespejat oss. Vi kunde vänta ett nytt överfall när som helst.

Natten indelades i tre väkter, 9—12, 12—3, 3—6, och vanligen tog jag den första och Lama den sista. Djuren bundos vid ett i marken fastgjort rep i lä framför tältet. Bortom dem hölls »Tigern» bunden och bakom tältet »Lilleputt».

Klockan halv nio somnade Schagdur och Lama i tältet, och min första nattvakt började. Jag vankade av och an mellan Tigern och Lilleputt, som tjöto av glädje, då jag smekte dem. Dessa dystra nätter i Tibet, dessa ändlöst långa timmar! Himlen överdrogs av ramsvarta moln, som upplystes inifrån av ljungande blixtrar, åskan dånade omkring oss, och regnet strömmade ned i verkliga störtfloder. Det klingade och trummade mot den mongoliska kastrullen, som stod kvar ute vid eldstaden. Än sitter jag i tältöppningen, än slår jag mina lovar kring lägret, och regnvattnet droppar från ärmarna i min päls.

Djuren klatscha med sina genomblöta svansar, då regnet kittlar dem i sidorna. De skaka på sig, och det står



som en sky av vatten omkring dem. Hundarna morra ibland, och jag skyndar ut och går åter ett par varv. Nu rinner det om min päls. I skydd av en liten tom trälåda har jag en ljusstump brinnande. Så gör jag en sista rond, fast besluten att icke gå in, förrän midnattstimmen slagit. Min väkt är slut. Schagdur sover så hårt, att jag icke nämns att väcka honom. Jag hade just tänkt förkorta hans vaka med en halvtimme, då båda hundarna börja skälla ursinnigt.

Lama vaknar och rusar ut, och vi smyga oss åt det misstänkta hållet med våra vapen. Då höra vi hästtramp, som avlägsna sig i gyttnan. Efter en stund är det åter tyst, och hundarna skälla icke mer. Jag väcker Schagdur och kryper själv till kojs i min våta päls.

Under en blytung himmel fortsatte vi följande dag. Några människor eller nomadtält syntes ej till, men väl talrika spår efter fårhjordar och jakar och gamla läger. Det hällregnade, då vi tältade på näset mellan ett par små sjöar. Jag vakade i fyra timmar och blev genomblöt inpå bara kroppen. Det blåste ej, och landet var därför lika osäkert på alla håll, men tack vare näset kunde vi vänta anfall blott på två sidor, och just där höllos hundarna bundna. Jag sitter och funderar över vår belägenhet. Vi vandra dag för dag allt närmare en stor fara, och dagligen ökas utsikterna till möte med människor. Och då befolkningen tättnar, hur skall den ta emot oss, som blott äro tre? Vår spänning är i stigande, men för min del finner jag det lustigt att vara ute på riktiga äventyr.

Den 31 juli redo vi i hällande regn över fem pass. Så vidare trevligt är det icke att sitta i en stoppad tygsadel, som är plaskvåt. Bara man rör sig, så säger det kipp, kipp. Men vi hade intet annat val.

Vi följde en tydlig, upptrampad väg. Där hade en jakdrift nyligen gått fram. Efter en stund redo vi också förbi en skara tangutiska pilgrimer, som hade femtio jakar, ett par hästar och tre hundar, vilka fingo mycket stryk av



Tigern och Lilleputt. Tanguterna äro ett nomadfolk i nordöstra Tibet, men ungefär varannan tangut är också rövare. Vi kommo lyckligt förbi dem och lägrade nära ett tibetanskt nomadtält, bebott av en ung man och två kvinnor.

Medan Lama samtalande med dem, kom tältets ägare och blev mycket förvånad över att se gäster helt oväntat. Men han följde Lama till vårt tält och slog sig ned på våta marken utanför ingången. Han hette Sampo Singi och var den smutsigaste karl, jag sett i mitt liv. Ur hårets tovigga testar droppade regnvattnet ned på den trasiga kappan, han bar. Hans stövlar voro av filt, men några byxor hade han icke. Det är ett plagg, som nästan alla tibetanska nomader anse fullständigt överflödigt. Jag undrade ofta, om de funno det uppfriskande att utan byxor sätta sig i en genomvåt sadel.

Sampo Singi snöt sig i fingrarna, så att det dånade om honom, och han gjorde det så många gånger, att jag började tro, att det hörde till hövligheten. För säkerhets skull följde jag hans exempel. Han visade sig icke det minsta misstänksam, tittade blott på våra saker och gav oss de upplysningar, vi begärde. Till Lhasa hade vi åtta dagsresor kvar, försäkrade han. Sedan bjöd Schagdur honom en pris snus, som kom honom att nysa väl femtio gånger. Vi skrattade åt honom, då han frågade, om vi brukade slå peppar i vårt snus. För att taga sin värdighet i akt röt Schagdur åt mig: »Sitt inte här och gapa, gå och driv in hästarna, pojke!» Jag skyndade genast upp till djuren och hade ett förfärligt göra, innan jag lyckats att få ned dem till lägret.

På natten hade vi det lugnt, tack vare nomadernas grannskap, ty även de hade arga hundar och vapen. Tidigt på morgonen kom Sampo Singi med en annan man och en kvinna på besök. Vi hade bett att få köpa något ätbart av dem, och de medförde flera rara saker: ett får, ett stort stycke fett, en bunke sur mjölk, en träskål med ostpulver, en kanna mjölk och en klump gul grädde. Vi skulle må



som prinsar under de följande dagarna. Och så skulle vi betala. Vår kassa utgjordes av kinesiska silverklumpar; dessa värderas efter sin vikt, och därför måste man alltid ha en liten våg till hands. Men Sampo Singi ville icke ta emot annat än silvermynt från Lhasa, och sådant hade vi icke. Lyckligtvis hade vi försett oss med ett par packor blått kinesiskt sidentyg i Turkestan, och en våd därav ersatte allt vad silver hette. Tibetanerna blevo som tokiga, då de hörde sidenet frasa, och efter det vanliga prutandet och köpsläendet kommo vi överens.

Fåret slaktades, några feta stycken rostades över elden, och efter en grundlig frukost, där också hundarna fingo sin beskärda del, togo vi farväl av tibetanerna och redo vidare ned genom dalen, alltjämt i hållande regn. Så nådde vi högra stranden av en flod, som var så mäktig, att dess andra strand försvann bortom regndiset. Fyra av dess tjugu armar voro var för sig stora som ordentliga älvar. Vår lilla Lama var en modig karl. Utan betänkande red han rakt ut i den strida, grumliga strömmen, och Schagdur och jag följde med. Det är farligt att rida genom en flod, vars vatten är så bemängt med lera och slamm, att botten icke synes, och då inga människor finnas, som man kan fråga, var vadstället går fram. För mig var det icke direkt farligt, ty jag kan simma, men det kunde icke mina båda tjänare. Floden hade efter de senaste dagarnas ständiga och häftiga regn svällt till oerhört omfång.

Vi hade halva floden bakom oss och rastade en stund på en liten slambank i dess mitt. Varken högra eller vänstra stranden syntes för regnets skull. Men på alla håll voro vi omgivna av hastigt strömmande vatten. Man blir förvillad därav, tycker att vattnet står stilla och att det är den lilla sandbanken som med hisklig fart rusar uppåt floden.

Nu sätter Lama klackarna i sidorna på sin mula och ger sig åter ut på djupt vatten. Han har inte kommit tio steg, förrän vattnet räcker mulan till svansroten. Lama



leder bakom sig den lastmula, som bär våra båda skinnkistor. Innan vattnet trängt in i dem, verka de som korkdynor, lastmulan förlorar därför föttestet i flodbotten, svänger om ett varv och bortföres i svindlande fart av strömmen. Vi sågo henne försvinna nedåt floden och trodde, att det var hennes sista färd. Men hon klarade sig på ett förunderligt sätt. I närheten av vänstra flodstranden fick hon hovarna i botten igen och kravlade sig upp. Och det märkvärdigaste var, att de båda kistorna lågo kvar på hennes rygg — nu fulla av vatten.

Lama fortsätter. Floden blir allt djupare, vattnet forsar kring hans sadel som kring fören på en liten ångbåt. Han är storartad, han klafsar bara på, och jag väntar att få se honom taga lastmulans kurs. Men lyckan står dem djärvom bi. Vi ha blott den sista flodarmen kvar. Den är trettio meter bred, men ordentligt djup. Jag har tagit saken lugnt och är ännu ute i floden, då de båda andra rida upp på stranden. Jag har därför icke lagt märke till deras kosa och går för långt åt höger. Hästen sjunker allt djupare för varje steg. Hu, jag hissnar, då vattnet sköljer över stövelskäften! Nu går det över knäna och över sadeln. Endast hästens huvud och hals äro över böljorna, som skumma omkring mig. Hästen frustar, hostar och anstränger sig för att hålla stånd mot de påträngande vattenmassorna. Lama och Schagdur gallskrika och visa, var vadstället är, men jag hör ingenting i detta bedövande brus. Nu har jag vattnet upp till veka livet. På mindre än en sekund öppnar jag pälsen för att kunna simma lättare. I samma ögonblick förlorar hästen föttestet och tages av strömmen. Då hugger jag ofrivilligt fast i hans man, och det var det bästa jag kunde göra, ty i samma stund bottnar han åter och kränger sig i våldsamma knyckar upp på strandbanken. Att jag fick mig ett bad gjorde ingenting, ty jag var redan förut plaskvåt, men i allmänhet är det trevligare att blötas i hållregn än att mot sin vilja doppas i en flod.



Så fortsatte vi. Det kippade i mina stövlar och dropade ur kistornas hörn. Aftonens läger var bedrövligt. Icke en torr tråd, alltjämt regn, knappt tänkbart att göra upp en eid. Slutligen lyckades vi dock att få en liten rökig gödselglöd i gång. Den natten vakade jag inte en minut över midnatt, purrade obarmhärtigt Schagdur och kröp själv till kojs. Han var för yrvaken, jag för sömnig för att tala. Vi bytte blott plats.

Den 2 augusti orkade vi ej mer än 2 1/2 mil. Vägen var nu tydlig och bred. I en backsluttning vid dess sida lägrade en stor tekaravan. Medan dess trehundra jakar betade, sutto de 25 männen vid sina eldar, och tebalarna voro uppstaplade i väldiga travar. Det var kinesiskt te av en sämre sort, hoppresat i kakor, som likna tegelstenar och därför kallas tegelte. Varje kaka är inlindad i rött papper, och ett tjugutal kakor insys tillsammans i skinn, som hårt kringsurras med rep.

Karavanen skulle till Schigatse. Då vi redo förbi, kommo flera av männen fram till oss och gjorde några närgångna och obehagliga frågor. De voro väl beväpnade och sågo ut som sannskyldiga rövare. Vi betackade oss vackert för deras förslag att göra resällskap söderut. Tigern och Lilleputt ställde till ett fasligt väsen bland karavanens hundar. Men Tigern var samma hund, som en gång blivit uppriven av en vildsvinsgalt, och för honom voro hans tibetanska släktingar rena leksaker. Han riktigt njöt av att få ge dem så mycket på pälsen de fälde. Tibetanerna själva blevo ängsliga och tyckte nog, att det var lugnast, att vi gingo var för sig.

Ett stycke längre bort lägrade vi. Följande morgon sågo vi denna lustiga och besynnerliga karavan komma trippande förbi. Det var ett helt annat slags sällskap än de präktiga kamelkaravanerna i Persien och Turkestan. Men en militärisk ordning upprätthöllo de och gingo i olika avdelningar, 30 eller 40 jakar i varje, och männen gingo till fots, visslande och uppgivande korta, gälla rop. Tio



av dem buro sina bössor på ryggen, och brunstekta, smutsiga och barhuvade voro gubbarna.

Hela följande dag lågo vi stilla för att torka våra saker. Jag tjänstgjorde som kock och stekte skivor av fårkött i fett. Lama målade om mitt huvud ända ned på halsen och in i öronen. Vi visste, att vi nalkades ett avgörande. Det är lättare att vara mitt uppe i en farlig belägenhet än att avvakta dess ankomst.

Den 4 augusti mötte vi en karavan om ett hundratal jakar, åtföljd av beväpnade män med höga gula hattar. De togo oss för vanliga pilgrimer och brydde sig icke om oss. Sedan redo vi förbi flera tält, och bortom ett nytt pass lågo tälten kringspridda som svarta prickar, på ett ställe fjorton tillsammans. Vi voro nu inne på stora vägen till Lhasa.

### FÖRBJUDNA VÄGAR.

Dagen därpå gjorde vi en lång ritt till en öppen dalslätt, där tolv tält kunde räknas. Här voro vi på 27 mils avstånd från huvudkvarteret. I skumrasket kommo tre tibetaner fram till vårt tält. Lama, som studerat vid ett stort kloster i Lhasa, var den enda av oss, som förstod tibetanska. Han talade med dem. Och då han kom tillbaka till oss, var han alldeles tillintetgjord av förskräckelse. En av de tre männen, som var en hövding, hade sagt, att man av jakjägare i norr fått höra, att en stor europeisk karavan var i antågande. Nu misstänkte hövdingen, att en av oss tre kunde vara en vit man. Han befallde oss i myndig ton att stanna, där vi voro.

Nu såg det mörkt ut för oss! Vi voro tibetanernas fångar och inväntade med oro morgondagen, då vårt öde skulle avgöras. På natten höllo de vakt runt omkring tältet, det syntes på deras eldar. De voro rädda, att vi skulle rymma. Och dagen därpå kommo de till oss i flera olika grupper, både förnäma hövdingar och vanliga nomader. De sade, att vi, om livet vore oss kärt, skulle stanna, tills



provinsens guvernör hunne att anlända. Och de gjorde, vad de kunde för att skrämma oss. Från flera håll kommo små ryttarskaror, och slutligen räknade vi 53 man till häst. I en tät klunga sprängde de rakt mot vårt tält. Vi kunde knappt tro annat, än att meningen var att krossa oss i ett enda slag, och därför höllo vi våra vapen laddade och färdiga. Vi skulle inte låta skjuta oss som hundar, vi skulle försvara oss tappert.

Tibetanerna stormade an. Hästhovar smällde mot den blöta marken. Ryttarna svängde sina svärd och lansar över huvudet och uppgåvo de vildaste tjut. Då de voro så nära, att gyttjan stänkte fram till tältet, kastade de sina hästar åt höger och vänster och återvände i samma vilda karriär till utgångspunkten. Och denna krigiska manöver upprepades sedan ett par gånger.

Under de följande dagarna uppträdde de på ett mera fredligt sätt. Ja, vi kommo på ganska förtrolig fot med de flesta av våra grannar. De besökte oss oupphörligt, skänkte oss smör och mjölk och fett, och då det regnade, kröpo de helt lugnt in i vårt tält, som var så trångt, att vi själva knappt fingo rum. Dalai Lama hade givit befallning, att intet ont fick vederfaras oss, berättade de. Vi sågo också, att ryttare och bud dagligen redo på de vägar, som leda till Lhasa och till guvernörens by.

Den 9 augusti blev det äntligen liv i spelet. En hel tältby växte upp på något avstånd från oss, och kring de nya tälten svärmade tibetanerna till fots och till häst. Åtföljd av några ryttare infann sig en mongolisk tolk i vårt tält, och han sade: »Guvernören, Kamba Bombo, är här, och han bjuder er att i dag komma på gästabud i hans tält.» Jag svarade: »Hälsa Kamba Bombo och säg, att man först avlägger ett besök hos den, man bjuder på gästabud.» — »Ni måste komma», fortsatte tolken, »ett helstekt får står i tältets mitt, och det är omgivet av skålar med rostet mjöl och te. Han väntar er.» — »Vi lämna icke vårt läger. Vill Kamba Bombo se oss, så får han komma hit.»

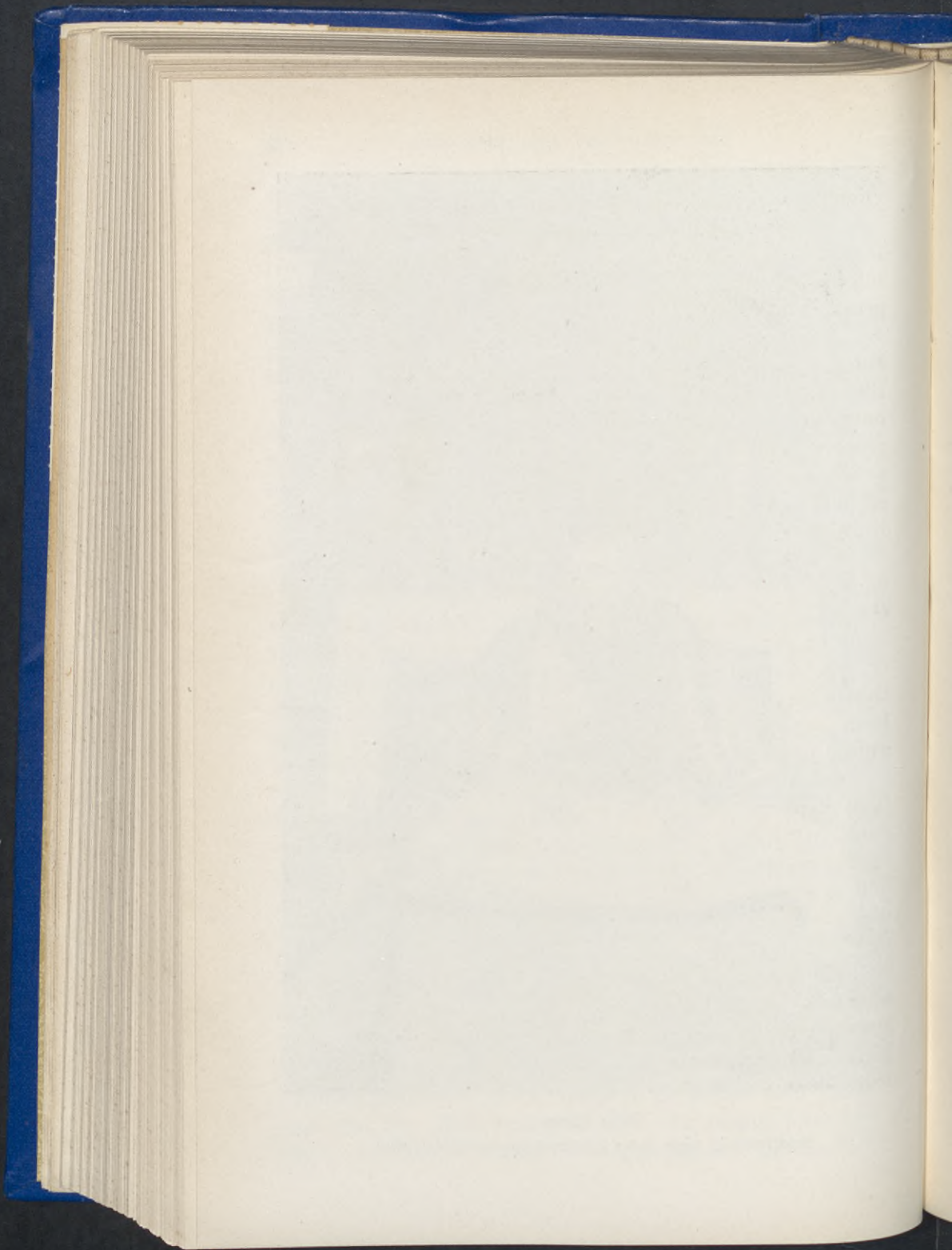




Dalai Lama.

Fotografien är tagen under översteprästens vistelse i Indien.







— »Om ni icke följer mig, så kan jag icke stå till svars inför guvernören. Han har ridit genom nätter och dar för att tala med er. Jag ber er att komma med!» — »Har Kamba Bombo något att säga oss, så är han välkommen. Vi ha intet otalt med honom. Vi vilja endast som fredliga pilgrimer resa till Lhasa.»

Två timmar senare sågo vi, hur det tätnade igen i lederna utanför tälten, och i en lång svart linje kommo tibetanerna ridande. I mitten red guvernören på en stor vit mulåsna. Hans följe bestod av ämbetsmän, officerare och präster, iklädda röda och blåa kappor, med bössor, svärd och lansar, på huvudet röda bindlar eller ljusa hattar, och sittande i silverbeslagna sadlar — det var verkligen ett uppååd, som om det hade gällt ett fälttåg mot en fientlig stam.

Då de voro framme, breddes mattor och dynor på marken, där Kamba Bombo tog plats. Jag gick fram till honom och bjöd honom stiga in i vårt usla tält, där han intog hedersplatsen — en majssäck. Han kunde vara 40 år, såg skälmaktig och skämtsam ut, men också blek och trött. Då han tagit av sig sin röda slängkappa och sin baschlik, uppenbarade han sig i en finfin dräkt av gult kinesiskt siden, och stövlarna hans voro av grön sammet.

Om vi pratade! Ja, vi gjorde vårt bästa att prata ikull varandra. Slutet på visan var, att om vi försökte taga ett steg till i riktning mot Lhasa, så skulle halsen skäras av oss. Det gjorde aldeles detsamma, vilka vi voro; helt om marsch bara! Nog stretade vi emot både denna dag och nästa, men det half icke, vi måste vika för övermakten.

Jag frågade: »Säg, Kamba Bombo, är ni rädd för mig, efter ni kommer till mitt tält med en sådan skara?» — »Nej», svarade han, »men jag vet, att ni är en förnäm herre, och jag har fått befallning från Lhasa att visa er samma vördnad som de högsta ämbetsmän i vårt eget land.»

Då engelsmännen tre år senare med indiska trupper och kulsprutor bröto sig en våldsamt väg till Lhasa och



nedsköto tusentals oskyldiga tibetaner, så säges det att Kamba Bombo var en av dem, som föllo. Det gjorde mig oändligt ont om honom. Vål hade han korsat mina planer, men han hade gjort det på ett höviskt och älskvärt sätt. Och det var icke för sitt nöjes skull, han hindrade mig att resa till Lhasa. Han mottog sina befallningar direkt från Dalai Lama, och han gjorde sin plikt. Och vi skildes som de bästa vänner i världen. Jag gav honom kinesiska tyger, och han skänkte mig två vita hästar till ersättning för de bortrövade. Han försåg oss också med proviant för hela återfärden. Jag minns honom med värme och deltagande. Bland de tusentals asiater, jag kommit i beröring med, var han en av de bästa.

Så vände vi då om den ändlösa vägen genom det ödsliga Tibet. Sampo Singi sågo vi icke mer, men de våra återfunno vi i bästa välmåga.

#### TASCHI LAMA.

Så nådde vi åter det lilla Leh, huvudstaden i Ladak, och åter sågo vi vinterkaravanerna, som kommo från Öst-Turkestan över de höga bergen och voro på väg med sina varor till Kaschmir. Sedan gingo några år, och i augusti 1906 var jag tillbaka i Leh. Du har ju själv varit med på resan dit och vet, vilken väg vi tagit. Du minns, hur svårt det var att bryta upp från Stockholm, och hur färden sedan förde oss genom Europa, över Konstantinopel och Svarta havet, genom Persien och Belutschistan. Genom Indiens kvalmiga hetta gingo vi med järnvägen upp till Ravalpindi, sedan i svalare luft med tonga till Kaschmir och slutligen på hästrygg upp till Leh. Nu äro vi åter där, och karavanen står färdig. Den räknar nära hundra mulåsnor och hästar, och dessutom hade vi trettio hyrda hästar, som skulle få vända om, när den proviant de buro tagit slut. Manskapet utgjordes av 27 karlar, och proviant hade vi för ett halvt år.





S. Hedins resor: 1896, 1900-1902 ———, 1906-1907 - - - - - , 1907-1908 ·····

Karta över västra Tibet.

Den stora, tunga karavanen bröt upp från Leh och styrde kosan över de höga bergen i norra Tibet, där vi på 81 dagar icke sågo en människa. Men sedan vi höjt av åt höger och nalkats sydligare trakter, mötte vi tibetanska jägare och nomader, och av dem kunde vi köpa tamjakar och får, ty större delen av våra egna lastdjur hade gått förlorad. Den förtunnade luften, det glesa och dåliga betet, kölden och blåsten hade fördärvat vår karavan. Och vinterkölden gick ned till nära 40°.

Efter ett halvt års vandring nådde vi övre Bramaputra, och endast på denna flod hava tibetanerna båtar. Om du finge se en sådan, skulle du knappt tro, att det vore en båt. Över en stomme av tunna, böjliga ribbor spännas fyra hop-syddas jakhudar. Och så är hela båten färdig. Men den är bärig och flyter lätt på vattnet. Vi hade blott en dagsled kvar till Tibets andra stad, Schigatse. Karavanen



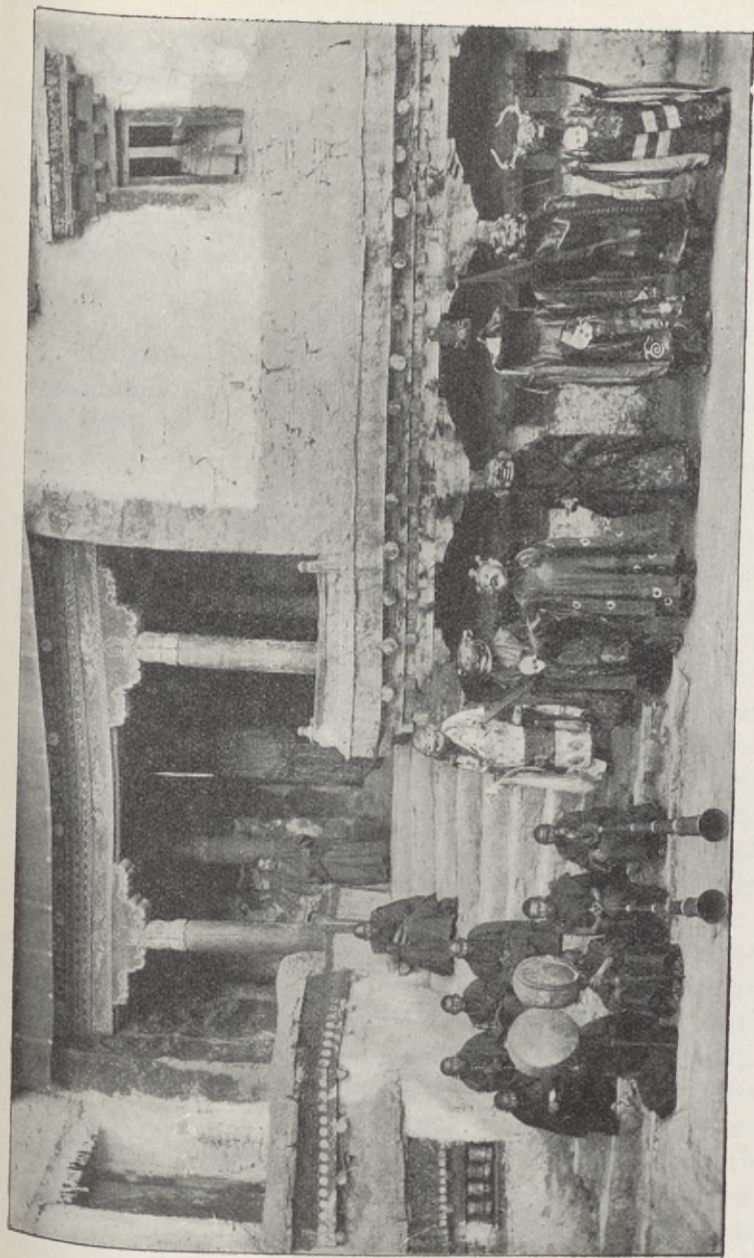
fortsatte på stranden för att nära staden forslas över floden. Själv tog jag med två av mina tjänare plats i en hudbåt, som skickligt sköttes av en tibetan. Och så drevo vi utför Bramaputra i singlande, ilande färd.

En mängd andra båtar följde samma stråt. De voro fulla av pilgrimer, som skulle till det stora lamatemplet i Schigatse. Om två dagar var det nyår i landet, och då fira lamaisterna sin största årshögtid. Då strömma pilgrimer från när och fjärran till de heliga orterna. Kring halsen bära de små gudabilder eller undergörande ordstäv, uppskrivna på papper och inlagda i små fodral. Och många av dem snurra små böneknappar, vilkas inre är fyllt av böner på långa pappersremсор. Då kvarnen snurras, gå alla dessa böner till gudarnas öron. Så bekvämt är det att bedja i Tibet! Under tiden kan man prata med sina reskamrater. Bara kvarnen är i gång, så är man säker för sitt timliga och eviga väl.

Många av pilgrimerna mumla dock, liksom alla andra tibetaner, i tid och otid de heliga stavelserna: Om mani padme hum. Dessa fyra ord innebära nyckeln till all tro och salighet. De betyda »O, juvelen är i lotusblomman, amen.» Juvelen är Buddha, och på alla bilder av honom ser man, hur han liksom växer upp mellan kronbladen i en lotusblomma. Ju oftare man upprepar de fyra orden, desto större utsikt har man att få det bra på alla sätt och vis, då man dött och själen tar plats i en ny stofthydda.

Vi äro framme i Schigatse och ha rest våra tält i en trädgård i stadens utkant. Jag kan förstå, att du tänker: »Men varför försökte han icke denna gång att komma till Lhasa, och varför hindrades han inte nu av tibetanerna, som sist mötte honom med fem hundra man?» Jo, år 1904 hade engelsmännen från Indien företagit en härfärd till Lhasa för att hos lamaisternas påve injaga fruktan. De hade beskrivit staden så noga, att jag icke hade där att göra vidare, utan i stället begav mig till Schigatse. Och

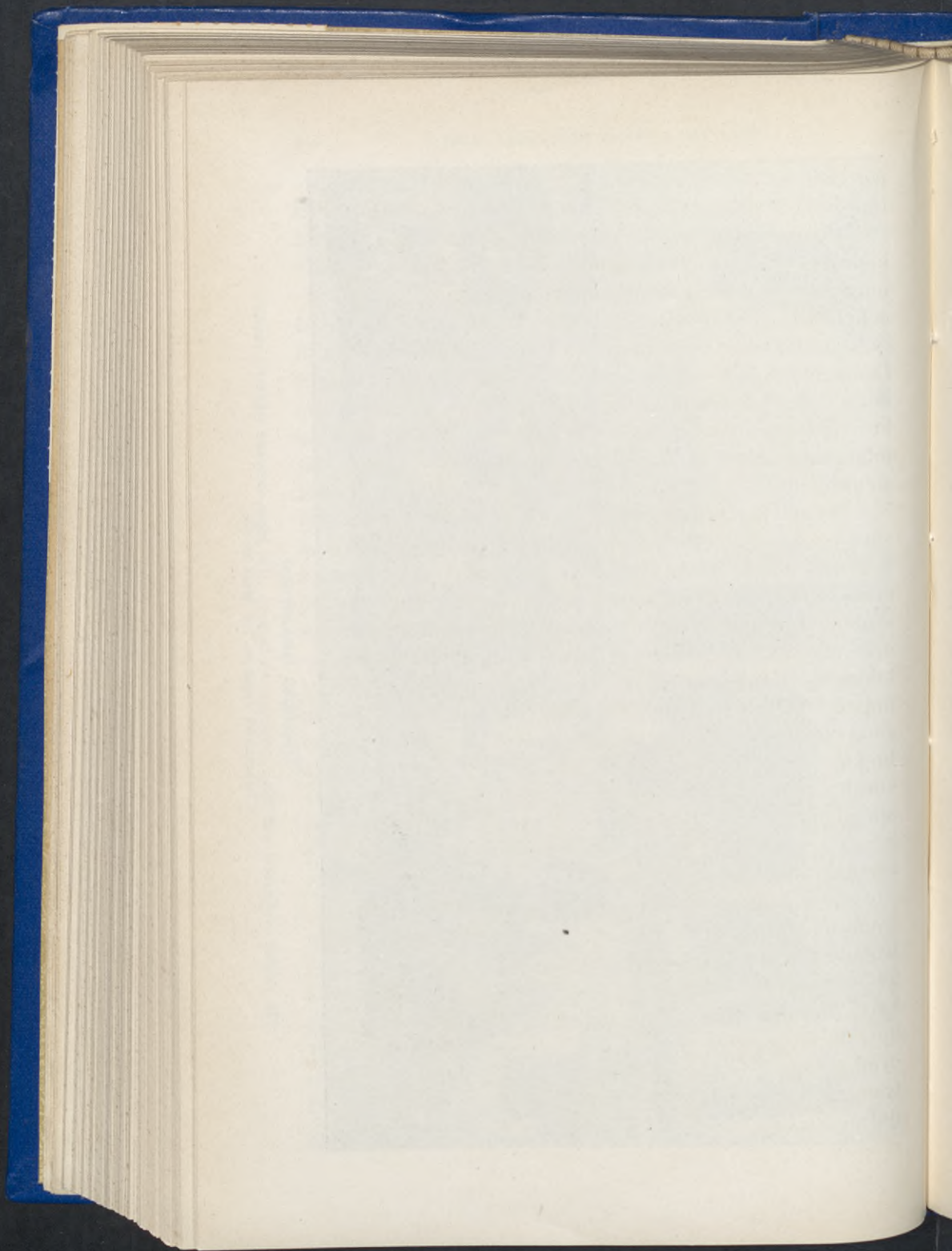




Tibetanska lama-munkar.

Till vänster musikanter med flöjter, trummor och basuner. Till höger dansande munkar i masker.  
I bakgrunden ingången till deras kloster.







jag kom så kort efter engelsmännens tåg, att tibetanerna inte vågade hindra mig.

Utanför Schigatse är det stora templet Taschi-lunpo uppbyggt. Där bo 3,800 munkar av olika grader, alltifrån unga noviser till grånade kardinaler. De gå alla barhuvade och bararmade, och deras dräkter utgöras av långa röda tygstycken, lindade kring kroppen. Storlaman heter Taschi Lama, och han är påve i denna del av Tibet och har samma höga rang och värdighet som Dalai Lama i Lhasa. Han är vida berömd för helighet och lärdom, och i timal stå pilgrimerna i kö, blott för att han med ett ord skall väl-signa dem.

Denne Taschi Lama var nu en 27 års man och hade varit påve redan som liten gosse. Han bjöd mig till den stora festen i templet på nyårsdagen. Då trängs man bland pilgrimerna för att komma fram till sin plats. Mitt i tempelstaden är en avlång gård, omgiven av verandor, balkonger och altaner. Runt omkring ser man de förgyllda koppar-taken över helgedomar och gravkor, där hänsovna överste-präster vila. Överallt är det packat med folk, och alla dessa gäster från när och fjärran äro klädda i högtidsdräkter, brokiga och granna och utstyrda med silversmycken, koraller och turkoser. Mitt på en balkong har Taschi Lama sin plats. Den är förhängd med gula sidendrapierier och tofsar av guld, men genom en liten fyrkantig lucka i sidenet ser man den heliges ansikte.

Nu spelar kyrkomusiken upp. De prästerliga musikanterna tåga in på gården. De bära tre meter långa kopparbasuner, så tunga, att mynningen måste vila mot axeln av en korgosse. Med dova, långdragna stötar blåsa munkarna in det nya året, alldeles som fordom Israels präster med basunstötar förkunnade jubelårets ingång. Följa så med basunstötar långsamt klingande och dallrande takt och cymbalerna i långsamt klingande och dallrande takt och trummorna, som eka mot tempelmurarna. Det är ett bedövande larm, men festligt och högstämt låter det ändå efter den stora stillheten i Tibets dalar.



Sedan musikkåren slagit sig ned på gården, inträda de dansande munkarna. De äro klädda i dyrbara dräkter av kinesiskt siden, och i vecken blänka broderade guld-drakar i solen. Munkarnas ansikten döljas under masker, som föreställa vilda djur med öppna gap och väldiga huggtänder. Och så dansa munkarna en långsam kretsdans.



Taschi Lama.

De tro, och allt folket tror, att de onda andarna kunna besvärjas och förjagas på detta sätt.

Dagen därpå blev jag kallad till Taschi Lama. Då stiger man uppför stenlagda gränder mellan klostermurarna, genom trånga mörka gångar, uppför stegtrappor av blankslitet trä och är slutligen uppe i tempelstadens högsta boningar, där påven har sina enskilda rum. Jag finner honom i en enkel sal, med korslagda ben

sittande i en fönstersmyg, och genom en glugg ser han ut över tempeltaken och de höga bergen och den syndiga staden i dalen. Han är skägglös och har kortklippt, brunt hår. Hans blick är underbart tjusande och mjuk, nästan blyg. Han räcker mig sina händer och ber mig taga plats vid hans sida. Och sedan tala vi i flera timmar om Tibet, om Sverige och om den stora, härliga jorden. Taschi Lama var en av de sällsynta människor, som man aldrig glömmer, och som man hoppas att få återse.

### DEN VILDA JAKEN.

Vi kunna icke fara tillbaka till Indien utan att ha stiftat en flyktig bekantskap med den väldiga oxen, som går vild bland de högsta bergen i Tibet. På tibetanska kallas han jak, och det namnet har han också fått behålla på de flesta europeiska språk. Han är en nära anförvant till



tamjaken men större, och han är alltid ramsvart till färgen. Blott då han är gammal, kan huvudet skifta i grått. Den tama jaken är däremot ofta vit, brun eller spräcklig. Gemensam för båda är den underliga formen och den ymniga ullen. Sedd från sidan ter sig jaken puckelryggig. Rakt över frambenen är ryggens högsta del; däriifrån sluttar den till svansroten, och halsen sluttar ändå brantare till nacken. Djuret är oerhört tungt, starkt och klumpigt, och de grova hornens spetsar äro ofta spruckna och nötta, vittnande om hårda strider mellan tjurarna.

Då jaken lever i en köld, som på vintern sjunker under kvicksilvrets fryspunkt ( $-40^{\circ}$ ), behöver han en tät och varm päls och ett skyddande fettlager under huden. Och i själva verket är han så väl försedd i den vägen, att ingen köld i världen biter på honom. Då hans andedräkt står som två ångmoln ur hans näsborrar, trivs han som bäst. Besynnerligast är dock den krans av fotslänga ullfransar, som omger nedre delen av hans sidor samt övre delen av frambenen. Den kan vara så rundligt tilltagen, att en och annan hårtofs berör marken, då jaken går. Då han ligger på den stenhårda, frusna och grusiga marken, tjäna dessa tjocka fransar som kuddar och dynor. Luftdraget och kölden utestängas av dem, och han ligger både mjukt och varmt.

Du kan verkligen ha skäl att fråga, vad dessa köttiga jättar leva av i ett land, där snart sagt ingenting växer, och där en karavan går under av brist på bete. Det händer ju ofta, att vi marschera i flera dagar utan att finna ett grässtrå. Så nå vi någon skyddad dal, där gräset växer glest, gult och hårt. Även om vi stanna över en dag, hinna djuren inte på långt när att äta sig mätta. De få för litet mellan tänderna i varje bett. I andra trakter växer vild rabarber och vildlök. Men först så långt ner som på 4,500 meters höjd kan du finna ett slags små ömkliga buskar. Sådana har jag dock blott ett par gånger träffat på. Och för att



finna träd, måste du gå ännu tusen meter längre ned — i Bramaputras dal.

I vildjakens hemland är marken nästan överallt naken och kal. Och ändå ströva dessa stora djur omkring och trivas förträffligt.

Saken är den, att de leva av mossor och lavar, som de slicka i sig med tungan, och denna är också likt en karda försedd med hårda och skarpa hornhullingar. På



Skjuten vildjak.

samma sätt skala de centimeterhögt, sammetsmjukt gräs, som växer vid högalpina bäckars stränder, och som är så kort, att en häst icke alls kommer åt det.

En gång gjorde jag en flera dagars utfärd från huvudkaravanen och hade blott ett par av mina män med mig. Den ena av dem var afgan och hette Aldat. Han var en väldig jakdödare och plögade sälja skinnen åt öst-turkestanska köpmän, som använde dem till sadlar och stövlar. Vi hade lägrat ett par hundra meter högre än toppen av



Mont Blanc, och blott man gick några steg, fick man andnöd och hjärtklappning.

Då lägret var färdigt, kom Aldat och bad mig titta på den stora jaktjur, som gick och betade högt uppe på en sluttning ovanför mitt tält. Jag hade sett hundratals jakar förr men gick ändå ut med kikaren, helst som Aldat fått lov att skjuta. Vi behövde kött och fett, och huden skulle jägaren få behålla. Tjuren hade icke märkt oss, han gick



En tam jakoxe.

Fotograferad på Skansen i Stockholm.

i lovart och tänkte inte på annat än den saftiga mossan. Smältvattnet från snön porlade mellan stenarna, det var kallt, blåsigt och molndigert — riktigt jakväder. Med bössan på ryggen kröp Aldat uppför branterna. Slutligen rörde han sig framåt med armbågarna och tåspetsarna, tryckt mot marken som en katt, smygande på rovt. På trettio stegs avstånd stannade han bakom en knappt märkbar stenås. Med spänning iakttog jag alla hans rörelser.



Försiktigt lade han bössan i läge, tog stöd och siktade. Jaken såg inte upp, han anade intet ont. I femton år hade han strukit omkring bland dessa fridlysta berg i snögränsens närhet och aldrig sett en människa. Men nu brann skottet av och ekade mellan bergen. Jaken spratt till, så att jord och stenar yrde kring honom. Så gick han några osäkra steg, stannade, raglade, försökte hålla jämvikten, föll, reste sig med möda och stupade slutligen tungt och hjälplöst och blev liggande orörlig. Utan att röra en fena låg Aldat kvar bakom sin bössa för att icke väcka den döende tjurens längtan efter hämnd. Men jaken var stendöd och efter en timmes tid flådd och styckad.

Fjorton dagar senare kunde jaktjurens fränder från avstånd se ett egendomligt följe. Några män buro ett avlångt föremål fram till randen av en grav, som de just grävt, sänkte det i dess sköte, lade en päls över och fyllde graven. I den enkla kullen nedtrycktes en tältribba, i vars spets vildjakens yviga svans blivit fastsurrad. Och mannen, som slumrade under kullen, var Aldat själv. Han hade dött av överansträngning i det höga landet.

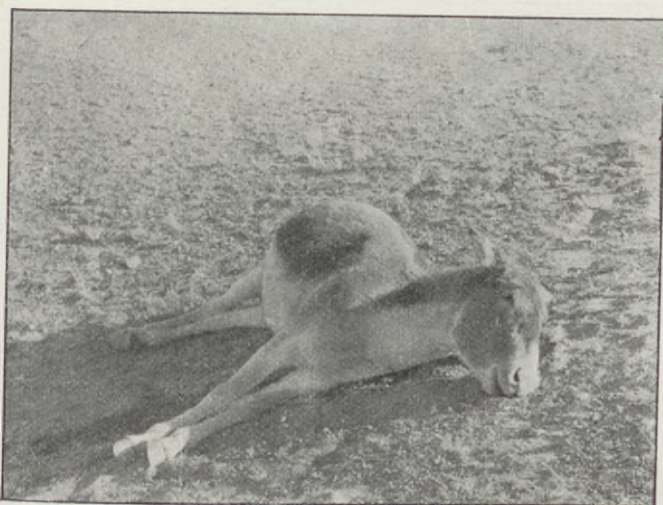
### VILDÅSNAN.

Om jag från den första dagen till den sista under mina resor i Tibet hade räknat alla de vildåsnor, jag mött, skulle deras antal ha uppgått till många, många tusen. Mellan bergen i norr, där uppe i hjärtat av höglandet, och i södra Tibets öppna trakter går knappt en dag, utan att man ser dessa härliga och stolta djur, än ensamma, än parvis, än åter i hjordar av flera hundra medlemmar.

Vildåsnans latinska namn, »*equus kiang*», förräder hennes nära släktskap med hästen, och kiang kallas hon av Tibets folk. Hon är stor som en medelstor häst, har väl utvecklade öron och fin hörsel, svans med tofs i spetsen, är rödbrun till färgen men vit på buken och benen. Då hon vädrar fara, frustar hon högt, höjer huvudet,



spetsar öronen och håller näsborrarna utspända. Hon liknar snarare en åsna än en häst, men då man ser henne vild och fri på saltslätterna i Tibet, tycker man, att skillnaden mellan henne och åsnan är ändå större än mellan åsnan och hästen. Och mina egna hästar och mulor i karavanen förefalla som idel trashankar vid sidan av bergöknens kianger, då de i lätta och smidiga språng snabbt jaga bort över ödemarken.

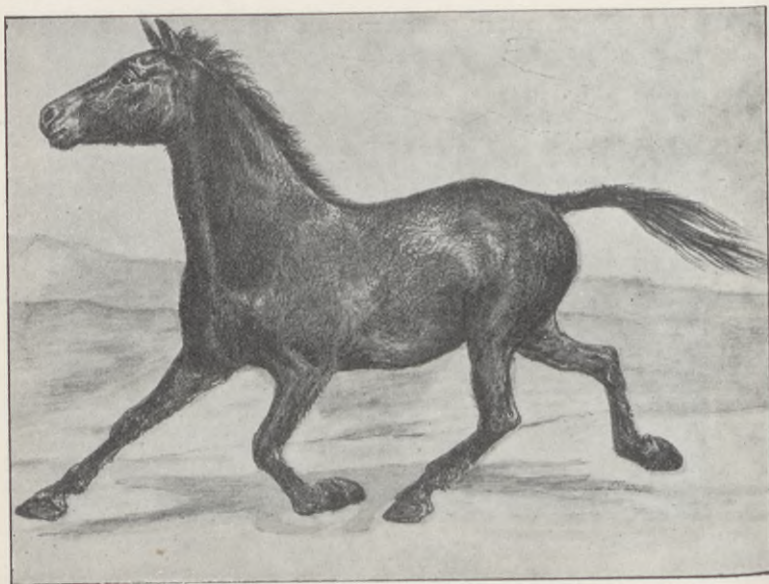


Skjuten vildåsna.

Vildåsnorna äro mina vänner sedan gammalt. De äro som en prydnad för det ödsliga och tysta Tibet. Vi vandra över den flacka slätten på stranden av en saltsjö. Då kommer hjorden sprängande i ett moln av damm. Man ser, att alla medlemmarna lyda ledarens kommando. Hingstarna följa honom, stona följa honom, och de årsgamla fölen hålla sig i sina mödrars närhet. De vaksamma, men oförsiktiga djuren ha korn på karavanen. De ha aldrig sett en karavan förut och förstå icke, hur farligt det är att söka tillfredsställa sin nyfikenhet. I en vacker båge kretsar hjorden fram och stannar vid sidan av vår kurs. Då och då



hör man hur de frusta, och man ser, hur deras ben skälva av muskelstyrka, spänstighet och frihet. Karavanen nalkas. Hjorden gör höger om och galopperar vida omkring, kretsar bakom oss och kommer tillbaka på andra sidan, för att åter stanna en minut framåt vår väg. Och denna manöver upprepas gång på gång med en ordning och sammanhållning, som om vildåsnorna bure osynliga ryttare på ryggen.



Prschevalskijs vilda häst.

En gång fångade mina kosacker två små föl, som ännu icke hade någon erfarenhet om livets och ödemarkens faror. De stodo bundna mellan tälten och försökte icke alls att fly. Vi gävo dem mjöl, uppblandat i vatten, som de sörp-lade i sig, och vi hoppades, att de skulle trivas, växa och följa oss genom månader och år. Men då jag såg, hur de saknade friheten, ville jag återskänka dem till ödemarken och till deras mödrars vård. Det var för sent, mödrarna ville icke kännas vid dem, sedan de varit i människohänder.



Vi måste slakta dem, eljes hade de blivit vargarnas rov. Så sträng är ödemarkens lag; en mänsklig hand är nog att bryta förtrollningen över dess frihet. »Vem har skänkt vild-åsnan hennes frihet, vem har lossat den skyggas band? Se, hedmarken gav jag henne till hem, och saltöknen blev hennes boning.»

I det innersta Asien, norr om östra Tien-schan, finnes ett ökenland, som heter Dsungariet. Där har den vilda hästen sitt hemland. Hans latinska namn är »equus Prschevalskii», och han har blivit kallad så efter sin upptäckare, den store ryske generalen Prschevalskij, som för ett trettiotal år sedan genomvandrade väldiga områden av det okända Asien.



## I HINDUERNAS LAND.

## TILL INDIEN!

Nu ha vi strövat ett par år kors och tvärs genom Tibet och icke sett skymten av en europé. Vi ha frusit förskräckligt och längta efter Indiens värme. Alltså tillbaka till hinduernas land!

Satledsch är Indus största biflod. Hon har sina källor uppe i Tibet, men bryter med oemotståndlig kraft tvärs igenom Himalaja för att komma ned till havet. Satledschs dal blir oss en lämplig väg. Då man nu går från det höga Tibet ned till Indiens glödande lågland, färdas man genom en hel rad av olika höjdbälten, och finner, att olika djur och växter äro egendomliga för olika höjder. Tigern går icke synnerligt högt upp på Himalajas södra sluttningar, men snöleoparden rädes icke för kylan. Den tama jaken skulle dö, om han fördes ned i tätare luftlager, och Marco Polos vilda får skulle vantrivas på de skogbevuxna höjderna. Men vargen, räven och haren förekomma lika väl i Indien som i Tibet.

Så mycket skarpare äro växtrikets rämärken dragna. Under snögränsen (3,900 meter) finner du sippor och gullvivor, alldeles som hos oss. På 3,600 meters höjd finner du den övre skogsgränsen, dit björkarna nå, där granar och tallar ännu trivas. Mellan 3,000 och 1,800 meter rider du hänförd genom skogar av det granna barrträd, som kallas himalaja-cedern, och som på Libanon har berömda stamfränder, ty av Libanons cedrar byggde fenicierna de skepp, som behärskade handeln på Medelhavet. På 2,100 meters



höjd rider du över den »subtropiska» skogens gräns och återser eken och glädes åt klängrosornas doft. Strax under tusen meters höjd gör du ditt inträde i en annan värld. Ty här går den tropiska skogens gräns; sedan följa akacior och palmer och bamburör och hela den indiska djungelns rikedom.

Du kan icke heller undgå att märka, huru floden, vars lopp du följer, blir allt mäktigare, ju längre ned du kommer. På små sviktande broar rider du över otaliga biflöden. De dansa i lustiga forsar över blocken, det dånar på långt håll, det sjudande vattnet splittras i stänk kring stenarna. I tur och ordning samlas de alla till Satledsch, som växer och växer och slutligen är vördnadsbjudande i sin vilda kraft.

Och luften blir tätare. Du finner det lättare att andas. Kölden har upphört. Till och med i den tidiga morgontimmen är luften ljum. Snart blir den varm. Ja, snart komma dagar, då du med saknad minns den friska svalkan däruppe i Tibet. En av mina hundar, en stor, lurvig tibetan, vändades i den tilltagande värmen. En vacker dag vände han helt om och gick tillbaka till Tibet. Jag saknade honom gränslöst men ville icke hindra honom. Hans lungor, ja hela hans kropp var byggd för den tunna luften, icke för den täta.

Så når du en stad, som heter Simla. Den är icke stor, räknar knappt 15,000 invånare. Men den är en av jordens vackraste städer och en av dess mäktigaste, ty i ceder-skogen reser sig ett slott, och i slottet står en kejsares tron. Kejsaren är kungen av England. Hans makt över Indien är anförtrodd åt vicekonungen. Och vicekonungen tillbringar den varma årstiden i Simla. På sommaren råder en förlamande hetta över Indiens lågland. Då begiva sig alla engelsmän, som icke äro olösligt bundna av sin tjänst, upp i högländerna. Vicekonungen och hans stab, regeringen, härens högsta befäl, ämbetsmän och militärer, alla flytta med hustrur och barn upp till Simla, och





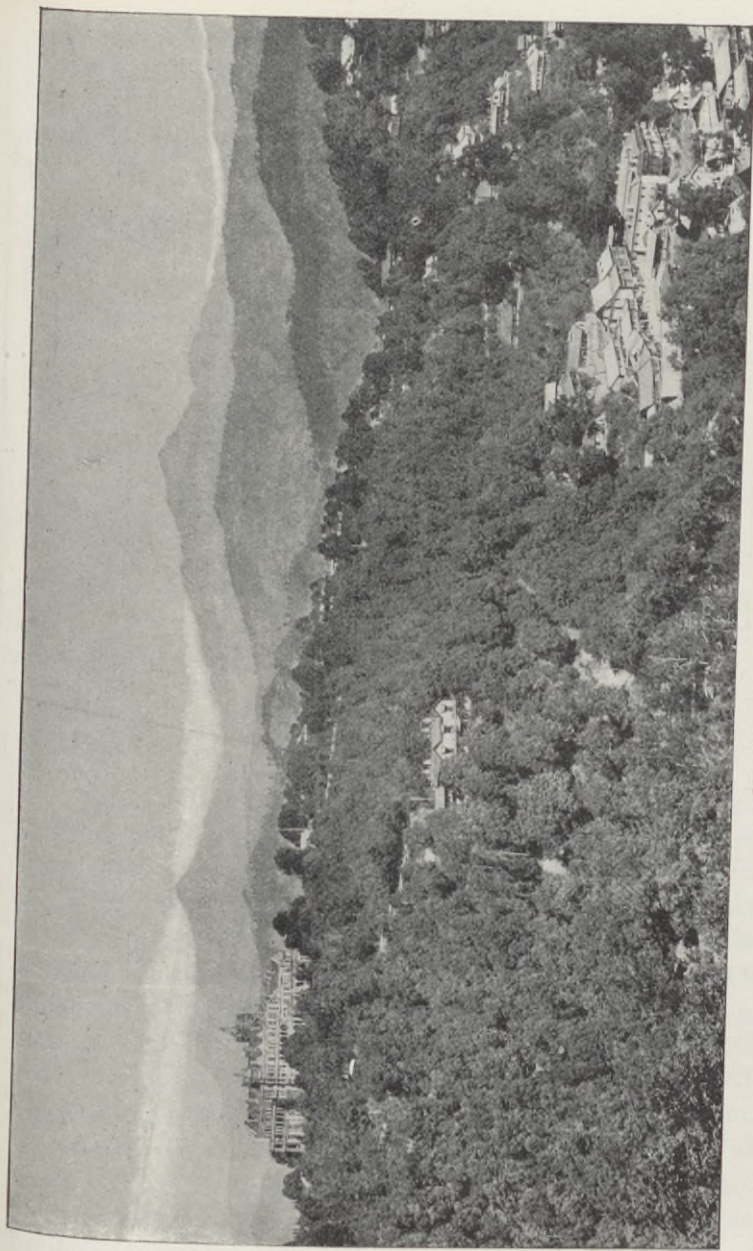
Simla—Kalkutta.

där lever den fina världen ett festligt liv, alldeles som i London. Då stiger invånartalet till 30,000.

Simlas hus äro byggda som svalbon på branta sluttningar. Gatorna, eller snarare vägarna, ligga som terrasser över varandra. Hela staden är byggd på kullar, omgivna av svindlande bråddjup. Runtomkring står skogen mörk och tät. Och mellan cedrarna ser man fjärran i sydväst Pendschabs slätter och Satledschs slingrande lopp och norrut Himalajas fjällmassor med deras eviga snöfält. Det är ljuvligt att komma upp till Simla från Indiens kvalm. Kanske ändå ljuvligare att komma ned till Simla från Tibets bitande köld.

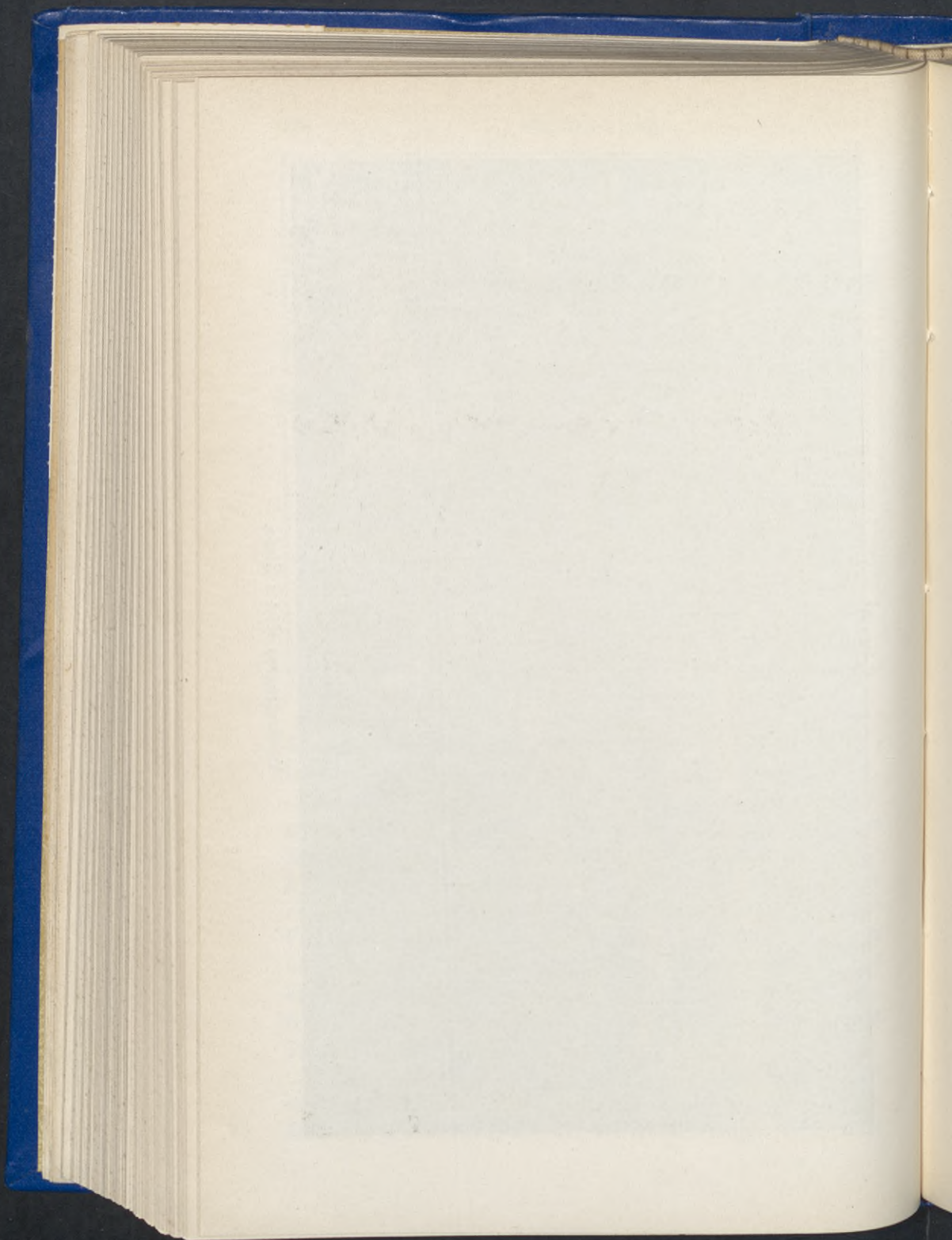
Indien lyder under England. Till invånartalet är det sextio gånger, till arealen tio gånger större än Sverige. Men det märkvärdigaste är, att detta väldiga rike, näst





Vicekongungens slott i Simla.







efter Kina det största på jorden, hålles i styr av blott en handfull engelsmän. Och deras erövring av landet låter nästan som en saga. Då Vasco da Gama år 1498 upptäckte sjövägen till Indien, trädde Europas folk i närmare förbindelse med det avlägsna landet. Ett århundrade senare grundlades det stora och mäktiga ostindiska kompaniet i England. Handelsförbindelser knötos med Indien, där kompaniet fattade fast fot och småningom lade allt större delar av landet under sitt välde. Nu ha engelsmännen varit herrar däröver i 150 år. De äro, förutom den engelska delen av armén, blott 76,000, och dock kuva de Indiens tre hundra millioner människor. Detta är något av det underbaraste, som timat på jorden, och det är möjligt endast därför, att Indiens furstar och folk äro mera fientligt sinnade mot varandra än mot engelsmännen.

Du har förstås hört, att också i Sverige, år 1731, bildades ett ostindiskt handelskompani, som från Kina och Indien hemförde alla möjliga varor, icke minst det numera så sällsynta och dyrbara kinesiska porslinet.

### GAGNVÄXTER I INDIEN.

Då vi nått Pendschabs lågland och sedan med järnvägen fara österut i Gangesdalen, för att slutligen på en annan bana återvända till västkusten, få vi en inblick i Indiens mångskiftande och rika naturliv. Vi finna en växtvärld nära besläktad med den, som frodas i det tropiska Afrika. En jordmån, som med största beredvillighet ger näring åt både vilda och odlade växter. En bevattning, som än skänkes av monsunernas regn, än på konstgjord väg ledes från floderna. Långa sträckor, särskilt i nordvästra Indien, kunna vi färdas genom verkliga ökentrakter, det är sant. Men å andra sträckor frodas växtligheten så yppig och tät, att luften fylles av mustiga och kvava ångor liksom i ett jättelikt drivhus. Låt oss smaka på några av Indiens frukter!



Här är bananen, vars gurkformiga bär äro millioner människors föda. Från Indien och Sundaöarna har denna välsignade planta blivit spridd till Afrika och Medelhavets kuster, till Mexiko och Centralamerika. Sockerhaltigt och saftigt, välsmakande och välluktande, är dess mjölartade vita kött ett förträffligt näringsämne. Bananplantans stora blad äro nyttiga till mången god ting: solskärmar, tak-täckning och annat.

Hur skönt är det icke, då den heta årstiden nalkas, att drömma i mangoträdets skugga! Trädet är 15 meter högt, och skuggan under de blågråa, läderartade bladen är tät och djup. Och när mangofrukterna äro mogna, så försumma icke att smaka på dem! Deras kött är guldgult och saftigt, rikt på socker och citronsyra. Om du nu skulle fråga mig, huru de smaka, skulle jag icke kunna redogöra därför. Ty i smaken påminna de icke om någon annan frukt jag ätit. Men att de smaka bra är säkert.

Från sitt hemland i Kina och Kotchin-Kina ha apelsinträdet och dess mindre broder, mandarinträdet, blivit spridda över Indien och vida omkring. Du har själv många gånger ätit apelsiner och vet, hur härligt läskande dessa frukter äro, och hur väl de hållas i förvar inom sitt mjuka, brandgula skal. Och många andra frukter, som överflöda i Indien, känner du till: druvor, meloner, äpplen och päron, valnötter och fikon, och vad de nu heta alla. Fikonen äro gröna, innan de mognat; sedan bli de gula. Fikonträdet är spritt över hela jorden i de länder, där värmen är tillräcklig. Ja, det förekommer både i Gamla och Nya testamentet. Under ett slags fikonträd fick Budda klarhet i religionens gåtor, och därför kallas det trädet »*Ficus religiosa*». Lotusblomman, som likt näckrosen simmar på vattnet, är en annan växt, som inom buddismen blivit högeligen berömd. Lotusen är en sinnebild för denna religion, liksom korset för kristendomen.

I Indien odlas en myckenhet av ris. I den indiska triangelns nordöstra hörn, Bengalen och Assam, vidare i



Birma. på Bortre indiska halvön samt i Dekan eller triangels södra spets, överallt står risodlingen mycket högt. Vete odlas i nordväst och bomull i landets inre delar. Du har förstås hört talas om bomullsbusken och hans stora gula blommor. Då frukten, stor som en valnöt, öppnar sig, befinnes den innehålla en mängd frön, tätt beklädda med mjuka ullhår, och dessa hår äro intet annat än bomull. Fruktkapslarna plockas av och torkas i solen. Med maskin skiljas håren från fröna, rensas och packas i balar, som pressas ihop och omgivas med järnband. Och så är varan färdig att utskeppas till fabriksstäderna, bland vilka Manchester i England är förnämst. I Indien och Arabien odlades bomullsbusken för mer än 2,000 år sedan. Alexander den store förde den över till Grekland. Nu finnas plantager snart sagt över hela jorden, men i intet land står odlingen så högt som i Nordamerikas Förenta stater.

Ett växtämne, som på de senaste årtiondena blivit mycket eftersökt, är det som kallas kautschuk och gutta-perka. Det är cykel- och automobil-industrien, som är i så stort behov därav. År 1830 infördes till Europa 230 ton kautschuk, år 1896 31,500 ton. Då efterfrågan blev så stor, började ett tanklöst och barbariskt skövlande av de träd, vilkas stelnade och torkade mjölksaft är kautschuk, detta sega, motståndskraftiga och elastiska ämne, som gör människan så stora tjänster. På Borneo fälldes tio träd för varje kilogram gutta-perka. Nu har man infört mera sansade och förnuftiga metoder. På Ceylon, Java och Malakka finnas stora plantager, som göra sina ägare till rika män. I Indien är gummiträdet det viktigaste av alla kautschukgivande trädsorter. Genom tvärsnitt såras trädets stam, och mjölksaften flyter ut och samlas i behållare. Sedan kokas den, omröres, pressas, utbreddes på bleckplåtar, rullas ihop och skickas i klumpar i handeln. Nu för tiden lämnar Brasilien två tredjedelar av all den kautschuk, som förbrukas.



Och så ha vi alla dessa kryddor: kanel, som är barken på kanelträdet kvistaf, peppar, ingefära och kardemumma. Vi ha sesam, ur vars frukter en fin matolja pressas fram, och vi ha te, kaffe och tobak. En ört, som är både till väl-signelse och förbannelse, och som i stor utsträckning odlas i Indien, är vallmon. Då fruktkapseln yttersida ristas med en kniv, framsipprar den vita mjölksaften, som blir brun och stelnar i luften och kallas opium. Det opium, Europa behöver för medicinska ändamål, kommer från Macedonien och Mindre Asien. Men det opium, som odlas i Persien och Indien, går mest till Kina, där det användes som ett ödeläggande njutningsmedel.

Kineserna röka opium i särskilt gjorda pipor. En liten opiumkula knådas fast vid pipans hål och hålles över en lampas låga. Röken inandas i ett par djupa drag. En ny kula behandlas på samma sätt. Snart faller opiumrökaren i en dvala, full av drömmar och härliga syner. Han glömmet sig själv, sina sorger och sin omgivning och njuter av idel lycksalighet. Så somnar han tungt, men då han vaknar, förefaller verkligheten mera tung och dyster än någonsin, och han lider av en smällande huvudvärk. Det enda, han längtar efter, är opiumpipan. Människor, som hemfalla åt denna last, äro förlorade. Endast i vårdanstalter kunna de räddas. Både i Persien och Kina har jag sett många opiumrökare. I Persien röker man vanligen i hemliga hålor, ty där anses opiumrökningen som en skam. Men i Kina röka både män och kvinnor öppet. Indien drar en stor förtjänst av opiumhandeln på Kina, men den kan inte lända till annat än förbannelse. År 1839 förbjöd kejsaren av Kina all införsel av opium, men en inbringande smuggelhandel fortfor dock. Den nya kinesiska vicekonungen i Kanton bemäktigade sig och förstörde 20,000 lårar opium i stadens hamn. På grund härav utbröt krig mellan England och Kina, och detta krig har kallats opiumkriget. Det slutade så, att fem kinesiska hamnar öppnades för Europas handel, och engelsmännen togo Hongkong. Nu



är det blott några år sedan indiska regeringen själv börjat att motarbeta vallmoodlingen och utförseln av det för-därvliga giftet till Kina.

År 1806 framställde en tysk apotekare morfin ur opium. Insprutat i blodet, stillar och bedövar morfinet lokala smärtor och plågor. Men somliga olyckliga människor vänja sig därvid och kunna slutligen icke undvara morfinsprutan. De äro förlorade lika säkert som drinkaren.

Glöm ej sockerröret! Det odlas på ändlösa fält i Indien. Märgsaften innehåller 20 % socker. På sanskrit, Indiens gamla språk, kallas det sakkara; araberna, som förde det till Medelhavets kuster, kallade det sukkar. Och så heter det, med små olikheter, på alla Europas och många av Asiens språk.

Glöm ej heller de otaliga palmer, som vagga sina kronor i monsunernas ljumma vindar! Vi ha ju dadelpalmen, kokospalmen och sagopalmen och en hel rad av andra.

Indiens jord ger näring åt många nyttiga trädslag: sandelträdet, som användes till finare möbler, ebenholts med sitt svarta virke och tekträdet, som blir 40 meter högt och på båda de indiska halvöarna och Sundaöarna bildar väldiga skogar. Ofta skalas det livdömda trädet tre år, innan det fälles. Det dör då på rot samt blir lättare att bära för elefanterna och flyter på de floder, utför vilkas lopp timmerflottning sker. Det är hårt och starkt och liknar ek, och spik rostar ej däri. Därför användes det i skeppsbyggeriet och även till inredningen av krigsskepp. Järnvägstågans sov- och matsalsvagnar äro vanligen byggda av tekträ.

Låt oss också till sist nämna det blåa växtämne, som kallas indigo, och som fås ur små buskar och örter genom en enkel jäsningsprocess! Det begagnas mest till färgning av kläder och blev i Europa bekant redan genom Alexanders indiska härfärd.



## DELHI.

Genom hundra tunnlar och i de vildaste krökar, över otaliga broar och utmed svindlande bråddjup för oss tåget från Simla ned till Pendschabs lågland. Hu, vad här är varmt! Om vi ändå hade blott en liten fläkt från Tibets snöiga berg! Men vi få nöja oss med att sitta helt nära det genombrutna fönster, som ständigt översköljes med vatten, och vid varje station dricka vi ett stort glas lemonad med is uti.

Så hamna vi i den fordom så stora och lysande staden Delhi, belägen vid en av Ganges bifloder, Jumna. Delhi var huvudstad i Stora Moguls rike. Och Stora Mogul kallades den ärorika mohammedanska härskarätt, som för knappt fyra hundra år sedan grundlades av den tappre och lärde erövraren Sultan Baber. Han var sonson till Timur den halte i Samarkand.

I Delhi och Agra finnas många stolta minnesmärken från denna härskarätt. Det skulle taga oss månader att noga bese dem alla. Vi måste nöja oss med den praktfulla byggnad av idel vit marmor, som kallas »Den enskilda mottagningssalen», och i vars öppna hall, omgiven av dubbla pelargångar, Stora Mogul plögade skipa lag och rätt och mottaga sändebud. I solskenet tyckas marmorkolonnerna vara genomskinliga, och ljusblå skuggor falla över marmorgolvet. Väggar och pelare äro inlagda med dyrbara stenar av olika form: lapis lazuli och malakit, nefrit och agat.

I tronsalen stod Stora Moguls tron. Den kallades »Påfågeltronen», och vid dess ryggsida var den största kända diamant infattad. Hela tronen var belagd med tjock guldplåt, och överallt voro ädelstenar insatta. År 1739 kom perserkonungen Nadir Schah till Delhi och besegrade Stora Mogul och rövade skatter till ett värde av mer än en milliard kronor. Bland andra dyrbarheter, han rövade, var den berömda diamant, som kallades Kuh-i-noor eller »Ljusberget», och som nu tillhör den brittiska kronskatten. Och



han rövade också Påfågeltronen, som ensam var värd två hundra millioner kronor. Då konung Oscar år 1890 hedrade schahen av Persien med en beskickning, blevo dess medlemmar mottagna vid Påfågeltronens trappsteg. Schahen satt icke på tronen, han stod vid dess sida. Och vi hade tillfälle att noga bese denna ryktbara märkvärdighet. Den stora diamanten saknades, och alla de andra ädelstenarna hade i tur och ordning blivit bortplockade av Nadir Schahs efterträdare, då dessa varit i knipa. Men guldplåtarna funnos ännu kvar, och vid ryggstycket glänste de gyllne påfåglar, som givit tronen dess namn. Försvunnen är dock icke den stora diamanten. Under namnet Orloff pryder den ryska riksspiran.

När man vandrat omkring några timmar på Delhis trånga gator och i de brokiga basarerna och kryssat sig fram mellan stojande hinduer och mohammedaner, så njuter man i dubbelt mått under tronsalens valvbågar. Då förstår man också de persiska ord, som stå att läsa över dem: »Om paradiset kan finnas på jorden, så är det här, ja här.»

## AGRA.

Längre ned vid Jumna reser sig Agra på flodens strand, och åter måste vi avbryta järnvägsresan mot öster. Även Agra var tidtals Stora Moguls huvudstad, och den härskare, som bar namnet Schah Djahan, började här, ungefär i Gustav Adolfs dödsår, ett byggnadsverk, som ännu i dag anses vara ett av de skönaste på jorden. Dess namn är Tadj Mahal eller Kronpalatset. Det är en gravmoské till minne av Schah Djahans älsklingsgemål, Mumtas, och vid hennes sida vilar han själv i moskéens krypta. Trettio millioner kronor kostade denna grav, och i 22 år arbetade man därpå. Den är uppförd av idel stora marmorblock.

Det första, jag gör, då jag kommer till Agra, är att åka ut till Tadj Mahal. Kusken stannar vid en väldig och



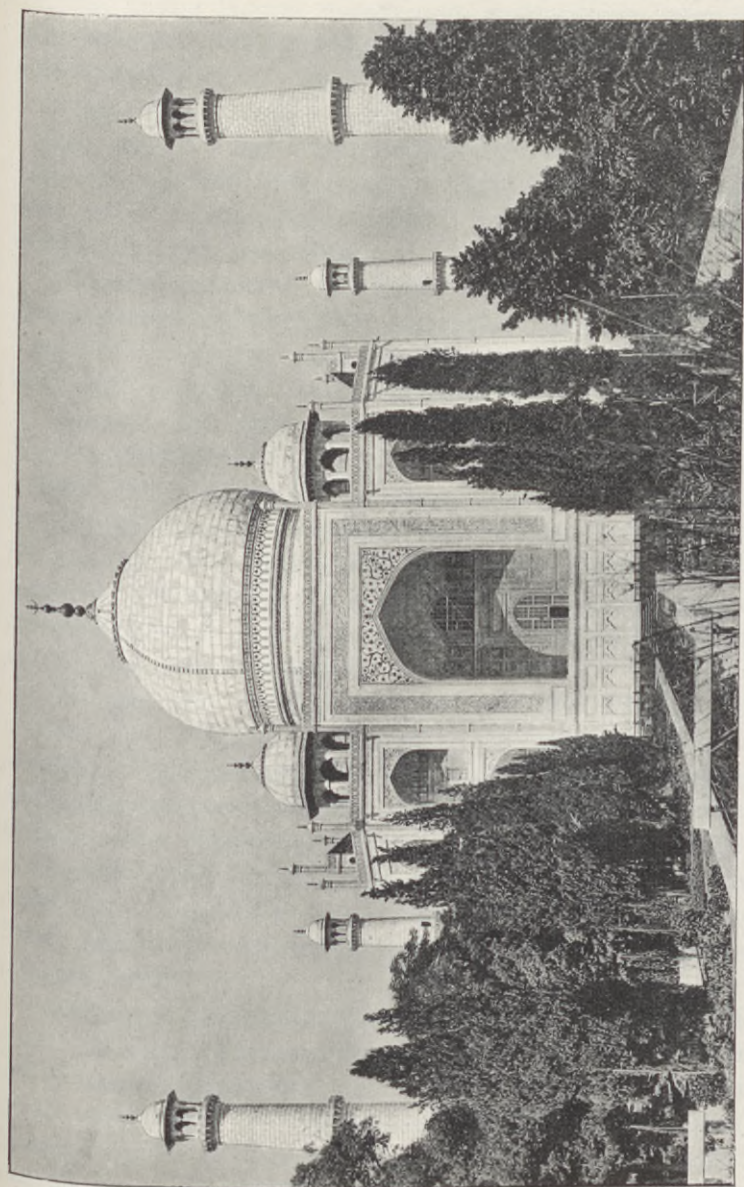
ovanligt vacker portal av röd sandsten. Jag stiger ur och går in i helgedomens trädgård. Jag följer randen av en mycket lång bassäng, i vars vatten guldfiskar spritta under de simmande lotusblommorna. På sidorna den yppigaste grönska, sjungande fåglar, små nätta flygande ekorrar. Luften är fylld av jasminers och rosors doft. Unga cypresser peka mot höjden. Några trädgårdsarbetare fördjupa sig i sina sysslor, eljes är jag ensam.

Framför mig reser sig Tadj Mahal, bländande vit i solskenet, en sommardröm av förstenade skyar, ett konstverk, som endast saknaden och sorgen kan framtrolla ur jordens grus. Tjusad och häpen stannar vandraren inför denna syn. Så nalkas han åter långsamt, rädd att störa friden med sina sulors skrap i trädgårdsgången. Tadj Mahal speglar sin luftiga kupol, sina bågiga portaler och sina bländvita marmormurar i bassängens lugna vatten. Och åter stannar jag en stund och beundrar dess ädla former och dess väl avvägda linjers stämning.

Är denna byggnad verkligen av tung marmor? Den svävar ju så lätt på sin upphöjda plattform, som om den i nästa ögonblick kunde flyga bort över jorden. Skarpt vit står den tecknad mot en blå himmel. Är det ett palats av snö och is? Nej, Indiens sol glöder över kupolen, och under palmer och cypresser söker jag skugga.

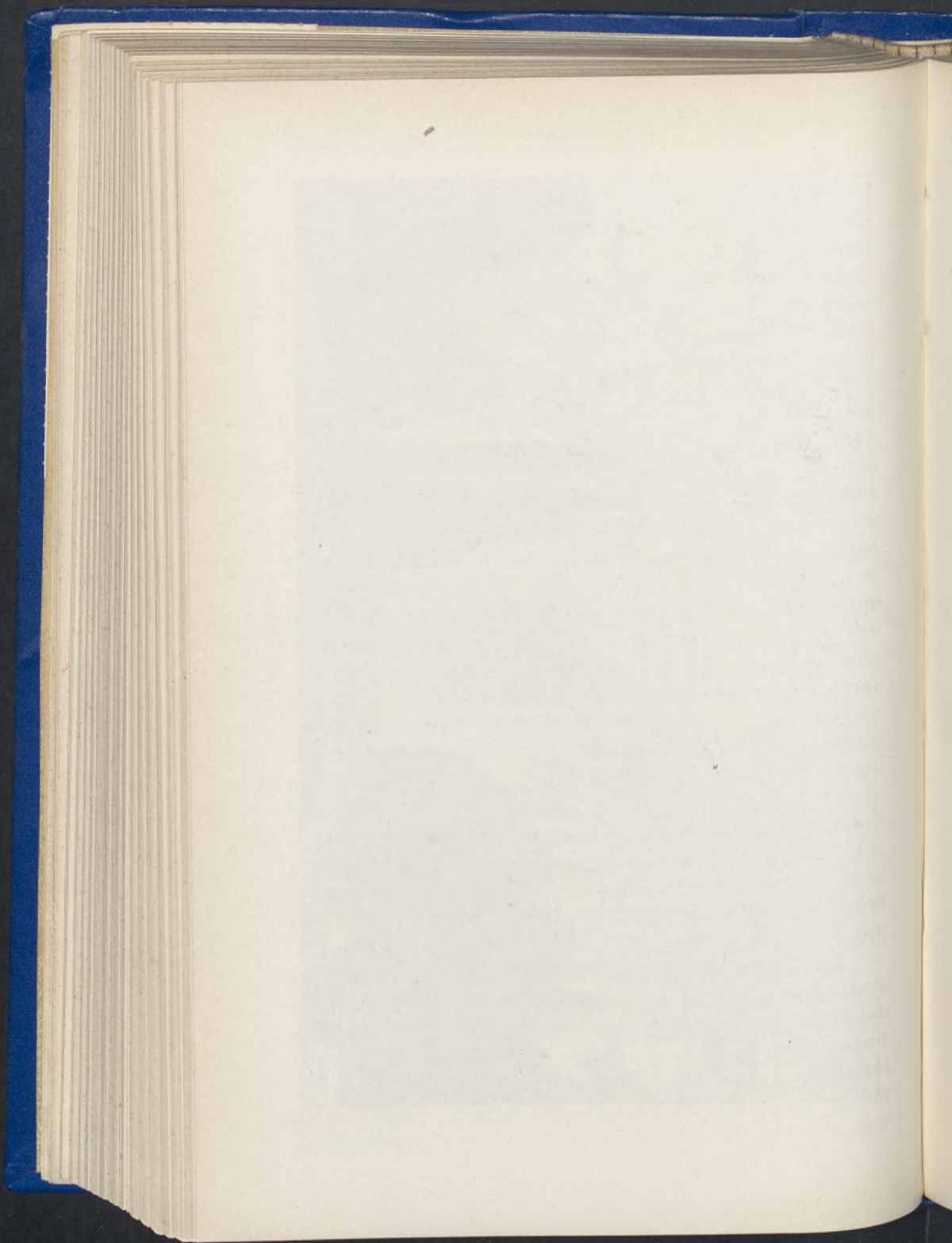
I vart och ett av terrassens fyra hörn reser sig en hög och smäcker minaret med toptorn på pelare, allt av marmor. I mitten är gravmoskén under sin 74 meter höga kupol. Ju närmre jag kommer, desto mera bländas mina ögon av all denna vithet. Så länge jag såg den under palmernas dunkla valv och orangeträdens grenar, var den lättare att uthärda. Nu skyndar jag in i den åttakantiga gravhallen, där jag snart vänjer ögat vid den dämpade skymningen. Innanför ett stängsel av genombruten marmor äro de avlånga gravvårdarna över Schah Djahan och drottning Mumtas. Själva sarkofagerna förvaras i en krypta därinunder.





Tadj Mahal.







En andlig lämnar beredvilligt upplysningar, som jag icke behöver. Hans stämman framkallar ett dallrande eko, som icke hittar ut. Själv tänker jag på den stormogul, som reste en så härlig och dyrbar vård över sin försvunna lycka. Det är svalt i marmorhallens djupa skugga. Därute ångar Indiens hetta mellan träden. »Må ingen, som icke är av hjärtat ren, inträda i Allahs trädgård», står det skrivet över en portal.

Sedan jag kommit ut i ljuset och lyssnat till en flock gröna papegojors högljudda samspråk, vandrar jag kring Tadj Mahal för att se dess fyra fasader. De äro varandra lika. Men grönskan och belysningen framkalla alltid nya stämningar. En gång tycker jag mig se ett svagt grönt återsken från lövverket över den vita marmorn. De solbelysta delarna äro snövita, skuggorna ljusblå och lätta. De fördjupas, då solen sjunker, och då dagens stjärna står horisonten nära, framlockas nya belysningar och nya färgspel. Fuktiga dunster stiga upp från Jumnas stränder, aftonrodnaden är brandgul, ett lätt orangefärgat skimmer sprider sig över Tadj Mahal.

Då går jag ut till min vagn och åker tillbaka till staden. Jag bor i en bungalow — så kallas de indiska hotellen. Huset är inbäddat i en yppig park och omgivet av öppna, skuggiga verandor. Rummen äro luftiga och bekväma, kring sängen hänger ett ogenomträngligt moskito-nät. Man bör se upp för ormar, säker är man aldrig för dem. En matklocka ljuder, middagen är färdig. Kopparbruna hinduer i vita dräkter och med nakna fötter passa upp vid bordet.

Ett par timmar efter solnedgången kännes luften ganska sval och skön. Väl kan det ännu vara 27° varmt, men det är skönt i jämförelse med dagens hetta. Om jag bara finge vara i fred för dessa eviga gårdfarihandlare, som förfölja mig hack i häl med sina varor. Där sitter en hel rad på verandan utanför min dörr. En säljer silverringar och armband eller spännen med infattade tigerklor. En



annan pappersknivar och små trevliga elefanter, skurna ur elfenben. En tredje, mera högröstad än kamraterna, tigger och ber, att jag skall köpa en liten alabastermodell av Tadj Mahal. Och slutligen ha vi ett par stycken, som på golvet utbreda innehållet i sina stora bylten. Det är dukar och schalar, små broderade våder och brokad, och det hjälper inte, att jag ber dem försvinna, de förfölja mig outtröttligt, viftande med sina våder och dukar.

Men jag har fått nog av dessa rovgiriga krämare. I Delhis basar var jag ju inne i en butik. Hela skatter av dyrbara vävnader och handarbeten voro uppstaplade på hyllorna. Det är farligt att gå in på ett sådant ställe — man är säkert betydligt lättad, då man kommer ut igen. Jag köpte ett par härliga stycken av guldbrokad på purpur-röd sammet, silverbrokad på vitt siden, som kunnat passa till en prinsessas balklänning. Och slutligen bredde den skälmen ut en bordduk av grön väv med smakfulla broderier i kanterna. På sin brutna engelska ropa krämaren och hans lika giriga biträden om varandra: »Denna vara mycket vacker. Herre icke köpa, bara se. Jag vara ärlig man, mycket fattig, sälja åt engelsmän. Se, se bara, herre aldrig se så mycket vacker stycke.» Jag tycker verkligen, att denna duk är oemotståndlig och sitter och undrar, hur den skulle ta sig ut på mitt salsbord därhemma. Men jag har ju redan blivit så grundligt brandskattad, att jag måste taga avsked av duken, reser mig beslutsamt upp och går. Då ställer sig krämaren mitt i dörren och håller upp duken rakt för näsan på mig. »Gå din väg!» ropar jag, knuffar honom åt sidan och är äntligen ute i det fria. Men jag har inte hunnit många steg, förrän han kommer springande efter mig med den välsignade duken i högsta hugg. »Vad kostar den?» frågar jag. »180 rupier, endast fattiga 180 rupier, det vara intet för rik herre.» — »Jag vill inte ha den till skänks», säger jag för att bli av med odjuret. »Jo, jo, ni måste köpa, vad betala?» — »Femton rupier», slänger jag åt honom utan att vända mig om. »Tag den, tag den, jag vara ruinerad, men tag den!»



Så fick jag min duk, och den ligger och grönskar på mitt salsbord. Jag gav en tolvtedel av vad mannen begärde, och jag är säker på, att jag ändå blev lurad.

Främlingen lämnar icke Agra utan att se Tadj Mahal i månsken. Fuktigt kvav, ljum och tyst ligger trädgården, men nu är belysningen isande kall, skuggorna ramsvarta, kupolen silvervit. Nattfjärilar fladdra mellan träden och myggor surra. Djungelns gåtfulla ljud höras runtomkring, Jumna välver sitt grumliga vatten ned till den heliga Ganges möte. Men under kupolen slumra Schah Djahan och hans brud i majestätisk ro.

## BENARES.

Tåget för mig vidare österut. I detta land, i Ganges flodområde, bo hundra millioner människor. De allra flesta äro hinduer. Indiens mohammedaner äro 63 millioner och till största delen äro de hemma i triangeln nordvästra hörn.

Gangesdalens jordmån är utomordentligt fruktbar. Där finnes en mängd städer, av vilka flera äro två eller tre tusen år gamla, och där finnas oräkneliga byar. Det krälar av människor som i en myrstack. Här hava de hinduiska åkerbrukarna sina hyddor av bamburör och halmmattor, här odla de sitt vete och sitt ris och sina rara frukter. Deras små bruna barn, förtjusande varelser, leka spliternakna framför hyddorna. Stackars fattiga små kräk! Vid nio års ålder giftas de bort, men hållas skilda, tills de blivit vuxna. Och sedan bröllopet firats, får den unga hustrun icke visa sig mer. Det är, som om hon försvunne från jorden eller ginge i kloster. Hon får icke se sina anförvanter.

Ändå olyckligare är hon som änka. Förr måste hon levande brännas på bål jämte sin avlidna man, ett ohyggligt bruk, som engelsmännen avskaffat. Men hennes lott är hård nog ändå. Man går ur vägen för en änka, man avskyr henne, och om den första, man möter på morgonen, är en



änka, så räknas det som ett olyckligt förebud; något ont måste då tima under dagens lopp.

Emellertid har tåget stannat vid stationen i Benares. På perrongen vimlar det av hinduer och mohammedaner i lätta, brokiga dräkter, med turbaner eller små runda mössor. Jag ser blott ett par engelsmän, resande liksom jag. En vagn för mig åter till en bungalow, där jag får ett uppfriskande bad.

Benares är jordens heligaste stad, om heligheten skall mätas efter den vördnad, som skänkes av människors barn. Långt innan Jerusalem och Rom, Mecka och Lhasa hade rykte såsom vallfartsorter och helgedomar, var Benares den urgamla indiska religionens hem och brännpunkt. Det var och är alltjämt bramanismens och hinduismens hjärta, och sex hundra år före vår tideräkning var Benares berömt såsom en härd för den hinduiska filosofien. Det gives mer än 200 millioner hinduer, och Benares är målet för allas tankar. Till Benares längta alla hinduer. De sjuka komma dit för att återvinna hälsan vid den heliga Ganges strand. De gamla resa dit för att dö. Och de, som dö på fjärran orter, låta sin aska sändas till Ganges att spridas över det saliggörande vattnet. I Benares predikade Budda 500 år före Kristi födelse, och ännu i dag har han mer än 400 millioner efterföljare. Även för buddisterna är Benares därför en helig ort.

Vad skall jag säga dig om Benares? Jag vet det knappt. Vad jag kan säga dig, skall du icke förstå. Ty jag förstår det icke själv! Hur kan man fatta en religionslära, som rör sig med milliarder år och 330 millioner gudar! Du må gärna vandra dag ut och dag in genom Benares gator och sitta och grubbla framför dess två tusen tempel, icke skall gåtan bli klarare för det! Läs gärna Vedaböckernas fyrtusenåriga hymner, och beundra deras vackra skaldekonst! De äro sjungna över naturen, solen, regnet, elden, jorden, vindarna och morgonrodnaden. De handla eljes blott om sådant, som icke kan ses med ögonen eller vidröras



med händerna. De sysselsätta sig med djupsinniga funderingar över evigheten, och man måste vara hindu för att förstå dem. Om vi icke kunna fatta rymdens oändliga avstånd, så böra vi minnas, att jorden också bjuder på ofattbara ting. Ett sådant är det avstånd, som skiljer en kristen från en hindu.

I hinduernas värld av gudar äro följande tre de förnämsta: Brama, skaparen, Vischnu, bevararen, och Siva, förstöraren. Från dem härledas alla de andra. Så föreställde till exempel guden Kali blott en av Sivas egenskaper, och åt Kali offrade man fordom barn. Sedan denna ohygglighet förbjudits av engelsmännen, offrar man getter. Men det är icke nog med gudarna. Snart sagt hela naturen är helig. Framför allt hornboskapen, kor och tjurar, vidare apor och krokodiler, ormar och sköldpaddor, örnar, påfåglar och duvor. Att döda, stjäla och ljuga är ej förbjudet, men om hinduen äter kött, ja, om han av en händelse råkar att svälja håret av en ko, så är han fördömd till den kokande oljans helvete. Han blir till fasa och avsky för alla men först och främst för sig själv. Sedan tusentals år har denna vidskepelse gått honom i blodet, och han kan icke frigöra sig därifrån.

En av de anledningar, som framkallade det stora upproret mot engelsmännen år 1857, var den, att patronerna till en ny gevärsmodell befunnos smorda med boskapsfett, och det var ju det största helgerån, som kunde begås på jorden, att döda en ko! Själva ha hinduerna sjukhus för boskapen. Och de styras av vita herrar, som slakta oxar och äta deras kött! Detta är vidrigare för dem, än det var för oss att se hinduerna bränna änkor på bålet och offra barn åt Kali. Vi förstå dem icke och de icke oss, och vi skola aldrig förstå varandra.

Allt sedan Indien, eller, såsom landet kallas på persiska, Hindustan, erövrades av de från nordväst inträngande arierna — och det är fulla fyra tusen år sedan dess — ha hinduerna varit indelade i kaster. Mellan de olika kasterna



är skillnaden större, än den var mellan riddare och bönder i medeltidens Europa. De två förnämsta kasterna voro braminerna eller de andliga och krigarna. Nu finnas tusentals kaster, ty varje yrke är en kast för sig. Alla guldsmeder äro av samma kast, alla sandalmakare av en annan. De kunna icke äta tillsammans, det anses förenande. Ofta har jag gästade hinduer. De sätta fram rara varor på fat men skulle för sitt liv icke kunna deltaga i målet. Besöka de mig, är det lönlöst att bjuda dem något. På stora fester hos vicekonungen i Kalkutta såg jag höga maharadjor översållade av guldbroderier och juveler. De intogo sina platser vid bordet, då middagen nalkades sitt slut, och de rörde icke rätterna. Och om, såsom också hände, en förnäm hindu deltog i hela måltiden, åt och drack, så betydde det, att han var en avfälling, och att han förlorat sin kast. Om en hindu lämnar Indien och reser över det »svarta havet», så förlorar han åter sin kast. Endast genom att betala stora summor åt braminerna och underkasta sig vissa botövningar kan han återfå den. En sådan botgöring är att förtära de fyra ämnen, som komma från en ko: mjölk, smör, urin och gödsel. Ty kon är en förkroppsligad gudom, heligare än alla människor, med undantag av braminerna. — Finnes något sunt förnuft i detta! Är det möjligt för oss att förstå det? För dem är det allt.

### BRAMINERNA.

Jag går tidigt till sängs, stiger upp i otta och skyndar, medan nattens skymning ännu råder över jorden, ned till Benares strandkaj. Staden ligger långsträckt utmed Ganges vänstra strand. Jag hyr en båt, som manövreras av fyra storkarlar. På kajutans tak står en korgstol, där jag slår mig ned. Männen ha order att långsamt föra mig utmed kajen och sedan tillbaka upp igen. Det börjar ljusna i öster.



Från båten har jag en förträfflig utsikt över den underliga staden. En oändlig rad pagoder eller hinduiska tempel med höga torn och en överlastad arkitektur, hus och murar och altaner, en sträcka av idel hopgyttrade byggnader! Från den trettio meter höga stranden leda breda trappsteg ned till floden, och stenkistor peka ut som bryggor i vattnet. Mellan dem synas träställningar, byggda över flodens yta och täckta med halmtak och stora parasoller eller solskärmar.

Hit samlas de troende. Det vimlar av dem på trapporna. De komma från stadens inre delar ned till den heliga floden för att hälsa solen vid hennes uppgång. De äro halvnakna och bruna, och de lätta plagg, de bära, ofta blott ett skynke, skrika i bjärta färger. Det myllrar av människor. På den del av stranden, jag kan överskåda, äro de minst femtio tusen. »Ro sakta här, håll båten stilla!» säger jag åt mina män. Det är alltför underligt detta skådespel.

Där kommer en åldrig bramin ned på en brygga och sätter sig på hälarne. Hans huvud är rakat, med undantag av en tofs i nacken. Han sänker sin hand i floden, sörplar vatten i munnen, sköljer den, spottar åter ut. Han anropar Ganges, Vischnus dotter, och ber henne borttaga syndens och födelsens orenhet och skydda honom allt till döden. Så rabblar han Vischnus 24 namn, reser sig och utropar den heliga stavelsen »om», som innesluter Brama, Vischnu och Siva. Sedan åkallar han jorden, luften, himmelen, solen, månen och stjärnorna och gjuter vatten över sin hjässa.

Nu synes solens rand över djungeln vid högra Gangesstranden. Hennes uppgång hälsas av alla de tusentals pilgrimerna med vattenoffret. Med händerna stänker man vatten i luften mot solen. Man går ned i floden vid den långgrunda stranden. Braminen, som jag icke vill förlora ur sikte, har åter satt sig och utför nu de obegripligaste rörelser med händer och fingrar. Han håller dem på olika



sätt, för dem upp till hjässan, ögonlocken, pannan, öronen, näsan, bröstet, allt för att framställa Vischnus 108 olika uppenbarelser. Glömmer han en enda av dessa otaliga handrörelser, så är hela gudstjänsten fåfång.

Allt detta hokus pokus tar en eller annan timme och måste upprepas på eftermiddagen och aftonen. Det mesta av braminens dag är fyllt därav. Och på mellantiderna har han andra religiösa plikter att fylla i templen.

Sakta glider min båt åter utför Ganges. På en trasa ligger en åldring utsträckt. Han är så mager, att skinnet är spänt över revbenen. Han är lika brun som de andra, men hans skägg är vitt. Han har kommit hit för att dö i Benares och vid den heliga Ganges, som strömmar ut från Vischnus fot. Där är en medelålders man, en spetälsk, förtärd av sina sår. Han har kommit till Benares för att söka bot vid livets källor.

Och alla dessa andra tusental, som bringa solen sin hyllning med vattenoffret ur Ganges vågor, de veta att den, som vallfärdar till Benares och dör inom stadens murar, vinner förlåtelse för alla sina synder. Se Benares och sedan dö; de tro blint, att det är nog.

Hinduerna tro liksom buddisterna på själavandringen. En hindus själ måste vandra genom mer än åtta millioner djurhamnar, och hela hans diktan och traktan går ut på att bli denna eviga vandring kvitt och få komma till gudarnas himmel. Det onda, han begått i tidigare tillvarelseformer, måste han plikta för i de senare. Och därför offrar han till gudarna och braminerna och iakttagert allt, som icke bringar hans kast i fara.

Se nu på denna unga kvinna, som kommer nedför stentrappan och smidigt och mjukt bär en vattenkruka på sitt huvud. Hon går ut i floden, tills vattnet räcker henne till midjan. Då dricker hon ur sin hand, stänker vatten mot solen, gjuter vatten över sitt hår, fyller sin kruka och går åter långsamt upp, och det heliga Gangesvattnet rinner från den röda slöjan, som täcker hennes kropp.



De komma i grupper, de sitta i timmar, de bryta åter upp och gå tillbaka in i staden. I tillvarelsens oändliga kedja är denna korta morgonstund blott en sekund i evigheten.

### TEMPEL I BENARES.

Sedan jag betalt för båten, går jag åter in i staden. Dess gator äro förfärligt trånga och likna snarare gångar och korridorer. Till höger och vänster äro öppna bodar, där prydliga fat, vaser, skålar och bågare i mässing och annan metall säljas. Somliga av dem äro inlagda med lack i olika färger.

Luften är fylld av kvalmiga osunda ångor och av lukter från ruttnande växtämnen. De blankslitna gatstenarna äro hala som såpa av all den gödsel, de heliga korna lämnat efter sig. Det är en god gärning att mata dessa kor med gula ringblommor, och sådana synas också över allt. Med halvslutna ögon och hängande öron stå korna dåsiga och lata och tugga. Icke sällan måste man gå ur vägen för dessa fyrbenta helgon, då de blockera den trånga gränden eller långsamt komma klövande utför gatan. På det »Gyllne templets» gård stå flera av dem och darra knyckvis i skinnet, då flugorna kittla dem. I Benares slita korna icke ont; för intet leva de som prinsessor.

Nära att storkna skyndar jag bort genom trängseln av barfota hinduer och obehagliga, men vackra och frodiga kor och styr kosan till »Aptemplet». Det är helgat åt Sivas hustru, ett elakt fruntimmer, som finner sin enda glädje i förstörelsen och måste blidkas med blodiga offer. Vid ingången till den fyrkantiga tempelgården håller man just på att offra en oskyldig get.

Här sitta ett par män och sälja korn och nötter i stora korgar. De råda mig att köpa en påse därav för att icke komma tomhänd in till de heliga aporna. Jag följer rådet och hinner knappt in på gården, förrän jag är omgiven av ett femtiotal gråa apor, som skorra och snattra och skratta



och visa tänderna av idel välmåga och gott lynne. Jag tar en handfull korn och bjuder dem. Då komma de hopande, sätta sig på bakhasorna, hålla fast min hand med den ena av sina svarta labbar och ta sig en nypa korn med den andra. En ny grabbnäve går åt lika hastigt, och så undan för undan, ända tills mitt förråd är slut. Sedan stirra de på mig med sina runda, bruna ögon, klappa med tänderna, smacka med läpparna, klia sig i nacken eller under armarna och försvinna i ett nu, för att gunga upp bland grenarna i närstående träd.

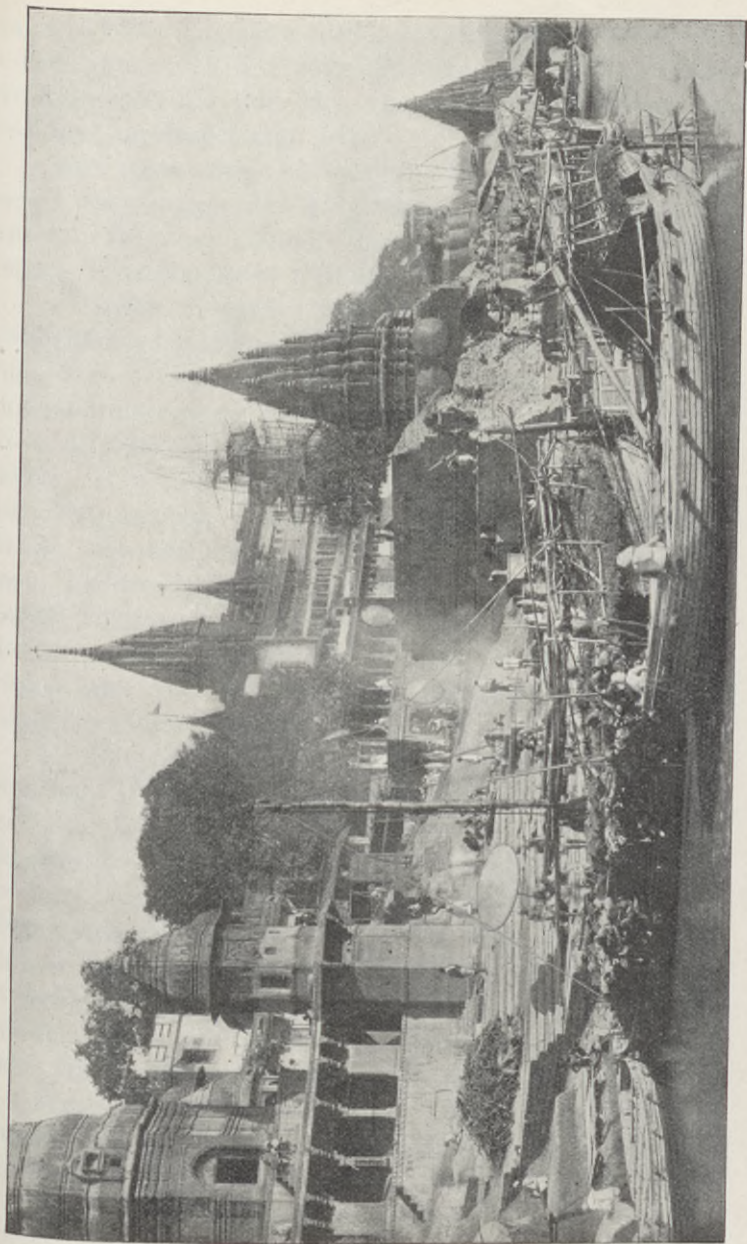
De åtnjuta fullkomlig frihet. Templet är deras stamhåll, där äro de säkra på föda, men dessemellan kila de omkring överallt i staden. Man ser dem, »viga som apor», klättra på randen av hustaken, balkongerna och burspräken, man ser dem hoppa tvärs över gatan, svinga sig upp i lövverket, som beskuggar en tempelgård, och i nästa ögonblick helt obesvärat taga plats på friser och utsprång kring de höga pagoderna. De göra sig förträffligt mot en bakgrund av målade och skurna händelser ur hinduernas gudasagor.

## DE DÖDA.

Då dagens varmaste timmar äro förbi, hyr jag åter en båt, som långsamt för mig förbi Benares kajer och deras stentrappor. Ljudlös, grumlig och grå strömmar den heliga floden genom sin bädd. Vilka massor av multnande orenlighet på detta saliggörande vatten! Hela knippen av nedtrampade och illaluktande ringblommor, avskräde, trasor och bråte, bubblor och skum.

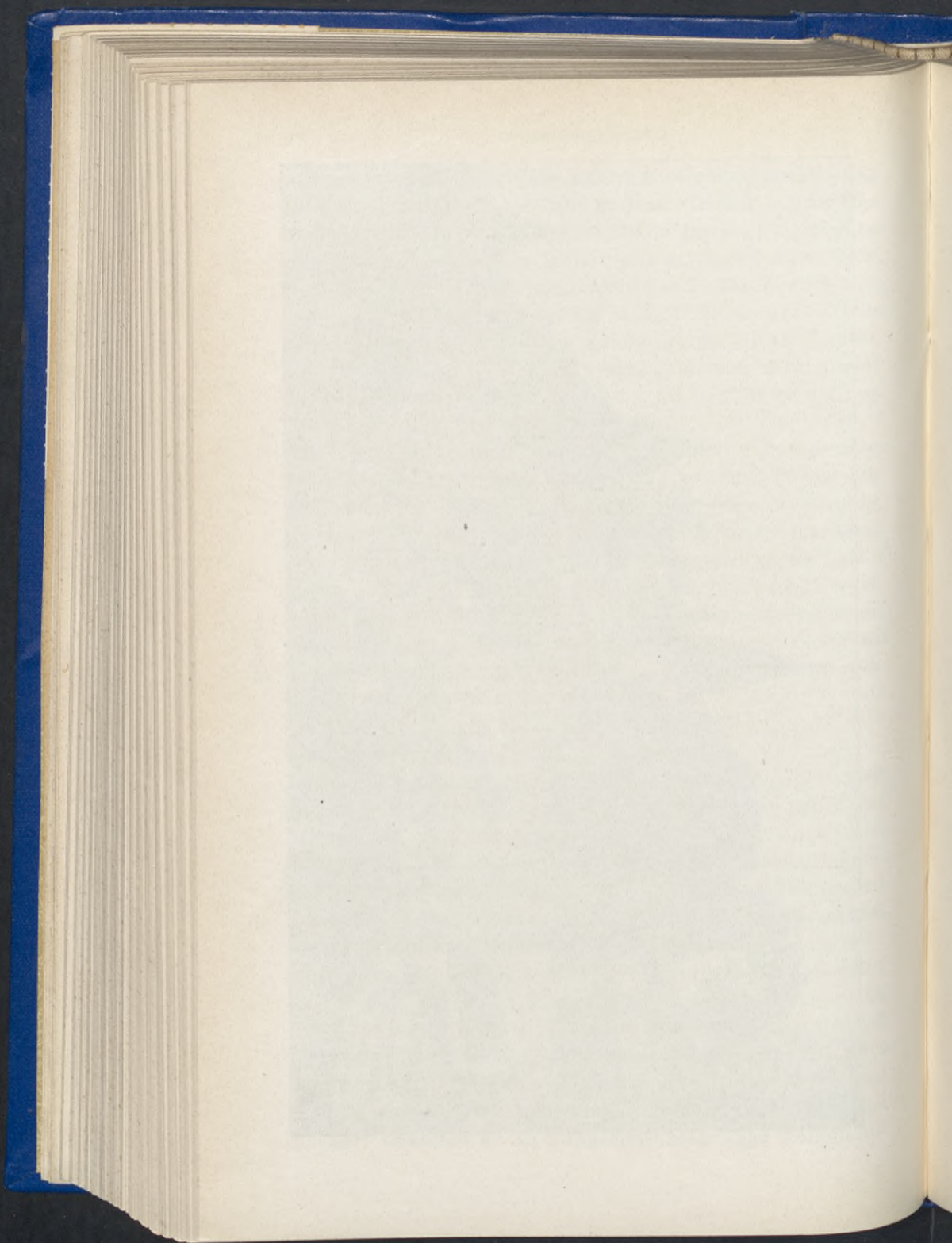
I en brant gränd mellan ett par kajtrappor kommer i hastig takt ett begravningsfölje tågande. Tonerna av en allt utom välljudande musik skära genom aftonens stillhet, och bullrande trummor eka mot pagodernas murar. Nära vattnet är ett avlångt bål av virke uppstaplat. Täckt med ett vitt skynke, rak, brun och mager ligger den döde på en bår. Männen av likbrännarnas kast lägga honom till





Benares.







rätta på bålet. De sätta eld bland torra spånor, det sprakar i vedstapeln, och feta rökmoln stiga mot höjden. Lukten av bränt kött når min båt, och jag låter mina karlar föra oss bort ur draget från bålet.

Man sparar dock på bränsle. Då stapeln har brunnit ned i aska, ligger den halvbrända och svärtade kroppen ännu kvar bland glöden. Den krymper väl ännu något, innan resten kastas ut i floden.

I Ganges bo gudar. Icke blott osynliga, som med det välsignade vattnet lockar liv och must ur hinduernas åkrar, utan även synliga. För hinduen är ju snart sagt allting en uppenbarelse av en gudom, träd, växter och vattenormar höra dit; så ock krokodilen. Han får icke ofredas eller dödas. Han må gärna kräla upp på stranden och sluta sina skarptandade käkar kring midjan av ett oskyldigt lekande barn och med sitt rov försvinna i den gråa strömmen. Fadern och modern skola sörja men aldrig hämnas, kanske snarare ägna krokodilen större vördnad än förr. Han är en gud, och allt, vad han gör, är rätt. »På jorden finnes intet som är honom likt. Han är en konung över alla de stoltaste vilddjur.»

Fordom överlämnades de döda åt floden utmed hela dess lopp. På grund av den pestfara, som härav kunde bli en följd, förbjöds även detta bruk av det folk, som nu härskar över Indien. I somliga undångömda trakter lär det dock ske ännu. Då går liktåget ned till stranden och lägger den döde på en liten flotte, som långsamt föres bort av Ganges genom den tysta natten. En gång såg jag en dylik dödens pilgrim, som fastnat på en sandbank mitt i floden. Jag skulle aldrig ha märkt honom, om icke gamar hållit likvaka kring åtelen.

Försök att tänka dig in i den djupa och sagolika stämning, som svävar över Ganges strand en natt i maj, då fullmånen sprider sitt sken över djungeln och dess yppiga liv. Tänk, att du sitter på en slamudde, som pekar ut i floden. Du har utsikt åt alla håll. Du hör, hur flodvattnet



sakta porlar kring en grundstött trädstam nära stranden. Du hör också, hur det prasslar i djungelns svarta gömmor. En panter smyger omkring på rov. Du ser, hur hans gula ögon glöda som lampor i snåren. En orm slingrar ljudlöst förbi. Aporna, som äntrat uppför lianerna, sitta och sova under trädens kronor. Störd av sina egna drömmar eller en grannes knuff låter en yrvaken papegoja sin stämma ljuda som en visselpipa över skogen. Ingen bryr sig där-om, pantern ser inte åt papegojornas håll.

Ett sakta vällande av vatten höres i din närhet, då en krokodil reser sitt huvud och sin rygg över vattenytan. Månskenet blänker mot hans våta ryggsköldar. Med framdelen av kroppen kryper han upp på trädstammen och lyssnar och längtar efter rov. Men han drar sig åter tillbaka, knycker med stjärten i oemotståndlig muskelkraft och dyker i flodens djup.

Då skakas nejden av ett ljud, som kommer din panna att kallna. Det går som en hes, torr och klagande åska genom djungeln. Tigern är ute och söker efter blod. I maj, då fullmånen svävar över djungeln, är hans rytande hemskare än eljes. Den, som en gång hört den dödsdom, som ligger förborgad i tigers varningstjut, glömmer det aldrig.

## ASIENS LJUS.

I sjätte århundradet före Kristus bodde i Kapilavastu, tjuugu mil norr om Benares, en arisk stam, som hette Sakya. Konungen i landet hade en son, Siddharta, till själ och kropp utrustad med övermänskliga gåvor. Då prinsen fyllt sitt 18:e år, skulle han välja sig en brud, och hans val föll på den sköna Jasodara. Men för att vinna hennes hand måste han tävla med de yppersta i manliga idrotter. Först trädde bågens söner fram och träffade med sina pilar målet, en koppartrumma. Siddharta lät flytta målet mer än dubbelt så långt bort, men bågen, som gavs honom, brast. Från



templet skaffades en annan, av opolerat stål, så hård, att ingen förmådde passa strängens ögla in i bågens skåra. För Siddharta var det en lek, och sedan pilen genomborrat trumman, fortsatte den sin flykt ut över slätten.

Det andra provet gällde svärdet. De tre medtävlarna höggo i ett enda hugg av trädstammar, växande på rot. Blixtsnabbt skar Siddhartas klinga av två stammar, stående bredvid varandra. Då träden förblevo stående, jublade de andra och hånade prinsens slöa svärd. En svag vindfläkt susade genom trädens kronor, och de föllo båda till marken.

Sist gällde det att kuva en vild häst, som ingen kunde rida. Under Siddhartas starka hand blev han lydig och from som ett lamm.

Så förde prinsen sin brud till Kapilavastus praktfulla palats. Konungen fruktade, att ondska, fattigdom och olycka som rådde därutanför, skulle grumla prinsens själ, och lät därför uppföra en hög mur kring palatset, och vakter posterades vid portarna. Genom dem skulle prinsen aldrig få gå ut.

Siddharta levde lycklig i sitt slott, men en dag betogs han av längtan att få se, hur människorna hade det där ute i världen. Konungen ger sitt samtycke men befäller, att staden skall smyckas som till fest och att alla fattiga, krymplingar och sjuka skola föras ur synhåll. I sin vagn, dragen av tjurar, åker prinsen genom gatorna. Då får han se en åldring, tärd och böjd, som sträcker fram sin vissnade hand och ropar: »Giv mig en allmosa, jag dör i morgon eller övermorgon!» På prinsens fråga, om denna ohyggliga varelse, så olik alla de andra, verkligen är en människa, svarar hans körsven, att alla människor måste bli gamla, svaga och eländiga såsom denna. Sorgsen och grubblande återvänder Siddharta hem.

Efter någon tid bad han sin fader att få se staden i vardagslag. Förklädd till köpman och åtföljd av samme sven som sist gick han ut till fots. Överallt såg han trevnad



och flit, men plötsligt hördes ett klagande rop vid sidan av en väg: »Jag lider, hjälp mig hem, innan jag dör!» Siddharta stannar och får se en pestsjuk med kroppen full av utslag och ur stånd att röra sig. Han frågar sin följelagare, vad detta är, och får veta, att det är en sjuk. »Kan sjukdomen drabba alla människor?» — »Ja, herre, den kommer smygande som tigern genom snåren, man vet ej när, ej varför, men alla kunna vi drabbas därav.» — »Kan denne olycklige leva länge i ett sådant elände, eller vad är slutet?» — »Döden!» — »Vad är döden?» — »Se här! Här kommer ett likfölje. Den mannen, som ligger på bambubåren, har upphört att leva. De, som gå bakom honom, äro hans sörjande släktingar. Se nu, hur han lägges på bålet där nere vid stranden, hur han brinner, och se hur snart endast askan är kvar.» — »Skola alla människor dö?» — »Ja, herre.» — »Även jag?» — »Ja.»

Mera bedrövad än någonsin återvände han hem, och i hans själ mognade nu en längtan efter att frälsa människorna från lidandet, sorgen och döden. Han hörde en röst: »Välj mellan kungakronan och tiggargärdet, mellan den världsliga makten och de ensamma hemlösa stigarna, som leda till människornas räddning!»

Den sista natten hade kommit. Han smög sig tyst till Jasodaras läger och såg sin unga maka i en bädd av rosor och med deras nyfödda son i famnen. Så gick han bort från allt han älskat, befallde svennen sadla hans häst och red fram till koppelportarna, som nu bevakades av tredubbel vakt. En vallmovind strök fram över väktarna, de somnade djupt, och de tunga portarna öppnades ljudlöst av sig själva.

Långt bort från Kapilavastu lät han svennen återvända med den kungligt prydda hästen, bytte kläder med en trasig tiggare och fortsatte ensam. Så mötte han den ledestaren, det ondskans makt, som bjöd honom herraväldet över de fyra stora världsdelen, om han blott ville avstå från sitt uppsåt. Han besegrade ledestaren och fort-



satte till ett annat rike, där han slog sig ned i en håla och lärde bland braminerna. Om Brama skapat en så usel värld, kunde han icke vara gud. Braminerna mötte honom med misstro, och han drog sig tillbaka till en enslig trakt, där han jämte fem lärjungar ägnade sig åt djupt begrundande och åt självspäkning.

Sedan han kommit till insikt om att det tjänade till intet att plåga och utmärgla den kropp, som dock är själens boning, började han åter förtära föda. Hans lärjungar övergåvo honom då, ty på den tiden ansågs självspäkningen såsom den rätta vägen till saligheten. Under det heliga trädet, som ännu visas i Indien, vann han förklaringen och visheten och blev Buddha, världens frälsare.

Kommen till Benares återvann han sina första lärjungar, och hans samfund, de gula tiggarmunkarnas bröderskap, spridde sig sedan allt mer. Under regntiden, juni—oktober, lärde han; under den vackra årstiden vandrade han från by till by. »Att helt upphöra att göra det onda, att vinna dygden, att rena sitt eget hjärta — detta är Buddas religion», så predikade han. Vid åttio års ålder dog han, år 480 före Kristi födelse.

Budda var en reformator, som ville gjuta nytt liv i indiernas religiösa tro. Många av hans förnämsta ordensbröder voro braminer. Han förkastade Vedaböckerna självspäkningen och kastskillnaden, predikade människokärleken och lärde, att vägen till »nirvana», stillhetens och fullkomningens paradys, är öppen för alla. Han lämnade inga skrivna böcker efter sig, men hans läror bevarades i minnet av hans lärjungar, vilka längre fram nedskrevo dem. De fem förnämsta buden voro: »Du skall icke döda, du skall icke stjäla, du skall icke leva i otukt, du skall icke ljuga, och du skall icke dricka starka drycker.»

Nu, 2,500 år efter Buddas tid, är hans lära spridd över ofantliga områden av östra Asien, Japan, Kina, Korea, Mongoliet, Tibet, Bortre indiska halvön, Ceylon och landet norr om Kaspiska havet. Den ursprungligen vackra och



tilltalande läran har dock i de flesta länder blivit uppblandad med och fördärvad av många besynnerliga påfund. Oräkneliga äro alla de bilder av Buddha, som pryda templen i östra Asien, och själv har han blivit kallad Asiens ljus.

### INDIENS ELEFANTER.

Nu är det på tiden, att vi lämna Benares. Järnvägen för oss först österut och sedan mot sydöst till det väldiga deltaland, där Ganges och Bramaputra mötas och där Kalkutta, Indiens huvudstad, är belägen vid en av Ganges deltaarmar.

Runtomkring utbreder sig den kvava och fuktiga djungeln med sina giftiga ormar, sin malaria och sina andra febrar. Själva staden är platt och enformig, men den är stor och rik och räknar mer än en million invånare. Där har vicekonungen sitt vinterslott — ack, denna vinter i Kalkutta, där man har 35° varmt i skuggan! Här finnas höga, praktfulla hus, lika fina som i Europa, men byggda så, att rummen äro utsatta för allt det drag, som kan skänka någon svalka. Vi stanna här icke längre, än vi behöva. Låt oss blott minnas, att vi på några timmar kunna komma med järnväg upp i Himalaja och se de väldiga, iskalla fjällen resa sina vita hjässor över oss. Låt oss också minnas, att nordöst om Kalkutta, i Assam, finnes en trakt, där det regnar mer än på någon annan punkt på hela jorden. Där regnar det 12 meter om året, och vad det betyder kan man förstå, om man betänker, att det i Stockholm regnar blott en halv meter på ett år. Men nu låta vi det regna bäst det vill och tala i stället om något, som är roligare.

I Indiens skogar, på Bortre indiska halvön, på Ceylon, Sumatra och Borneo leva de vilda elefanterna. De leva i hjordar om trettio eller fyrtio stycken, och varje hjord bildar liksom ett samhälle för sig. Den mäktigaste medlemmen av hjorden är en fullvuxen hane med stora starka



betar. Honom lyda alla de andra och visa honom den största underdånighet. Men då elefanterna vandra genom skogarna, går en hona först, och då de fly för en fara, äro honor ledare för hjorden. Ty endast honorna veta, hur fort deras ungar orka springa, och det är därför de, som bestämma farten. Ibland äro hjordarna mycket större, men då hava flera samhällen för någon kortare tid slagit sig tillsammans.

Av deras sinnen äro lukten och hörseln finast. De vädra en fiende på mycket långt håll, och det är icke värt att söka överraska en elefanhjord i medvind. De höra sina stamfränders läten på milshåll och förstå dem, ty vid olika sinnesrörelser frambringa elefanterna olika ljud; de varna eller locka sina kamrater inom hjorden, de hava uttryck för fruktan och raseri, för välbefinnande och missnöje, och då de bryta sig fram genom snåren till anfall, trumpeta de gällt med sina snablar. Till lynnet äro de godmodiga och fredliga och älska icke att utsätta sig för onödiga faror; deras skygghet driver dem snarare att så fort som möjligt draga sig ur spelet, då de ana oråd. För människan äro de därför icke mycket farliga, men människan är deras värsta fiende.

Låt oss följa en hjord av vilda elefanter. Låt oss tänka oss, att djuren just stå inne i skogen och beta. Med snabeln bryta de av kvistar, som de skickligt skala. Med snabeln rulla de ihop löven till en boll, och med snabeln föra de bollen in i munnen och tugga. De göra sig ingen brådska, deras rörelser äro långsamma och klumpiga. Då och då klippa de till med öronen för att befria sig från insekter. Deras små grisögon äro ganska uttryckslösa, och de tyckas icke ägna sin omgivning någon uppmärksamhet. Då dagen är som varmast, sluta de att beta, några lägga sig ned, andra stå upprätt och vila på sina runda och klumpiga ben. Sedan beta de igen, och innan solen sjunkit, gå de till närmaste vatten för att dricka. De suga upp vattnet i snabeln och spruta in det i munnen. Snabeln

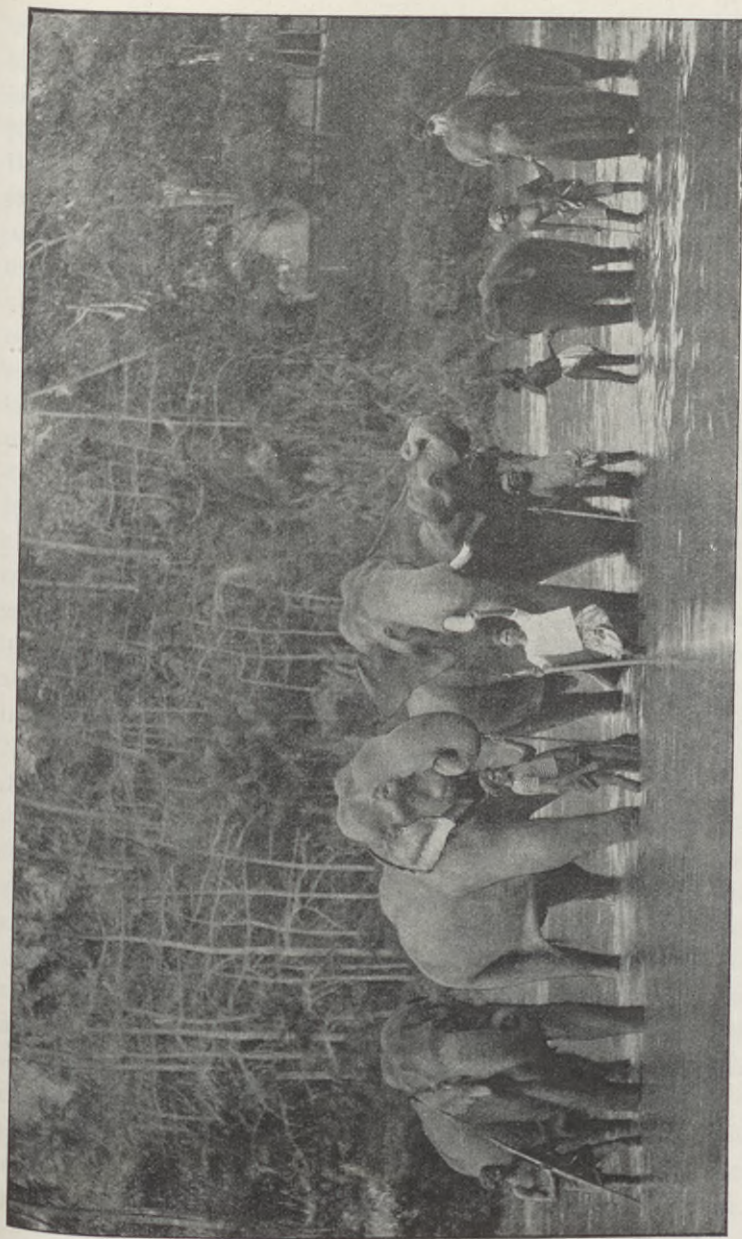


är deras mest känsliga och nyttiga lem. Den är ytterligt rörlig och böjlig, och den består också av fyrtio tusen muskler, dels långsträckta, dels ringformiga.

Under natten vila de igen och den nya dagen börja de i soluppgången. Är det mycket varmt, så händer det, att de taga sig ett bad. Då kan elefanten hel och hållen gå ned i vattnet, så att endast snabeln sticker upp över vattenytan. Om hjorden under betandet eller vilan blir skrämmd, så tar den skyndsamt till flykten. Den följer därvid gamla upptrampade stigar genom snåren, och även då nya brytas, gå djuren i en lång rad, för att de första skola trampa upp vägen åt de efterföljande. Med hoprullade snablar trava de stora, tunga djuren inåt snåren. Det brakar och knakar efter dem, då de trampa på grenar och stammar. Det prässlar och susar kring deras sidor, då de storma fram genom täta bestånd av bamburör, som knäckas och springa sönder som glas under tyngden. De små svartröda ungarna våga icke avlägsna sig från sina mödrar, utan hålla sig mellan deras fyra ben, och mödrarna akta sig väl för att skada de små. Nu glesnar skogen, och i den flyende hjordens väg flyter en flod. Djuren fortsätta dock lugnt ut i vattnet. De plumsa och skvalpa, så länge det är grunt. Det forsar kring bogen. Då djupet blir tillräckligt stort, simma de, kraftigt och lugnt. De tagas av strömmen, och hela hjorden driver utför floden men nalkas alltjämt den motsatta stranden. En moder hjälper sin nyfödda unge med snabeln. En mera försigkommen unge kravlar sig upp på sin moders rygg.

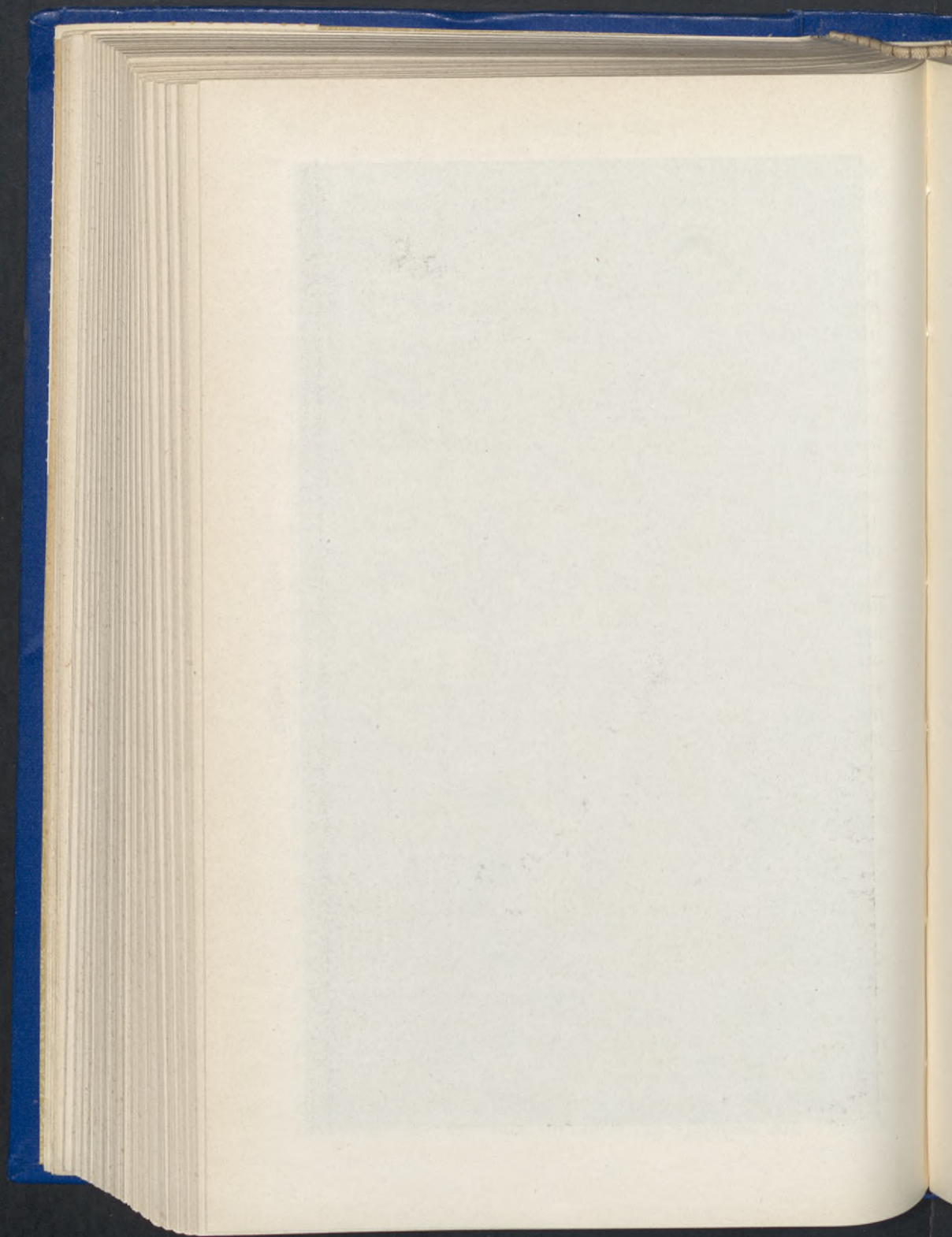
Så bottna de åter och resa sina svarta kullriga ryggar över vattnet, som rinner och droppar omkring dem, och sedan fortsätta de i långsammare takt genom nya skogsnår. De komma till bebodda trakter, till stora öppna platser i snåren, där hinduerna ha sina åkerfält. Här finna de läckert bete och göra stor skada, om icke infödingarna äro vaksamma. I trakter, där åkerfälten ofta hemsökas av de vilda elefanternas tjuvnad, äro väktare





Elefanter på Ceylon.







ständigt utposterade. Då hjorden bryter sig fram till utkanten av åkern, slå dessa väktare larm på sina trummor, skrika och väsnas och tända, om intet annat hjälper, eld på högar av bamburör, allt för att jaga tjuvarna på flykten. Det händer dock, att en elefanhjord redan förut en eller flera gånger varit utsatt för ett sådant äventyr och funnit, att det icke varit så farligt, som det lät. Då kan det vara svårt nog för infödingarna att bli av med djuren.

I Indien fångar man vilda elefanter för att tämja dem och använda dem till arbete. De fångas på olika sätt, men vanligen begagnar man sig av tama elefanter för att kunna komma de vilda inpå livet. Några vana fångstmän dölja sig så gott de kunna på de tama djurens ryggar och driva dem inpå en hjord av vilda anförvanter. Då en fullvuxen hane blivit skild från hjorden, ansättes han, oroas och sysselsättes från alla håll av sina förföljare och hindras att deltaga i sina kamraters flykt. Man gör honom intet ont, man vill blott uttrötta honom. Det kan dröja ett par dygn, innan han blivit så utmattad, att han, hända vad som hända vill, lägger sig ned för att sova. Då skynda männen ned från sina bärare och sno rep kring hans bakben. Står något träd i närheten, så förankras han vid detta.

På Ceylon finnas mycket uppdrivna och skickliga fångstmän, som parvis uppsöka sitt byte utan hjälp av tama elefanter. De genomsnoka skogar och snår; då de funnit ett spår, följa de det, och av spåret kunna de se, hur länge sedan det trampades ned i marken, hur många elefanterna voro, om de gått fort eller långsamt. Minsta tecken eller antydan vid vägen, som en främling aldrig skulle fästa sig vid, är för dem ett uppslag och tjänar dem till ledning. Och då de hunnit hjorden, följa de tyst som skuggor i dess spår; de krypa, de smyga sig, de taga sig fram på skogsstigarna mjukt och försiktigt som leoparder. De trampa aldrig på en kvist, som kan knäckas, de snudda aldrig vid ett blad, som kan prassla. Elefanterna med sin fina lukt och sin skarpa



hörsel ha ingen aning om deras närhet. I tät skog, där elefanterna endast långsamt kunna taga sig fram, passa fångstmännen på; krypande genom snåren kasta de en snara framför offrets bakben, och i rätta ögonblicket draga de till. Elefanten märker nu faran, går vilt trumpetande till anfall, men fångstmännen kila som råttor genom snåren och skynda att förstärka snarorna gång på gång, tills elefanten är intrasslad som flugan i en spindels väv.

I Indien fångar man också hela hjordar på en gång, och denna jakt är väl den mest storslagna, den mest underbara, som kan tänkas, på något villebråd. Man känner den plats i skogen, där hjorden, som består av kanske femtio djur, håller till. Flera hundra skickliga och vana infödingar uppbådas, och man samlar så många tama elefanter som möjligt. Kring hjorden slås en kedja av utposterade män, och denna kedja har flera kilometer i omfång. Fort och tyst hopfoga männen en häck av bamburör och bibehålla sina vaktposter i bortåt tio dagar. Elefanterna bli oroliga och försöka att bryta sig igenom. Men vart de än vända sig, mötas de av skrik och rop, lösa gevärsskott och svängande facklor. Då draga de sig tillbaka mot mitten av inhägnaden igen. Försöka de på ett annat håll, så går det på samma sätt, och slutligen finna de sig i sitt öde och stanna i mitten, där de minst oroas.

Under tiden har man inom kretsen uppfört en mycket stark inhägnad av fyra meter höga stolpar, stammar och stockar. Den har högst femtio meters genomskärning. Dess ingång, som är fyra meter bred, kan i ett ögonblick stängas medelst en väldig lucka eller port, som faller ned. Men nu står den öppen, och från dess båda sidostolpar utgå två långa plank av pålar, som sålunda bilda en öppen gata till ingången. De båda planken skiljas åt utåt och äro vid ingången närmast varandra.

Då allt är klart, gör den stora ringen av drivare skallgång allt närmare mot hjorden, som med rop och larm hetsas och jagas mot ingången mellan de båda planken.



Nya skaror av drivare rusa fram, och då elefanterna icke finna någon annan väg fri, storma de in mellan planken och in i pålgården, vars öppning stänges med luckan. Då äro de fångade som i en fälla. Väl kunna de samla sina krafter och försöka att bryta sig ut genom stängslet, men detta är för stadigt, och utifrån skrämmas de undan av drivarna.

Ett par dygn lämnas nu de fångna djuren i fred, och först sedan de lugnat sig, vidtages den svåraste och farligaste delen av fångslandet. Ridande på väl inövade tama elefanter begiva sig de skickligaste och mest erfarna fångstmännen in på pålgården. De äro viga som kattor, snabba i sina rörelser, djärva, modiga och vakna. Kring de tama elefanterna äro rep slagna, så att deras ryttare ha något att hålla sig i, om de bli anfallna och måste hasa sig ned på sidan av sina bärare. Dessa förstå, på ryttarens tecken, vad de hava att göra. Så nalkas en ryttare ett utvalt offer. Går nu detta till anfall, så är genast en annan tam elefant framme och ger det en läxa med sina betar. I rätta ögonblicket kastar ryttaren en snara kring den vildas huvud. Den tama hjälper till med snabeln att lägga snaran till rätta. Dess andra ända fastgöres hårt kring stammen av ett träd. Då den vilda sålunda är förankrad, hasar sig ryttaren ned på marken och slår en annan snara kring djurets bakben, och även denna snaras fria ände fastgöres vid ett träd. Då är den vilda elefanten oskadliggjord och sliter och drar förgäves för att komma lös. Under tiden ha andra ryttare med de tama elefanternas hjälp fångat och bundit de övriga medlemmarna i den vilda hjorden.

Sedan föras fångarna, starkt och stadigt bundna, en efter annan ut ur inhägnaden och bindas vid träd i skogen. Här få de under en längre tid vänja sig vid människan och vid de tama elefanternas sällskap, och först då fruktan, hatet och vildheten gått ur dem, föras de till byarna för att tämjans ordentligt och lära sig att arbeta i sina fångvaktares tjänst.



Det är vackert att se de tama elefanterna i fullt arbete. De bära timmer, de bära varor på de stora vägarna, de äro nyttiga vid mångfaldiga tillfällen i krig och fred, där stor kraft behöves. Indiens maharadjor hava alltid ett väl-försett elefantstall men använda djuren mest vid tigerjakt och ritt. Elefanten är för dem ett paraddjur, som aldrig får saknas vid festliga tillfällen. Gamla, väl dresserade elefanter, som uppföra sig kungligt och förnämt, betinga också mycket höga pris.

Då jag första gången kom till Indien, åtföljdes jag av en av mina tjänare, en burjatisk kosack från östra Sibirien. Han hade aldrig i livet sett en elefant, knappt hört talas därom, och hans förvåning var gränslös, då vi en dag på en gata i Lucknow mötte ett helt tåg av dessa stora gråsvarta djur. Häpen frågade han mig: »Herre, är detta verkliga levande djur?» — »Ja, du ser ju, att de gå och lydigt följa sina förare.» — »Jag trodde verkligen, att det var ett slags lokomotiv, som sattes i rörelse av maskiner, som de hade i magen.» — »Nej bevars, det är elefanter, som en gång levat vilda i skogarna. Pass på nu, så får du se, hur de äta.» Därmed köpte jag en knippa sockerrör i ett basarstånd och räckte den närmaste elefanten ett rör. Han tog det sakta och vackert, höll det på tvären i munnen, skalade med snabeln bort förtorkade blad och rötter och åt upp resten. »Ja, jag ser», sade kosacken tankfullt, »att det är riktiga djur; det var det märkvärdigaste jag sett i mitt liv.»

En annan gång var jag i »den rosenröda staden», Jajpur, där alla husen äro skära och människorna gå klädda i skära och röda kläder, och där allting påminner om morgonrodnad och rosor. Jag skulle göra en utfärd till ruinerna av en gammal stad i närheten, och maharadjan hade ställt ett par av sina bästa elefanter till mitt förfogande. Min ridelefant hade en mycket bekväm sadel, som snarare liknade en länstol med dynor och ryggstöd, stöd för fötterna och ett soltak på lätta stänger. Där



sitter man visserligen och skakar fram och tillbaka, men elefanten lunkade i väg säkert och fort, och från hans höga rygg hade jag en förträfflig utsikt över landet. På djurets nakna satt en förare, som med tillhjälp av en järnpik hade vår bärare fullkomligt i sin hand.

Jag bodde också ett par dagar hos en annan maharadja, och en gång bjöd han mig till en utfärd på elefantrygg. Vi redo båda på samma elefant men hade ingen annan sadel än en tjock röd filtmatte med guldband och tofsar och ett slags handtag att hålla oss i för att icke glida av. Med tillhjälp av en stege, som lutades mot djurets sida, klättrade vi upp, och så bar det i väg med stark fart, utmed trånga och dunkla skogsstigar. Vid stranden av en djup damm trodde jag, att det var meningen, att vi skulle sitta av, men här klafsade elefanten rakt ut i vattnet, så att svallvågorna brusade omkring honom.

Då furstar och prinsar eller då vicekonungen själv jagar tiger, användes ett stort antal elefanter. Vid en sådan jakt i Nepal hade den förra vicekonungen ett par hundra elefanter, beridna av drivare och jägare, och själv satt han i en liten korgliknande byggnad på ett av de största djuren. Elefanterna bilda en stor ring kring den djungel, i vars snår man vet, att tigern håller sig dold. Till en början är avståndet mellan djuren stort, men ju mera kretsen tillsnöres, desto närmare komma de varandra, och slutligen bilda de en tät mur kring tigerns gömsle. Någon gång lyckas tigern att bryta igenom kedjan och undkomma, och icke sällan river han ihjäl någon av de drivare, som löpa till fots. Men för elefantryttaren är han sällan farlig, han föredrager att smyga sig utmed marken, då han finner sig hetsad på alla håll. Då han slutligen tvingas upp ur snåret, riktas bössmyningarna mot hans hjärta, och han förblöder inom elefanternas ring.

Elefanterna ha höga och förnåma anor. Jag menar nu icke de utdöda formerna av deras släkte, som strövat



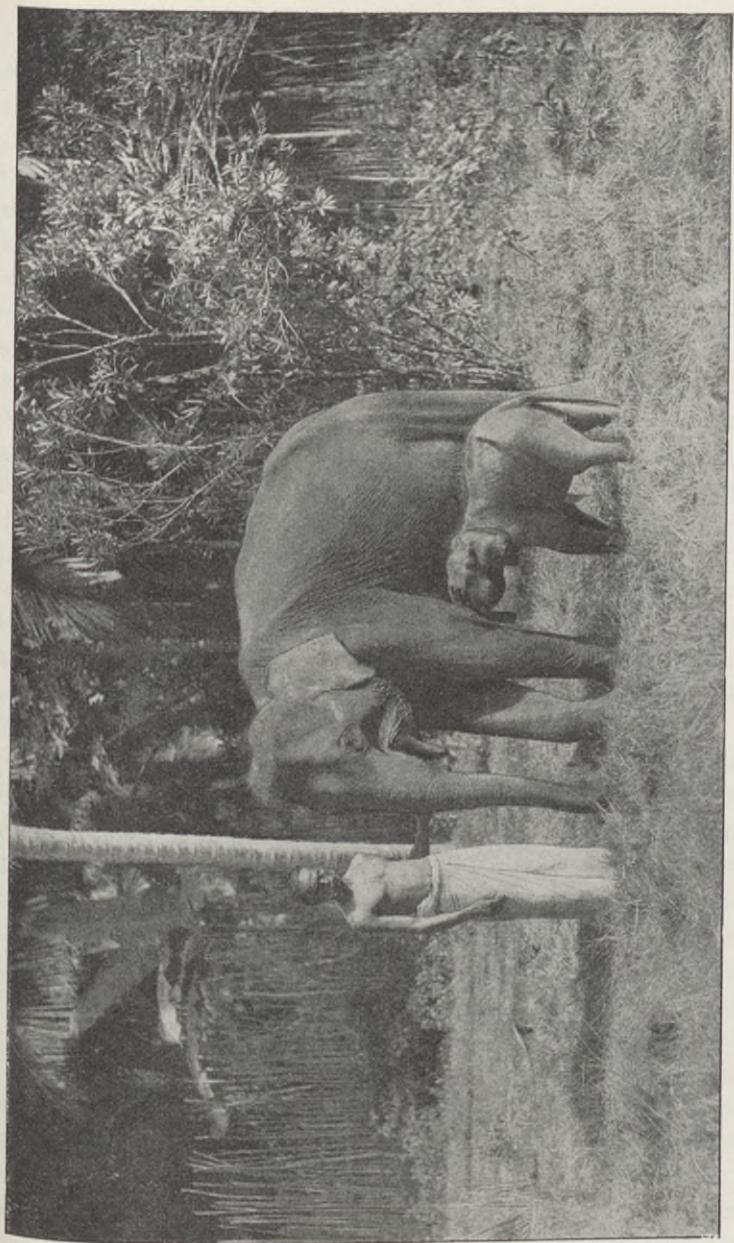
omkring i Europas skogar eller som funnits infrusna i Sibiriens tundror. Jag menar den nutida, indiska elefanten. Betänk bara, att hinduerna föreställa sig världen såsom vilande på ryggarna av åtta elefanter, som stå vända åt de åtta väderstrecken. Indra, luftens och åskans gud, avbildas ridande på en elefant, och Ganesch, vishetens och vetenskapernas gud, bär elefanthuvud.

Den stormogul, som hette Djahangir, hade 12,000 elefanter, och då Nadir Schah år 1739 erövrade Delhi och Påfågeltronen, hade hans härskaror att kämpa mot 2,000 elefanter. Det rövade godset förde han till Persien, lastat på 10,000 kameler, 7,000 hästar och 500 elefanter. Tolv av dessa djur och en tron av guld skänkte han sultanen i Konstantinopel.

Då den förra konungen av England år 1903 kröntes till kejsare av Indien, firades i Delhi storartade fester till hans ära. Själv var han icke med, utan företrädde av sin broder, hertigen av Connaught. I flera år hade man varit sysselsatt med förberedelserna till kröningen. I alla Indiens olika länder broderades, sömmades och fejades, det blev som en tävlan i prakt och rikedom, och var och en av de många furstar och prinsar, som skulle delta, ville överträffa alla andra. Utanför Delhi uppdrogos grundlinjerna till en stad, som var avsedd att stå blott några dagar och sedan åter försvinna från jorden. Den hade gator och torg och kvarter av idel jättestora dyrbara tält, med vicekonungens och hertigens i mitten och sedan furstarnas, de förnäma gästernas och militärens. Hela stadsdelar voro avsedda åt soldater och tjänare, kök och proviant.

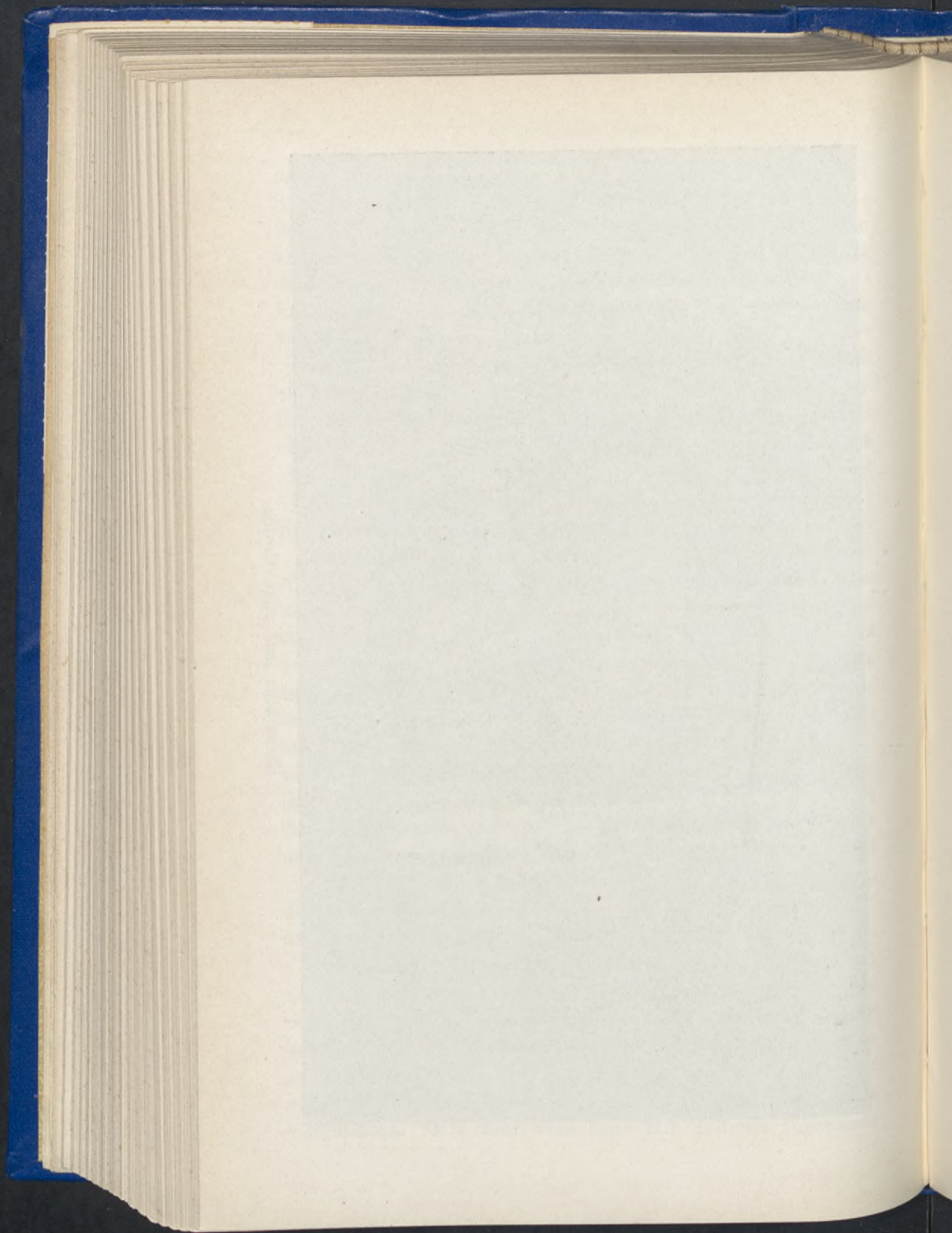
På den stora dagen skred ett av de mest glänsande tåg, världen skådat, genom Delhi. En sagolik prakt utvecklades, en pomp och ståt, sådan som endast Indien kan åstadkomma. Främst redo vicekonungen och hertigen, åtföljda av sina uppvaktningar och av ryttare i praktfulla uniformer och guldstickade höga turbaner och med blixtrande lansar i händerna. Och efter dem redo alla Indiens regerande





Elefanthona med unge, Ceylon.







furstar och maharadjor, i dräkter översållade med blyxtande juveler och dyrbar guldbrokad. Man såg knappt något slut på detta tåg, som skred fram mellan tätt packade skaror av hundratusentals hinduer och mohammedaner. Och vad hade det varit, om icke elefanterna funnits! De stora värdiga djuren, som buro sina höga herrar genom hopen, kommo det hela att växa i storhet. Det mesta av elefanternas kropp försvann under otroligt dyrbara dukar, stickade, virkade och broderade i guld, silver och brokigt silke. Gyllne kedjor och tofsar hänga och dingla överallt, i pannan har elefanten en broderad trehörnig duk, hans snabel och öron äro målade, hans betar äro förgyllda eller beslagna med skällor av guld, silver och koppar. Elefanterna gå med en värdighet, som om de visste, att de äro outhärliga, då det gäller att göra ett outplånligt intryck på hopen. Över massornas huvuden och genom en skog av lansar ser man elefanterna, de närmaste stora kolosser, de bortersta försvinnande små i fjärran, men alla överhopade med Indiens skatter, guld och diamanter, sidendukar från Benares och pärlor från Bahreins och Ceylons kuster.

Den, som sett de tama elefanterna i Indien, kan icke undgå att älska dem och beundra deras plikttrohet, deras godmodighet och deras tålmod. Då de icke arbeta, stå de tjuvrade på gårdar och i parker under lummiga träd, och deras hinduiska vårdare pyssla om dem, giva dem bete i rättan tid och föra dem morgon och afton till vattnet. De äro tjuvrade vid en stadig påle, nedslagen i marken. Pålen är blank, ty sedan årtionden har elefanten skubbat sin tjocka hud mot dess sidor. Kring ena bakfoten har han en ring, som genom en kedja är förenad med pålen. Kanske väktaren, som sköter honom, är sonson till den, som berövade elefanten hans frihet och först lade kedjan kring hans fot. Och kanske denne väktare nu är en gammal man, som visar sina sonsöner, hur det går till att vårda tama elefanter. Själv har fången, medan åren flytt, trampat



upp en djup ränna kring pålen och sett nya släktled av människor födas, växa och dö. Minns han väl ännu den tid, då han i obunden frihet vandrade med sin hjord genom de stora mörka skogarna och i trotsigt mod trampade ned bamburören, som stängde hans väg? Nu lyder han fogligt den bruna man, vars bröstkorg han kunde krossa med ett steg av sin fot. Lyss han ännu efter sina fria fränders kallelserop, då de med höjda snablar trumpetande storma fram genom djungeln och ödelägga marken med sina steg? Nu är han klädd i en fånges dräkt och omgiven av andra fångar. Kanske längtar han alltjämt tillbaka till skogen och friheten, och kanske hoppas han att åter, i sina fria stamfränders sällskap, få hälsa solens uppgång över djunglernas vidsträckta rike.

### KUNGSTIGERN.

Redan vid Tarim gjorde vi tigerns bekantskap, men kanske det roar dig att också höra, hur han lever och regerar i Indien. I det inre Asien är han icke mycket farlig för människan, men i Indien finnas tigrar, som sprida död och förskräckelse omkring sig på flera mils håll.

Den stora skogskatten, djungelns konung, det vildaste, farligaste och mest blodtörstiga av alla rovdjur! Rostgul är hans färg, på buken är han vit, på sidorna bär han lodröta strimmor. Han lyser som en förtärande eld mellan snåren. Alla djungelns djur frukta honom, men själv fruktar han ingen annan än människan. Av hans sinnen är hörseln utvecklad till största skärpa, och han hör, hur skalbaggen balanserar på ett bambublad på flera meters avstånd. Han förstår att tyda alla djungelns ljud, när och fjärran. I sitt gömsle bland snåren ligger han och lyssnar till boskapens steg och fårens betande, och han hör i fjärran en herdes sång.

Det är alltid smärtsamt att se fångslade djur. Man förstår deras sorg och deras längtan och att icke en minut



förgår för dem, som icke är fylld av saknad och minnen. Och ändå kan jag icke avstå från att titta in i de menagerier, som kunna finnas på mina vägar. I Indien hålla de flesta furstar fängslade tigrar. Så i Jajpur. Där stod jag väl en timme och såg på en elak tiger. Den hinduiska väktaren hade förlorat sin vänstra arm, och jag frågade, hur det gått till. Han pekade på tigern i buren och sade: »En gång, då jag gick för nära, stack han ut sina tassar genom gallret och slet av min arm. Han är rädd för mig sedan dess och fräser alltid, då jag nalkas.»

I Kalkuttas djurpark höllos också granna tigrar i stora präktiga burar. I en av dem gick en väldig kungstiger av och an med långa tysta steg. Hans rörelser voro beundransvärt mjuka, spänstiga och viga. Jag kunde icke se mig mätt på detta djur, som ända ut i klorna, ja ut i spetsarna av de vita morrhåren är byggt för smygande överfall och språng efter rov. Vid väggarna vände han så fint och hastigt som en olja. Tid efter annan hoppade han, smidig som en ål, upp på en hylla vid innerväggen, gled in i sin håla, men kom genast ut igen, hoppade ned på golvet och började åter sin vandring fram och tillbaka. Där stodo, jämte mig, några kopparbruna hinduer och ett par vita fröknar från Amerika med en röd bok i handen. Tigern märkte oss icke. Blicken från hans gula ögon flög över våra hjässor ut till palmerna och mangoträden i parken. »Ack, vore jag endast där», tänkte han, »hurlätt skulle det icke sedan vara att under nattens mörker smyga mig hem till djungeln i Ganges delta!»

Men vi, som befunno oss utanför gallret, vi hatade och avskydde ändå den kungliga fången. Ty på en porslinsplåt stod att läsa: »Människodödaren. Denna tiger har dödat fyrtio människor.» Sedan hade han fångats i grop eller med nät och blivit dömd till livstids fängelse.

För några tiotal år sedan dödades en tigrinna, som ätit upp 132 män, kvinnor och barn. En annan rövade bort 127. Efter deras jaktsätt och smak skiljer man mellan



tre olika slag av tigrar: de, som leva av vilt i djungler och skogar; de, som riva boskapen, och de, som icke hålla till godo med mindre än människokött. Dessa sistnämnda äro ganska sällsynta, och i allmänhet anses tigern vara feg och rädd, och han tar till flykten, då en människa nalkas.

Talrikast äro sådana, som jaga i djungeln. De jaga vildsvin, hjortar och antiloper men nöja sig även med smådjur, då den stora jakten slår illa ut. I nödfall kunna de länge fördraga hungern. Under den torra årstiden sina många vattendrag i Indien, och djungelborna måste då söka sig fram till sådana flodbäddar, som icke torka ut. Dit går också tigern och lurar vid platser, där andra djur komma ned för att dricka.

Vighet och snabbhet fordras för denna jakt. Gamla tigrar bli mera tröga och bekväma och finna det lättare att jaga boskap. I somliga trakter tar boskapstigern en ko eller en kviga var femte natt och gör stor skada. Människodödarna äro vanligen tigrinnor, som kanske av en händelse fått smak på den sortens kött. Tigrinnan, som icke länge vill lämna sina ungar ensamma, finner det lätt och bekvämt att överfalla herdar, vedhuggare, jordbrukare eller gående postbud. Ändå enklare är det att taga kvinnor och barn. De gå ju obeväpnade, nästan nakna, och deras skinn är tunt och mjukt.

Det har hänt, att hela byar flyttat bort från en trakt, där en människodödare slagit sig ned för att på vissa mellantider röva bort några av byns folk. Man ändrar vägar och gångstigar för en sådan tigers skull, man korsar skogen blott i beväpnat sällskap. Han försätter hela befolkningen i en dödlig ångest. Även för den bästa skytt, beväpnad med det yppersta gevär, kan en listig tiger vara farlig. Såras han, blir han förfärlig; då gäller det liv och död. Skytten kanske följer en stig genom högt gräs, och mellan stråna får han plötsligt se det strimmiga rovdjuret på lur. Då hinner han inte lyfta bössan till ögat, förrän

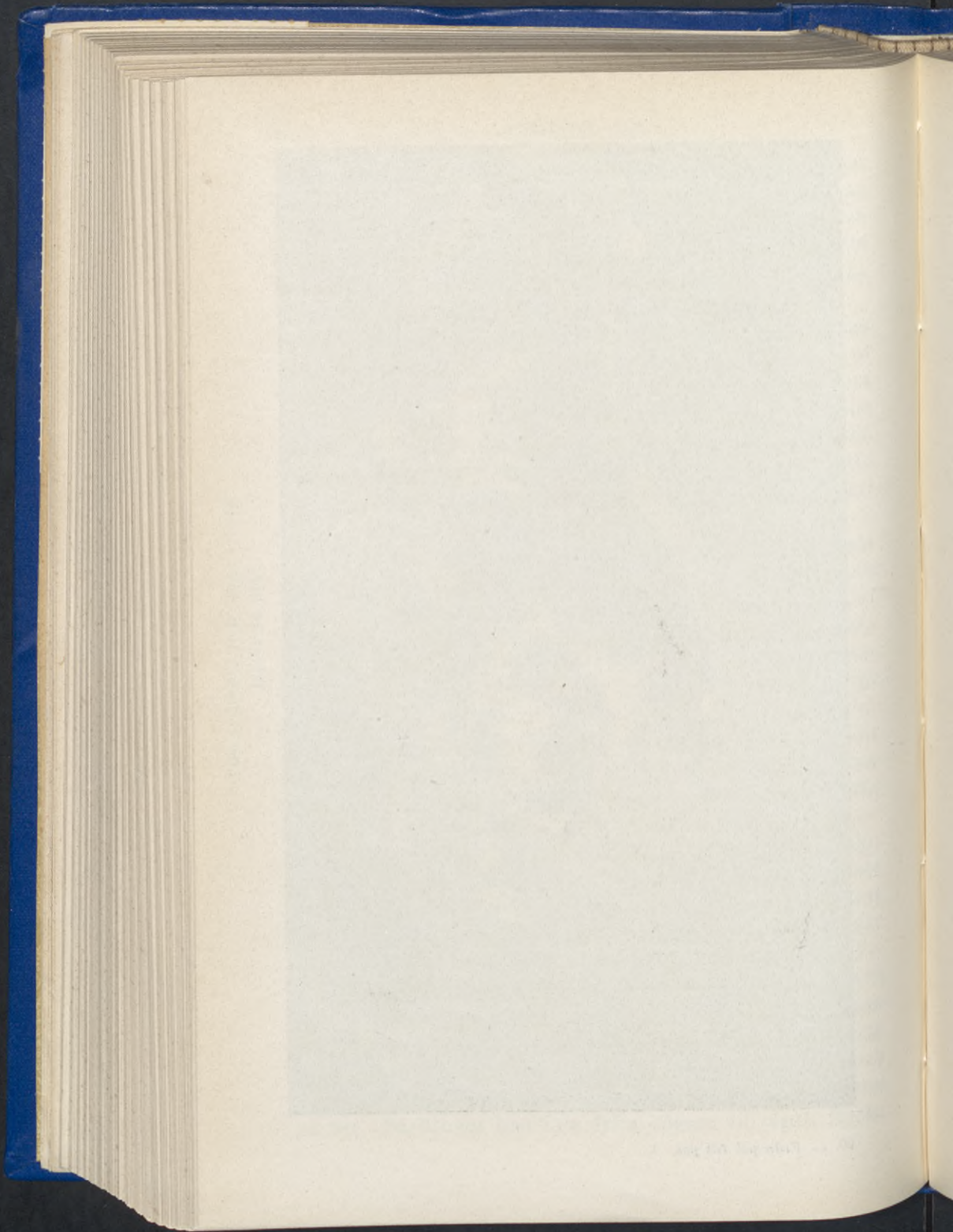




Tigrar på lur.

Efter en japansk tavla, målad på siden.







tigern är över honom. Då tigern tar språnget, utstöter han ett kort, dovt hostande ljud, som kommer blodet att stelna i offrets ådror.

Och dock finnas infödingar, som hetsa tigern utan eldvapen. De äro beväpnade med två meter långa bambuspjut, försedda med en 30 centimeter lång, eggvass klinga. De kringrädda honom i stort antal. Han flyr, han kryper utmed marken under de tätta buskarna, han glider ljudlöst in i snåren, men han finner sig omringad på alla håll. I små öppna gångar äro nät utsatta. Han trasslar in sig i dem. Det är en farlig jakt. Tigern blir förtvivlad, fräser, blottar tänderna, rynkar nosen, så att morrhåren stå nästan lodrätt upp i luften. Han anstränger sig att komma lös ur näten. Spjutbärarna skynda till och sänka sina vapen i hans hjärta.

I trakter, där boskaps- och människodödare gjort sig hemmastadda, få de särskilda namn. En sådan var Schir Kan eller Tigerfursten, Mowglis tiger i Kiplings Djungelbok. Men i nordöstra Asien vågar folket icke nämna tigers namn, ty där är han föremål för religiös vördnad, och om någon talar om tigern, så hör han det och kommer. I hans spår i skogen lägger man ut offergårdar. Tunguserna tro, att den, som dödar en tiger, själv en gång skall falla offer för en tigers klor. I Siam och Korea äter man tigers kött för att komma i besittning av hans vilda styrka. Då tigern angriper en människa, sänker han sina huggtänder i hennes strupe och vrider hennes huvud runt med tassens för att knäcka halskotornas rad. År 1886 dödades 928 människor i Indien av tigrar och 1,464 tigrar av människor.

Den djärvaste tigerjägare, jag någonsin träffat, var den engelska generalen Gerard i Indien. Vanligen vidtager man åtskilliga försiktighetsmått, har hundar, uppådat folk och elefanter med sig. Men denne Gerard berättade för mig, att han gick alldeles ensam med sin dubbelbössa in i djungeln. Det fanns ingen idrott, som han älskade högre



än tigerjakten, och han talade därom, som om det varit den enklaste sak i världen. Han kunde resa långa vägar för att få sätta sin kula i bringan på en tiger, som folket i en by ville bli av med. Då kunde han krypa på händer och fötter genom den kvava djungelns snår och uppsöka tigern i hans eget gömsle. Då tigern, hopkrupen som en katt, samlade sig till språnget, riktade han kallblodigt skottet mot hans hjärta, och han bommade aldrig. Låt vara, att han hade den andra patronen i reserv. Men i alla fall kunde hans läge vara farligt nog, då han ofta låg så inklämd mellan buskar och grenar, att han knappt kunde röra sig. Och på detta sätt hade han dödat 216 tigrar.

Jägare, som förfölja tigern genom skogen, ha ofta god hjälp av kråkor och småfåglar, som ängsligt skrika och varna. Men bäst som spejare äro aporna, ty de väsnas och skrika och skaka grenarna, då tigern smyger fram under deras träd. Tack vare dem kan skytten räkna ut, var tigern håller sig dold. Säkrast är dock att i en trakt, där man vet, att en tiger vistas, binda en get eller öck ett boskapsdjur i skogen och själv hålla sig dold i närheten. En sådan jakt beskrives på följande sätt av en engelsman.

Tidigt en morgon hade en tigrinna dödat ett kreatur men icke haft tid att äta sig mätt. Sedan hon släpat sitt byte in i ett närbeläget snår, hade hon dragit sig tillbaka till sitt gömställe för att sova under dagen. Hon skulle säkert komma tillbaka. I närheten av bytet band jägaren en ox vid en påle och gömde sig själv bland grenarna i ett träd därovanför, blott tre meter över marken. Vid femtiden på eftermiddagen intog han sin plats.

Och så väntade han. Solen gick ned, det skymde och blev mörkt. Dock icke alldeles, ty månen sken över skogen, och träden kastade mörka skuggor utmed marken. Dödstystnad rådde överallt, den stackars oxen stod och sov och jägaren bidade sin tid.

Då hördes tigrerns dova hemska stämma på avstånd. Sedan blev det åter tyst. En stund senare började oxen



visa den största oro. Jägaren andades knappt, sedan han fått se tigern, sittande på några stegs avstånd, oavvänt betraktande oxen, som gått baklänges, så långt repet tillät. I flera minuter satt tigern stilla och stirrade, säkert undrande, om något försåt hotade honom. Det var så tyst i djungeln, att tigern borde höra skyttens hjärta slå, lika tydligt som sitt eget och oxens. Tigern hade klart för sig, att oxens hjärta snart skulle stanna, och detsamma trodde nog oxen själv. Skytten hoppades, att tigers hjärta skulle stanna först. Och minuterna gingo, tystnaden var djup som dödens, månen sken klar, det prasslade icke i ett löv, men den indiska nattens kvava ångor lågo tunga över marken.

Reser sig så tigern och går lika ljudlöst som nyss rakt på oxen. Han förstår, att oxen är fast, och att språnget är överflödigt. Nu är han blott en fot ifrån offrets strupe.

Då höjer jägaren sin dubbelpipiga express till ögat och tar korn. Det svaga buller, som härav uppkommer, är nog att varna tigern. Han kryper ihop, som träffad av en elektrisk stöt, riktar blicken upp mot trädet och skulle ha försvunnit i snåren, om icke den första kulan hade sträckt honom till marken. Då började oxen en vansinnig dans kring pålen, och för varje varv hoppade han över den döda tigern.

Tigern släpar utan svårighet ett 180 kilogram tungt nötkreatur flera hundra steg genom tät buskskog och äter i ett tag trettio kilogram därav. Han dricker gärna vatten en gång under målet, och då han slutat, går han åter till vattnet, liksom för att skölja sig i munnen. Sedan uppsöker han sitt gömsle och sover vällustigt det mesta av en dag.

## KOBRAN.

Från Kalkutta för mig tåget mot sydväst genom indiska halvön. Bombay är mitt mål. Men jag kan icke avstå från att stanna ett tag på vägen, i Hyderabad, ty i närheten av denna stad bor en av mina gamla vänner, en engelsk





Ett festtåg med elefanter på en gata i Hyderabad.

överste. Hans hus, försett med trevliga verandor, är beläget i en park med yppig växtlighet. Där är ett stort tält med trägolv uppslaget, och min värd frågar, om jag vill sova under tak eller i tält. Då jag väljer det senare, ber han mig blott att, innan jag lägger mig, noga se efter, att ingen kobra slingrat sig in i tältet eller ringlat sig upp i min bädd. Ty det var gott om kobror i parken, och man kunde icke vara nog försiktig. Jag följde hans råd och gick fri från kobror och deras dödande hugg.

Kobran eller glasögonormen är Indiens giftigaste orm. Han är mycket allmän överallt i Indien, på Bortre indiska halvön, i södra Kina, på Sundaöarna och Ceylon. Till färgen är han än gulaktig med en skiftning i blått, än brun, på buken smutsvit. Hans längd är en och en halv meter. Då han retas, reser han främre delen av kroppen likt en svanhals upp i luften och utbreder de åtta främsta revbensparen åt sidorna, så att en hatt- eller sköldliknande skärm uppkommer nedanför huvudet. Den övriga kroppen är hopringlad och ger fasthet och stöd, då han står och balanserar



med överkroppen, färdig att blixtnabbt utdela sitt gift-hugg. På skärmens ryggsida är en gul teckning, liknande ett par glasögon.

Kobran bor i gamla murar eller i högar av sten och virke, under rötter eller i döda trädstammar i skogen, med ett ord, överallt, där han finner ett skyddat hål. Han undviker ej människors boningar, och ofta kan man få se honom dåsig och orörlig ligga hoprullad framför sitt hål. Men så fort en människa nalkas, rinner han ljudlöst och hastigt ned i hålet, och ansättes han, så försvarar han sig med ett vapen, som är lika farligt som en revolver.

Han är en dagorm men undviker solbadd och hetta och föredrager att jaga, sedan solen gått ned. Snarare borde han kallas en skymningens orm. Under djungelns täta snår slingrar han på jakt efter ödlor och grodor, fågel och råttor eller andra kryp, som råka i hans väg. På sina strövtåg klättrar han även i träden och uppför lianerna och simmar över stora vattendrag. Man tycker, att ett fartyg, förankrat vid kusten, borde vara säkert för kobran, men det har hänt, att ormen simmat ut, klättrat uppför ankarkettingen och innästlat sig ombord.

Honan lägger ett tjog avlånga ägg, lika stora som duvans, men med mjukt skal. Man tror, att hanen och honan hysa stor tillgivenhet för varandra, ty man har märkt, att då en av dem dödats, den andra inom kort visat sig på samma plats, kanske sökande den döda.

Hinduerna se i kobran en gud och döda honom icke gärna. Många skulle icke kunna förmå sig att döda honom. Om ormen kommit in i en koja, sätter ägaren fram mjölk åt honom och skyddar honom på alla vis. Ofta blir ormen då så gott som tam, och då han märker, att han får vara i fred, gör han icke heller sin värd någon skada. Men om ormen dödar någon i kojans, fångas han och bäres långt bort och släppes lös. Man tror, att om han stinger en människa och därpå dödas, måste också den stungna dö. Blir han ovänligt mottagen i en koja, bringar han ofärd över dess



invånare. Men bemött med gästfrihet för han lycka och välstånd med sig. Om en ormtjusare dödar en kobra, förlorar han för alltid sin makt över ormarna, säges det. Man kan tänka sig, att ett djur, som åtnjuter en sådan vördnad, måste föröka sig över hövan. Omkring tjugu tusen människor om året dödas i Indien av ormar.

Kobrans gift avsöndras i körtlar och pressas ut genom gifttänderna, då dessa tränga genom skinnet på en människa eller ett djur. Dess verkningar äro förfärliga, sedan det gått in i blodet. Om hugget drabbat ett större blodkärl, följer döden säkert och fort. Eljes dör den stungna först efter flera timmar men kan genom lämplig och skyndsam läkarbehandling räddas. En stungen hund börjar skälla och tjuta, får uppkastningar, springer omkring under den största oro och förtvivlan. Inom kort mattas han av, blir lam och dör. Om samma kobra hugger olika offer efter varandra inom loppet av en eller par timmar, så kan det först huggna offret dö, det andra bli häftigt sjukt, det tredje mindre angripet. Huggets verkan försvagas sålunda. Det beror naturligtvis därpå, att giftkörtlarnas innehåll efter hand blir uttömt. Men de fyllas snart åter.

Då en människa blivit stungen av en kobra, blir hennes kropp vanligen dödsfall, och alla yttre tecken till liv försvinna. Med bästa vilja i världen kan varken andhämtning eller puls förnimmas. Hon förlorar synförmågan och känseln och även förmågan att svälja. Med sakkunnig behandling kan man lyckas att kvarhålla den lilla gnista av liv, som icke flytt. I ett tiotal dagar förblir dock den sjuke mycket matt, och först sedan inträder en långsam förbättring. I regeln dör dock den stungne, ty i Indiens djungler är hjälpen sällan nära till hands. Då är förloppet ganska hastigt. Om den stungne ligger som död i två dygn utan att ändå dö, kan man hoppas, att kroppen övervunnit giftets verkningar.

Det är gott om underliga människor i Indien. Framst i Benares, men också i vilken annan stad som helst, ser



man på gatorna de förkrympta självplågare, som kallas fakirer. De äro splitter nakna, så när som på en smal gördel. Magra och eländiga äro de som benrangel, och hela deras kropp är ingniden i aska. I Benares gathörn sitta de orörliga. Går jag förbi samma gathörn gång på gång, så ser jag alltid samma fakir i samma ställning. En sitter med korslagda ben och uppsträckta armar. Försök att hålla dina armar, om också blott fem minuter, rakt upp i luften. Du skall känna, huru de småningom liksom domna bort. Men denne man sitter alltid så. Hans armar växa liksom fast i den onaturliga tvångsställningen. Då han aldrig begagnar dem, förtvina de också med tiden. I jämförelse med hans stora huvud se de ut, som om de tillhörde ett barn. En annan släcker med flit sina ögons ljus, i det han dag ut och dag in sitter och stirrar rakt upp mot solen med vidöppna ögon.

Bland Indiens underliga människor ha vi också ormtjusarna. Av dem finnas flera olika slag, och det ser ut, som om man icke vore riktigt på det klara med dem. Somliga tyckas själva vara rädda för de ormar, de förevisa, andra behandla dem med största dödsförakt. Somliga rycka ut ormens gifttänder för att alltid vara säkra, andra låta dem sitta kvar, och då kommer hela konsten an på tjusarens skicklighet och vighet och den snabbhet, med vilken han undviker ormens hugg. Många gånger har det hänt, att tjusare blivit stungna och dödade av sina egna ormar.

Det är icke sant, som man trodde förr, att ormtjusaren med flöjtens förföriska toner kan locka fram ormarna ur deras bön och förmå dem att dansa efter hans pipa. Själva dansen är mycket enklare än så. Då den nyfångade ormen reser sig och vaggar överkroppen fram och åter, sträcker tjusaren fram ett hårt föremål, kanske ett stycke tegel. Ormen hugger, men tillfogar endast sig själv skada. Sedan detta upprepats någon tid, slutar han att hugga. Tjusaren kan sedan oskadd föra sin hand framför ormens hu-



vud. Men då ormen retas, intar han dock alltid sin vanliga försvarsställning och vaggar fram och åter. Det ser blott ut, som om han dansade efter flöjtens toner.

Dock finnas djärva ormtjusare, vilka genom tonernas rytm och händernas rörelser tyckas utöva ett visst herravälde över kobran. De insöva ormen i en kort dvala eller domning, ett slags hypnotisk sömn. Ormtjusaren slår sig ned på en gård och omringas av skådelystna. I en rund platt korg har han kobran. Han ställer korgen på marken och lyfter av locket. Så retar han och livar ormen för att få honom att resa överkroppen och spänna ut skärmen med glasögonen. Hela tiden leker han på flöjten med den ena handen. Med den andra utför han sövande och vaggande rörelser. Ormen blir småningom stilla och lugn, och tjusaren kan föra hans huvud över sitt ansikte och trycka sina läppar mot ormens pannsköldar. Med en blixtnabb rörelse kan tjusaren plötsligt kasta åt sidan. Ormen har vaknat igen och har just ämnat hugga.

Här beror allt på tjusarens vighet och hans känedom om ormens natur. Den minsta muskelrörelse, den flyktigaste skiftning i kobrans blick är nog att låta tjusaren förstå djurets sinnesstämning. Det säges, att en skicklig tjusare kan leka med en nyss infångad orm lika lätt som med en gammal. Konsten är att söva ormen och att veta, när det farliga ögonblicket är inne. Under hela förevisningen ljuder den entonigt gnällande flöjten. Det fordras mod och sinnesnärvaro för en så farlig lek.

Européer, som sett dessa ormmänniskor fånga kobran, säga, att deras skicklighet och djärvhet äro beundransvärda. Med blotta händerna ta de ormen, som kilar undan i gräset. Detta är en taskspelarkonst, där allt beror på fingerfärdighet och en snabbhet, som är större än ormens. Fångaren fattar med vänster hand tag om ormens stjärt. Den högra för han blixtnabbt utmed ormens kropp, tills han når huvudet, och då klämmer han ihop tummen och pekfingeret, och ormen är som i ett skruvstäd. Förmodligen är knepet

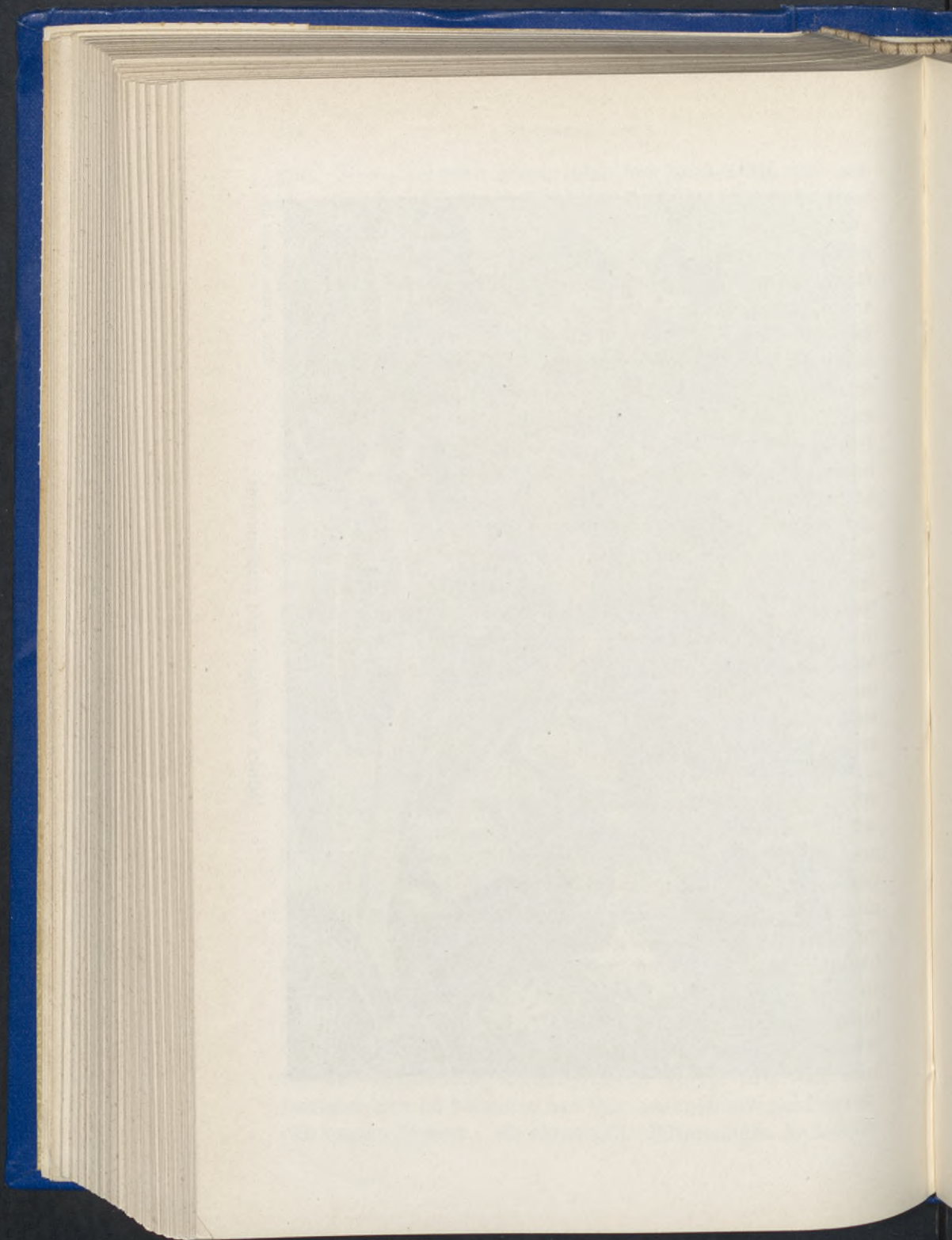




Efter Brehm, Djurens liv.

Indiska ormtjusare med glasögonormar.







det, att fångaren med vänstra handen berövar ormen hans fasta stöd genom att utföra vågrörelser, som upphäva ormens egna.

Då tjusare gå ut på ormfångst, äro de alltid två eller flera i sällskap. Någon av dem medför de botémedel, som användas mot ormbett. Om en man blir stungen, vrides en bindel med all kraft ovan såret, och giftet suges ut. Sedan lägges en liten svart sten, stor som en mandel, på såret. Den suger i sig blod och åtminstone något av giftet. Fastklibbad vid såret, faller den icke av, förrän den fullgjort sitt verk. Att så många människor dö av ormbett, beror naturligtvis därpå, att hjälp icke kommer, innan det är för sent.

Då tjusaren börjar sin lek med kobran, spänner han ögonen i honom och tar icke en sekund sin blick ifrån honom. Detsamma gäller ormen, han stirrar oavvänt på tjusaren. Det liknar en fäktning, där motståndarens utfall medför döden, om det icke avvändes i rätta ögonblicket. Ändå uppmärksammare är kobran, då han strider med en mungo. Mungon är ett litet rovdjur av familjen Viveridæ. Han är knappt stor som en katt, har långsträckt kropp och korta ben, och han är kobrans dödsfiende.

Utanför den bungalow, som jag bebodde i en indisk stad, uppenbarade sig en gång en man med en mungo och en kobra. Han skulle visa en tvekamp mellan dem, men ville först göra sig säker på en viss, ganska obetydlig betalning, ty det ena av de båda djuren skulle stryka med. Ormen hade knappt kommit ut ur sin korg, förrän mungon var över honom. Och så börjades striden, och de båda kämparnas rörelser, kast och knyckar voro så hastiga, att jag knappt kunde följa dem med ögonen. Kobran förstod, att det gällde hans liv, och lämnade aldrig sin motståndare ur sikte. Men hans utfall voro förgäves, mungon kom alltid undan. Till sist hade väl kobran vänt sig åt ett och samma håll, så långt han kunde, och då han skulle svänga huvudet åt det andra, passade mungon på och bet



honom i nacken. Ormen slingrade och vred sig, mungon skakade honom hit och dit, och slutligen satt giftormens huvud och slängde vid ett par tunna muskeltrådar.

### PYTON-ORMEN.

I sydöstra Asiens skogar lever också den jätteorm, som bär namnet pyton. På ryggen har han mörka fläckar, är för övrigt ljusbrun eller rödbrun och på buken vit. Den största arten blir hela åtta meter lång.

Pytonormen lever av små däggdjur, och endast de allra största exemplaren förmå att svälja en hjortkalv i ett tag. Vanligen nöja de sig med mindre däggdjur eller fågel. Någon gång lär det ha hänt, att en pytonorm svält ett barn, men eljes går han aldrig mot en människa, om icke till självförsvar. Dock anser man, att om en pyton kommer åt att slingra sig kring en fullväxt karl, är denne under alla förhållanden förlorad. Ty ormens muskelkraft är oerhörd. Då han kramar sitt offer, är det hopplöst att söka befria sig ur hans grepp. Och han kan spänna musklerna så länge som helst och släpper icke sitt tag, förrän offret upphört att andas.

Han är listig och tyst. Han ligger i timal hoprullad på mangoträdets gaffelgrenar och iakttagert med oavvänd uppmärksamhet de fåglar, som komma för att övernatta i trädet. På marken ligger han hoprullad och spejar efter rov. Han får se en kanin på något avstånd och tar icke en sekund sina ögon därifrån. Så rullar han ut sig långsamt och mjukt och krälar framåt, med revbenen stödjande mot marken. Tungan spelar lätt och rörlig ur hans mun. Offret sitter stilla, som om det vore förtrollat, och bara ser och stirrar på ormen. Då denna är inom räckhåll, kastar han med blixstens hastighet huvudet framåt, öppnar gapet, fångar rovet och har det i nästa ögonblick inklämt mellan ett par av kroppens slingor. Det hela går på en tiondels sekund.

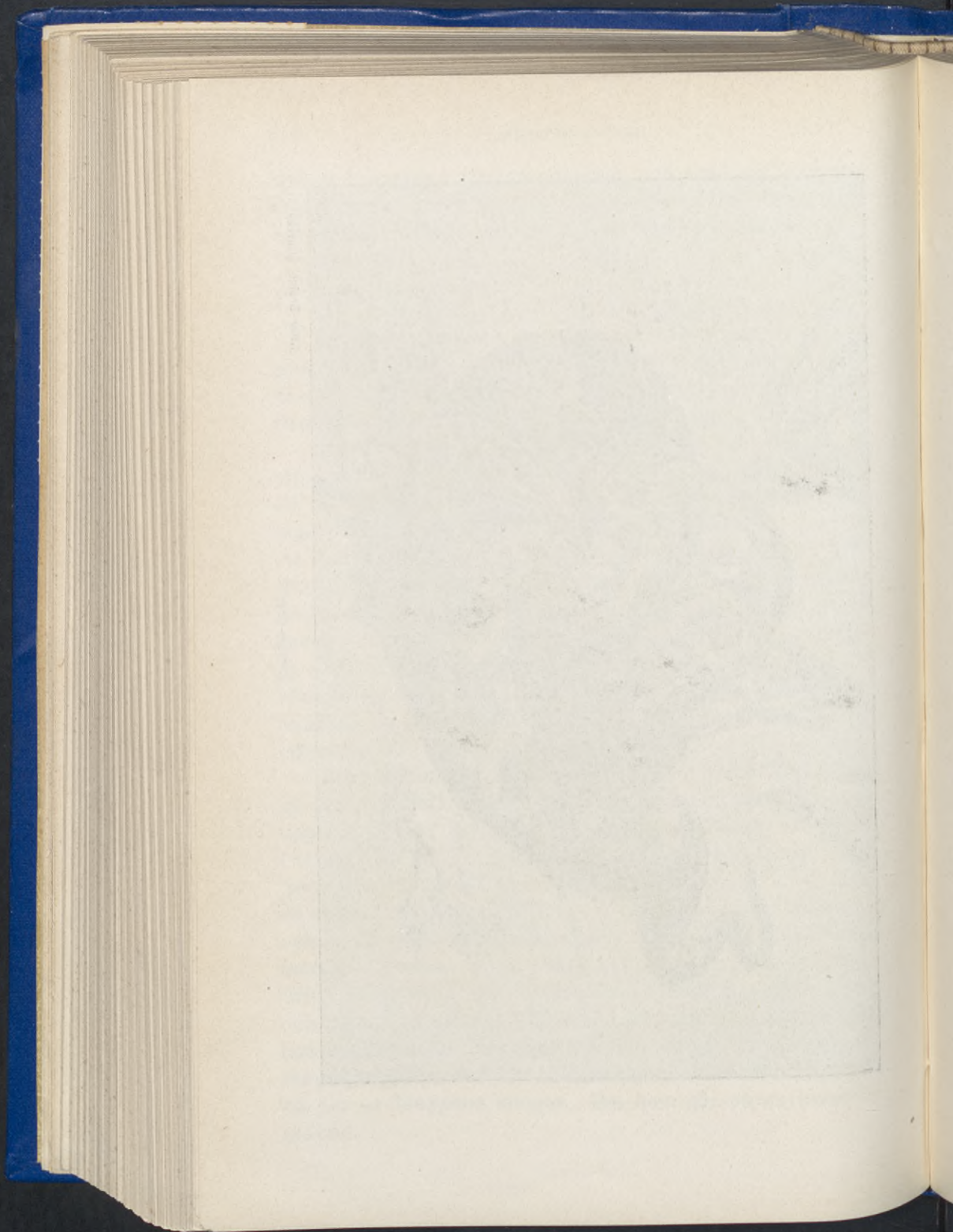




Efter Brehm, Djurens liv.

Pyton-orm.







Så fort rovet är dött, ringlar ormen ut sig igen och far med tungan över sitt byte, liksom för att undersöka, från vilket håll måltiden skall börjas. Om bytet är ett stort djur, blir det besvärligt att svälja. Då öppnar pyton-ormen käkarna det mesta han förmår och börjar med bytets huvud. Sedan skjuter han käkarna turvis framåt och drar med de inåt riktade tänderna in offret bit för bit. Underkäken tänjes ut som en påse, och endast huvudets överdel bibehåller sin form. Spottkörtlarna träda i den livligaste verksamhet för att göra hår- eller fjäderbeklädningen hal. Det svåraste är att få in däggdjurens skulderblad och fåglarnas vingar. Men slutligen glider hela portionen in, och man kan se på ormens kropp, hur den långsamt glider till magen.

I europeiska djursamlingar plägar pytonormen icke saknas. Som fånge ligger han stilla och smälter maten under en vecka på sommaren, under en god månad på vintern. Men han kan också lugna sig i fulla tio månader efter ett grundligt mål.



Från Indien till Kina.



## FRÅN INDIEN TILL KINA 1908.

## BOMBAY.

Nu bryta vi upp mot väster genom den tryckande värmen, som icke alls förminskas, då vi lämna tåget i Bombay vid Indiens västra kust.

Bombay är en stor och rik stad, en av pärlorna bland jordens städer. Det är nyckeln till Indien. Där hamnar man, då man kommer från Europa med ångbåt genom Sueskanalen. I hamnen ligga också oräkneliga fartyg och lossa och lasta.

Här finna vi även den sista återstoden av ett fordom stort och mäktigt folk. Omkring sex eller sju hundra år före Kristi födelse levde en vis man, som hette Zoroaster. Han stiftade den religionslära, som omfattades av hela Persien och angränsande länder, och i vars tecken Xerxes förde sina oöverskådliga härskaror mot Grekland. Då islams krigiska missionärer översvämmade Persien 650 år efter Kristus, flydde många tusen av Zoroasters anhängare till Indien. Och återstoden av detta folk lever ännu kvar i Bombay och kallas parsi.

De äro kloka och driftiga köpmän; flera av dem äro mångmillionärer, de äga Bombay och behärska dess handel. I deras tro ingår en gränslös vörndnad för elden, jorden och vattnet. Då jorden skulle förorenas, om man däri begravde de döda, och då elden skulle skändas genom likbränningen, utsätta parsi sina döda i det inre av låga ringmurar, som kallas »Stillhetens torn». Fem sådana finnas i Bombay. De ligga alla tillsammans på en hög kulle,



resande sig från en halvö, som pekar ut i havet. Fritt och naket lägges liket ut innanför tornets mur. I träden däromkring ha stora gamar sina hem, och inom några minuter finnes endast skelettet kvar av den döde.

Men under cypresserna och de lummiga lövträden i parken kring Stillhetens torn kunna den dödes kära överlämna sig åt sin sorg. I väster och söder är det oändliga havet och monsunens stormande vågor. I norr och öster Bombay, Indiska oceanens drottning.

Nära dockorna i Bombay ligger ångfartyget »Delhi» förtöjt med starka kablar vid kajen, och tvenne mäktiga landgångar leda upp till dess mellersta däck. Det är den 14 oktober 1908, klockan är 11 f. m. och om två timmar avgår »Delhi» till den yttersta östern. Knappt tjugu resande äro med i första och andra klass, men i Colombo på Ceylon skola flera stiga ombord. »Delhi» kan föra 463 personer, då det är fullt hus, men av dessa äro 220 besättning, dels engelsmän, dels hinduer. Med sina 8,000 ton är »Delhi» 151 meter långt och går med resande och varor till Schanghai. Det tillhör ett mycket stort och rikt bolag, som heter Peninsular & Oriental, och som av engelska postverket uppbär en årlig summa av nära fem millioner kronor för att föra posten till Asiens och Australiens kuster. Från England till Sueskanalen är det de resande, men därifrån och till den fjärran östern är det varorna, som giva bolaget vinst. Varje fartyg betalar 36,000 kronor i avgift för att få löpa genom Sueskanalen; men det är ändå en vinst emot förr, då man måste gå runt hela Afrika.

Till »Delhis» översta däck får ingen annan än befälet tillträde. Där är manövreringshytten med ratten och kompassen, och där innanför är kaptenens stora hytt med ett bord, där sjökort, passare och linjaler ligga framme. Det mellersta däck, under ett skuggande soltak, står till de resandes förfogande. Vill man ha sig en morgonpromenad på en svensk mil, så måste man gå sjuttio gånger kring detta däck. På dess rymliga golvytor spela engelsmännen



kricket och sätta upp nät för att hindra bollarna att gå över bord. Och där idkas ett annat spel, som påminner om vårt varpa. Å detta däck finnes föröfver en präktig salong med flera skrivbord och soffor, ja till och med ett piano, som ofta anlitas av musikaliskt folk. Akteröfver är rökhytten, där man intar sitt kaffe efter maten. På understa däck äro hytterna belägna, men här vistas man blott om nätterna. Det är så varmt, att man icke ens vill täcka sig med ett lakan. Då jag vaknar på morgonen, trycker jag på en elektrisk knapp, en engelsk uppappare kommer, han kallar min svarta barberare och gör under tiden i ordning mitt bad i ett stort porslinskar. Ute på havet får man hålla tillgodo med saltvatten, som bränner på tungan, så det är icke värt att doppa sig längre än till halsen. Sedan tar man en översköljning med sötvatten ur ett kar vid sidan. Och därpå får man sin första frukost: te, kakor och bananer. Den andra intages gemensamt i stora matsalongen ännu en trappa längre ned, och klockan halv åtta är det middag, lagad och serverad av portugiser, som äro av blandad ras och komma från Portugals besittning Goa på Indiens västra kust.

Innan vi få gå ombord, måste vi undersökas av en läkare, ty Bombay är pestens huvudstad. Och sedan lossas kablarna och »Delhis» skruvar börja röra sig. Det tar en timme att komma ut mellan hamnpirerna, men sedan glider ångaren långsamt öfver viken mellan otaliga fartyg under olika flaggor, och bakom oss ligger Bombay med sina väldiga hus, sina kyrkor, torn och skorstenar och sin täta skog av fartygsmaster.

#### PÅ HAVET.

Den stora staden har försvunnit, vi äro ute på havet, på Indiska oceanen, vädret är härligt, ingen aning av sjögång, knappt den svagaste dyning kan märkas, segelbåtarna ligga orörliga och vänta förgäves på vind, endast



den svagaste lilla bris förnyar luften under promenad-däckets tak. Det är så varmt och kvalmigt, att stärkskjortan, kragen och manschetterna bli mjuka och våta på ett par timmar, och man måste ofta byta om.

Vi avlägsna oss långsamt från kusten, men alltjämt synes den bergskedja, som kallas Västra Ghats, och som sträcker sig ända till Indiens sydspets. Solen sjunker rakt ned i havet, skymningen är kort, mörkret tätnar fort, och endast båtens svallvågor blänka vita i det elektriska ljuskenet från ångarens sidor. Här och var synas små ljuspunkter ute i mörkret — det är ångbåtar till eller från Bombay.

Följande morgon lämna vi Goa bakom oss, och vid middagstiden Lakkadivernas ögrupp om styrbord. En stor klocka slår så och så många »glas» för att angiva tiden ombord. En annan klocka kallar oss till måltiderna. Egentligen borde man aldrig äta, annat än då man är hungrig; men på »Delhi» äter man, när en pojke ringer i en klocka.

På somliga ytor är havet alldeles blankt, på andra liksom mattslipat av en svag krusning. Det är mörkgrönt i vår närhet, men mörkblått längre bort. En stund antog vattnet en brun färgton, ty en flod förde slam och multnande växtämnen ut i havet. Men snart äro vi åter i kristallklart vatten, där skummet bubblar och fräser i fartygets svallvågor. Himlen är ljusblå, lätta skyar sväva över Indiens kust, en seglares segel lysa bländvita som en jättesvan. Kusten är alltjämt inom synhåll, och vi se en oavbruten skog av kokospalmer. Utanför denna löper ett bälte av sand och grus, över vilket bränningen rullar in ifrån havet.

Klockan nio på kvällen kunde vi iakttaga ett praktfullt skådespel. Svallvågorna kring fartyget började att lysa med ett fosforblått sken, påminnande om blixstens återsken bland moln. Det var så starkt, att »Delhis» skrov och det mörka vattnet runtomkring upplystes, och kring bogen var ljuset så kraftigt, att det såg ut, som om vi plöjde oss



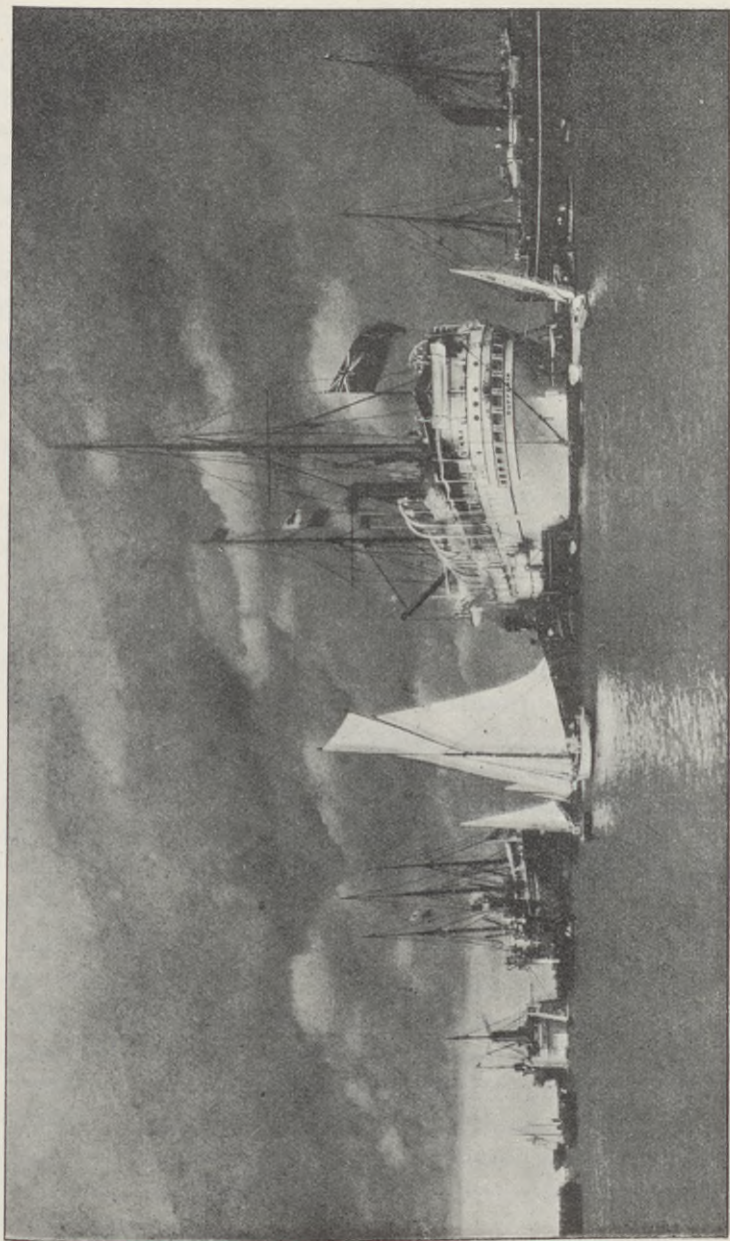
fram genom idel kvicksilver. Sedan det bleknat bort och försvunnit, spände månen sin dallrande silverbro över havet. Natten är stilla, endast maskinernas pustande höres enformigt och dovt. »Delhi» är ett präktigt fartyg, det skakar icke alls, det glider så mjukt och majestätiskt över vattnet. Ännu klockan ett på natten tar jag en promenad på däck och njuter av svalkan. Det var på dagen tre år, sedan jag lämnat Stockholm, och då man så länge irrat omkring i det stora Asien, skänker vilan på havet en känsla av frihet.

Morgonen den 17 oktober glida vi förbi Indiens sydligaste udde, Kap Comorin. Om vi därifrån fortsatte rakt åt söder, så skulle vi efter halvannan dag korsa ekvatorn och därpå fara över de oändliga vattenöknarna på södra halvklotet. Sent omsider skulle vi nå två små ensamma klippöar. De heta Nya Amsterdam och Sankt Paul, och deras nakna kuster piskas och sköljas av Indiska oceanens stormar och vågor. En gräns för vår färd skulle resas av den del av sydpolens fastland, som bär Wilhelm II:s namn.

I stället svänga vi av åt sydöst och se vid middagstiden Ceylons kust sakta stiga upp vid horisonten. På avstånd synes det vita bandet av bränningens brottning mot stranden, och kring hamnens väldiga stenpirer bryta sig vågorna i fradga och skum. Om sommaren är denna bränning storartad, ty då blåser under flera månader den hårda och oavbrutna årstidsvind, som kallas sydvästmonsunen. Den är en välsignelse för hela Indien, ty dess nederbörd framlockar ur jorden det ris och det bröd, varav tre hundra millioner människor leva.

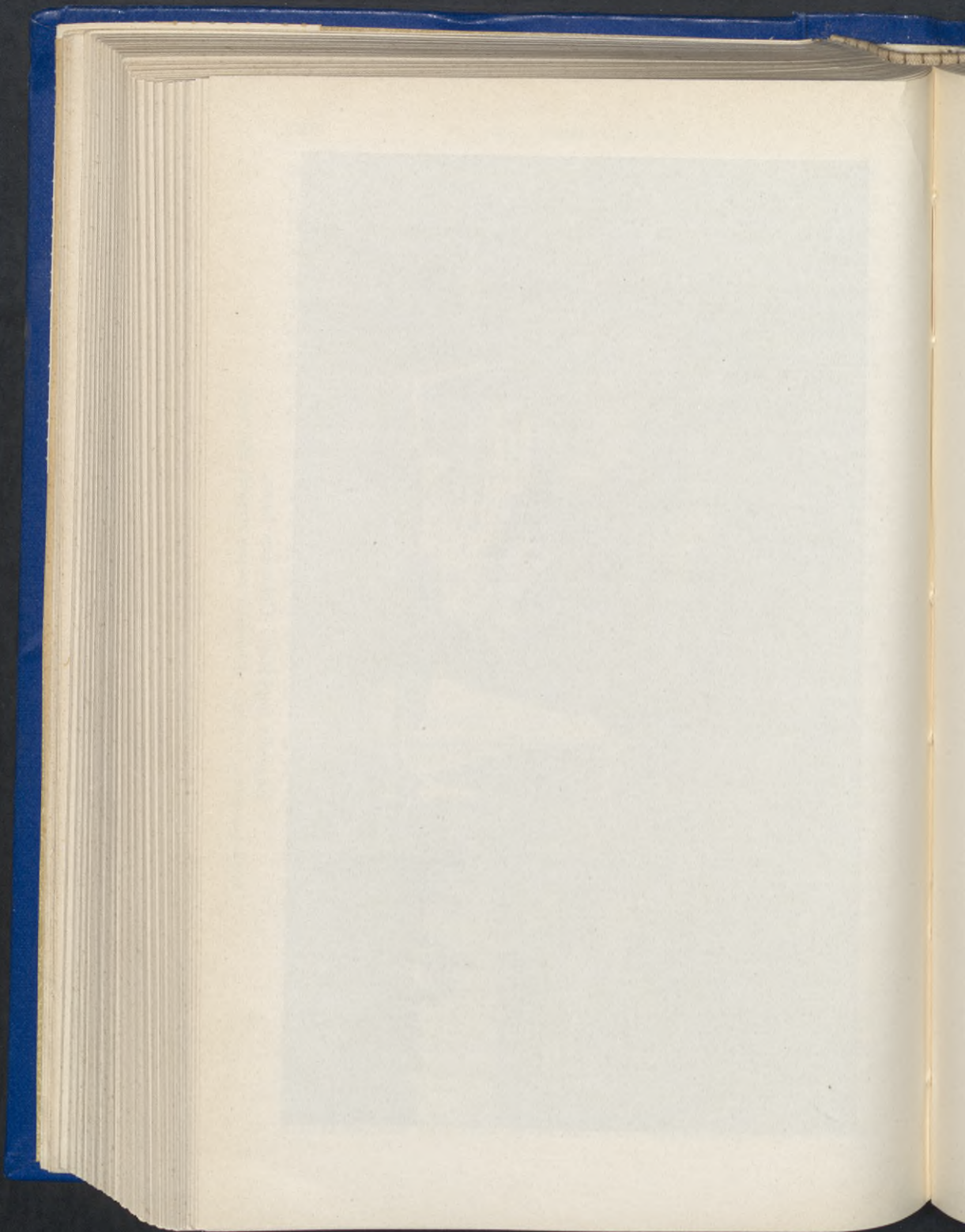
Åter se vi en skog av ångare, segelbåtar och master och där bakom en oändlig rad av asiatiska och europeiska hus. Det är Colombo, Ceylons huvudstad, en mycket viktig hamn för alla de fartyg, som gå mellan Europa och den fjärran östern. Sakta gå vi in i gapet mellan hamnarmarna, där två små fyrar nattetid tjäna seglaren till led-





Engelska ångbåtar i Colombos hamn.  
Sydvästmonsunens regndriga molnmassor komma svepande från havet.







ning. Roddbåtar komma ut och ta hand om våra kablar, som fastgöras vid väldiga flytbojar. Singaleser och hinduer kila uppför »Delhis» trappor och kasta sig över de resandes gods. De äro mycket lätt klädda: endast ett skärt eller vitt skycke, nedhängande från midjan, och en duk eller kam på huvudet.

En slup för oss i land. På gatorna vimlar det av kopparbruna människor; spårvagnar, droskor, bussar och små tvåhjuliga »rikschas» köra genom trängseln. De senare äro dragna av en halvnaken man. Jag gör en utfärd i och omkring staden, där vägarna slingra mellan hela skogar av kokospalmer, och där infödingarnas hyddor omväxla med europeiska ämbetsmäns och köpmäns hus.

Den 18 oktober kom ångaren »Moldavia» från England och lade sig vid sidan av »Delhi» för att flytta över resande och gods, som skulle till Östasien, och för att därpå fortsätta sin mer än två veckor långa färd över havet till Australien. Nyfiken och undrande står man vid trappan och ser de nya gästerna komma ombord. Det är mest ämbetsmän och officerare, som med sina familjer varit hemma på tjänstledighet och nu återvända till sina poster. Där äro köpmän och folk, som reser för sitt nöjes skull, en svensk ingenjör, som skall ut och sätta upp telefoner i Siam, och där var en ung vacker flicka, som reste ut för att möta sin trolovade i Hongkong, där bröllopet skulle stånda.

Då allt var färdigt, gjorde »Delhi» en lov kring »Moldavia», vars besättning hurrade och sjöng, under det att en musikkår spelade en marsch. Vi hade fått sjuttio nya resande, och så fort vi kommo ut på havet, försvunno flera av damerna i sina hytter, ehuru fartyget rullade mycket obetydligt i dyningen. På kvällen svängde »Delhi» vid Ceylons södra udde rakt österut, en kurs, som vi skulle behålla ända till Sumatras nordkap. Dit hade vi 165 mil och 21½ dygns resa.



I det härligaste väder styr »Delhi» över djup, som växla mellan 4,000 och 5,000 meter, och livet ombord går sin jämna, lugna gång. Emellan måltiderna språkar man med sina bekanta, och fartygets befälhavare, kaptén Andrews, en ovanligt älskvärd och präktig man, gör det på alla vis trevligt för sina gäster. Eller också sitter man i långa bekväma länstolar på övre däck och läser. Man flyttar sin stol åt lovart för att få svalka i vinden. I lä känns det kvavt och kvalmigt. Det bästa är motvind. Då behöver man icke klaga över värmen. I medvind blir det genast varmt. Våldiga molnmassor rulla hän över havet, som därför blir grått och ödsligt, men då det klarnar någon gång, skifta de ändlösa vattenfälten i glada, rena, mörkblåa toner. Ett par gånger smattrade regnet ned över »Delhi», och segelduk utspändes, som gjorde det mörkt på däck. Man lever som på ett simmande hotell och har det bra på alla vis. På eftermiddagen gå betjänter omkring och bjuda te. Men då händer det ofta, att en eller annan av damerna slumrat in i sin korgstol, sedan boken hon läste glidit ur hennes hand.

### SUNDA-ÖARNA.

Morgonen den 21 oktober riktas alla kikare mot öster. Ett par små branta öar sticka upp ur havet, och bränningen spänner sin vita ring kring deras stränder. Bortom dem framskymta flera öar, och deras skogar grönska under tropikernas eviga sommar. Nu synas öar på alla håll, och vi äro inne i en verklig skärgård. Vi se hur det regnar i sydväst över Sumatra-landet.

Sumatra är den första länken i den väldiga pontonbro av öar, som från Malajiska halvön sträcker sig mot sydöst. Den andra heter Java, och därpå följer en rad av medelstora öar mot öster.

Deras djurliv och växtvärld äro oerhört rika. I deras skogar leva elefanter och noshörningar och tapirer, i snåren







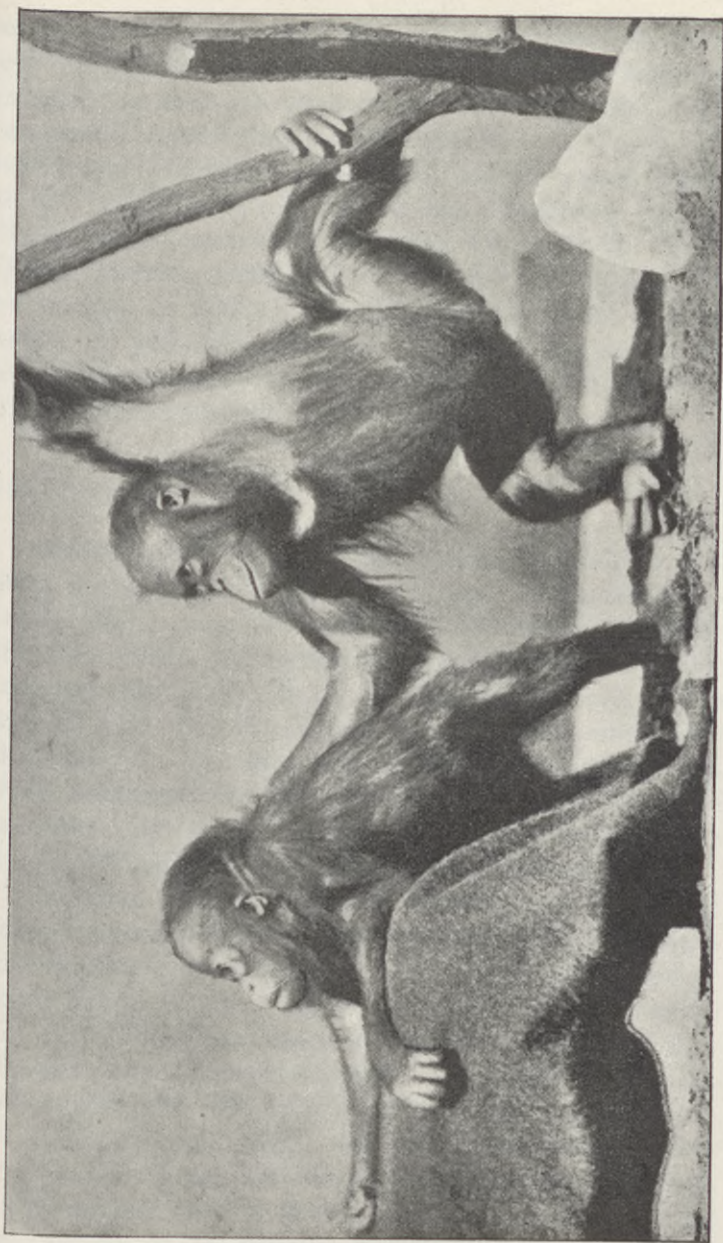
Sunda-öarna behöves det, ty särskilt i de låglända trakterna kring kusterna äro febrar allmänna. Men då man kommer upp till 1,200 och 1,500 meter över havet, bland de berg, som upptaga det inre av öarna, finner man ett gott och hälsosamt klimat.

Ekvatorn skär Sumatra och Borneo mitt i tu, och därför råder på dessa öar en ständig sommar med hög, fuktig värme. De enda årstider, man kan tala om, äro regntiden och torrtiden. Och Sundaöarna höra till jordens allra regnrrikaste trakter. Befolkningen utgöres av malajer. De äro hedningar, men utmed kusterna har mohammedanismen vunnit stort inflytande. De vilda stammarna i det inre tro blint på andar. Alla livlösa föremål äro besjälade av andar, och de dödas andar deltaga i de levandes glädje och sorg. Här finnas stammar, som ännu offra människor för att blidka andarna.

I sundet mellan Sumatra och Java ligger en helt liten vulkanisk ö, Krakatoa, som på sommaren 1883 var skådeplatsen för ett av de mäktigaste naturutbrott, som timat i historisk tid. Ön var obebodd; endast ibland besöktes den av fiskare från Sumatra. Men även om den varit bebodd, skulle ingen människa ha blivit kvar för att berätta, vad som tilldrog sig. Ty också på ett par andra öar, som lågo några mil därifrån, tillintetgjordes befolkningen till sista man.

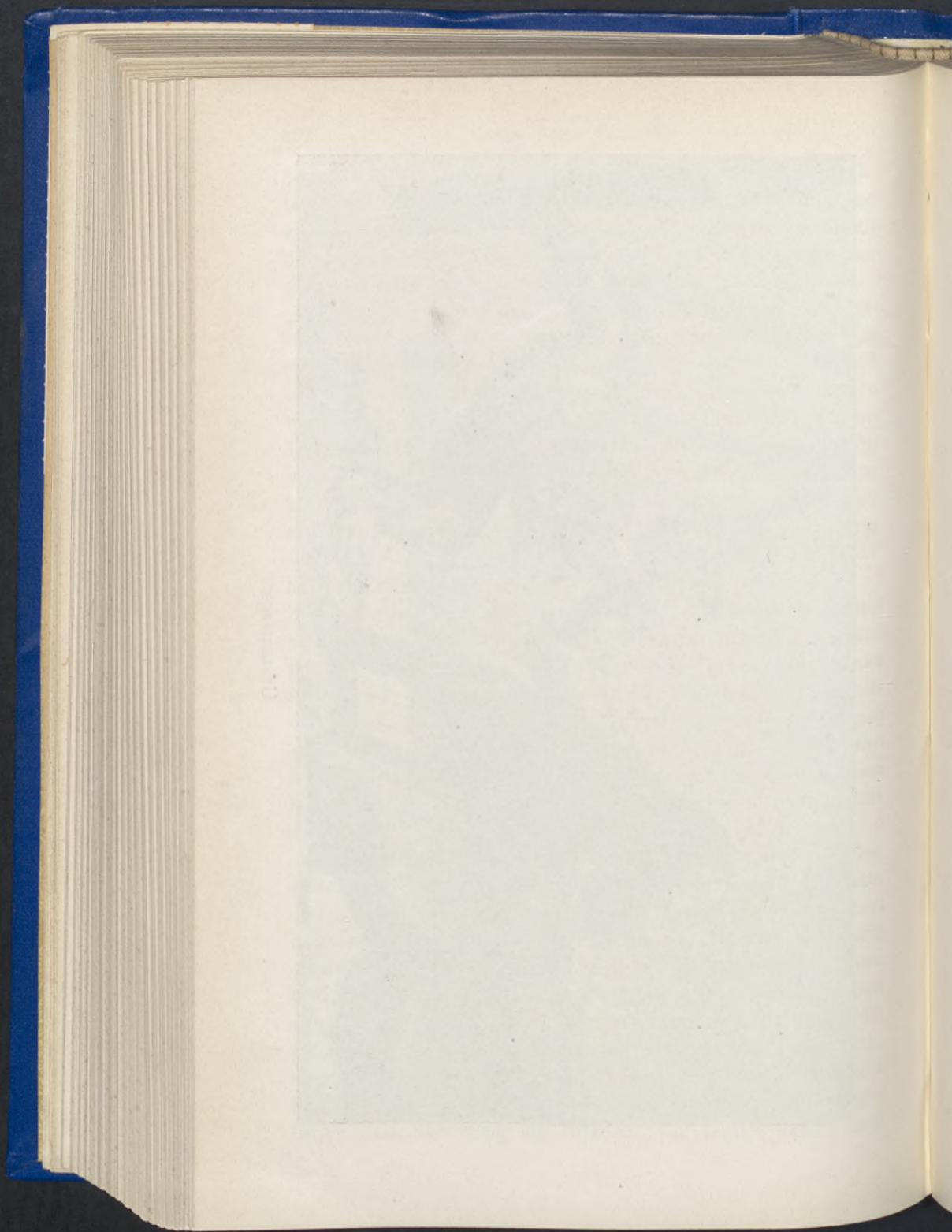
Den 26 augusti började det egentliga utbrottet, och det eldsprutande berget utkastade sådana massor av aska, att den bildade ett meterdjupt lager på däckat av fartyg, som befunno sig på ganska stort avstånd. Det blixtrade och dundrade, havet blev oroligt, och många båtar sjönko eller vräktes upp på land. Dagen därpå störtade ön tillsammans och uppslukades av havet, så att endast några delar därav blevo kvar. Därav upprördes en störtvåg, 30 meter hög, som brusade in över Sumatras och Javas närbelägna kuster, sköljde bort städer och byar, skogar och järnvägs-linjer. Då den drog sig tillbaka, var landet skalat och





Urangutanger.







skövlat, och överallt lågo liken av människor och djur. Den var så stor och mäktig, denna svallvåg, att den forplantade sig ända till Afrikas och Amerikas kuster, och man kunde beräkna, hur fort den hade rört sig över haven. Det dån, som uppkom av vulkanens utbrott, var så starkt, att det hördes ända till Ceylon och Australien, ja, det hördes på 340 mils håll. Om detta dån hade ägt rum i Wien, så hade man alltså kunnat höra det över hela Europa och en bra bit utanför dess gränser. Lös aska, som utkastats ur vulkanen, föll ned på jorden och täckte ett område, som var lika stort som skandinaviska halvön. Fyrtio tusen människor förlorade livet.

## SINGAPORE.

»Delhi» håller kurs rakt på Penang, en stad på Malajiska halvöns kust. Ett par hajar följa oss en stund om babord. Man bävar vid tanken på det öde, som kunde vänta den, vilken just nu råkade att falla över bord. Hajen skulle, om han ginge till anfall, lägga sig på rygg, skjuta pilsnäbbt upp mot vattenytan, fånga sitt rov underifrån och klippa i tu det med sina knivskarpa tandrader. Så mycket oskadligare äro flygfiskarna, som leka och stimma i vår närhet. De spritta upp ur vattnet och flyga en bra bit med tillhjälp av sina likt vingar utspända fenor.

Det åskar och blixtrar runt omkring oss, men i vår närhet är havet lugnt och stilla. »Delhi» smyger helt nära förbi en tvärbrant klippspets, som likt en tand sticker upp ur havet. Här avlossades för ro skull ett par kanonskott för att skrämma upp de oräkneliga sjöfåglar, som hålla till på den ensamma klippön. De höjde sig som ett moln i luften men återvände snart till sina bon.

Nu synes land föröver, och alla brevskrivare skynda att få sin post färdig. Vi glida in i ett naturskönt sund, och då vårt ankare med sin kätting rasslar ut för att gripa sig fast i botten utanför Penang, omgivas vi av en hel svärm



av besynnerliga båtar, som komma för att knyta förbindelsen mellan fartyget och staden. Kapten Andrews skaffar en automobil och bjuder mig och en annan resande att besöka Penangs botaniska trädgård. Först följa vi huvudgatan med dess stora hus, hotell, banker, klubbar, bodar och handelshus — det är samma tavla, som möter ögat i alla hamnstäderna på Asiens sydöstra kust. De små ensitsiga »rikschas» äro här alltid dragna av en kines i blå, luftig kavaj, barbent och med en spetsig halmhatt på hjässan.

Vägarna äro förträffliga, och vi susa i vild fart fram mellan palmerna. Och trädgården, som vi skulle titta på, är verkligen vacker. Där finna vi träd och växter från Indien, Sunda-öarna och Australien, alla försedda med engelska och latinska påskrifter. Vigt och kvickt klättra apor i träden och sitta och gunga på deras grenar. Och höga vattenfall störta sig skummande ned utför branterna, omgivna av denna täta, yppiga växtlighet.

Ofta möta vi små grupper av våra reskamrater från »Delhi». Vi hade icke mycket tid på oss, men man behövde åtminstone inte vara rädd för att komma för sent, då man hade själva kaptenen med sig. Mörkret faller på och åtföljes av ett skvalande regn. I ett ögonblick stå alla vägar under vatten, och vi bli ordentligt våta, innan vi åter äro vid bryggan, där slupen väntar. Det är nu kolmörkt, och regnet störtar ned, det piskar och plaskar, det är icke regnstänk och droppar, utan långa vattenstrålar, som stå så tätt som gräset på en äng. Men genom regnet börjar det snart att ljusna. Vi äro framme vid »Delhi»; vårt fartyg ser ut som ett väldigt simmande hus, och ur alla dess salongsgluggar och hyttfönster strömmar det elektriska ljuset ut över vattnet. Våt och klabbig skyndar jag mig uppför fallrepstrappan och in i min hytt för att taga ett välgörande bad och byta om från topp till tå. Och så samlas vi åter kring middagsbordet, där kapten Andrews är värd, och där samtalet är glatt och muntert.



Under tiden börja »Delhis» skruvar att arbeta, och så rör sig fartyget åter ut i natten och bort över havet. Man hör, hur regnet smattrar mot dess tak och sidor. Vi ha trettio timmars färd till Singapore och följa fastlandets kust ganska nära. Helt oförmodat dyker en fyr upp i mörkret, flera engelska mil från land. Där lever en ensam väktare. Han måtte ha det bra dystert och ensamt, stackars man, men han har ledigt varannan månad. Hela natten regnade det, och under dagen var det icke farligt varmt för att vara så nära ekvatorn. Och så blir det natt igen över vårt simmande hem. Staden Malakka stannar bakom oss. En rad av kustfyrar blinka och lysa i mörkret. Vi möta en långsam lastångare. Ett par andra båtar gå åt samma håll som vi, och deras lanternor blänka som röda och gröna ögon i natten.

I soluppgången den 24 oktober voro vi framme i Singapore och besågo den ganska vackra staden. Singapore är huvudstad i den del av Malajiska halvön, som lyder under England, och staden har två hundra tusen invånare, de flesta kineser, de övriga malajer, indier och européer. Dess läge gör det till en mycket viktig punkt: alla fartyg till och från den fjärran östern anlöpa Singapore, som också är huvudstapelplats för Sunda-öarnas handel. Från Singapore och Penang utskeppas tenn, ty jordens rikaste tenngruvor äro belägna på Malajiska halvön. I Singapore är det alltid varmt, och det regnar nästan dagligen. Mellan vinter och sommar är det blott två graders skillnad. Men vi äro här också blott en breddgrad norr om ekvatorn.

Vid femtiden ångar »Delhi» ut igen. Det går långsamt, så länge vi äro inne i hamnen bland båtar och bojar. En hel svärm av små lätta kanoter, rodde av nakna, kopparbruna malajpojkar, kommer kilande ut till »Delhis» sida. De simma som fiskar, de dyka som uttrar, de äro otroligt mjuka i lederna dessa pojkar, och de manövrera sina farkoster med behag och skicklighet. Vi stå på övre däck. Rakt under oss ha vi väl tolv kanoter med en eller två



pojkar i varje. De sträcka händerna upp mot oss. Vi förstå mycket väl, vad meningen är. En silverslant kastas i det klargröna vattnet. Bums hoppa alla pojkar på huvudet och dyka efter slanten. Den lycklige vinnaren visar den i nypan, när han, jämte sina kamrater, åter kommer upp till vattenytan. Under tiden ha kanoterna fått sköta sig själva och ha glidit en liten bit med den starka ström, som råder i sundet mellan Singapore och öarna söder därom. Men i en handvändning simma pojkarna till sina farkoster och kränga sig med stor skicklighet upp i dem, utan att bringa dem att kantra. Nya slantar gå över bord, och outtröttligt tävla pojkarna att fånga dem, långt innan de nått botten. Då »Delhi» ökar farten, hålla de sig fast vid dess sidor och följa med, tills farten blir för stark. Då släppa de taget en efter annan och paddla tillbaka in i hamnen med den förtjänst, de lyckats dyka sig till.

Solen går just ned bakom Singapores husmassor, torn och fabriksskorstenar. En blänkfyr kämpar med det flyende dagsljuset och segrar. En mängd kinesiska djunker med segel i läckra, bruna färger röra sig långsamt över sundets blanka, speglade vatten, som om de icke hade annat att göra än att öka stämningen i denna tjusande tavla. Mörkt, skarpt och fint står Singapores hamn med sin skog av lyftkranar, skorstenar, master, tackel och tåg tecknad mot den västra himlens slocknande ljus. Sundet vidgar sig åter, men så länge skymningen varar, äro land och öar i sikte. Sedan böja vi av mot nordöst, avlägsna oss åter från ekvatorn och styra ut över Sydkinesiska sjön, efter att hava kringgått den sydligaste udden av Asiens fastland.

### SYDKINESISKA SJÖN.

Söndagen den 25 oktober äro vi åter ute på öppet hav. På morgonen mönstrar kaptenen sitt manskap, och klockan elva samlas vi alla till gudstjänst. Stora matsalongen förvandlas till kyrksal, en orgel spelar upp, en enkel predikstol beträdes av kapten Andrews, som läser dagens texter och



predikan, varpå församlingen sjunger några psalmer. De elektriska fläktar, som snurra överallt i taken för att åstadkomma drag, stannade icke ens nu, salongsfönstren stodo öppna, så att vågskvalpet hördes därutifrån. Det hela var vackert och anslående, och psalmerna ljödo helt underligt där ute på det stora havet.

Ändå mera gripande lär det vara att bevittna en begravning på havet. Då någon dör ombord i dessa sydliga, varma farvatten, måste liket så fort som möjligt över bord. Skeppstimmermannen slår hastigt ihop en enkel kista, i vilken den döde bäddas i sin svepning. Kistan omlindas med hans hemlands flagga. De resande samlas på däck, där genom en öppen lucka ett bräde står på lut nedåt vattenytan. Någon av de närvarande läser begravningstexten och psalmerna, och om en musikkår är med ombord, blåser den en sorgmarsch. Stofet viges åt jorden, men kistan ställes på det sluttande planet, glider långsamt utför och drages av inlagda tyngder ned emot mörka, okända djup. En sådan grav är icke lätt att återfinna, men vågornas entoniga sång bringar ständigt hälsningar därifrån. Och om en anförvant lockas tillbaka av sin sorg, så vet han ungefär, var kistan överlämnades åt förgängelsen, och han kan där kasta en krans ut över böljornas vandrande kullar.

Vi hade lämnat Kotchin-Kina, Saigon och Mekongs väldiga delta bakom oss, och då vi den 27 råkade i beröring med den från nordöst kommande havsström, som sveper utmed Annams kust, sjönk temperaturen några grader, och vädret blev mera friskt och behagligt. Nordöstmonsunens årstid hade just börjat, och ju längre norrut vi kommo, desto hårdare blåste det rakt emot. Vi hade då att välja mellan två vägar, antingen ute på havet, där vi hade sjögången och blåsten stick i stäv, eller också utmed kusten, där strömmen på samma sätt hindrade oss. Vilken väg man än väljer, förlorar fartyget ett par knop i fart. Kaptenen valde vägen utmed kusten.





### HONGKONG.

På förmiddagen den 29 oktober ånga vi förbi de första öarna och klippholmarna av Hongkongs skärgård, ett oändligt vackert inlopp, påminnande om våra svenska skär. Nordöstmonsunen ligger på, det blåser ordentligt, det salta skummet fräser omkring »Delhis» bog och faller som ett fint, solglitrande regn ned över däck. Sjögången är dock omärklig, vi äro ju inne bland idel öar, som bryta och kuva vågornas framfart. Vid middagstiden glida vi in mellan en liten holme och ön Hongkong och befinna oss så på den rymliga och förträffliga hamnbassäng, som på alla håll är så väl skyddad mot vågor och vindar. En



hel flottilj av ångslupar kommer ut och möter oss, då vi med sakta fart glida fram mellan oräkneliga fartyg till ankarplatsen och bojarna. Här smälla och snärta alla handelsmakternas flaggor i blåsten. De engelska, kinesiska, japanska, amerikanska och tyska färgerna bryta av mot varandra. Vattnet i hamnbassängen är så grunt, att propellerns slag röra upp det gråbruna bottenlammet.

Varje hotell har sin ångslup, som kommer ut för att locka till sig nya kunder. Anförvanter och vänner till några av »Delhis» passagerare skynda också att möta de sina. Det första, som sker, sedan ankarna bitit sig fast, är dock att föra den europeiska posten, förvarad i en mängd säckar, ombord på postverkets slupar. Och sedan följer jag en engelsk kapten, som blivit skickad av guvernören, sir Frederick Lugard, för att möta mig och hälsa mig välkommen som guvernörens gäst. Vi ha en präktig vit slup för oss själva. I dess akter släpar den brittiska flaggan med en snibb i vattnet. På några minuter äro vi framme vid kajen i Viktoria. Viktoria är Hongkongs huvudstad, och hyser nära hälften av hela invånarantalet, som uppgår till 440,000 människor, de flesta kineser. Och Hongkong är sedan 1842 en brittisk kronkoloni, en utomordentligt viktig hamn, med en omsättning av fartyg, som icke ger efter för någon annan hamn på jorden. Nära tjugu millioner ton fartyg passera årligen Hongkong, och den lilla ön överträffar i detta avseende till och med London, Hamburg och New York. Regelbundna ångbåtsturer förbinda Hongkong med oändligt många hamnstäder i Asien, Amerika, Europa och Australien. Den handel, som går över Hongkong, är också storartad, och i Hongkong ha engelsmännen en station för sin östasiatiska eskader. De ha utmärkta dockor och kajer, kolupplag, krigsförråd och kaserner. Där finnas stora handelshus och banker, och många makter ha konsuler i Hongkong, som tillvarataga och övervaka sina länders intressen. Man behöver icke ha vistats många timmar i Hongkong för att förstå dess



betydelse samt beundra Englands makt och storhet och det engelska folkets företagsamhet. Gibraltar, Aden, Colombo, Singapore och Hongkong — alla de viktigaste punkterna på sjövägen till den fjärran östern — äro i engelsmännens händer, och i krigstid kunna de, med tillhjälp av sin mäktiga flotta, utestänga andra makters fartyg därifrån.

Vi landstiga på kajen. Där väntar en bärstol med soltak och två långa stänger. Den är mycket fint utpyntad, målad i rött och vitt och på sidorna försedd med Storbritanniens kejsarkrona. Jag tar plats, i stängerna gripa fyra kineser tag. De äro klädda i röda dräkter och ha gyllne kronor på magen. I sjungande takt bära de mig upp genom Viktorias slingrande och branta men rena och vackra gator och gränder, och jag sitter där och vaggas som på en annan kamel. Snart lunka vi in genom en grind och över gångarna i en yppig trädgård fram till »Regeringshuset», vid vars trappa guvernören hjärtligt hälsar mig.

Och denna guvernör, Lugard, är en märklig man. Han är ingen vanlig ämbetsman, som bara sitter och sköter en koloni. Han har för sitt lands räkning utfört mycket viktiga uppdrag och fört segerrika krig i de svartas världsdelen, och han har utforskat okända områden i Afrika. Han berättade sina öden för mig, då vi vandrade i trädgården, och sedan förde han mig till slottets veranda, varifrån man ser hela hamnen, öarna och fastlandet i norr, hundratals fartyg, förankrade eller på ut- eller ingående och den engelska eskadern av fem kryssare.

På kvällen ger guvernören middag, och därpå bäras alla gästerna, herrar och damer, i bärstolar och åtföljda av kineser, med lyktor på stänger, till en öppen plats, där ett engelskt regemente hade en lustig avskedsfest. Det hade slutat sina två års tjänstgöring och skulle nu till Singapore för att också där tjäna i två år. Vi slogo oss ned på en höjd med utsikt över den äng, där soldaterna, var och



en bärande en papperslykta, bildade slingrande eldormar och alla möjliga figurer.

Dagen därpå blev jag buren av mina starka kineser upp till »Bergshyddan», guvernörens sommarbostad. Den ligger 500 meter över havet, och luften är därför mycket svalare än nere i staden. Utsikten är storartad och oförgätlig, liksom allt som heter Hongkong. Åt söder far blicken bort över holmar och skär och över det stora havet med kinesiska segelbåtar, som i strykande vind spänna ut sina bruna segel, livligt påminnande om läderlappens vingar.

I närheten finnes en liten prydlig engelsk kyrka. Där utanför träffade jag kapten Andrews och några av våra vänner från »Delhi». Alla sågo allvarliga och högtidliga ut. Det var, som om den lilla kyrkan hade upplåtits åt en jordfästning. Koret var smyckat med palmer, och mellan dem spridde tropiska blommor en berusande doft. »Kommer hon inte snart?» undrade vi och tittade nedåt vägen. Jo, där skymta några bärstolar fram vid en krök. Där kommer hon i sin vita sidendräkt, med slöja över håret och med en bukett av vita liljor i sin hand. Alla, som haft sällskap med henne från Colombo, hålla av henne. Vi brukade kalla henne »den fjärran österns drottning», och hennes skratt hade klingat så barnsligt och glatt över de indiska vågorna. Nu firade hon sitt bröllop, och vi tyckte, att det skulle bli tomt och dystert på »Delhi», då hon icke längre var med.

#### TILL NORDÖSTMONSUNENS MÖTE.

Det är utmed Kinas kust, »Delhi» nu för oss. Klockan var fem, då spelet lyfte våra ankaren och vi, genom en skog av fartyg, gledo ut från Hongkongs hamn. Jag går upp i kapten Andrews hytt. Där får jag veta allt vad jag vill, och på sjökorten visar kaptenen vår kurs, havsdjupen, avstånden från land, läget av öar och fyrar. Visselpipan ljuder oupphörligt för att varna djunker och småbåtar, som äro i vägen.



Genom en trång port mellan ett par klippöar söka vi oss ut ur hamnen och hinna ut på havet, innan det är mörkt. Fyrarna blänka redan, och jag står med kikaren i hand och beskådar de vilda klippor, som å babord sticka upp ur vågorna. Över ett litet förrädiskt skär bryter sig havet i vilda bränningar. Endast det vita skummet förråder dess läge. Vattnet har en grågrön ton, och även himlen är grå. Det är den annalkande natten, som kommer alla färger att blekna.

Dagen därpå, den sista i oktober månad, voro vi riktigt ute i nordöstmonsunens bana. Sjön gick hög, men vi hade den rakt emot oss, och »Delhi» stampade föga. Blåsten ökade dock så, att man icke kunde vistas ute på däck. Denna regelbundna vind skulle nu blåsa i ett halvt år. Det tjuoter och viner kring fartyget, alla tälttak tagas ned för att icke slitas i trasor. Det blir svalare, ju längre mot norr vi komma, och går man ut en stund i det fina vågstänket, måste man ta på sig. Gärna står man där, lutad över relingen, och betraktar de stora, gröna vitskummande sjöarna, som med dovt dån rulla emot oss. En gång gingo vi förbi ett lag av tjugu kinesiska fiskebåtar. Besättningen sysslade med nät och skötte sina småfartyg både skickligt och säkert. Underligt, att de i så hög sjö vågade sig så långt ut från kusten!

I öster ha vi nu den stora ön Formosa, som år 1894 erövrades av Japan. Den är tio gånger så stor som Gottland, och den betecknar gränsen mellan Sydkinesiska sjön och den Kinesiska östersjön, som längre mot norr övergår i Gula havet. Se på Asiens karta, och giv akt på de bågformiga ögrupper, som ligga utanför fastlandet! Hänga de icke där, liksom i midsommartider lövkransarna framför en herrgårdsbyggnad! Sundaöarna, Filippinerna, Liu-kiu-öarna, Japans öar, Kurilerna och Aleuterna. Och varje sådan bågformig ögrupp är en vågbrytare mot Stilla havet. Och var och en av dem kringgärdar ett innanhav.



Nordöstmonsunen blåste nu med en styrka, som var uppe till halv storm. Då den ständiga vinden sveper över havet, släpar den och suger vattnet med sig. Dag och natt driver den vattnet åt samma håll, åt sydväst. Därigenom uppkommer en mycket stark ytström, och i dess drift förlora vi tre eller fyra knop av vår egentliga hastighet. I stället för att göra  $14\frac{1}{2}$  knop, orka vi blott med 11. Och därtill ha vi blåsten och sjön emot oss. Loggen, som alltid ligger ute, anger därför icke den verkliga hastigheten. För att få veta, var fartyget befinner sig, iakttagert man flera gånger om dagen solens höjd. När ebban kommer till och går i samma led som havsströmmen, är ytvattnets rörelse mot sydväst lika hastig som en vanlig kvarnbäck.

Kusten med dess berg och öar synes än ganska nära, än på stort avstånd, någon gång försvinner den alldeles i fjärran. Med kikaren kan man urskilja fyrarna, alltid uppförda på små öar utanför fastlandet. Kinesiska kusten är ett farligt farvatten, uppfyllt av skär, holmar och grund. Hongkong och trakten däromkring hemsökas från mitten av juli till mitten av september av de ödeläggande virvelstormar, som kallas tyfoner. Den med svindlande hastighet snurrande och sugande virveln uppstår vanligen långt ute på Stilla havet men fortskrider långsamt in emot fastlandet. Den går en och en tredjedels mil i timmen, och stormvarningsstationerna på Filippinerna och andra öar, som ligga i tyfonernas banor, kunna därför varsko den kinesiska kusten. Då en tyfon kommer dragande över Filippinerna i riktning mot nordväst, telegraferar man genast till Hongkong, i vars hamn svarta trianglar hissas upp på höga master, synliga på långt håll. Alla förstå, vad detta betyder: en tyfon är i antågande! De kinesiska djunkerna styra skyndsamt in mot land för att söka skydd under de höga kusterna, och alla andra fartyg förstärka sina förtöjningar.



Kapten Andrews berättade, att man ofta ganska lätt kan undvika en annalkande tyfon. Ty dessa virvelvindar äro starkt begränsade, och om man ångar på bra, så är fartygets fart ofta tillräcklig att föra det bort från tyfonens bana. Man måste blott ha fritt, öppet vatten, så att man icke trasslar in sig bland kinesiska kustens skär. Och att en virvelstorm verkligen är på väg, märkes av molnens spiralformiga rörelse och på barometerns tilltagande oro. I september 1906 blev »Delhi» dock överfallen av en så plötslig tyfon, att man icke hann att draga sig ur spelet, nej, icke en gång att vidtaga de vanliga försiktighetsmått. »Delhi» förde då en last av grovt timmer på fördäck, och timret blåstes över bord som spån och papper. De stora, tunga räddningsbåtarna, som hänga i sina dävertar utanför övre däck, svängde runt och krossade soltaket uppifrån. Allt som stod ute, till exempel passagerarnas vilstolar, flög som fjäder överbord. En stor fara är också sjögången, ty då vinden växlar hastigt, drivas vågorna upp från olika håll och bilda ursinniga och höga toppvågor, som kunna slå ned över fartyget. Ett par månader före vår ankomst till Hongkong hade ön hemsökts av en förhärjande tyfon, som knäckt några mäktiga träd i guvernörens trädgård och vräkt omkull en kasern, byggd av tegel. Men så fort nordöstmonsunen blivit regelbunden, upphöra tyfonerna.

På »Delhi» funnos nu endast femton passagerare kvar i första klass. Alla de andra hade gått av i Singapore och Hongkong, ja några redan i Penang, där de ägde odlingar av kautschukträd. Bland de kvarvarande passagerarna märktes en katolsk pater, Robert, som hade sitt arbetsfält i Hongkong och Schanghaj. Han var också en stor kännare av det gamla, dyrbara kinesiska porslinet, vars like nu icke kan åstadkommas. Och han var en mycket bildad och kunnig man.

Tiden blir lång ombord, och man fördriver den på bästa sätt med läsning, samtal, promenader och »varpa». Man delar sig i två grupper, två herrar i varje, och ställer sig



på 12 meters avstånd från varandra. Framför varje grupp är en tämligen stor krets dragen med krita på däck, och det gäller att kasta en ringformig hård tågstamp så, att den stannar inom rundeln. Den egentliga svårigheten är att hindra tågningarna från att rulla bort över däck, och den största fördelen är, att man får motion ombord.

Under tiden kunde vi iakttaga ett par små svartvalar, som lekte i vattenbrynet och sände upp lodräta strålar över vågskummet. Vattnet skiftade här i två olika färger: ljusgrönt och mörkviolett. Det senare är tidvattnets flod, som kommer in från havet och kilar in som strimmor och fingrar i det ljusgröna kustvattnet. En stund senare vände sig tidvattnet, och vi fingo ebban emot oss.

På natten hällregnade det, och den nya dagen blev mörk av moln, blåsig och fuktig. Det är den 2 november. Vi se ej land, men vi ånga genom gulbrunt, sött vatten. Det är Blåa floden, som mynnar ut i havet, och dess söta vatten utbreder sig över det tyngre salta. En lots kommer ombord för att klara oss upp genom det farliga och nyckfulla farvattnet. Många av lotsarna äro svenskar och norrmän, som uppbära verkliga ministerlöner. En stund senare ha vi flackt land på ömse sidor, slamöar i Blåa flodens mynning.

---



## HOS KINESERNA 1908.

## SCHANGHAJ.

Schanghaj är beläget vid en liten flod, som faller ut i Blåa floden, helt nära dess mynning. Stora oceanångare kunna ej gå ända upp till staden. Sedan »Delhi» ankrat för sista gången, tar man därför farväl av den älskvärda kaptenen och går på en mindre ångbåt uppför floden. De flacka stränderna bli snart livligare, husen ligga allt tätare, fabriker dyka upp mellan dem, kinesiska fartyg ligga förtöjda på ömse sidor, bland dem ett par dråpliga krigsfartyg av trä, kvarlevor från en tid som flytt. De äro höga i för och akter, och från masterna svajar den blåa draken i sitt gula fält.

Nu upprullar sig Schanghajs ståtliga hamnkaj med en rad av präktiga, höga hus. Detta är icke Kina, det är en flik av Europa, de vitas stad i de gulas land, det rika mäktiga Schanghaj med sina 12,000 européer vid sidan av den kinesiska staden, bebodd av 650,000 människor.

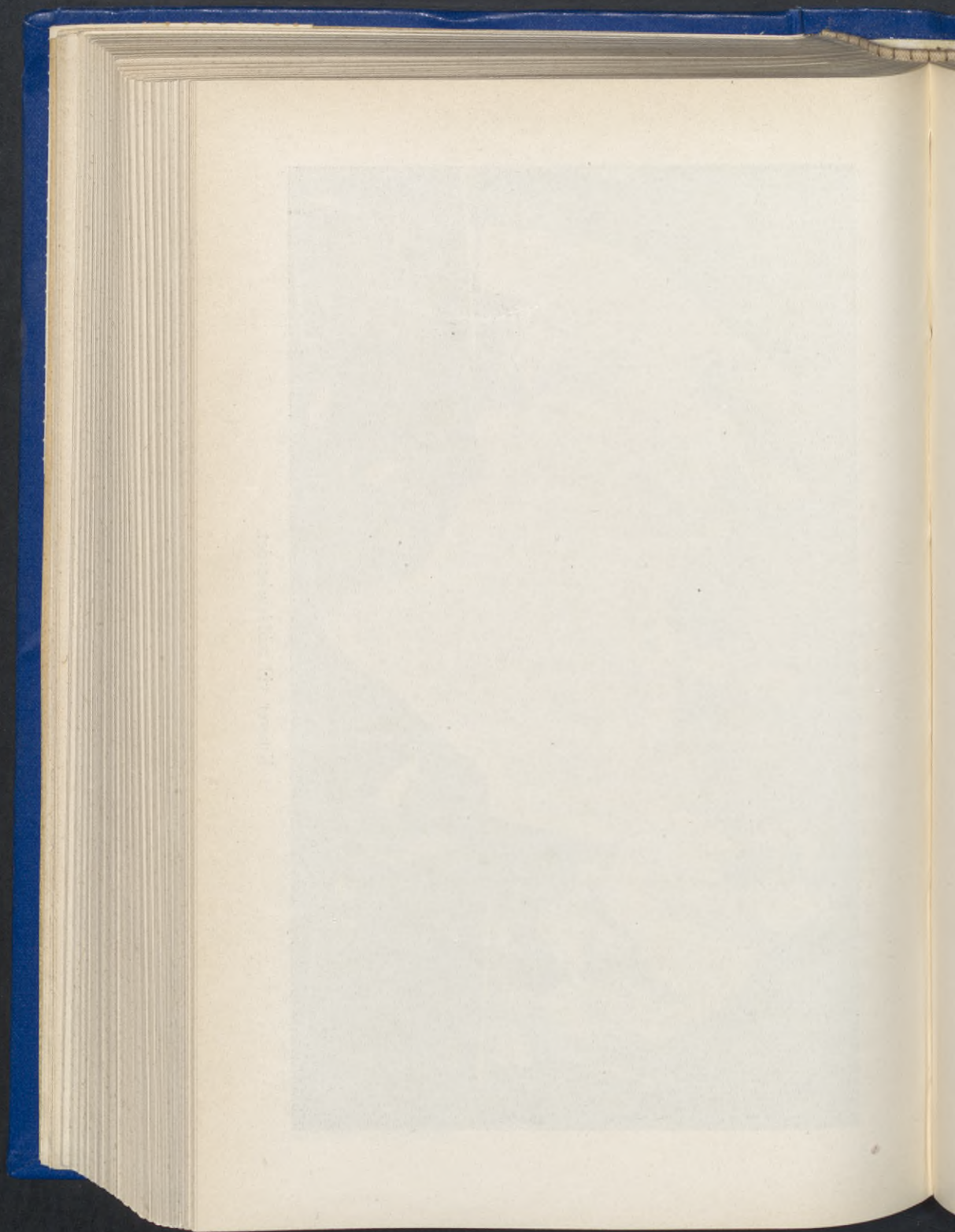
En barkass möter oss ute på strömmen. I dess för synes en grupp av herrar. Att de äro svenskar märkes redan på avstånd: ett fyrfaldigt hurra dånar över Vu-sungs vågor. Två av dem ha varit här i femtio år, alltfrån den tid, då Schanghaj öppnades för Europas handel. En är hamnkaptен och ser sina barnbarnsbarn växa upp på Kinas jord. Satt och kraftfull och vitskäggit står han väderbiten och säker i barkassens för, och han bär det välkända namnet Carlsson.





Kineser vid middagsbordet.







I en blänkande fin automobil föras vi av generalkonsuln upp till hans trevliga bostad, där idel svenskar samlades till gästabud på kvällen. Dagen därpå, den 3 november, inföllo två märkliga födelsedagar. Det var nämligen änkekejsarinnan av Kina och kejsaren av Japan, som då fyllde år. Kraft och klokhets utmärkte båda, och de ha gjort sina namn berömda i den yttersta östern. Japans generalkonsul hade mottagning, och guvernören av Schanghai gav en lysande middag.

Underliga och mäktiga intryck följde varandra och fyllde ut timmarna under den korta tid, jag stannade i Kinas största hamn- och handelsstad. Från europeiska gator med elektriskt ljus och spårvägar, kyrkor, klubbar, handelshus och offentliga byggnader, tidsenliga varv och dockor kommer man på några minuter in i kinesstaden, det rena, oförfalskade Asien. Där vimlar det av gula män i blåa rockar och svarta västar med små mässingsknappar, vita strumpor, svarta skor med tjocka oböjliga sulor, en liten svart kalott med röd knapp på huvudet och i nacken en lång stångpiska. Där sitta köpmännen i sina öppna bodar och röka långa, smala pipor, medan de vänta på sina kunder. I telokalerna är det fullt hus. Ett stim och väsen utan all like! En brådska, ett kommande och gående, en oavbruten omsättning av mynt och varor.

En gång blev jag ombedd att göra ett kort besök i en kinesisk högskola. Inkommen i en stor sal, fann jag mig ansikte mot ansikte med ett par hundra kinesiska studenter. »Vad är meningen?» frågade jag helt beskedligt den amerikanska doktor, som fört mig dit. »Jo bevars, tala bara om någonting från era resor!» Och innan jag visste ordet av, stod jag i en talarstol och hade den gula åhörarskaran framför mig. Och så berättade jag om den olyckliga färden genom öknen Takla-makan. Studenterna hörde på under andlös tystnad, och då jag kom ned i salen, omringade de mig från alla håll, och jag skakade hand med varenda en. Men nog var det ett egendomligt sam-



manträffande, att där i salen fanns en man, som träffat min tjänare Kasim. Du minns honom väl, det var till honom, jag förde vatten i stövlarna. En buddistisk präst, Hori, hade kommit över till Schanghaj från Japan i uppdrag att ledsaga mig över till de ryktbara öarna i öster. Han hade för ett par år sedan varit i Öst-Turkestan och företagit en resa genom floden Khotan-darjas bädd. Och på den färden hade min gamla Kasim varit med, och han hade visat Hori gölen, där jag funnit det välsignade vattnet. Nu fick jag hälsningar från Kasim, just då jag talade om våra forna äventyr!

I Schanghaj finnes ett lärt samfund, kallat Kungliga asiatiska sällskapet. Där blev jag ombedd att hålla ett föredrag om Tibet, och den plats, där det skulle gå av stapeln, var själva teatern. Du kan tro, att det var en stor afton! Det var en sådan trängsel, att polismästaren, major Bruce, som själv varit i Tibet, måste hjälpa mig upp på scenen. Och man sparade icke på blommor och kransar med band i de svenska färgerna.

### JESUITERNA I SCHANGHAJ.

Ännu en hågkomst från Schanghaj! Knappt en mil väster om staden ligger den jesuitiska klosterstaden Sikavej, grundlagd i 17:e århundradet. Dit ledsagades jag av pater Robert, min vän från »Delhi». Det krävde flera timmar att blott få en överblick av allt: katedralen, kapellen, skolorna för gossar och flickor, det stora meteorologiska observatoriet, där väderlekskartor utarbetas för varje dag som går, det zoologiska muséet med sina rika samlingar. I spetsen för varje inrättning stod en vördnadsvärd pater, blott flickornas klasser sköttes av nunnor och systrar. De voro alla så vänliga och artiga och gladda sig åt att få visa sina skatter för främlingen.

Gärna hade jag stannat längre bland dem, om tiden medgivit. Ty det är alltid märkvärdigt att iakttaga unga



plantor av en annan ras, som fostras och vårdas i en främmande jordmån. Men man vet icke alltid, vad man skall tänka och tro. Barnen få lära sig franska och bevista den katolska mässan. Här finnas kineser, som varit katoliker genom flera släktled, och som lyssna till Ave Maria och läsa sitt Pater noster med djupaste allvar. En million ett hundra tusen kineser äro katoliker, hundra-femtio tusen äro evangeliska. Missionärerna följa sitt hjärtats maning och fylla frälsarens bud: »Gån ut i all världen, och prediken evangelium!» De arbeta med tålamod och plikttrohet och utsätta sig själva för de största faror. Skada blott, att deras rike är söndrat mot sig självt. Katoliker och protestanter kunna icke fördraga varandra. För kinesen är »tien», himmelen, liktydigt med det högsta väsendet. På kinesiska kalla jesuiterna Gud för »himmelens herre», de engelska missionärerna kalla honom »den högste styresmannen», de amerikanska baptisterna »den sanne anden». Av de olika kristna samfundens tvister bli kineserna förbryllade och veta icke, vad de skola tro.

Deras egen religion är en blandning av olika läror och vishetsregler. Kina har haft flera visa än något annat gammalt land på jorden. Främst bland dem är Konfucius, en samtida till Budda och Sokrates. Han skrev en bok i 300 sånger och kallade den »Renhet i tanken». Kring honom samlades tolv lärjungar och en större krets av tre tusen. »Gör icke mot andra, vad du icke vill, att de skola göra mot dig», var ett av hans bud. Genom hans lagar ha kineserna blivit det artigaste av alla folk. De äro fulla av takt och älskvärdhet i umgänget med varandra och med främlingar.

Då Konfucius blev tillfrågad, huru det var möjligt, att han vunnit djup kunskap i så många ting, svarade han: »därför att jag föddes fattig och måste lära.» Han ansåg rikedom som en olycka och kunskapen som en makt. Kineserna hedra hans minne, men betrakta honom icke som en gud utan som alla tiders störste vise.



Vid sidan av konfucianismen står i Kina taoismen. Dess stiftares, Lao Tses, höga lära har dock förvanskats och sjunkit ned till taskspeleri och vidskepelse. I början av vår tideräkning infördes buddismen till Kina och behärskar nu så gott som hela landet. Dock råder ingen klarhet i kinesens religiösa föreställningar. En taoist kan på morgonen utöva sin gudstjänst i ett buddatempel och på aftonen fördjupa sig i Konfucius skrifter. Många hava lika stor hänsyn för alla tre lärorna.

Grundtonen i kinesens religiösa medvetande är dock an-kulten. Är han konfucian, såsom de flesta mandarinerna, eller är han taoist eller buddist, såsom gemene man, så hyser han dock alltid samma vördnad för sina förfäders andar. Till deras ära är ett altare rest även i det enklaste hem. Gravarnas frid får icke störas, för de hänsovnas minne finnes intet annat än aktning. På samma tid som våra trenne Karlar av pfalziska ätten levde Kang Hi i Kina. Han var av Mandschu-kejsarnas hus och regerade Kina i 61 år med en kraft och en klokhet, som gjort honom till en av alla tiders största härskare. Hans sonson Kien Lung förde alla hans stora egenskaper i arv. Och då Kien Lung regerat Kina i nära 61 år, nedlade han makten, blott av vördnad för sin farfaders ande och för att icke överträffa honom i regeringsår.

I Kina upptagas ofantliga områden av gravarna. Mongolkejsaren Kublai Kan, som regerade i slutet av 13:e århundradet, uppväckte mot sig en jäsande ovilja, då han befallde, att alla begravningsplatser skulle röjas upp och förvandlas till åkrar. I vår tid, då nya järnvägar sträcka sina skenband mil efter mil genom Kina, är begravningsplatsernas helgd ett av ingenjörernas största hinder. Kineserna vilja icke störa sina slumrande fäder, och därför händer det ibland, att järnvägen måste kringgå en helgad plats eller undvika den med tillhjälp av en bro. Själva kejsaren av Kina reser till Mukden blott för att offra vid sina förfäders gravar. Det är Kang Hi och hans far, som



ligga begravna i Mukden, och deras härskarätt, den mand-schuriska, råder ännu över landet.

De katolska missionärerna bekämpa icke kinesernas vördnad för förfädernas andar. De evangeliska däremot finna den oförenlig med kristendomen. Och dock insuper barnet denna vördnad vid sin moders bröst och bär den vidare i blodet från släkte till släkte. Liksom bina i svärmen hänga fast vid varandra, skikt under skikt, så äro våra dagars kineser ett med sina förfäder. Varför skulle vi icke beundra denna kärlek till det förflutna! Vi besjunga ju själva det land, »där våra barn en gång få bo och våra fäder sova under kyrkohällen».

Kinesen känner sin samhörighet med det förflutna vida starkare än med det närvarande. An-kulten ersätter för honom fosterlandskärleken. Vål älskar han sin egen hembygd, men vad som försiggår i andra landsändar, kvittar honom lika. För kantonbon må ryssen gärna ta Mand-schuriet eller japanen Korea, bara Kanton får vara i fred.

An-kulten är kinesens egentliga religion. För övrigt hyser han en vidskeplig fruktan för andar och tar sin tillflykt till de gudar, om vilka han tror, att de kunna hjälpa honom. Mot främmande trosbekännare har kinesen stor fördragsamhet, och han tar icke den ringaste anstöt, om man yttrar betänkligheter mot hans tro.

En gång besökte jag i norra Kina ett tempel, där en hel sal var full av fristående, målade lerbilder, framställande de kval, som vänta syndaren i dödsriket. Här såg man, hur äktenskapsbryterskan sågades mitt i tu, hur händerna höggos av tjuven, hur tungan med långa hullingar och hakar rycktes ur baktantarens mun, hur glödgat järn sänktes i en annans ögon, under det hans granne med förvridna drag betraktade sina egna inälvor, då de plockades ur hans öppnade bukhåla av dödsrikets hantlangare. Bilderna voro i naturlig storlek och mer än avskyvärda. I ett hörn av salen stodo två eller tre stora likkistor. På den ena var locket icke ordentligt inpassat, och man kunde



se, hur den döde låg och grinade i sin låda. På min fråga, varför kistorna förvarades i salen, svarade mina kineser, att ju längre den döde får vistas i dödsrikets tempelsal, desto kortare blir hans plågotid i den verkliga skärselden.

Ja, deras vidskepelse är stor. Om någon sjuknat i feber och ligger och yrar, så tro hans anförvanter, att hans själ råkat på villovägar. På den plats, där han förlorade medvetandet, går man omkring med hans kläder för att föra själen in på rätt spår igen. Och om natten går man upp på taket och viftar med en lykta, för att själen skall hitta hem igen.

### BLÅA FLODEN.

I ett avseende står Blåa floden högst bland alla jordens vattendrag. Ty vid denna flod och alla dess biflöden, eller, med ett ord, i hela dess flodområde, bo icke mindre än 180 millioner människor. I denna enda flods område bo således lika många människor som i norra och södra Amerika, Australien, Sverige, Norge, Danmark och Finland tillsammans. Ja, en niondel af hela jordens befolkning bor i denna floddal.

De trakter av egentliga Kina, som ligga vid Blåa floden, kallas flodprovinserna. Vicekonungen över två av dem, nämligen Hupe och Hunan, har flera undersåtar än något land i Europa med undantag av Ryssland.

Sjö heter h u på kinesiska, och jag vill lära dig ett bra sätt att minnas fyra ganska viktiga namn. Alltså: h u är sjö, k i n g är kejsarstad, p e betyder norr, och n a n betyder söder. Peking betyder alltså »norra kejsarstaden» och Nanking »södra kejsarstaden». Hupe betyder »norr om sjön» och Hunan »söder om sjön».

Ända upp till Hankau gå de största oceanångare, till Setjuans huvudstad mindre ångbåtar. De äro svåra medtävlare till djunkerna, vilka i många tiotusental sedan ur-



minnes tider besörja varufrakten och samfärdseln på den stora floden. Det finnes många olika slag av djunker. Somliga äro stora, andra små, somliga byggda för de nedre, lugnare delarna av floden, andra för forsarna i Hupe och Setjuan. Men vackra och ändamålsenliga äro de alltid och utgöra en prydnad för de storslaget sköna och ständigt växlande landskap, genom vilka floden skurit ut sin dal.



Kinesisk djunk.

I några trakter byggas djunkerna av cypressträ, i andra av tunna eklankor. Det sker för att göra båten mjuk och smidig och för att minska faran av läckors uppkomst bland forsarna. Där faror hota i högre grad än eljes, tar man lotsar ombord. Och ändå beräknar man, att var tionde djunk går på grund och att var tjugonde blir fullständigt vrak. Att gå från Hankau till Tjung-king kräver 35 dagar, att driva med strömmen i motsatt led blott 9 dagar. Färden utför floden är mycket farligare, och det är mest då, som skeppsbrotten äga rum.



Varje stor djunk har en liten »tender», som alltid är till hands för att hjälpa eller för att forsla varor och folk i land. En stor djunk är 12 meter lång. I aktern är den högrest, och här finnas ett slags hytter, täckta med flätade halm- eller gräsmattor. En uppgående djunk lastar 2½ ton, en nedgående 6 ton. Farkosten manövreras med åror. Av dem äro några så stora, att de kräva åtta man var. De begagnas mest, då man driver med strömmen, och det sker, för att den stora styråran skall få makt med båten. Djunken har också en mast och ett segel, som endast användes, då man går emot strömmen och har god medvind. Den fälles, då man går nedåt. Blott fören är däckad. Eljes är båten indelad i fack, ett slags vattentäta skott, för att icke genast sjunka, om den slår läck. Man har därför ofta tid att sätta båten på land, innan den fyllts av vatten.

Du kan med skäl fråga, hur det är möjligt att få upp en så stor och tungt lastad båt mot flodens starka, sugande ström. Ty det är klart, att om det också blåste aldrig så, skulle farkosten som ett nötskal dansa utför forsarna. Jo, så här går det till. En av bambu hopflätad och hundra meter lång tross är fastgjord i djunkens för, och med tillhjälp av denna tross varpas farkosten av ett sextiotal män, som springa i en lång rad utmed stranden. Denna är dock vanligen tvärbrant. Klipporna falla ofta rakt ned i floden. Männen kila som apor på smala klipptigar och livsfarliga utsprång. De sjunga för att underlätta arbetet. Förmän följa dem och egga dem med rop och slag. Men de slå icke hårt och blott med en bambuknippa, som förorsakar mera oväsen än smärta.

På detta sätt halas djunken upp utmed stranden. Ofta ser man varken båten eller floden från klipptigen. Medelst trummor ombord står båtledaren i ständig förbindelse med de halande männen. Dessutom äro sex män alltid redo att klara trossen, om den hängt sig fast över något utsprång. Andra män, som äro splitter nakna, göra samma tjänst i vattnet.



I klipporna utmed floden äro skårer och märken utnötta efter repen. Men så har varpningen också försiggått sedan tusentals år. Ombord äro alltid ett tjugotal män kvar av besättningen för att styra och bära av med långa störar. De ha bambustänger, liknande båtshakar, för att hjälpa till att hala båten uppåt mot strömmen.

Dessa män arbeta som galärslavar. Deras arbete är livsfarligt. De ha klippornas branter och den sjudande floden under sig. Vecka efter vecka gå de höjda och streta under varptrossen. Hela deras kropp är betäckt med skavsår, som knappt hinna läkas, innan de rivas upp igen. Särskilt i skuldrorna synas märken efter repet. De slita ont, och ändå äro de glada. De behandlas som hundar, och ändå sjunga de. Och vad få de i lön för en hel resa om 35 dagar uppför floden! Jo, två kronor och 75 öre, jämte tre mål ris om dagen och tre gånger fläsk under färden! För resan nedåt, då arbetet är mycket lättare och tiden blott en fjärdedel så lång, uppbära de 90 öre i lön. Dessa arbetare hava tio öre i lön för en tio timmars arbetsdag!

I februari är floden som lägst. Då är vattnet klart. Då ser man städer och byar ett femtiotal meter ovanför vattenytan. Där resa de sina murar, trappor, portar och pagoder i dalmynningarnas flacka trekanter. Varenda tum av kullar och dalar är beklädd med åker eller skog. Frampå våren börjar floden att stiga och är på sommaren en oerhörd, chokladbrun eller gråaktig välvande vattenmassa. På vissa ställen, där dalen är trång, kan vattnet då ha stigit 30 meter högre än i februari. Färden är då farligare, ty bankar, block och klippor äro övertäckta med vatten. Malströmmar och kokande virvlar uppkomma. Djunken tages av strömmen och rusar utför floden med en mils hastighet i timmen. Alle man stå vid årorna, vända nedåt floden. Rorgångaren känner till de farliga ställena. Det ser oupphörligt ut, som om dalen slutade liksom i en säck. Men den böjer blott av i rät vinkel åt höger eller vänster,



och just i kröken sjuder vattnet som värst. Rorgängaren slungar ut ett kommandorop, som ger ett klingande eko mellan klipporna. I rätta ögonblicket svänger han båten och bryter ut den ur malströmmens sugning. Det är en rad av tjusande landskap, och ofta resa sig bergen på sidorna till tusen meters höjd över floden.

Nedanför byar och städer ligga hela stim av djunker förtöjda, väntande på arbete. Varenda klippa, varenda krök har sitt namn: Gula katten, Sovande svinet, Dubbla draken eller dylikt. Rövare saknas icke heller. De hava sina nästen bland bergen och överfalla djunkerna på lämpliga ställen. Därför ser man ibland några stora vita skrivtecken på framskjutande klippväggar. Där kan stå: »Vattenvägen ej klar», eller »Små djunker böra ankra tidigt». Så varnas besättningen för faran.

Den förtjänst, båtägaren kan draga, är nog inte stor. Han får vara glad, om han efter en resa fram och åter får sin farkost helskinnad till Hankau, för att åter lasta och börja en ny färd. Med obilda ögon ser han de stora ryska fartyg, som ligga i Hankau och lasta te.

#### GENOM NORRA KINA 1896.

I rikets nordvästligaste provins, Kansu, finns en gammal berömd stad, Si-ning, omgiven med en präktig stenmur.

Då jag i november 1896 bröt upp från denna stad, hade jag ingen annan tjänare än Islam Baj. Och vi hade var sin ridhäst. Vid uppbrottet hyrde vi sex mulåsnor med sina tre förare. De följde oss några dagar till en liten stad, där vi utbytte dem mot två stora tunga träkärror, försedda med tak av halmmattor. På den ena stuvades alla våra saker, i den andra gjorde jag mig hemmastadd, och Islam fick rida. Varje kärra drogs av en mula och två hästar och sköttes av en hygglig kines. Jag hade ingen tolk och fick reda mig med det lilla ordförråd, jag hunnit samla.





## Kina.

I sex dagar drogo vi norrut genom Kansus berg. Upp och ned bar det hela vägen, än över steniga pass, än över frusna älvar med eller utan halsbrytande broar. Kärrorna knakade och guppade genom trånga hålvägar, där man omöjligt kunnat komma förbi en mötande kärra. Vid sådana ställen brukade därför den ena av våra kuskar springa i förväg och gallsrika för att hålla vägen klar. Lyckligtvis hade vi sällskap med några andra kärror. Det är brukligt, att om två foror möta varandra, där vägen är smal, så måste den minsta av dem draga sig tillbaka, för att lämna vägen öppen åt den större.

Vi bröto upp strax efter midnatt och åkte till middagstiden. Oaktat pälsar och faltar blev man alldeles genomfrusen. Islam föredrog att gå. Kårsvennerna, som småsprungo bredvid, höllo sig också varma.



I dagbräckningen den 10 december nådde vi stranden av en älv, som faller ut i Gula floden. Den var frusen tvärs över, och sand var strödd, där vägen korsar floden. Först skulle våra reskamrater över med den ena av sina kärror, förspänd med tre hästar. De sprängde i full fart ut på isen, men hade inte kommit långt, förrän hjulen skuro genom isskivan och kärran blev sittande som i ett skruvstäd. Hela lasten måste packas av och bäras över till andra stranden, och efter mycket besvär fingo de också upp den tomma kärran.

På ett bredare ställe höggö männen upp den svaga isen mitt i bädden, för att öppna en körbana över floden. Och så prövade en annan kärra sin lycka, gjorde ett häftigt gupp ned i vaken och blev sittande. Ännu två hjälphästar spändes för, alla männen hojtade och smällde med piskorna. Hästarna stegrade sig, stupade, voro nära att drunkna under iskanterna, kastade sig åt sidan och sprungo upp på isen, men blott för att åter motas ned i vaken.

En ung kines klädde då av sig varenda tråd och gick, vid tio graders köld, ned i vaken för att plocka bort de is-flak och stenar, som hindrade hjulen. Det var mig en gåta, att han inte frös ihjäl. Men han fick sedan värma sig vid en eld, som Islam gjort upp. Vi hade hållit på att knoga i fyra timmar, då vi till slut hade den förargliga floden bakom oss.

I Liang-tschou, en stad med fyrkantig mur, präktiga portar och breda livliga gator, bodde vi också hos missionärer. Men här fingo vi vänta i 12 hela dagar, innan vi kunde få nio kameler och två karlar, som voro villiga att föra oss till staden Ning-scha vid Gula floden. Dit hade vi nära femtio mil. Missionärerna hade icke något annat gästrum än kyrksalen, som var något sval. På julnatten hade jag 16° kallt därinne.

Från Ning-scha hade vi 43 mil till staden Pao-to, och nu gällde det att korsa det mongoliska landet Ordos mellan stora muren och Gula flodens norra krök. På sommaren



färdas man hellre med båt utför floden, som har sina källor i nordöstra Tibet och efter ett lopp av 410 mil faller ut i Gula havets nordliga vik. Sitt namn har floden fått efter sitt gula, grumliga vatten, som ett stycke från kusten även gör havet gult. Eljes är Gula havet icke gulare än andra hav.

Nu, i januari, låg Gula floden täckt med tjock is, och där vi korsade den med våra nio kameler, uppgick bredden till 350 meter. Sedan gingo vi i långa dagsmarscher genom öknen och hade en ganska hård och besvärlig resa. Vål hade vi fårkött, bröd och ris med oss i tillräcklig mängd, och brunnar funnos utmed vägen. En av dem var fyrtio meter djup och murad. Men vi slet ont av kölden. Ibland hade vi 17° under noll vid middagstiden, 33° på natten och 27° i tältet. När man då skulle tvätta sig, måste man raska på, om vattnet icke skulle frysa till is på händerna. Därtill blåste det jämt och med orkanlik häftighet. Lyckligtvis hade jag köpt en liten kinesisk handugn, som räddade mig från att förfrysa. Den är ej större än en vanlig tekanna och försedd med ett gallerformigt lock. Några glödande träkol bäddas in i aska i kannan, som sålunda hålles varm hela dagen. Uppe på kamelen hade jag denna välsignade lilla tingest i knät, och på kvällen lade jag in den bland mina pälsar, då jag kröp till kojs. En dag stordade det så vilt över det jämna och blottställda landet, att vi icke kunde röra oss ur fläcken. Vi sutto insvepta i våra filtar och pälsar och bara fröso.

Då jag nådde Pao-to, hade jag ännu 68 mil kvar till rikets huvudstad, Peking. Jag längtade dit och beslöt att skynda framåt i ilmarscher. En liten tvåhjulig kärra dragen av mulåsnor, skulle föra mig vidare, och jag hade ingen annan tjänare än den kinesiska körsvennen. Islam skulle med en tolk föra våra saker långsamt efteråt.

På denna väg verkade då icke mindre än 61 svenska missionärer, och ofta bodde jag i deras gästfria hem. Då boxarupproret utbröt ett par år senare, dödades de flesta av dem av den kinesiska pöbeln.



Eljes tog jag in i lantliga gästgivargårdar. De äro mycket smutsiga, fulla av högljudda resande, rök och ohyra. Gästrummet, där man sover över natten, får man dela med andra. Vid dess inre vägg finnes en upphöjd, murad plattform. Den är byggd som en ugn, man eldar på bra med kreaturgödsel inunder, och på plattformen blir den sovande, om icke halvstekt, så åtminstone ordentligt uppvärmd. Ännu så länge har jag icke känt av den reumatism, som borde bli en följd av den dagliga kölden och den nattliga hettan i norra Kina.

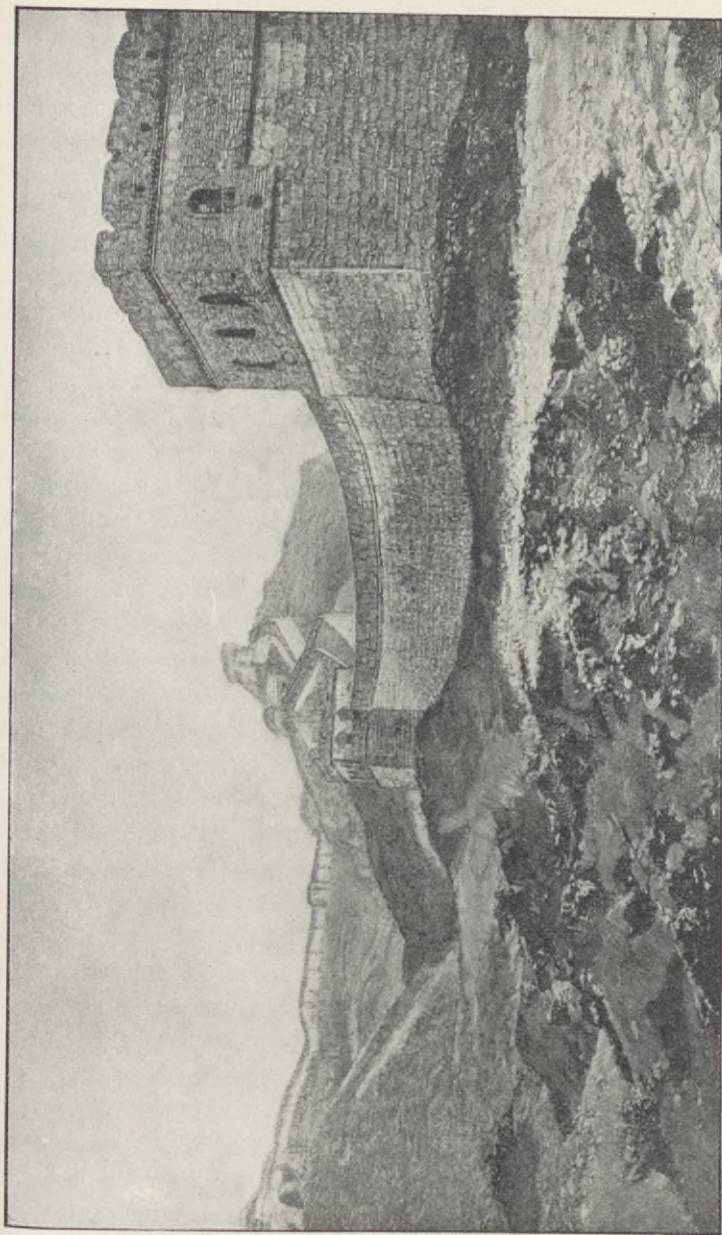
I Kalgan bytte jag ut kärran mot en bärstol på två långa stänger. Den bäres av två mulåsnor, som trippa undan över den smala bergsvägen, som leder till Peking. Ibland är man högt över dalbotten och möter hela rader av karavaner, kärror, ryttare och fotgängare. Bärstolen löper en ständig fara att knuffas ut över branten med mulor och allt.

Under de 22 sekel, som ligga före Kristi födelse, härskade i Kina tre kejsarätter efter varandra. Två och ett halvt sekel före vår tideräkning byggde en mäktig och framsynt kejsare den stora muren. Visst har du hört talas om detta byggnadsverk, det största som någonsin fullbordats av människohänder. Den stora muren finns ännu kvar, jag har följt den långa sträckor och korsat den genom dess vackra portar. Den är 245 svenska mil lång, 16 meter hög, 8 meter tjock nedtill och 5 meter upptill. På vissa avstånd resa sig torn; här och var finnas portar. Den är uppförd av sten, tegel och jord. Särskilt i väster är den nu delvis starkt förfallen, ja flerstädes finnas endast jordhögar eller alls intet kvar därav.

Men varför uppfördes denna oerhörda mur? Jo, se kineserna äro ett fredsälskande folk. För att få vara i fred för allt intrång utifrån omgärda de sig med murar.

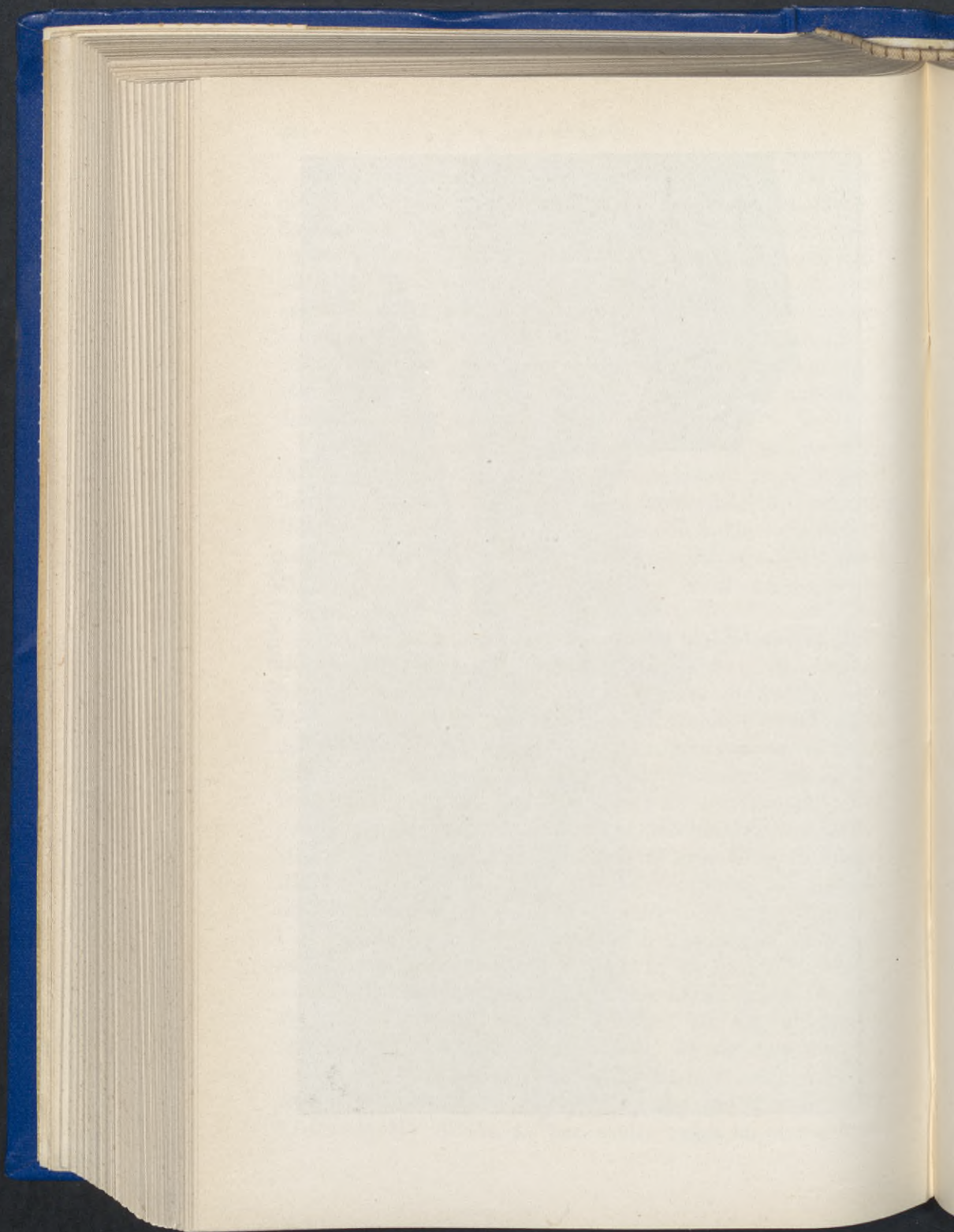
I Kina finnas 1,553 städer, försedda med mäktiga stenmurar. Och den store kejsaren i tredje århundradet före Kristus tänkte förstås, att han skulle bygga en mur kring





Stora muren i Kina.







hela sitt väldiga rike. Det var egentligen från norr, som fara hotade. Där bodde östturkiska, tatariska och mongoliska nomadfolk, vilda, tappra och krigiska ryttare. Den kinesiska muren var dem ett oöverstigligt hinder. Men just därför har denna mur också inverkat på Europas öden. Ty då de vilda ryttarhorderna funno vägen söderut till Kina stängd, drogo de i stället västerut. Och i fjärde århundradet efter Kristus översvämmade hunnerna i förening med alanerna stora områden av Europa.

För all framtid kunde den stora muren dock icke skydda Kina. År 1280 erövrades landet av Tjingis Kans sonson Kublai Kan, Marco Polos vän och välgörare. Även han var en stor byggherre. Han anlade Kejsarkanalen mellan Peking och Hang-tju, strax sydväst om Schanghaj. Hans tanke var, att de södra provinsernas risskörd också måste komma landets norra delar till godo. Förut hade riset fraktats på djunker utmed kusten och varit illa blottställt för japanska sjörövare. Nu skulle djunkerna fredade gå inne i landet på den nya kanalen. Kejsarkanalen är 135 mil lång, korsar Gula floden och Blåa floden och är i bruk ännu i dag. Den är som ett minnesmärke över mongolernas hundraåriga välde.

Den 2 mars är inne. I 1,237 dagar har jag bara rest och rest genom Asien. Nu är det den sista dagsleden före målet. »Äro vi inte snart i Peking?» frågar jag gång på gång, och bärstolens ägare svarar: »Jo, strax.» Timmarna gå, och slutligen pekar han framåt vägen och säger: »Där ser ni Pekings stadsmur!»

Vi gå in genom den södra stadsporten, där det vimlar av folk, till fots, på hästar, mulor eller hjul. Utanför en vitrappad port postera ett par kosacker. »Vad är detta för ett hus?» frågar jag. »Ryska beskickningen», svara de. Jag hoppar ut ur min låda och går in. En stund senare satt jag hos tsarens ställföreträdare och drack te i en praktfull salong. Han blev min värd under den tid jag stannade i Peking. En rad av bjudningar följde, bland andra till den store statsmannen Li Hung Schang.



## MITTENS RIKE.

Vi kunna verkligen behöva vila ut ett par veckor i Peking, innan vi börja den vilda jakten genom Mongoliet. Låt oss då en stund tala om det stora, säregna och urgamla rike, vars gäster vi äro.



Gata i Peking.

Det första, en kinesisk skolpojke får lära sig, är, att himlen är rund och jorden fyrkantig, och att Kina är beläget mitt på jorden och därför kallas Mittens rike. Alla andra länder ligga runt omkring och äro Kinas vasaller.

Kejsaren kallas »himmelens son» och håller den högsta andliga och världsliga makten i sin hand. Vid tillträdet ger han sin regeringstid ett visst namn, som också blir hans eget. Sin efterträdare utser han själv bland sina söner. Och är han barnlös, väljer han bland sina när-



maste anförvanter. Men då upptager han den blivande efterträdaren som son, på det att denne må offra åt hans och hans förfäders andar. Den gula dräkten och den femkloiga draken äro kejsarhusets sinnebilder. Kejsaren är oändligt upphöjd över folket, och de dödliga, som få tala med honom, äro lätt räknade. För några få år sedan tilltvingade sig de europeiska sändebuden i Peking rättigheten att varje nyårsdag få se kejsaren. Och det fingo de också, men han hade ingenting att säga dem. — Däremot hade den store Kang Hi flera jesuiter vid sitt hov, och på hans befallning uppdrogo de en utmärkt karta över Mittens rike.

Kina är jordens äldsta, folkrikaste och mest oföränderligt egenartade rike. På Ninives och Babylons tid stod det högt i utveckling och har förblivit detsamma genom fyra tusen år. Av Ninive och Babylon finnas endast grushögar kvar, men Kina visar ännu inga tecken till livsleda. Västra Asien och Egypten äro som stora gravfält med oräkneliga vårdar från förgångna tider. Där ha ödeläggande folkvandringar gått fram och raser och välden kämpat mot och efterträtt varandra. Men Kina är alltjämt detsamma som förr. Dess avstängda läge och folkets avsky mot beröringen med främlingar har bidragit därtill. Vördnaden för det gamla och för förfädrens minne gör också, att ett nytt släkte blir likt det föregående.

Efter mongolerna och den kejsarätt, som följde dem, erövrades Kina år 1644 av den ännu regerande Mandshudynastien. Precis hundra år förut hade Macao, nära Hongkong, erövrats av portugiserna. Sedan dess och särskilt under de senaste årtiondena ha européerna inkräktat på kinesiskt område. De franska besittningarna på Bortre indiska halvön stodo förut under kinesiskt beskydd. Stormakterna ha gjort sig till herrar över några av Kinas bästa hamnar. Vid ett par tillfällen, senast under boxarupproret 1900, har Peking erövrats och dess kejsarslott skövlats av förenade europeiska trupper. Handlingar, som strida mot folkrätten och mot allt vad heder och förnuft heter,



ha begåtts mot Kina av nationer, som kalla sig framåt-skridandets och kristendomens vägbrytare. Man får förlåta kineserna, om de i djupet av sin själ hata och förakta européerna och blott bida den tid, då hämnens timme skall slå.

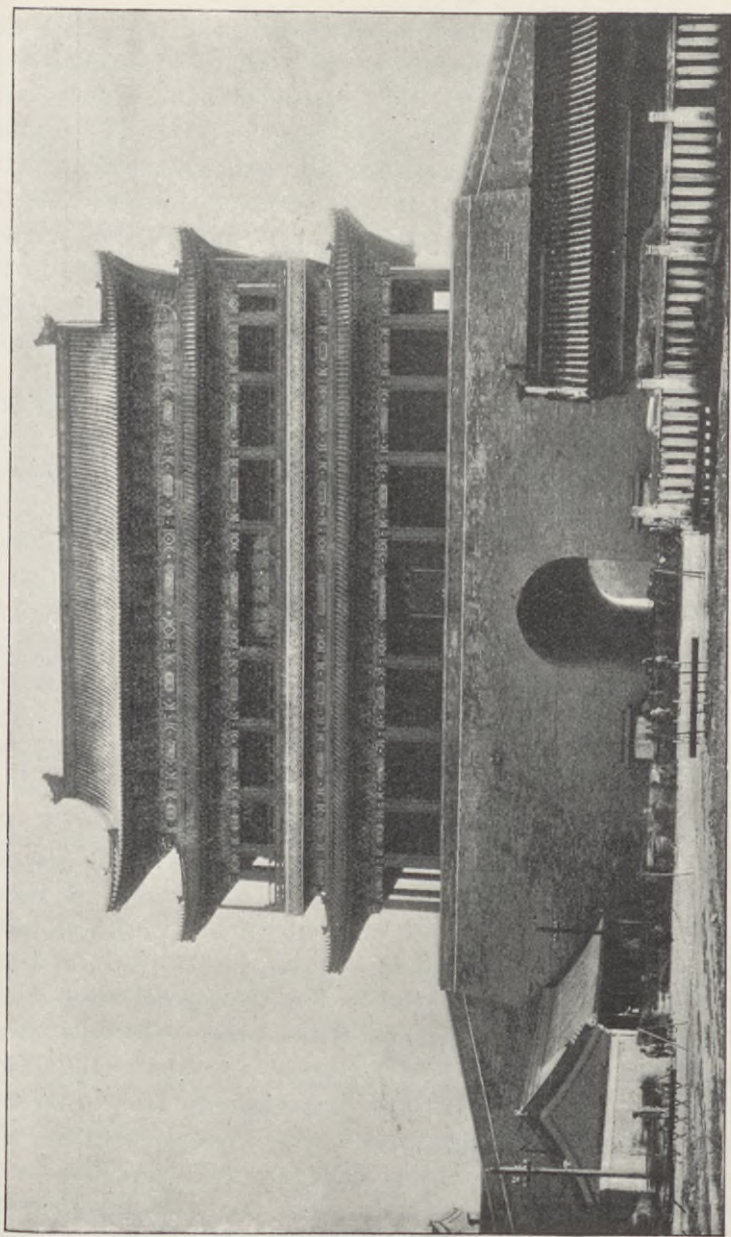
Mittens rike är det egentliga Kina, men »himmelens son» härskar också över fyra stora lydländer, Öst-Turkestan, Mongoliet, Mandschuriet och Tibet. Till ytinnehållet är kinesiska riket i sin helhet 25 gånger större än Sverige och till folkmängden 75 gånger större. Ty Kina är bebott av 407 millioner människor, och var fjärde människa på jorden är alltså en kines.

På grund av landets läge är klimatet härligt och hälso-samt. Temperaturskillnaden mellan vinter och sommar är stor. I söder råder nästan tropisk värme; i norr, i trakten kring Peking, är vintern bitande kall. Jordmånen är utomordentligt fruktbar. Här odlas te, ris, hirs, majs, havre, korn, bönor, ärter, grönsaker och mycket annat. I de södra provinserna stå fälten fulla av sockerrör och bomullsbuskar. Överallt är landet korsat av vattenrika floder, som tjäna åkrarnas bevattning och forslandet av varor. I väster resa sig mäktiga kammar, som utgöra fortsättningen av Tibets bergskedjor. Mot öster bli de allt lägre. Största delen av Kina är ett bergland. Vid kusten utbreda sig lågländerna. Sex av de aderton provinserna ligga utmed kusten, som är rik på de yppersta hamnar.

Mittens rike är därför ett lyckligt land, ett av naturen på alla vis väl lottat land. I bergen slumra outtömliga rikedomar av stenkol, ja, Kina äger större stenkolslager än något annat land på jorden. Dess framtid är därför betryggad, och i ekonomisk utveckling kan Kina en gång gå förbi Amerika.

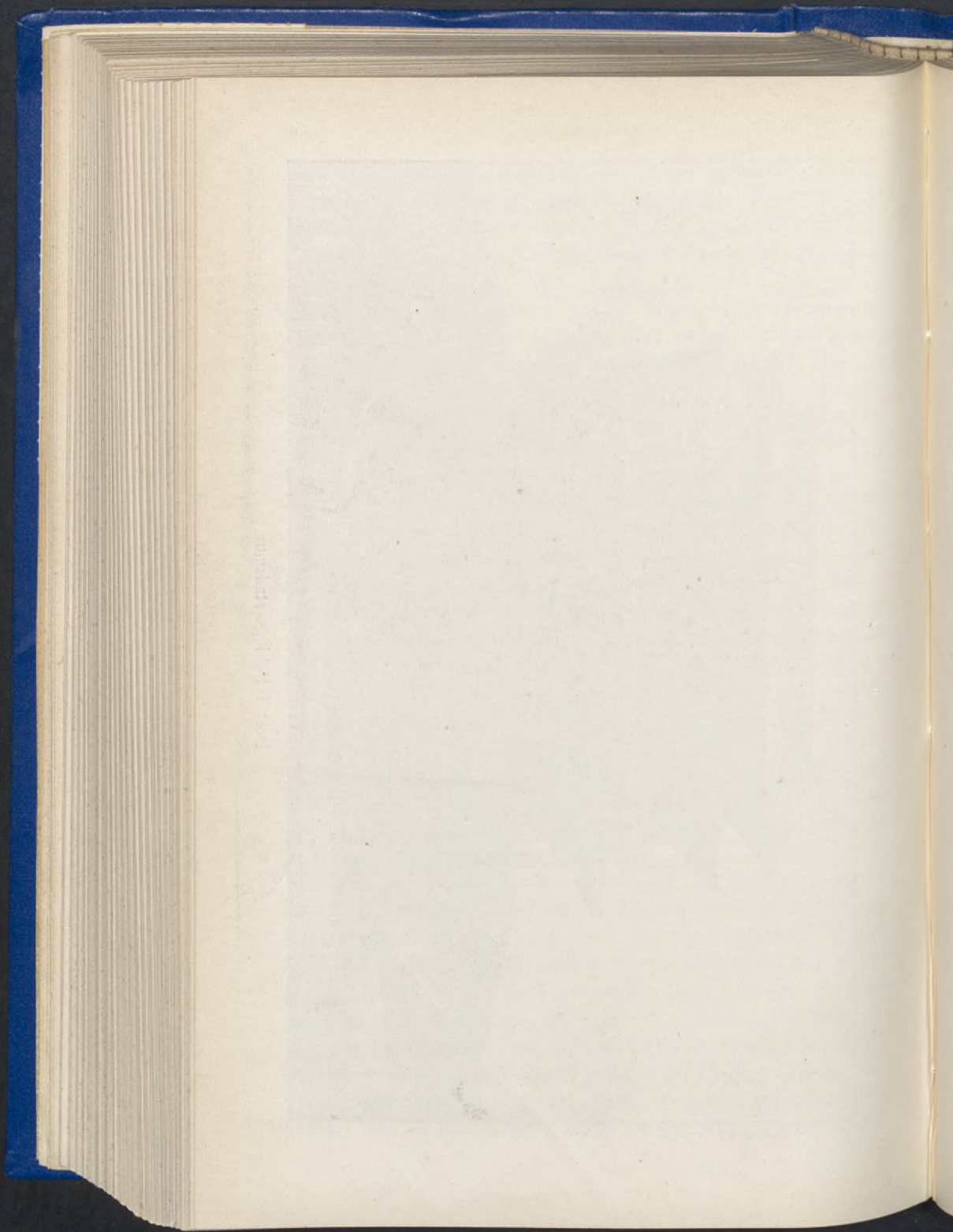
Vi veta, att ett land, som äger starkt inskurna kuster, också kan glädja sig åt en tidig och hög utveckling. Så var Grekland redan i forntiden vetandets och konstens hem. Och så behärskar Europa nu den övriga jorden. Ty





Port i Pekings stadsmur.







ett folk, som bor inom sådana kuster, kommer tidigare och lättare än andra i beröring med sina grannar och kan genom handelsumgänget tillgodogöra sig deras tillgångar och uppfinningar. Men här, liksom i så många andra avseenden, utgör Kina ett undantag. Kineserna ha aldrig begagnat sin kust. De ha tvärtom undvikit all beröring med främmande folk. Deras utveckling inom deras egna gränser har därför blivit högst egendomlig och helgjuten. Den är olik allt annat. Och ändå är den högeligen förnäm och förfinad.

Redan två tusen år före Kristus hade kineserna en skrift. Sedan uppfunno de hårpenseln, som ännu i dag är i bruk. De riva ramsvart tusch, i vilken de doppa penseln, och hålla denna nästan lodrätt, då de skriva. Framställningen av tusch är deras egen hemlighet, och den tusch, vi använda i Europa, få vi från dem. I början av vår tideräkning tillverkades i Kina papper. I en urgammal stad vid Lop-nor, där nu de vilda kamelerna ströva omkring, fann jag en samling kinesiska brev och skrivelser på papper, vilken legat begraven i öknens sedan år 265 e. Kr. Dessa brev voro nämligen daterade. Redan 600 år e. Kr. uppfunno kineserna boktryckarkonsten. I Europa uppfanns samma konst först 850 år senare av Gutenberg. Elva hundra år före Kristus kände kineserna magnetnålen och gjorde kompasser. Och krutet kände de långt före européerna. För 3,000 år sedan voro kineserna mästare i bronsgjuteriet. I det inre Kina finner man ännu de vackraste bronsföremål, runda skålar på fötter, prydda med lejon och drakar, vaser, fat, koppar och kannor, allt av tung mörk brons, bearbetad med den finaste och mest konstnärliga smak. Porslinsllverknigen nådde sin höjdpunkt under Kang His och Kien Lungs tid. Då gjordes vaser och skålar och fat av en så hög fullkomning, att varken kineserna själva eller något annat folk nu för tiden kunna åstadkomma maken därtill. Färgsammansättningen och glaseringen väcka alla kändares beundran. Porslinsföremål från den tiden äro nu



mycket sällsynta och betinga höga pris. I Japan såg jag en liten grön kinesisk skål på tre fötter och försedd med lock; den kostade tjuvu tusen kronor. När man med Kang His vaser jämför även det yppersta porslin, vi kunna tillverka, måste man erkänna, att det är bara kram. Vackert kan det vara, men det är ändå långt ifrån »gammalt kina».

Över den kinesiska konsten, vare sig målning, lackering, vävnad eller annat, svävar ett skimmer av smak



Prov på kinesisk skrift.

och fulländning. Sedan urgamla tider voro kinesernas sidentyger mycket eftersökta i Europa. Allt, vad kineserna göra, är gediget, hållbart och smakfullt. Deras byggnadskonst är förnäm och säregen. Hur klumpiga och tråkiga äro icke våra femvåningsstenhus jämförda med kinesernas villor, palatser och tempel med deras svängda tak och deras prydnader av gapande drakar med utspända klor! I Kina har den östasiatiska konsten sitt ursprung. Därifrån vandrade den över till Japan och Korea.



Kinesiska språket är lika besynnerligt som allting annat i det stora riket. Liksom svenskan hör till den indoeuropeiska språkstammen, så hör kinesiskan till den indokinesiska språkstammen, dit också tibetanskan hör. I kinesiskan äro alla ord oböjliga. Då vi säga gå, gick, gingo, skall gå, skulle gå, gående, så säger kinesen alltid bara gå. Den verkliga meningen framgår av ordets ställning i satsen eller också förklaras den av vissa hjälpord. Så heter det till exempel: jag i morgon gå eller ni i går gå, där den tillkommande eller förflutna tiden alltså framgår av »i morgon» och »i går». Språket sönderfaller i en mängd olika munarter. Den förnämsta är mandarinerens eller de bildades mål. Varje ord i språket har ett särskilt skrivtecken, och kinesiskan är ett enstavigt språk. Det äger 24,000 olika skrivtecken, och endast var tjugonde man och var hundra kvinna kan läsa och skriva. Ett enda ord, till exempel »li», kan ha en mängd olika betydelser, och vad det betyder i varje särskilt fall, beror på tonfall och uttal, på ställningen i satsen och på de ord, som stå framför eller efter.

Den kinesiska litteraturen är oerhört rik, nästan outtömlig. Under en tid, då bronsåldern ännu var rådande i Sverige, hade kineserna en högt stående litteratur. Från femte århundradet före Kristus allt till våra dagar löper den oavbruten genom århundraden och årtusenden. Då de nordiska vikingarna utförde sina plundringståg till sjöss och reste sina runstenar, utgavs i Kina en geografisk handbok, som kallades »Beskrivning av alla provinserna», och som var rikligt försedd med kartor. Tack vare kinesernas krönikor kan man följa deras historia 4,000 år tillbaka. Och det märkvärdigaste med dessa årsböcker är, att de utmärka sig för den största noggrannhet och tillförlitlighet. Där omtalas allt möjligt, även de obetydligaste händelser. De kinesiska böckerna äro mycket billiga, och varje läskunnig kan förse sig med ett ganska stort bokförråd. Om mängden



av böcker kan man göra sig ett begrepp, då man får veta, att kejsar Kien Lung hade ett bibliotek, så stort, att katalogen över hans böcker fyllde 122 band.

### DET NYA KINA.

I Mittens rike förekomma ännu sedvänjor och laster, som en ny tids ordning måste utrota. Värst av allt är opiumrökningen, som ödelägger bortåt 150 millioner av befolkningen. Sedan tusen år tillbaka råder det förskräckliga bruket, att små flickors fötter genom yttre våld och genom hårt surrade bindor hindras i sin naturliga växt och förvandlas till små stumpar. De kinesiska kvinnornas skor se därför ut, som om de vore avsedda för dockor. Våldet medför under uppväxtåren en ständig smärta, och dock vill ingen flicka avstå därifrån, ty om hon icke har små fötter, blir hon icke gift.

Ett barbariskt bruk, som också håller på att försvinna, är att utsätta nyfödda barn. Det sker hos de fattiga, som ej hava råd att uppföda dem. En gång såg jag liket av en liten stackare i graven utanför en stadsmur. Och dock ägna kineserna sina barn den största ömhet. I Pao-to i norra Kina bodde jag hos en svensk missionär, som räddat ett litet nyss utsatt barn. Hans hustru skötte det med stor ömhet, och barnet var vid ett par års ålder en liten söt och täck varelse. Då kommo föräldrarna och tiggde och bådo att få det tillbaka, en bön som förstås med nöje blev beviljad.

De straff, som brottslingar underkastas, äro omänskliga. I Öst-Turkestan brukade de kinesiska ämbetsmännen pressa flata silvernålar under naglarna på den brottslige för att få honom att bekänna. Ett vanligt pinoredskap är det stora tunga halsträet, som kan öppnas och stängas med lås. Dess runda hål sluter sig kring den olyckliges hals, och han bär träet på axlarna. Han får gå lös med detta block, som dock hindrar honom från att arbeta.



Äktenskapet är ärligt och hederligt, och hustrun är nästan jämbördig med mannen och liksom han skyddad av lagen. För överheten visa kineserna den största vördnad, och dock plågas de och hetsas av mandarinerna på ett sätt, som i Europa skulle framkalla de blodigaste upplopp. Att det icke sker i Kina beror på mångtusenårig hävd. Kineserna knota ej, de äro förnöjsamma, tåliga och arbetssamma. De begära icke mer, än vad som är nödvändigt för



Brottslingar med halsträ.

livets uppehälle. År 1897 hörde jag i norra Kina talas om gifta män, som hade 18 kronor i lön om året, men jag erkänner gärna, att det låter otroligt. Låt vara, att de knappt leva av annat än ris, som de få till skänks av arbetsgivaren, men i alla fall förstår man ej, hur deras affärer kunna gå ihop. Och dock synas dessa arbetare alltid glada, vänliga och artiga. Kanske arbeta de hos en tehandlare, som äger många millioner. Arbetet i och för sig och den mänskliga kraften värderas sålunda mycket



lågt. Vi hava godsvagnar för varutransporter. I Kina bäras varor hundratals mil på människorygg. I norra Kina användas mulor, kameler och tvåhjuliga vagnar, men för övrigt äro vägarna så smala och dåliga, att endast fotgängare komma fram. Vid floderna och kusterna begagnas vattenvägarna till frakten av varor.

Alla Kinas vänner glädja sig över den ljusning, som under de senaste åren uppgått över detta beundransvärda land och dess ihärdiga, arbetsamma folk. Det är sant, att endast våld kunnat bryta deras motstånd. En järnväg, en telefon, en trådlös telegrafering gör intet märkbart intryck på en kines. Järnvägen finner han överflödig, då man har ben att gå på och floder att färdas på. Telefon och telegraf äro lika onödiga, då man kan skicka löpande bud. Att detta tar ojämförligt mycket längre tid gör i Kina alldeles detsamma. I Kina har man inte bråttom. Bara allting går lika långsamt, så inträda ju inga rubbningar alls. I en trakt, där en ny telegraflinje just kommit i bruk, förklarade mina kinesiska tjänare, att papperet, på vilket telegrammet var skrivet, med en förtvivlad fart kilade i väg genom telegraftråden, och att stolparnas isolatorer voro små hus, där papperslapparna kunde få vila sig, ifall det regnade.

För ett trettiotal år sedan anlade engelsmännen från Schanghaj en två mil lång järnväg på försök. Då den var färdig, inköptes den av kinesiska regeringen. Men icke för att drivas, blott för att förstöras. Syllar och skenor brötos upp och kastades jämte vagnar och lokomotiv i havet. Nu ha kineserna fått lov att finna sig i det öde, européerna påtvingat dem. Flera linjer korsar landet, och andra äro under byggnad eller planlagda. Kineserna bygga till och med själva några järnvägar. Linjen mellan Peking och Kanton korsar de båda stora floderna, och bron över Gula floden är  $8\frac{1}{2}$  kilometer lång, den längsta järnvägsbro som leder över någon flod på jorden.



Den rörelse, som nu förspörjes i Kina, och som kallas »Kinas uppvaknande», ledes av framåtskridandets män, som vilja införa de europeiska förbättringar, av vilka landet kan ha nytta. Erfarenheten har lärt dem, att de äro försvarslösa mot Europa. De veta, att stormakterna till och med överlagt om att dela Kina mellan sig. De veta, att de icke kunna hindra de vita från att hugga för sig, vilka hamnar de behaga. År 1894 utkämpades ett krig mellan Japan och Kina, och Kina blev i grund besekrat, därför att dess försvar var vida underlägset. Då togo japanerna Formosa och Port Arthur. Sedan utbredde sig Ryssland mot den fjärran östern, tilltvingade sig Port Arthur från japanerna, lade järnvägar i Mandschuriet och hade planer på Korea. Emot Ryssland förmådde Kina lika litet som mot Japan.

De lärdomar de fått ha varit dyrköpta. De ha lärt sig, att ett land, som icke äger krigshär, flotta och befästningar, är dömt att skiftas och styckas. Från sin gamla villfarelse ha de nu äntligen vaknat upp. Nu äger Kina en växande flotta och en krigshär om mer än 100,000 man, alla beväpnade med de nyaste gevär och övade av japanska officerare.

Nu skickas unga kineser till Europa och Amerika, och i tiotusental besöka de Japans högskolor. Själva ha de upprättat många universitet efter europeiskt mönster. De ha tidningar, där dagens frågor avhandlas. I djupet av sin själ tänka nog de flesta kineser: låt oss grundligt lära oss européernas krigskonst, ty endast med deras egna vapen kunna vi försvara oss mot dem!

Från år 1916 träder opiumförbudet i kraft. Kineserna, som äro en så stark, härdig och välbyggd människoras, skola då ytterligare vinna i kraft och hälsa. De skola veta att försvara sitt land mot främmande inkräktare. Det är en draksådd, européerna så i Mittens rike, och en gång skall draken resa sig och slå sina klor i fostrarens bröst. Det finns folk i Europa, som talar om



»den gula faran». De frukta för en ny folkvandring från öster, oöverskådliga massor av kineser och japaner, som skulle översvämma Europa och beröva de vita herraväldet över jorden. Då skulle man, bevars väl, få se på en kamp, påminnande om striden mellan den bruna och den svarta råttan. Men så farligt är det nog inte. Låt oss blott hoppas, att kineserna skola förstå att försvara det, som är deras arv och eget. Ett mångtusenårigt arv!

### MONGOLIET.

Mellan Kina i söder och östra Sibirien i norr utbreder sig det oerhörda område av Innerasien, som kallas Mongoliet. Kineserna kalla det »Gräslandet». Men mycket stora delar därav äro också vattenlösa öknar, där flygsanden hopar sig i dyner, och där karavanvägarna och deras brunnar ligga glest. Ökenbältet, ett av de största på jorden, kallas av mongolerna Gobi, ett ord som på deras språk betyder öken. Kineserna kalla detta bälte Schamo, vilket betyder sandöken.

Du vet redan, att Mongoliet lyder under Kina. Och du vet också, att mongolernas andliga överhuvud eller påve är Dalai Lama. De hava också en mängd lamakloster, och de företaga årligen i stort antal vallfärden till Lhasa. En häpnadsväckande stor del av landets manliga befolkning offerar sitt liv åt klostren och blir munkar. Kineserna glädja sig däråt, ty det fredliga klosterlivet kommer de fordom krigiska och vilda mongolhorderna att glömma sin egen styrka. Mässorna inför Buddas bild i tempelsalarna leda deras tankar i andra banor. De minnas icke längre, att deras folk en gång fört spiran över nästan hela Asien och halva Europa. De tänka icke på, att deras förfäder, »Den gyllene horden», för sju hundra år sedan trängde in över Kaukasus och utkrävde skatt av hela Ryssland och försatte den övriga västern i skräck. Och de ha glömt, att deras fäder erövrade hela Mittens rike och i den gula jor-



den grävde Kejsarkanalen, som ännu i dag befares av kinamännens djunker. Av det vildaste vapenskrammel, världen någonsin lyssnat till, finns nu ej ett eko kvar. Svärden ha rostat fast i sina skidor, och de mongoliska furstarna, som kineserna kalla vasaller eller lydfurstar, tälta fredligt på stäpperna under sina åtta baner.

Mongolerna äro nomader. De äga stora hjordar av får och getter och leva av fårkött, mjölk, smör och ost. Bland deras husdjur märka vi också den tvåpuckliga kamelen och en liten ihärdig, starkt byggd häst. Deras liv är en enda vandring. Med sina hjordar gå de från den ena stäppen till den andra. När torra hämmat grässets växt i en trakt, eller när betet tagit slut, bryta de upp, lasta sina tält på kamelerna och uppsöka bättre betesplatser. Tältet liknar till formen en ostkupa. Dess stomme är ett galler av sega ribbor, och den täckes med svarta filter. Det är alldeles samma slags tält, som vi sågo hos kirgiserna i Pamir och på Kirgisstappen. Och om vi tänka oss för ett ögonblick, så se vi, att samma naturförhållanden och tillgångar framkalla samma levnadssätt och vanor hos olika folk i olika trakter av jorden.

Mongolerna äro ett godmodigt och älskvärt folk. Jag har lärt känna dem i utkanterna av deras stora område, och en gång reste jag också tvärs igenom Mongoliet. Utgångspunkten var Peking, och färden gick rakt mot nordväst. Det var i slutet av mars och början av april 1897, På den tiden var sibiriska järnvägen icke färdig längre än till Kansk, en liten stad öster om Jenisej. Det var den längsta åktur jag gjort i mitt liv, ty från Peking till Kansk hade jag tre hundra svenska mil, och på hela vägen rastade jag blott en dag, nämligen i Irkutsk, östra Sibiriens huvudstad.

Tre hundra mil över stäpper och öknar, över snötäckta, skogbevuxna berg och genom frusna dalar! Undan gick det! Hur smälde icke hästarnas hovar i den hårda marken, och hur många varv rullade icke mina vagnars



hjul! Även nu, då jag berättar dig ett par minnen från denna färd, måste vi raska på. Ty kom ihåg, att ångbåten ligger och väntar på oss i Schanghaj för att taga oss över till Japan.

Hör nu, hur det går! I Peking har jag försett mig med allt vad jag behöver på färden till ryska gränsen. Först och främst ett kinesiskt pass, som berättigar mig att uppbåda mongolerna och deras hästar och att, om jag så vill, gästa i deras tält. Vidare proviant, konserver, bröd, te, socker och annat. Från ryska beskickningen har jag fått två kosacker till eskort. Arma karlar, som skulle rida i sporrsträck hela denna oändliga väg! Men de voro nöjda och glada att efter fullgjord tjänstgöring i Peking få återvända till sina hem i Sibirien.

Och så bar det då av, skjutshåll efter skjutshåll. Vi ha redan lämnat de första randbergen bakom oss och äro uppe på den jämna, ödsliga mongoliska platån. Lyssna till detta evigt entoniga gnissel av vagnshjulen! Se dessa kraftfullt byggda mongoler, sittande i sadeln, så fast och ändå så mjukt, som om de voro ett med hästen!

Man åker icke på vanligt sätt. Man har ingen kusk, som stiger upp på bocken. Man lutar sig icke bekvämt tillbaka i en fjädrad, fyrhjulig droska, för att halvt drömmande låta blicken irra kring horisontens rand. Nej långt därifrån! I Mongoliet åker man på ett helt annat sätt. Hör nu, hur man åker. Till att börja med finnes ingen väg alls och inga stationshus. Man måste dock oupphörligt byta hästar. Dem får man i mongolernas tältbyar. Men mongolerna äro nomader, och deras byar flytta jämt och ständigt. Då måste man för det första veta, var byarna ligga, och för det andra på förhand underrätta folket, att ett visst antal hästar måste hållas i beredskap. Därför skickas ridande kurirer i förväg, och den nya uppsättningen av hästar klickar aldrig. Endast mongolerna själva veta, var tältbyarna äro belägna. Från varje by har man en ny uppsättning av mongoler med sig. Och just



därför, att byarna flytta, åker man bara i raka linjer mellan dem. Det är därför, man icke kan följa någon viss väg. Man kör bara på över öken och stäpp och ser vanligen inte skymten av några gamla hjulspår.

Akdonet är en mycket enkel tillställning. Det är en kärra av trä på två medelhöga hjul. Den är helt och hållet täckt, upptill tunnelformigt avrundad och beklädd med blått kläde. Genom ett litet fönster vid främre kortänden samt två sidofönster har man utsikt över Mongoliet. Fönsterglasets sitter fastgjort i det spända klädet och kan därför icke spräckas av skakningen. Kärran är ofjädrad. Dess botten vilar omedelbart på hjulaxeln. Något säte finnes icke. Man plockar in kuddar, pälsar och filter och sitter på dem för att icke bli alldeles sönderskakad. Utrymmet är icke större, än att man nätt och jämnt kan sträcka på benen. Och plats finnes blott för en person.

Kärran är således av den vanliga kinesiska sorten med skaklar för en mulåsa eller häst. I Kina sitter kusken på den ena skakeln, eller också springer han bredvid.

Anspannet är det besynnerligaste av alltihop. Du har åkt i trilla och skrinna, kanske i akja efter ren, kanske på skidor efter häst. Men du har bestämt aldrig provat det sätt att åka, som är i bruk mellan Peking och ryska gränsen.

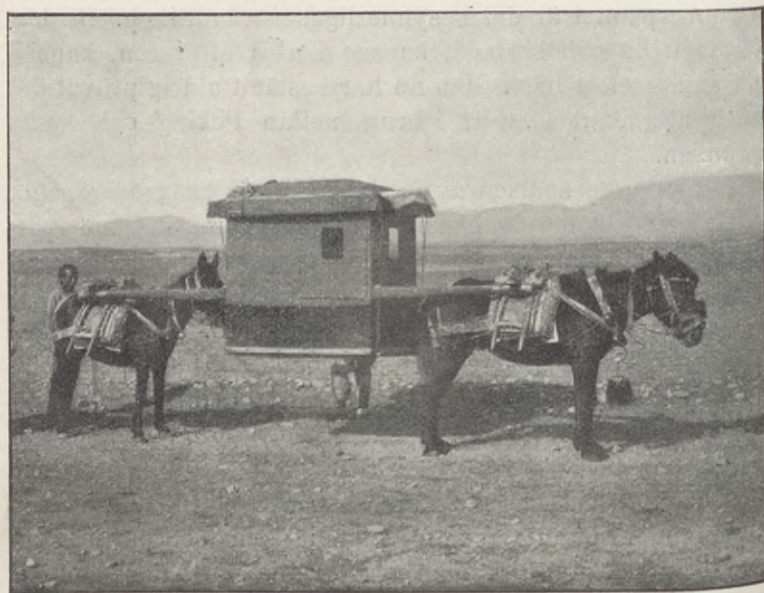
I yttersta spetsen av varje skakel är en grov repögla fastgjord. Genom de båda öglorna inskjutes en rund tvärbom. Två ridande mongoler lägga bommen i sina knän i sadeln. Mellan skaklarna finnes däremot ingen dragare. I bommens ändar äro långa rep fastgjorda. Ett par andra ryttare surra dessa rep ett par gånger kring livet. Ridpiskor hava de alla, och då allt är klart, jaga de fyra ryttarna i sporrsträck framåt stäppen, dragande kärran efter sig.

På sidorna rida tjugu andra mongoler, till hälften försvinnande i moln av damm. Plötsligt synas ett par av dem bakifrån rida upp till sidan av de män, som hålla bommen





En kärre av detta slag använde jag på färden genom norra Kina och Mongoliet.



Bärstol med mulor.



i sina knän. De två nya hästarna böja självmant huvudet under bommen, som kommer i deras ryttares knän. På samma gång hålla de båda första ryttarna under bommen in sina hästar och låta vagnen rulla vidare; sedan förena de sig med den övriga skaran. Under hästbytet, som kräver ett par sekunder, stannar kärran icke. Farten är alltjämt ursinnig. Man bara förvånas över, hur lätt och smidigt allting går, och om man inte just sitter och tittar ut genom det främre fönstret, så märker man icke dessa ofta återkommande hästbyten.

På samma sätt växlas oupphörligt och i värsta farten även de båda främre ryttarna och deras hästar. Då någon av dem tröttnat, kommer en ny ryttare fram och slår dragrepet kring sin midja.

Efter ett par eller tre timmar ser man framåt stäppen en by av flera tält. Ett trettiotal hästar hållas här redo av sina ägare, som föregående dag blivit uppbådade av kurirerna. Då vi äro framme vid byn, tvärstannar kärran, och skaklarna lutas mot marken. En av mina båda kosacker kommer fram och frågar, om jag behagar stiga ur och vila i ett tält och äta eller dricka te, eller om jag genast vill bryta upp igen. Om nätterna brukade vi stanna hos mongolerna för att icke bli alldeles utslitna av den brådskande färden. För varje skjutshåll betalas några rubel åt de medföljande mongolerna. Man betalar alltid med blanka silverrubler, ty mongolerna vilja varken ha papper eller småmynt. Silverrublerna användas nämligen av kvinnorna till smycken.

Innan solen är uppe, bär det av igen över den ändlösa stäppen. För mindre regnbäddar och vattenfårar väja inte mina ryttare; blott då djupare diken skäras av vår kosa, sakta de farten. Men ofta hinna de inte hålla åt sidan för en sten eller grop, och då hjulen gå över guppet, slungas jag upp i taket och kastas hit och dit bland mina pälsar och kuddar.



I norra Mongoliet låg djup snö, och här drogs min kärra av kamelryttare. Jag var så mörbultad och förbi, att det kändes som en vila att åka med måttlig fart genom den mjuka snön.

### EN TITT I SIBIRIEN.

I Kjakhta vid ryska gränsen tog jag farväl av mongolerna och den lilla kärran och åkte i stället med släde till Bajkalsjön. Det var den 7 april och den stora vackra sjön låg ännu täckt av metertjock is. En ordentlig väg, utprickad med små granar och risruskor, för över isen och är sex mil lång. Mitt på sjön var ett litet enkelt stationshus uppfört, och här kunde man också byta hästar. Jag åkte efter trojka. Till följd av sättningar i isen och vårens annalkande hade några otäcka sprickor uppkommit. Vid dem stanna hästarna ett ögonblick för att samla sig till språnget, och den resande gör klokt i att hålla sig fast bra, då medarna slå mot iskanten på andra sidan.

Irkutsk är en stad på 50,000 invånare, och där residerar generalguvernören över östra Sibirien.

Då de tre hundra milen voro tillryggalagda och den sista trojkan stannade i Kansk, skulle tåget just avgå till Krasnojarsk. Denna stad ligger på västra stranden av Jenisej, och avståndet kräver icke många timmar. Banan var ännu icke öppnad för trafik, men en polsk ingenjör erbjöd mig dock att få följa med. Han skulle själv till Krasnojarsk och berättade, att den stora floden samma dag börjat att bryta sönder sina isbojor, och om vi icke hunne fram till östra stranden, medan det ännu var möjligt att klara sig över på isen, skulle vi få ligga och vänta i flera dagar. Tåget förde några materialvagnar och en tredjeklassare på sladden. Lokomotivföraren hade order att elda på värre och att köra med full fart hela vägen. Och det gjorde han också med besked. Aldrig har jag varit med om en vansinnigare järnvägsresa! Den sista vagnen,



där vi stodo och höllo oss fast mot hyllornas järnstöd, for och slängde hit och dit på skenorna, guppade och skakade och hotade att när som helst kastas ur spåret. Men fram kommo vi i tid på kvällen, och över den drivande isen gingo vi torrskodda, för att sista biten, med hjälp av båtar, taga oss över till Krasnojarsk.

### TJINGIS KAN.

År 1162 föddes i Mongoliet en furste, en hövding över vilda ryttarhorder, som bar namnet Tjingis Kan. Han kuvade alla kringboende stammar, och allt vad mongoler hette samlades under hans fanor. Ju mera hans välde växte, desto större landområden ville han erövra, och han gav sig icke, förr än han lagt så gott som hela Asien under sin spira. Hans valspråk var: »en gud i himmelen och storkanen på jorden». Han nöjde sig icke med ett rike så stort som Alexanders eller Cæsars, han ville härska över hela den kända jorden, och med detta mål för ögonen red han med sina ryttare från land till land över den stora världsdelen. Överallt lämnade han jämmer och klagan, skövlade och brända städer i sina spår. Han var den störste och vildaste erövrare, historien känner. Då han stod på höjden av sin makt, uppbar han skatt av oräkneliga olika folk, allt från Bortre indiska halvön till Novgorod, från Japan till Schlesien. Vid hans hov samlades sändebud från franska kungar och turkiska sultaner, från storfurstar, kalifer och påvar. Ingen man har, varken förr eller senare, i sådan grad upprört människors barn och mot deras vilja bringat olika folk i beröring med varandra. Tjingis Kan bjöd och befallde över mer än hälften av människosläktet, och ännu i dag lever hans minne fruktat kvar i många av de länder, han skövlade och ödelagt.

Vid sin död var Tjingis Kan 65 år gammal, och han lämnade sitt omätliga rike i arv åt sina fyra söner. En av dem hade en son, som hette Kublai Kan, och det var



han som år 1280 erövrade Kina och i Mittens rike grundlade den kejsarätt, som kallades den mongoliska. Hans hov var ändå mera lysande än farfaderns, och vi äga en noggrann beskrivning både av storkanen och hans rike, författad av den man, om vilken vi nu skola tala.

### MARCO POLO.

År 1260 vistades två köpmän från Venedig i Konstantinopel. De voro bröder och hette Nicolo och Maffeo Polo. Deras längtan att öppna nya handelsförbindelser med Asien lockade dem till Krim och vidare över Volga och Bukhara till storkanens, Kublai Kans hov. Vid den tiden hade man genom katolska missionärers resor en dunkel kunskap om det mäktiga riket fjärran i öster.

Storkanen, som aldrig sett några européer, var glad över venetianernas ankomst, tog vänligt emot dem och lät dem berätta om allt det underbara, som fanns att skåda i deras eget hemland. Och han beslöt att skicka dem tillbaka med brev till påven, och i brevet bad han påven att sända ett hundratal lärda och kunniga missionärer ut till östern. Han ville använda dem till att uppfostra och upplysa stäppens vilda stammar.

Efter nio års frånvaro kommo bröderna Polo tillbaka till Venedig. Påven hade dött, och förgäves väntade de i två år, att hans efterträdare skulle bli vald. Men då de icke ville, att storkanen skulle anse dem trolösa, beslöto de att ändå återvända till den fjärran östern, och på den resan medtogo de Nicolos son, den femtonårige Marco Polo.

Våra trenne resenärer begåvo sig nu från Syrien till Mosul, helt nära Ninives ruiner vid Tigris, därifrån till Bagdad och Hormus, en stad belägen vid den smala hals, som förenar Persiska viken med Arabiska havet. Sedan färdades de norrut genom hela Persien och norra Afgani- stan, uppför Amu-darja till Pamir och begagnade sig av vägar, som sedan i sex hundra år skulle få vänta på



nya färdemän från Europa. Över Jarkent, Khotan och Lopnor, idel platser, som du känner från det föregående, och genom hela Gobi styrde de sin kosa till Kina.

Det var år 1275, som de efter flera års resa äntligen nådde storkanens hov i östra Mongoliet. Härskaren fann stort behag i Marco Polo och hörde med nöje, att han hade lärt sig att tala och skriva flera av österns språk. Han förstod, att han kunde ha nytta av en så duglig och kunnig man, och upptog honom i sin tjänst. Det första uppdrag, som anförtroddes åt den unge Polo, var en ämbetsresa till norra och västra Kina. Polo hade märkt, att Kublai Kan älskade märkvärdiga och underbara berättelser från främmande länder, och därför lade han på minnet allt han såg och upplevde, för att sedan tala om det för kejsaren. I dennes gunst steg han därför allt högre, skickades ut på nya ämbetsresor ända till Indien och gränsen av Tibet, var under tre år guvernör i en stor stad och användes även hemma i huvudstaden Peking.

Marco Polo berättar, hur kejsaren reser omkring på jakt. Han sitter i en bärstol, liknande ett litet rum med tak och buren av fyra elefanter. Bärstolens yttersidor äro belagda med plattor av hamrat guld, dess inre med tigerskinn. Han har ett dussin av sina bästa jaktfalkar bredvid sig, och i hans närhet rida flera av hans uppvaktande herrar. Och ibland händer det, att någon av dem utropar: »Ers majestät, se på de där tranorna!» Då låter kejsaren genast öppna taket på bärstolen och kastar en av falkarna efter bytet och finner stort nöje i denna jakt. Sedan beger han sig till lägret, som räknar tio tusen tält. Hans eget mottagningstält är så stort, att tusen personer med lätthet få plats däri. Och han har ett annat för enskilda överläggningar och ett tredje att sova i. De uppbäras av tre tältstänger och äro utvändigt prydda med tigerskinn, invändigt med hermelin och sobel. Marco Polo säger, att tälten äro så fint och dyrbart utstyrda, att icke vilken kung som helst kunde betala dem.



Endast de förnämsta adelsmännen få passa upp kejsaren vid bordet. De hava dukar av silke och guld virade kring mun och näsa för att icke med sin andedräkt besudla fat och bågare, som bjudas härskaren. Och var gång kejsaren dricker, spelar en väldig musikkår upp, och alla de närvarande falla på knä.

Alla köpmän, som komma till huvudstaden, och särskilt de, som medföra guld och silver, ädelstenar och pärlor, måste sälja sina dyrbarheter endast och allenast till kejsaren. Och Marco Polo finner det helt naturligt, att Kublai Kan har större skatter än all världens kungar, då han icke betalar med annat än pappersmynt, som han själv låter tillverka efter behag.

Så levde Marco Polo med sin far och farbror under många, långa år i Mittens rike, och genom klokhets och ihärdigt arbete samlade de en stor förmögenhet. Men kejsaren, deras beskyddare, var gammal, och de fruktade, att efter hans död deras ställning skulle bli en helt annan. De längtade också hem till Venedig, men varje gång de talade om uppbrott, bad Kublai Kan dem stanna ännu någon tid.

Emellertid inträffade en händelse, som möjliggjorde deras avresa. Även Persien stod då under mongoliskt herravälde, och dess furste eller kan var en nära anförvant till Kublai Kan. Den persiska kanen hade förlorat sin älsklingsgemål, och nu ville han uppfylla hennes på dödsbädden uttalade önskan och gifta sig med en furstinna av hennes egen stam. Han skickade därför sändebud till Kublai Kan. De mottogos väl, och en ung, vacker prinsessa valdes åt kanen av Persien. Men landvägen från Peking till Tabris, bortåt 700 svenska mil, ansågs alltför besvärlig för en ung kvinna, och sändebuden beslöto att återvända sjövägen.

Sändebuden hade fattat stor vänskap och aktning för de tre venetianerna och bådo Kublai Kan, att dessa skulle få medfölja på resan, ty de voro skickliga sjömän, och



Marco Polo hade ju nyligen varit i Indien och kunde lämna dem många viktiga upplysningar om sjövägen dit. Slutligen gav Kublai Kan vika och utrustade hela sällskapet med stor frikostighet. År 1292 seglade de söderut från Kinas kust.

Många vidrigheter mötte dem under färden, stormar, skeppsbrott och febrar. Vid Sumatras och Indiens kuster uppehölls de länge, en stor del av besättningen dukade under, två av de tre sändebuden dogo, men den unga damen och hennes venetianska riddare kommo oskadda fram till Persien. Kanen hade dött, och prinsessan fick hålla till godo med hans brorson. Hon var djupt bedrövad, då herrarna Polo togo farväl för att över Tabris, Trebisond, Bosporen och Konstantinopel begiva sig hem till Venedig. Dit framkommo de år 1295 och hade då varit borta i 24 år.

Bland sina släktingar och vänner i Venedig ansågos de döda för länge sedan. Själva hade de nästan glömt sitt modersmål och uppenbarade sig i sin födelsestad klädda i tarvliga, slitna asiatiska dräkter. Det första de gjorde var att gå till det gamla fädernehuset och klappa på porten. Men deras anförvanter kände icke igen dem, satte icke tro till deras äventyrliga berättelser och läto dem gå sina färde.

De tre herrarna Polo togo då in i ett annat hus, och här ställde de till ett storartat gästabud för hela sin släkt. Då gästerna slagit sig ned kring det dukade bordet och måltiden skulle börja, inträdde de tre värdarna, klädda i fotsida dräkter av dyrbart karmosinrött siden. Och då vattnet för händernas tvagning bjöds omkring, bytte de kläder och togo på sig asiatiska mantlar av den finaste vävnad. Men sidendräkterna skuro de sönder i stycken, som utdelades bland betjänarna. Sedan visade de sig i en uppsättning av de dyrbaraste sammetskläder, under det att vävnaden utdelades bland betjäningen. Och slutligen gick sammeten samma väg.



Alla gästerna häpnade över, vad de sågo. Men då bordet blivit avdukat och tjänarna gått ut, reste sig Marco Polo och hämtade in de trasiga och slitna dräkter, de tre resenärerna burit, då deras släktingar icke ville kännas vid dem. Med skarpa knivar började de nu att skära upp dessa kläder i sömmarna, och då trillade hela högar av ädelstenar ut på bordet, rubiner, safirer, karbunklar, diamanter och smaragder. Ty då Kublai Kan låtit dem resa, hade de utbytt alla sina rikedomar mot ädelstenar, emedan de visste, att de icke kunde föra stora tyngder av guld med sig en så lång väg. Ädelstenarna hade de sytt in i sina kläder, så att ingen kunde misstänka deras tillvaro.

Då gästerna sågo dessa skatter utspridda över bordet, kände deras förvåning inga gränser. Och nu måste alla erkänna att dessa tre män verkligen voro de saknade medlemmarna av Polos hus. De blevo också föremål för den största vördnad och aktning. Och då berättelsen härom blivit spridd i Venedig, skockades de goda borgarna till Polos hus, alla ville omfamna och välkomna de långväga resenärerna och giva dem sin hyllning. »Dagligen kommo unga herrar för att besöka och tala med den alltid artige och vänlige herr Marco och för att göra honom frågor om Kina och storkanen, och han svarade alltid med sådan vänlig artighet, att var och en kände sig som hans gäldenär.» Men då han talade om storkanens omätliga rikedomar och då han talade om andra skatter, hopade i österns länder, rörde han sig oupphörligt med millioner och millioner och därför kallades han av sina landsmän herr Marco Millioneri.

Mellan de tre stora handelsrepublikerna Venedig, Genua och Pisa rådde en ständig avund och tävlan. År 1298 utrustade genueserna en mäktig flotta, som skövlade venetiansk egendom på Dalmatiens kust vid Adriatiska havet. Här mötte de Venedigs flotta, och på en av dess galärer kommenderade Marco Polo. Efter en het strid segrade genueserna och togo sju tusen fångar, och så seg-



lade de hem till Genua och hade under befolkningens jubel ett lysande triumftåg genom staden. Fångarna slogos i kedjor och kastades i fängelse. En av dem var Marco Polo.

I fångenskapen hade Marco Polo en olycksbroder, skrivaren Rusticiano från Pisa. Det var han, som efter Marco Polos diktamen upptecknade hans märkvärdiga öden i Asien, och därför kan man vara glad över striden och dess utgång. Ty annars hade kanske Marco Polos namn förblivit okänt för eftervärlden.

Efter ett år utväxlades fångarna. Marco Polo kom hem till Venedig igen, och där gifte han sig och fick tre döttrar. År 1324 dog han och begrovs i Lorenzokyrkan.

På dödsbädden blev han uppmanad att återtaga sina äventyrliga historier. Man trodde ej på sanningen av hans ord, och ännu i början av adertonhundratalet funnos lärda herrar, som påstodo, att det hela blott var en väl ihopsatt dikt. Men den i fängelset upptecknade berättelsen spriddes dock i oräkneliga handskrifter. Den store Kristofer Kolumbus, Amerikas upptäckare (1492), fick genom dem ett stöd för sin övertygelse, att man genom att segla västerut slutligen skulle hamna i Indien.

I Marco Polos bok finnas väl några besynnerligheter. Han talar om mörkrets land i norr och om öar i nordhavet, som ligga så långt norrut, att den, som begiver sig dit, lämnar Polstjärnan ett stycke bakom sig! Man saknar också mycket, som bort finnas. Så till exempel omnämner han inte ens stora muren, ehuru han korsat den flera gånger. Men hans bok är likväl en skatt av geografiskt vetande, och de flesta av hans upptäckter och uppgifter ha ett halvt årtusende senare blivit bekräftade. Hans liv var som en saga, och bland alla tiders upptäckare intar han en av de förnämsta platserna. Därför hör också du minnas hans namn.



## HOS JAPANERNA 1908.

## NIPON, DEN UPPGÅENDE SOLENS LAND.

Marco Polo var den första europé, som gjorde Japan bekant i västerlandet. Han kallade det Tjipangu och berättade, att det var en stor, rik ö i havet öster om Kina. På grund av detta sitt läge kallades det av kineserna »den uppgående solens land». Nipon, såsom japanerna själva benämna sina öar, har samma poetiska betydelse, hämtad från solens uppgång ur Stilla havets vågor. Japans flagga är också en röd sol i vitt fält, men då flaggan svajar på örlogsskeppens master, är solen omgiven av sexton röda strålar.

Länge ha vi dröjt i Schanghaj; det är på tiden att vi fortsätta vår färd mot öster. Den 6 november 1908 stiger jag ombord på en barkass, vars svenska kapten för mig ut till den väldiga ångare, som går på Japan. Kvällen är mörk, då vi lägga till vid kolossens fallrepstrappa. »Tenjo Maru» har sex däck, och det är som att gå upp i ett högt hus, då man från den nedre plattformen beger sig upp till sina hytter.

Jag är inbjuden av japanerna att besöka deras öar, och både till lands och sjöss är jag deras gäst. En verklig liten våning av praktfulla hytter står till mitt förfogande, och jag misstänker, att endast amerikanska millionärer kunna ha råd att begagna sig av dem. Min salong är möblerad med skrivbord, soffa, vilstolar och skåp. I sovhytten står en härlig säng av skinande metall och försedd med tjocka sidengardiner. I badrummet står ett badkar av





Japan, Korea och Mandschuriet.

porslin. I väggar och tak sitta elektriska lampor, golven äro mattbelagda, alla handtag och beslag av silver. Jag behöver blott trycka på en knapp, för att en störväxt och tystlåten kines, klädd i svart och vitt och med stångpiska på ryggen, skall titta in och fråga, vad som behagas.

Mina hytter ligga åt styrbord på det näst översta däckets, och från fem runda fönster har jag utsikt över det solglittrande havet. Här är lä, men från babord ligger nordöstmonsunen på, och den är ganska sval nu i november. Vål är havet gropigt, men »Tenjo Maru» är en sådan koloss, att sjögången knappast märkes. Fartyget drives av tur-



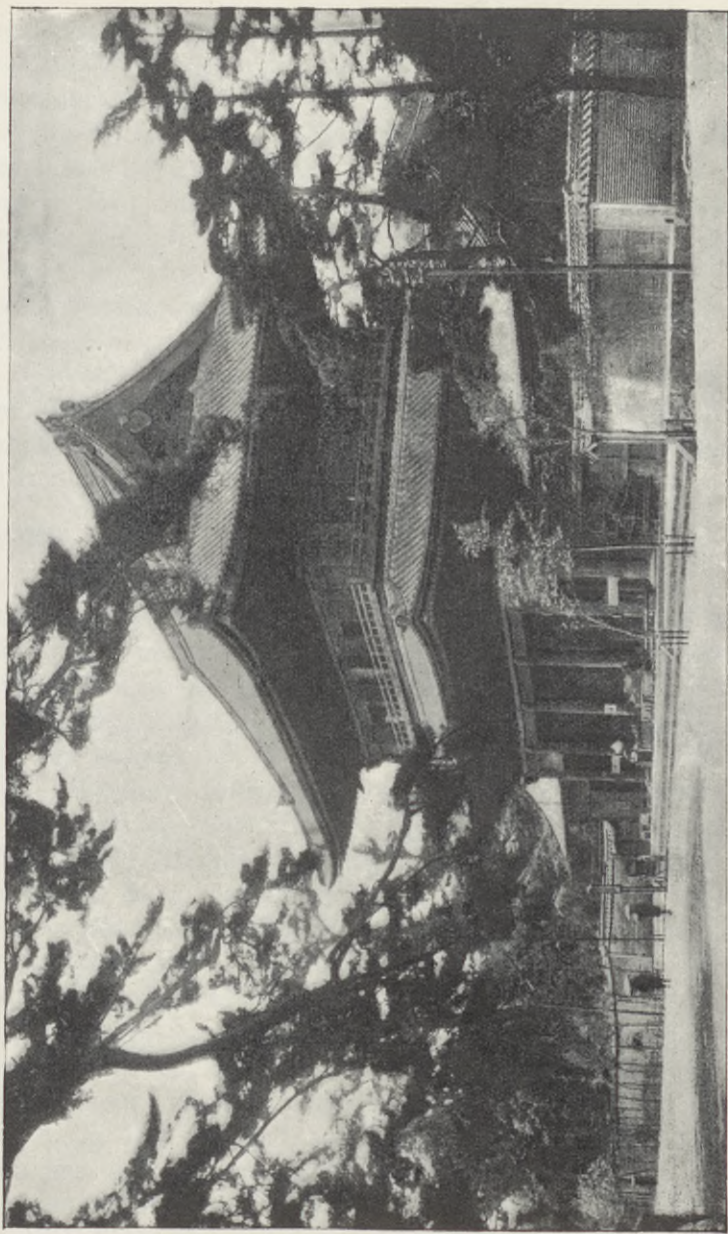
biner och gör 18 knop. Vår lots är en trevlig och tvärsäker sjöbjörn från Sverige.

»Tenjo Maru» kommer från Hongkong och gör regelbundna turer tvärs över Stilla havet till San Francisco. På vägen anlöpas Sandwichsöarna, mitt i oceanens norra hälft. Och utanför Japan ångar fartyget tvärs igenom den väldiga havsström, som heter Kuro-schio eller »svarta saltet». Den kommer från trakterna norr om ekvatorn och stryker emot norr, smekande Japans kuster med sitt 22° varma och 400 meter djupa vatten, alldeles som Golfströmmen smeker Norges kust. Utanför Japan är havet mycket djupt, ja, där sjunker lodet ända till 8,500 meter och mer.

Från Schanghai ha vi 83 mil över Kinesiska östersjön till Nagasaki, en betydande stad belägen på Kiusiu, den sydligaste av egentliga Japans fyra stora öar. Redan mitt på havet mottog jag ett trådlöst telegram från Kioto, och under hela färden till Jokohama stod fartyget i oavbruten förbindelse med land. I Nagasaki häpnar främlingen över de storartade skeppsvarv och dockor, som där äro anlagda. De äro de största i Asien, och »Tenjo Maru», jämte några andra lika stora fartyg, äro, åtminstone till stor del, byggda i Nagasaki. Man har svårt att tro, att det blott är 40 år sedan japanerna tillägnade sig den europeiska kulturen och västerlandets uppfinningar. I många avseenden ha de överträffat sina läromästare.

Efter en hel dag i Nagasaki ånga vi åter ut på havet och gå norr om Kiusiu till det trånga och vackra sundet vid Schimonoseki, som leder till Innanhavet. Tyvärr är det kolmörkt, då vi passera amiral Togos flotta. Med 85 av Japans många, tidsenliga örlogsfartyg är han just sysselsatt med eskaderövningar. Lanthärens manövrer stå i samband därmed. Kom ihåg, att Japans sjömakts är den femte i ordningen och endast överträffas av Englands, Tysklands, Amerikas och Frankrikes. Japan har tretton slagskepp och ett par under byggnad. Flera av deras örlogsskepp äro tagna ifrån Ryssland, iståndsatta och





Ingångsporten till en park i Tokio.







omdöpta med japanska namn. Dit höra ett par fartyg, som inom ryska flottan buro för oss svenskar minnesrika namn: »Rättvisan» och »Pultava».

Kom också ihåg, att lanthären i fredstid räknar 250,000 man med 11,000 officerare. I krigstid, då allä uppbådens reserv- och lantvärnstrupper tagits i anspråk, uppgår styrkan till en och en halv million. Årligen uttagas 120,000 man till aktiv tjänst. De sky inga offer, när det gäller fosterlandets försvar. För dem är kärleken till Nipon en religion.

Innan vi landa på den största av dessa underbara öar, Hondo, så låt oss också minnas, att Japan till yt-innehållet är precis lika stort som Sverige, och att dess folkmängd är precis tio gånger så stor.

#### KOBE.

Redan tidigt på morgonen den 9 november ha vi lämnat sundet vid Schimonoseki bakom oss och styrt ut på Innanhavet, detta Japans medelhav, beläget mellan Hondo, Kiusiu och Sikoku. Då tittar man inte in i sina hytter, då stannar man vackert på däck med en karta i den ena handen och en kikare i den andra. Då beundrar man och njuter i fulla drag av det storslagna, ständigt växlande landskap, som utbreder sig på alla håll. Närmast omkring oss, framåt över öppna fjärdar, och in mellan mörka öar ha vi det klara, gröna, salta havsvattnet, randigt av skummande gäss, plöjt av små trevliga fiskarbåtar under fyllda segel. Och som ram till de slingrande och nyckfulla vattenvägarna tjäna otaliga öar, än stora, än små, än skogbevuxna, än kala, men vanligen brant stupande ned till stranden, där bränningen sjunger, entonig och dov. Vinden piper i »Tenjo Marus» överrede, luften är frisk och ren, dagen ljus och glad, och det doftar saltskum och barr från hav och kuster. Detta landskap påminner oss om Stockholms skärgård, men de öppna fjärdarna äro större än sina likar där hemma.

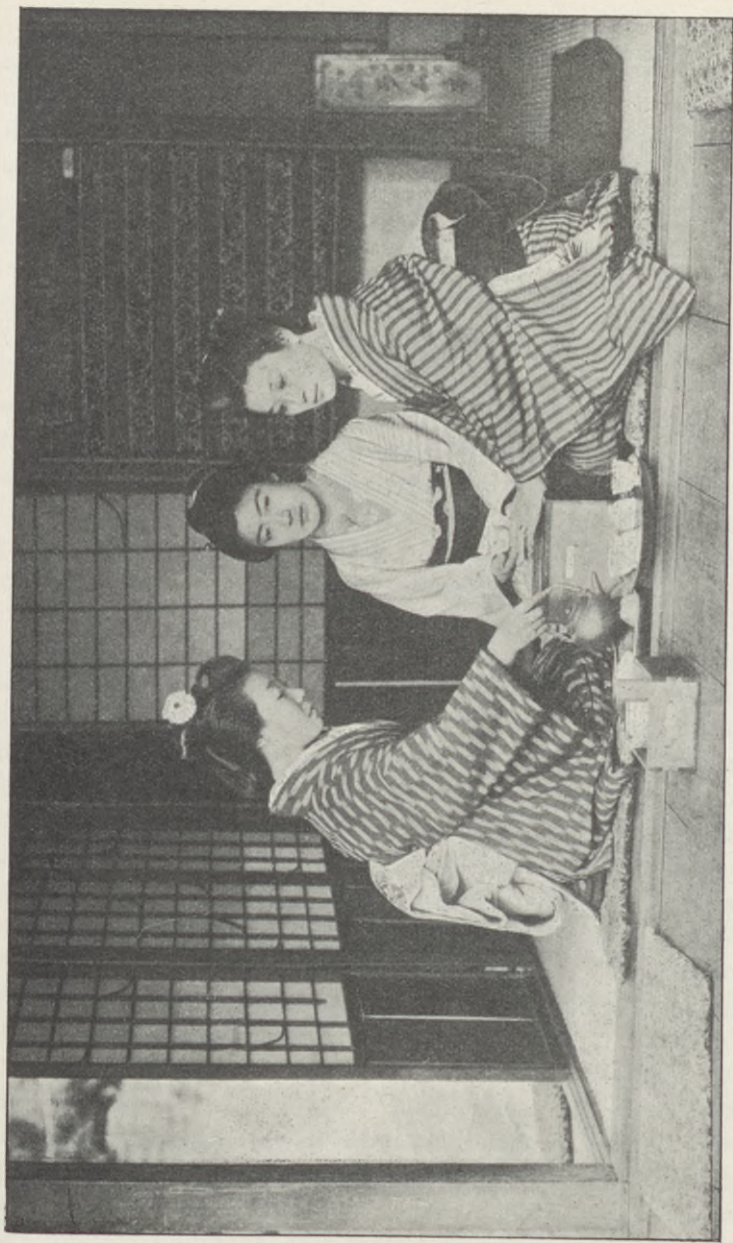


I skymningen fälla vi ankar på Kobes redd, och en barkass för oss in till den livliga och idoga handelsstaden. »Tenjo Maru» har last att avhämta och ligger kvar ett dygn. Jag har därför tid att se mig omkring, och vägvisare hade jag också; ett dussin artiga och välvilliga japaner hade ju mött mig vid bryggan och skulle nu visa mig stadens sevärdheter. Kvällen är mörk, och vi få uppskjuta våra strövtåg tills i morgon. Mina vänner ledsaga mig i stället till ett äkta japanskt gästhus, och under dess tak skulle jag tillbringa min första natt på Nipons jord.

Vid ingången möter värden i en dräkt, som liknar en kjol och en tunn mantel med korta sjunk-ärmar. Ett par små tjänarinnor taga av oss våra skodon och träda ett par tofflor på våra fötter. Vi stiga uppför en smal trätrappa och genom en gång med blankpolerat trägolv. Utanför en skjutdörr lämna vi tofflorna och gå in i strump-lästerna. Renlighet är den första regeln i ett japanskt hus, och det vore oerhört att gå in i rummen med samma skodon, som nyss varit i beröring med gränders och vägars stoft och damm.

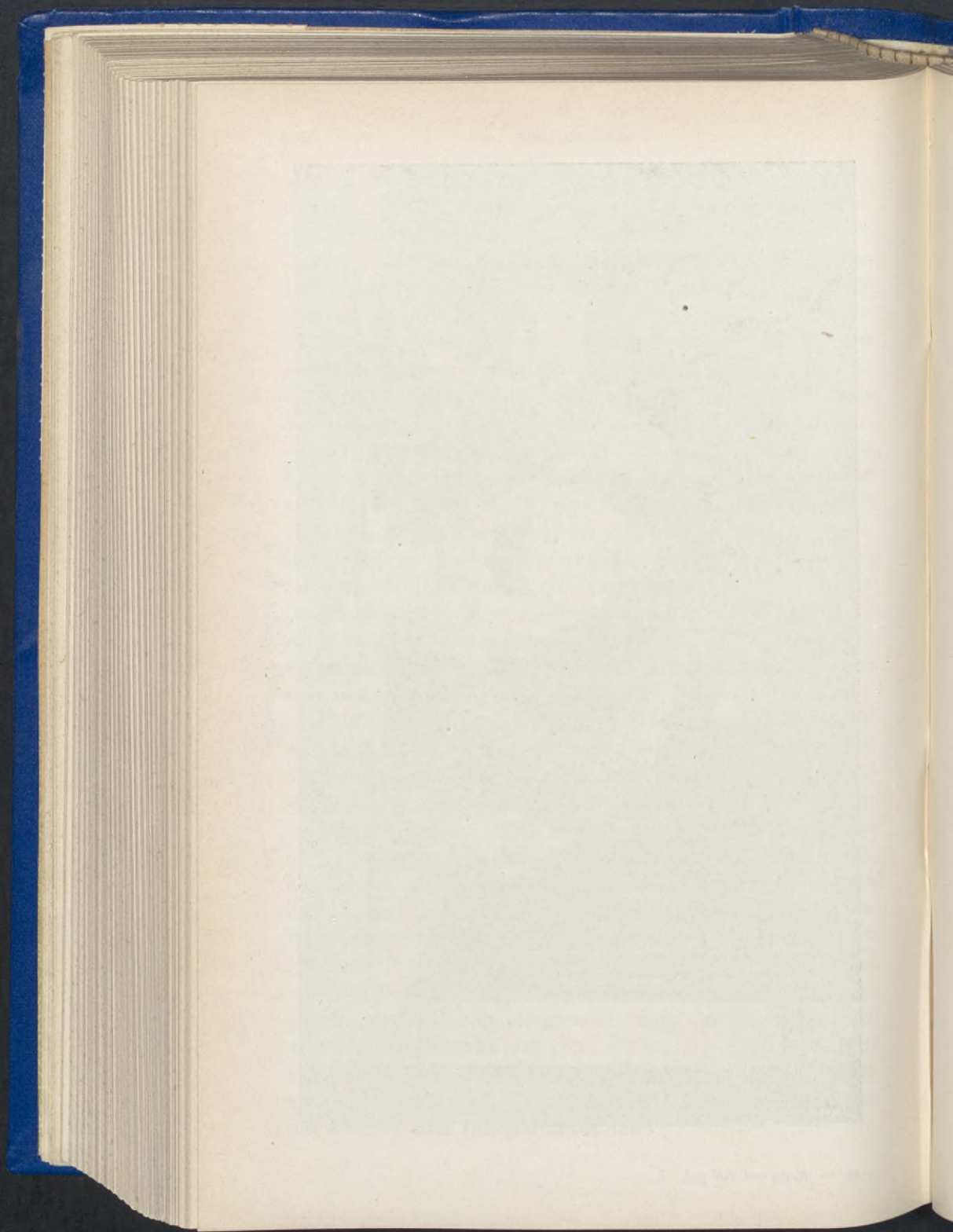
Jag ser mig omkring i detta dockskåp, där allting är så smått och fint och nätt. En rad av små rum står till vårt förfogande. De äro skilda från varandra genom väggar av papper eller tunnaste faner, och dessa kunna delvis skjutas åt sidan, så att de olika rummen träda i förbindelse med varandra. Här och var äro tänkespråk och tankedigra, kärnfriska ord anbringade på upphängda sköldar, och vi se, att det är samma underliga skrivtecken som i Kina. På en vägg hänger en »kakemono» eller avlång pappersremsa med en blomstermålning i vattenfärg. På en liten snickrad träpall under målningen står ett dvärgträd, knappt en aln högt. Det är ett körsbärsträd, som genom tvångsskötsel hindrats från att växa sig större. Men det är ett verkligt levande träd, kanske tjugu år gammalt och fullkomligt likt ett vanligt körsbärsträd, blott så litet, som om det komme från Lilleputtarnas land.





Japanskor drickande te.







Golven äro belagda med mattor av rishalm med fastsydda svarta bårder. Varje matta är blott två meter lång och en meter bred. Då man bygger sitt lilla hus, så beräknar man alltid rummens golvytor efter ett visst antal mattor. Man talar därför om ett sex mattors rum eller ett åtta mattors rum. Icke sällan äro rummen så små, att tre eller två mattor äro nog för att täcka golvet.

Med korslagda ben eller sittande på hälarne slå vi oss ned på små fyrkantiga dynor — de enda möbler, som finnas. Tassande i strumplästen inträder en ung kvinna och sätter ett glödbäcken i mitten av vår krets. Någon annan eldstad finnes icke. Bäckenet liknar till formen en trädgårdskruka och är av tjock metall. Det fylles till större delen med fin, vit aska. Den unga kvinnan formar askan till en kägla, liknande Fujijamas topp, och på dess sidor läggas några glödande träkol. I stället för eldtång använder hon ett par smala järnstänger.

Sedan vi pratat och druckit te, är det tid att krypa till kojs. Sängar användas icke i Japan, bädden utbredes helt enkelt på golvet mattor. Gästen måste skonas från allt besvär. Han överhoppas med uppmärksamhet och artighet, och innan han hunnit uttala en önskan, är den uppfylld. Men nog blev jag litet flat, då ett par unga japanskor utan vidare började att kläda av mig och sedan träda på mig en stor stoppad nattrock av frasande siden, för att efter fullgjort värv försvinnaljudlöst genom en skjutbar vägg. Och lika ljudlöst kommo de tillbaka följande morgon för att tvätta mig med varmt vatten, kläda mig och, sedan de fått mig färdig, visa mig in i ett angränsande rum, där mina vänner väntade mig.

All betjäning och uppspassning skötes av kvinnor. De äro klädda i sitt hemlands klädsamma och smakfulla, brokiga och åtsittande dräkter, urringade i halsen, bära ett brett tygskärp kring midjan och en stor rosett, liknande en kudde, baktill. Håret är ramsvart, blänkande glättat och upplagt i bucklor, som tyckas skurna i ebenholts. All-



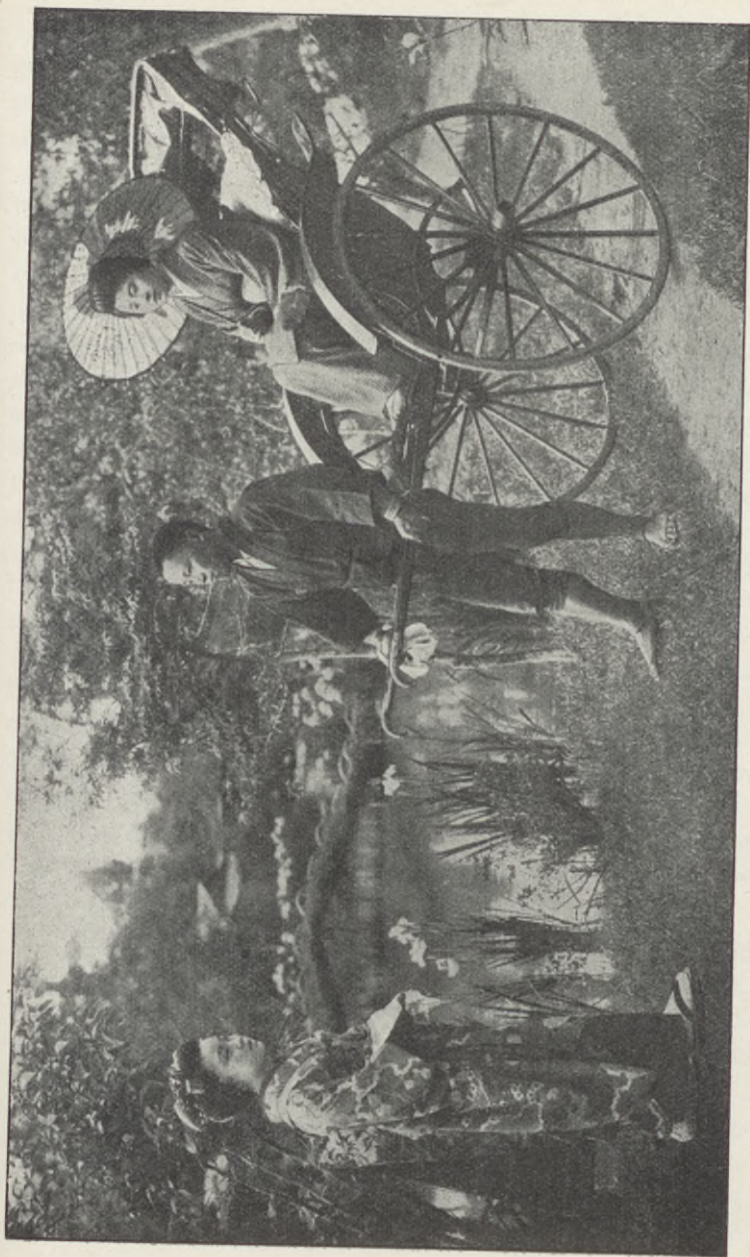
tid äro de rena, nätta och fina, och förgäves skulle man söka efter ett dammkorn på ett sidenuppslag. Om de icke fnittrade ibland, skulle man kunna tro, att de vore dockor av vax eller porslin. Med trippande steg röra de sig över mattorna. De äro artiga och älskvärda och fulla av behag. Man behandlar dem också som prinsessor, med den största takt och hänsyn; sådan är landets sed; de göra sin plikt och sköta sitt arbete i trohet, alltid glada, nöjda och vänliga.

På våra dynor slå vi oss ned till frukosten. Tjänsteflickorna bära in små rödlackerade bord, ej större och högre än pallar, och varje gäst har sitt bord. Där stå fem koppar, skålar och tefat av porslin och lack, alla täckta med lock liknande tefat. De innehålla rå fisk och kokad fisk i flera olika former, omelett och makaroner, kräftsoppa med sparris i och många andra rara saker. När vi smakat på de fem första rätterna, inbäres ett nytt bord med nya rätter. Och om det är ett stort gästabad, så kan man ha fyra eller fem sådana små bord framför sig, innan middagen är slut.

Man äter med två pinnar av trä eller elfenben, ej större än pennskaft, man dricker ljust, tunt te utan socker och grädde, man kryddar maten med ett slags svagt risbrännvin, som kallas »saki». Då en skål med rykande, torrkokat ris bäres in, förstår man, att måltiden är slut. Och då fattas endast sköljkopparna, innan man kan gå sina färde.

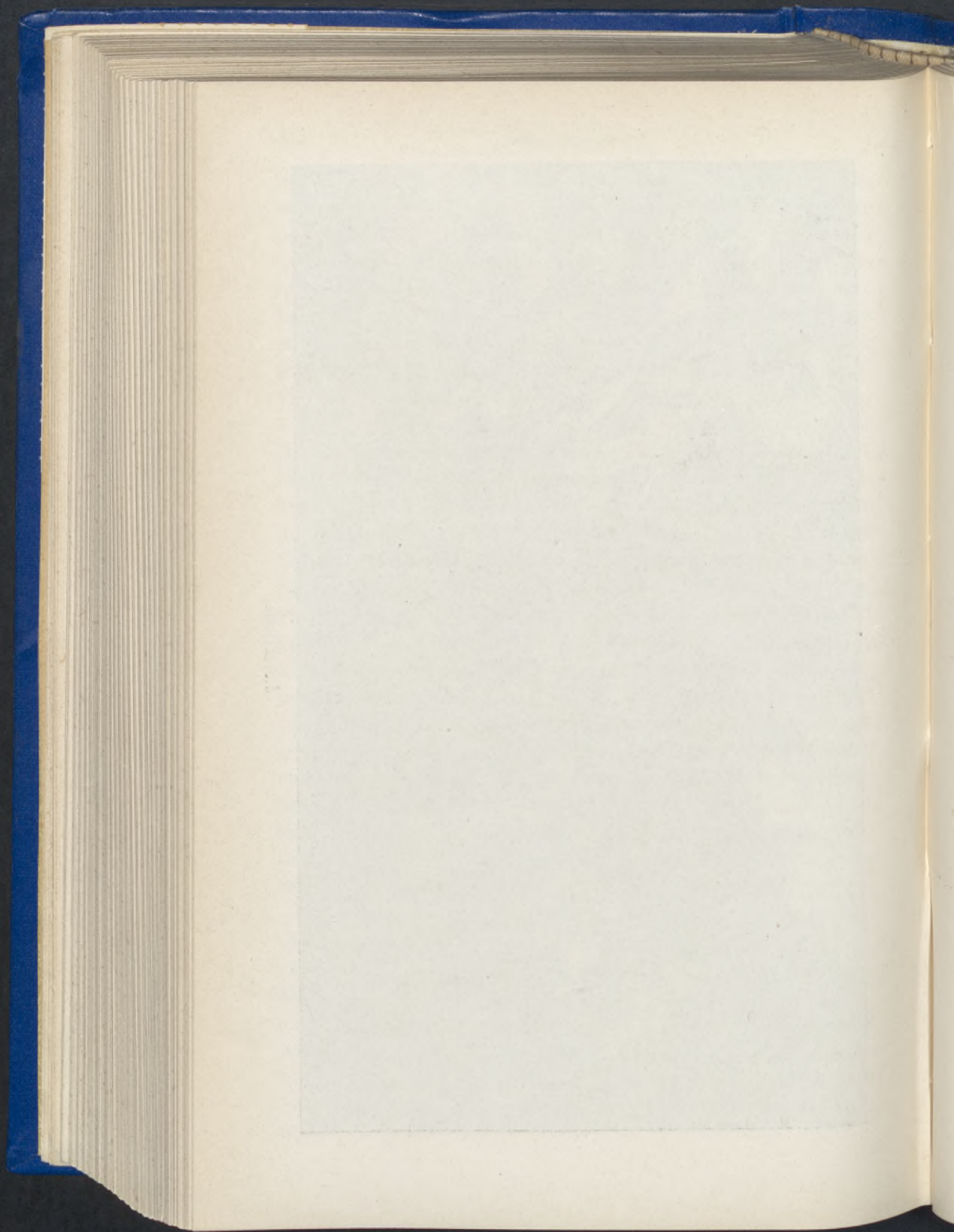
Kobes gator äro icke stenlagda. De äro smala vägar, alltför smala för stora klumpiga vagnar. Sådana äro också sällsynta och användas mest till transport av varor. Man åker i »jinrikischor» eller fina smäckra tvåhjulingar, dragna av en löpande barbent man med eller utan champinjonhatt på huvudet. En av Kobes få kalescher väntade på morgonen utanför vårt hotell. Värden och tjänsteflickorna följde oss ända ut på gatan och bugade sig i rät vinkel, då vi drogo bort.





Jinrikischa.







Vi körde mot väster utmed kusten. Landsvägen leder genom en rad av livliga och arbetsamma byar, förbi öppna teställen och små lantliga bodar, hemtrevliga och prydliga trähus, tempel, åkrar och trädgårdar. Allt är så smått och nätt och väl hållet. Varje bonde odlar sin egen åker med kärlek och omsorg, och skörden från oräkneliga småbrukares tegar blir Japans rikedom. Fort kan man inte köra på denna smala väg. Ideligen möta vi tvåhjulingar och kärror, bärare och vandringsmän. Jag svävar i en dödlig ångest för de små sköra och förtjusande varelser, som sorglöst leka på vägen, men jag har särskilt sagt till, att kusken gärna får köra i skritt, bara han låter bli att köra över några barn. Japanerna älska sina barn och vårda dem med en rörande ömhet. Aldrig hör man ett ovänligt eller vresigt ord mot ett barn. Det behöves icke, ty dessa barn äro redan från späda år artiga och hänsynfulla. Det ligger dem i blodet sedan tusentals år, att de måste visa andra samma hänsyn som sig själva. Från den dag, då de först börja gå på sina små knubbiga och krumma ben, förstå de, att endast ett anständigt och höviskt uppförande kan väcka andras aktning. Ofta ser man på gatan två små kvantingar om kanske fyra eller fem vårar, artigt bugande för varandra, innan de börja tala. Och när de gå var sin väg, hälsa de lika artigt till avsked. I Japan finns ej ett spår av pöbel eller ligapojkar. Japanerna äro ett folk av idel gentlemän.

Vid »Danserskornas havsstrand» stanna vi en stund under åldriga barrträd. Här badar man på sommaren, under det att barnen leka mellan träden. Men nu i november är det snarare kallt än varmt, och efter en lyckad utfärd återvända vi till Kobe. På vägen titta vi in i ett Shintotempel, uppfört till minne av en hjälte, som för sex hundra år sedan stupade i en drabbning här i trakten. På tempelgården stod en stor rysk kanon, tagen i Port Arthur, samt en del av slagskeppet Mikasas avskjutna mast.



Mina japanska vänner säga mig, att efter Togos bortgång säkert ett tempel skall byggas till hans minne.

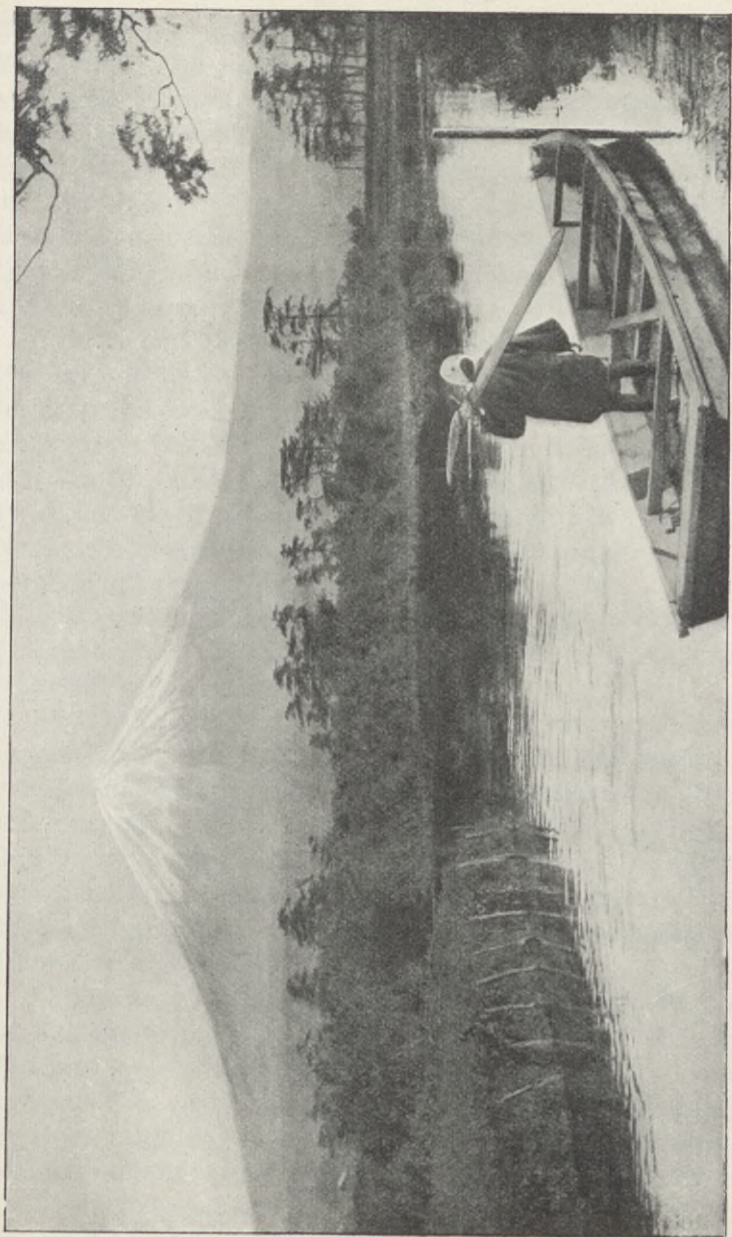
I sjätte århundradet efter Kristus infördes buddismen i Japan, och mer än hälften av landets befolkning bekänner Buddas lära. Knappt en tredjedel tillhör shintoismen. Denna lära är mycket gammal. Solen tillbads såsom en förnämsta gudom, och naturkrafterna dyrkades som gudar. Från solens gudomlighet härstammar kejsarhuset, och man ser också upp till kejsaren med nästan religiös vördnad. Man vördar också avlidna hjältars minne, så som om de efter döden förvandlats till gudar. Man ägnar förfärens andar samma dyrkan som i Kina. Under senare år har kristendomen vunnit en ganska stor utbredning i Japan, och de kristna kyrkorna äro många.

#### FUJIJAMA.

Tänk, att en svensk man, som ännu lever och är pigg som en orre, har bott i Kobe i 53 år! Han var alltså med i det gamla Japan, innan den nya tiden kom och förändrade allt. Jämte sin älskvärda familj följde han mig ut på barkassen, då jag sent på kvällen återvände till »Tenjo Maru». Och då ångvisslan ljöd, följde jag dem ned utför fallrepstrappan, vid vars plattform barkassen låg och sjönk och steg, upp och ned med vågorna. Sjön gick hög, och då den lilla båten lyftes, fick man passa på att hoppa ombord. Men mina goda landsmän voro duktigt folk och togo hoppet som ett intet.

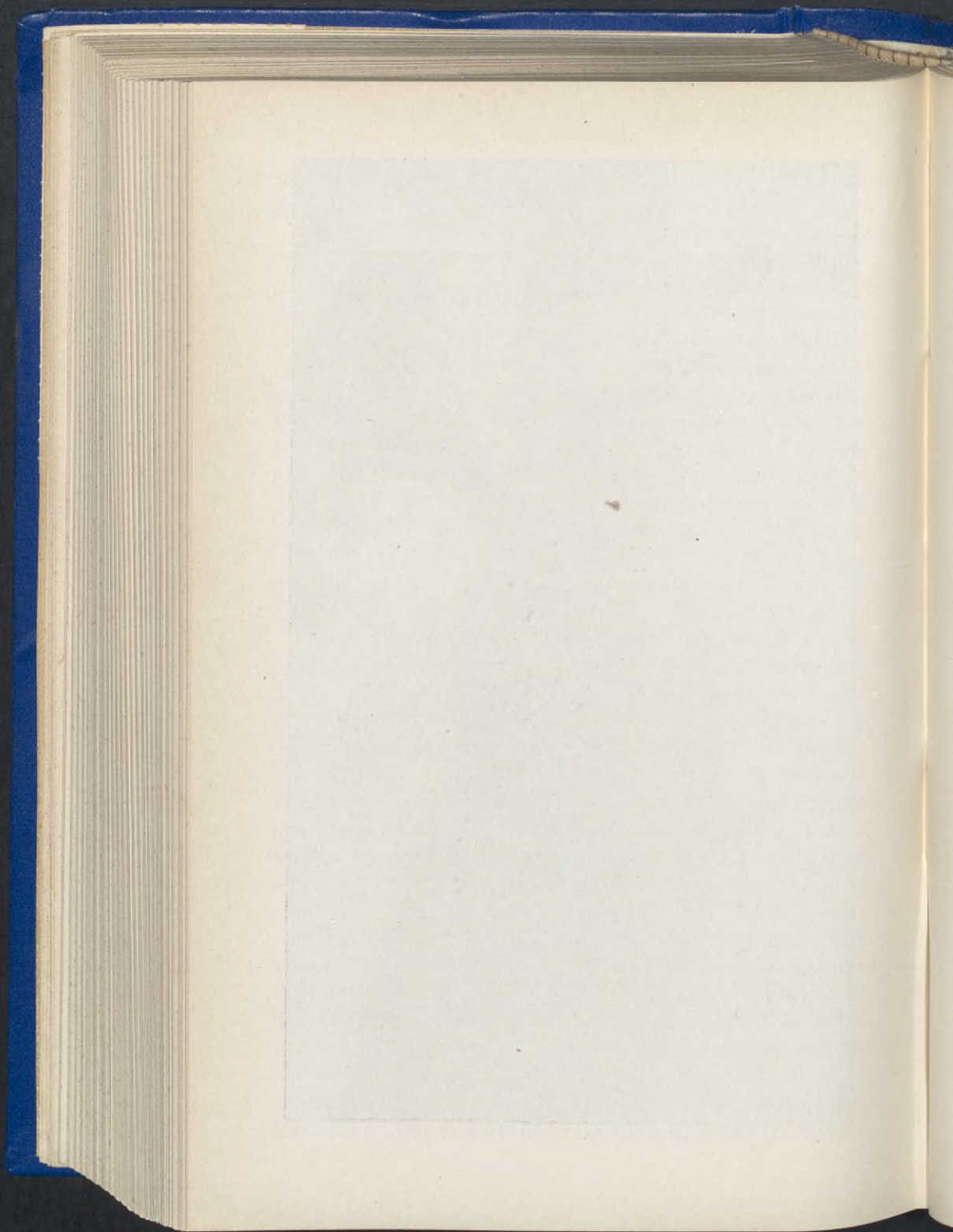
Den 11 november! Dagarna gå alltför fort, de tyckas kortare än eljes, här i soluppgångens land. Under nattens timmar ha vi gått ut på Stilla havet och styra nu mot nordöst långt ifrån Hondos kust. Himlen är mulen, och de oändliga vattenöknarna framträda i jämna stålgråa toner. Dyster och grå är havets horisont åt alla håll. Om vi ginge rakt söderut, skulle vi komma till Nya Guinea och Australien. Om vi fortsatte rakt österut, skulle vi hamna





Fujijama.







på Kaliforniens kust. I den fjärran västern ligga Medelhavsländerna på samma breddgrad som Japan. Men Japan står under monsunernas eller årtidsvindarnas herravälde, och då dessa på sommaren komma från havet, medföra de regn, under det att vintern, då vinden blåser från motsatt håll, är tämligen torr. I allmänhet är Japan kallare än Medelhavsländerna, men skillnaden är också stor mellan landets södra och norra delar. På nordön, Jesso, räcker vintern i fulla sju månader.

Vid middagstiden kommer en av mina japanska vänner och ber mig titta ut, ty nu först synes Fujijama i nordöst. Av kusten skönjes intet; blott bergets snötopp svävar blekvit över havet. Vår kurs för oss rakt mot Fujijama, ty vi skola in till en liten kuststad och lasta te. Och för varje kvart som går framträder det ståtliga berget allt tydligare. Nu synes också kusten som en mörkare linje, men av berget blott toppen, en regelbunden, flack kägla. Upptill är den liksom avskuren. Det är kraterringens rand; ty Fujijama är en vulkan, som under de två sista seklerna icke haft något utbrott.

Allt skarpare avteckna sig snöfälten i skrevorna, men endast toppen är synlig; det är, som om den svävade fritt över jorden, en dröm bland molnen. En timme senare framskymtar dock hela konturen, och även den blir allt skarpare. Och då vi ankra vid kusten, reser Fujijama sin hjässa över oss. Vi äro berget helt nära och kunna icke ta våra ögon därifrån. Allra minst då aftonsolen kommer snöfälten att skimra i purpur.

Fujijama är Japans högsta berg. Den slumrande vulkanens kraterring är 3,778 meter över Stilla havets yta. Fujijama är ett heligt berg. Den väg, som leder dit upp, är kantad av små tempel och helgedomar, och många äro de, som vallfärda till toppen på sommaren, då snön smält undan. Fujijama är japanernas stolthet och det vackraste de äga av landskaplig skönhet. Buret på tonernas vågor sedan den gråa forntiden och besjunget i skaldernas sånger, har



detta berg också blivit framställt i bild av målarkonstens och industriens mästare. Det vore fåfäng möda att söka uppräknat alla de föremål, på vilka Fujijamas kägla sedan urminnes tider avbildas. Alltid är det samma berg med den avskurna toppen. Vi se det i silver eller guld på de berömda lackerade askarna och på de utsökt rara silver- och bronsdosorna, på de dyrbara vaserna i emalj, på skålar, brickor och fat, på skärmar och solfjädrar, på svärdens parerplåtar, ja på allt.

Och målaren finner ett nöje i att utfundera olika förgrunder till den vita käglan. Jag såg en gång en bok med hundra bilder av Fujijama, var och en med en ny förgrund. Än ser man det heliga berget mellan den japanska cederns grenar, än mellan trädens högresta stammar, än under deras kronor. Än åter över ett skummande vattenfall, eller en stilla sjö, i vars yta det speglar sin hjässa. Än över en sviktande bro, eller en idog by, över en grupp av lekande barn, eller mellan fiskarbåtarnas master. Man ser det genom en tempelportal eller i förlängningen av en av Tokios gator. Ja, man ser det mellan de mognade axen på en risåker och mellan danserskans uppsträckta solfjädrar.

Så har Fujijama blivit en sinnebild av allt vad Nipon heter. Dess hjässa är den första punkten på Japans öar, som, då dagen gryr, fångar den uppgående solens strålar. Då den unga japanen, som i årtal studerat européernas färdigheter, återvänder hem för att lära dem åt sitt folk, står han den sista dagen på fartygets däck och spanar längtansfullt efter Fujijama. Liten och blekt gulbrun i hyn, med stubbat svart hår och mörka ögon, som likna springor, klädd i europeisk dräkt och med händerna i fickorna, står han i timal och spanar mot nordöst. Äntligen varsnar han det heliga berget och ser, hur det reser sig och klarnar. Han förändrar icke en min. Han ler icke, hans ögon tåras ej. Men hans själ är överfull av lycka, och han är stolt att tillhöra Fujijamas och soluppgångens land, där hans fäder slumra i sina gravar.



## JOKOHAMA OCH TOKIO.

Underligt kallt och blekt avtecknar sig det heliga berget mot en mörkblå himmel, då vi i den månskensklara natten åter styra ut på havet. Det är min sista natt på vägen emot öster, den sista av den långa sjöfärden från Bombay. Om styrbord lämna vi på nära håll Oshima, »den stora ön», en verksam vulkan, över vars flacka topp tunna ångmoln sväva. I Japan finnas ett hundratal slocknade och ett tjugutal ännu verksamma vulkaner. Och landet hem-sökes också av ständiga jordbävningar. Man räknar i medeltal 1,200 om året, de flesta dock helt obetydliga. Men tid efter annan äro de ödeläggande och kräva offer i tusental. Och då jordbävningar inträffa under havet, reses dess yta i störtvågor, som skölja bort hela städer och byar. Japanerna bygga sina hus av trä och göra dem helt låga, just för att ej begravas under dem, då jorden bävar.

Står jag lutad mot relingen på övre däck, så befinner jag mig åtskilliga meter över vattnet och har en härlig utsikt över det mörka havet. Jag nästan svindlar vid tanken på de oändliga avstånden, de gränslösa fälten av Stilla oceanen, där intet annat än fräsande, månbelysta vågor gå. Hur förfärligt ödsligt därute, hur hopplöst ensamt i den eviga vaggningen! Våldiga, långsträckta, kupiga dyningsvågor rulla in mot Hondos kust. Ramsvalt reser sig Oshima över den dånande bränningen, havet är mörkgrönt, endast i den breda, oroliga mångatan glittrar skummet silvervitt. Långt bort i öster, vid Kaliforniens kust, går solen äntligen upp. Över Japans öar råder ännu natten. Solstrålarnas gyllne knippen erövra allt större vattenfält, och över de stora djupen därute rulla passadvindarnas vågor i samma regelbundna och ändlösa tåg som i begynnelsen, då skaparen stängde havets portar. I vinden splittras vågornas kammar, och varje pärla i det fina stänket uppfångar en bild av solen. Gnistrande guld droppar ned över det mörkgröna, ödsliga havet.



När solstrålarna på sin färd mot väster hunnit fram över Japan, då glider »Tenjo Maru» in i den stora vik, vid vars strand Jokohama och Tokio äro belägna. Många japaner äro mig till mötes, och svenska ministern för mig till sitt hem, ett verkligt palats i kinesisk stil. Över röda drakar, snidade i trä, svajade den blågula flaggan. Här var en liten flik av Sverige i den fjärran östern.

Jokohama är en viktig handelsstad, som beröres av en mängd ångbåtslinjer från fyra världsdelar. Staden är lika stor som Stockholm, och 800 européer hava här sina hem, köpmän, konsulter och missionärer. Ambassader och beskickningar äro förlagda till Tokio, huvudstaden, med två millioner invånare. Här finnas många palats, omgivna av härliga parker, men folket bor i små nätta trähus, de flesta med trädgårdstäppor. De förnäma japanernas parker äro små konstverk av smak och trevnad. Det är ett stort behag att från vägarnas stöj och damm komma in till dessa fridlysta ställen, där små kanaler och bäckar porla mellan gråa stenblock, och där träden luta sina kronor över bågiga broar.

I Tokio finnes mycket att se. Där kan man studera både det gamla och det nya Japan. Där finnas muséer av alla möjliga slag, tavelgallerier, skolor och ett universitet, vars naturvetenskapliga inrättningar äro ordnade efter europeiskt mönster. Där finnes också en geologisk byrå, som uppdragit mycket noggranna geologiska kartor över hela landet och särskilt undersöker alla de företeelser, som stå i samband med vulkanerna och jordbävningarna. Inom den vetenskapliga forskningen stå japanerna nästan lika högt som européerna. Inom krigets konst stå de kanske högre än de vita folken. Inom industrien ha de tillägnat sig alla vår tids uppfinningar, och inom handeln hota de att uttränga sina västerländska medtävlare. För att blott nämna ett exempel är det icke många år sedan några japanska ingenjörer uppehölo sig i Jönköping och studerade den svenska tillverkningen av sådana där



små stickor, som endast tända mot lådans plån. Nu tillverka de själva sina säkerhetständstickor och förse icke allenast Japan, utan snart sagt hela östern därmed. Och de beskedliga svenskarna, som av kortsynt artighet lärt bort en av sina färdigheter, gå miste om en oöverskådlig marknad. I Kobe kunde man se hela berg av trälårar, innehållande tändstickor, väntande på utskeppning till Kina och Korea. Och likadant är det inom alla andra områden. Japanerna hava ett skarpt förstånd. De fara till Europa och studera tillverkningen av turbiner, järnvägsvagnar, telefoner och andra elektriska apparater, och snart kunna de umbära Europa och själva framställa allt vad de behöva.

### KEJSAREN AV JAPAN.

Krysantemum-blomman är det kejsarliga husets sinnbild. Denna växt, som drives och odlas i otaliga former och färger, blommar på hösten. Då firas krysantemumfesterna över hela landet. I Kobe besökte jag en utställning, ett växthus av idel krysantemumblommor i en allmän park. Där kunde man se ända till åtta hundra stora blommor på en enda stam. Man kunde se stånd, som med tillhjälp av ståltråd, ribbor och ympning tvingats att antaga formen av skepp med hissade segel, fåglar och rådjur, velocipeder och lokomotiv.

Kejsaren har sitt palats i Tokio. Det är omgivet av en mur och en grav. Han har också stora härliga parker med kanaler, dammar och broar. I en av dem firas en krysantemumfest, dit förnämligare européer inbjudas. Herrar och damer i sina bästa promenaddräkter samlas och gå genom parkens gångar, beskuggade av lönnarnas höströda kronor. Kejsaren är just ombord på Togos flotta och mönstrar sina fartyg, men kejsarinnans ankomst till festen anmäles av hovets herrar. Gästerna bilda häck. Hennes majestät kommer gående till fots, åtföljd av två



prinsar och sju prinsessor och en hel rad av uppvaktande herrar och fruntimmer.

Hon är en liten sextioårs dam med gula, oföränderliga drag. Prinsessorna äro söta med rosiga kinder och glada mörka ögon. Man känner sig besviken av att se, att de bortlagt »kimonon», hemlandets klädsamma dräkt. De bära europeiska klänningar och hattar och parasoller från Paris. Mot denna bakgrund av eldröda lönnar och sväl-lande, skära och violetta krysantemumknoppar skulle man hellre vilja se kimonon och ingenting annat.

Efter några dagar kom kejsaren tillbaka från sin resa, och då beviljade han svenska ministern och mig en audiens. Vi träda in i skumma gemak och salar med bonade eller mattbelagda golv, målningar i fyrkantiga fält, utförda av Japans yppersta mästare, konstrikt snidade tak, dyrbara vaser av porslin och brons. Vi föras genom en lång, ljusare gång till ett mindre rum. Här väntar oss kejsaren. Hans namn är Mutsuhito. Han är till motsats mot sina undersåtar en högre man, ja han är huvudet högre än hela sitt folk. Han var nu 58 år gammal, och ehuru hans hår, hans pipskägg och mustascher ännu äro ramsvarta, ser han äldre ut, ty hans ansikte är mycket skrynkligt och gult som pergament. Hans stämma är mjuk, vek och artig. Hans frågor äro fulla av klokhet och skärpa och förråda, att han är väl bevandrad i det stora Asiens geografi.

Mutsuhito blev kejsare 1867. Hans regeringstid kallas »Meiji» eller den upplysta styrelsen. Under denna tid har Japan förvandlats till en stormakt av första rang. Och det är icke minst kejsarens egen klokhet och klarsynthet, som legat bakom den stora omdaningens arbete.

Förut var landet styckat i många små furstendömen, som lydde under »dajmios» eller länsherrar, och dessa lågo ofta i fejd med varandra, ehuru de alla lydde under »schoguns» överhöghet. Hela landets härskare kallades »schogun». Tillsammans med »samurajerna» bildade dajmios feodaladeln. Det är underligt att tänka sig, att japa-





Japansk krysantemum.







nera för ett femtiotal år sedan krigade med pil och båge, svärd och spjut. Samurajerna gingo till strid klädda i ganska tunga rustningar med arm- och bensenor, hjälm och mask för ansiktet. De voro skickliga bågskyttar, och det stora svärdet förde de med båda händerna, då de gingo löst på fienden. Och då en samuraj ville försona en förseelse eller återupprätta sin och sin släkts heder, så begick han »harakiri». Han begick självmord genom att uppskära buken med den skarpeggade slidkniven.

Och så grydde den nya tiden över Japan. År 1872 infördes den allmänna värnplikten, franska och tyska officerare inkallades att ordna försvaret. Nu är Japan så starkt, att ingen stormakt i världen har lust att mäta sina krafter därmed.

## NIKKO OCH NARA.

Japan är outtömligt. Hur skulle jag hinna att föra dig omkring överallt! Och kanske du längtar hem? Vi måste ju tillbaka mot väster genom hela Asien. Men först måste du ändå följa mig på ett par utfärder.

Från Tokio gå vi på ett par timmar med tåget norrut till Nikko. Där finnas flera byar, och vi slå oss ned i en av dem. Framför gästhuset brusar en klar älv. Två broar leda däröver. Den ena är bågig och försedd med röda bröstvärn. Endast kejsaren och hans familj får beträda denna bro. Andra dödliga få gå över en närbelägen bro. På dess andra sida gå vi upp genom en oändligt lång allé av skyhöga, raka och stolta kryptomerier. Den leder till de gravtempel, som uppförts till minne av de första scho-gunerna av Tokugavas ryktbara kejsarätt. Den första av dem dog år 1616.

Dessa gravtempel anses vara Japans största sevärdhet. De äro icke storartade och väldiga såsom Buddatemplen i Kioto, Japans gamla huvudstad. De äro snarare små, men



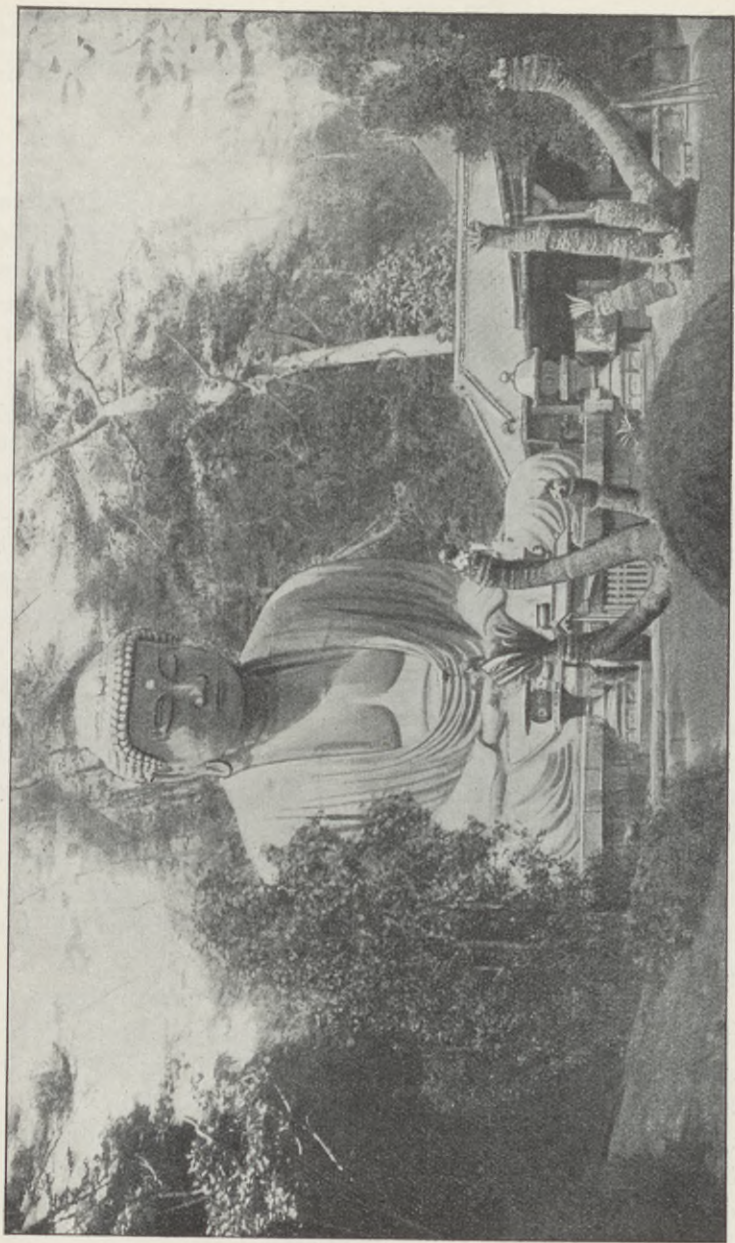
deras yttre och inre vittnar i varje tum om en ovanligt högt stående konstskicklighet. Granittrappor leda dit upp. En »stori» eller portal är konstrikt uthuggen i sten. En annan är så fulländad, att dess byggherre fruktade gudarnas avund och därför insatte en av pelarna upp och ned. Skulpterade i trä se vi de trenne aporna, av vilka den ena håller sina händer för ögonen, den andra för öronen och den tredje för munnen. Det betyder, att de varken se, höra eller tala något ont. En pagod reser sig i fem blodröda våningar. Vid alla takutsprång hänga ringklockor. De klinga melodiskt till vindens sus. I templens inre förlora vi oss i skumma gångar, som blekt upplysas med av präster burna oljelampor. Väggarna äro överallt täckta med de yppersta konstmålningar i guld och lack. En mossbelupen stentrappa leder till gravarna, där schogunerna vila.

Nara är beläget strax söder om Kioto. Där finnas många berömda tempel, pagoder och portaler, och där finnes Japans största Buddabild, tolv hundra år gammal, kolossal och gjuten i brons. Men det vackraste är ändå Naras tempelpark, där tystnaden och friden råda i en skog av höga kryptomeriaträd. Utmed gångarna stå flera rader av stenlyktor på ganska höga fötter. De stå tätt intill varandra, och man kan räkna dem i tusental. Varje sådan lykta är en gåva från någon förmögen man. Vid de stora festerna sättas oljelampor in i dem.

I Naras park beta hundratals rådjur. De äro tama som lamm, och var man än går, komma de framhoppande i glada och lätta språng. Utmed parkens gångar sitta män och sälja kornkakor. Man köper en hel korg därav. Och inom en minut är man omringad av rådjuren, som sträcka fram sina fina, vackra huvuden och betrakta främlingen med sina klara, bruna ögon. Det är ett stort nöje att mata de älskliga djuren.

Här råder en underbar stämning av frid och sällhet. I





En jättestor buddabild i Japan.



gångarnas sand höras endast rådjurens och pilgrimernas steg, eljes är allt så tyst och stilla. Det är en stämning, som påminner om Tadj Mahal.

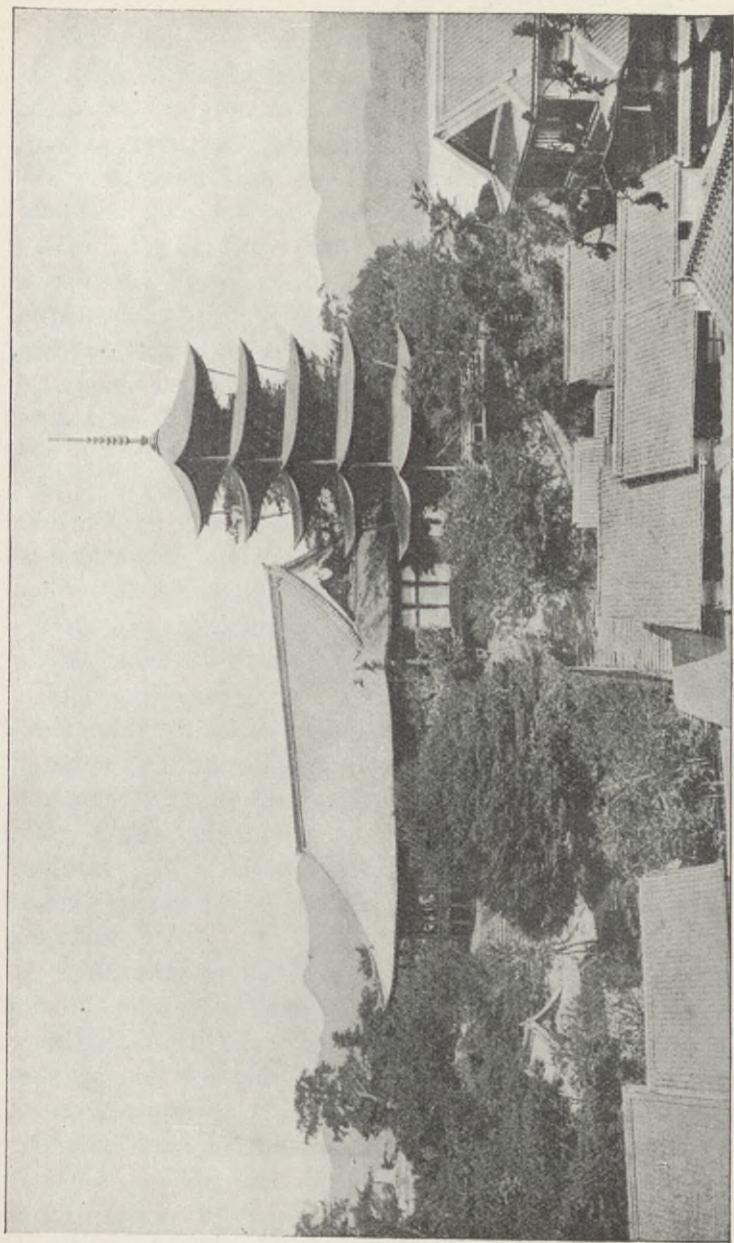
### KIOTO.

Kioto är mycket vackrare än Tokio, ty det är mera oberört av västerlandet, och det ligger omgivet av kullar och trädgårdar. Kioto är det gamla, äkta Japan med lustiga basarer och brokiga gator. Om vi skulle titta in i ett par bodar!

Här ha vi en konsthandel. Från gatan komma vi omedelbart in i ett stort rum, fullt av märkvärdiga saker. Men konsthandlaren för oss in i ett helt litet rum, där han bjuder oss sitta kring ett bord. Och nu plockar han fram den ena dyrbarheten efter den andra. Först visar han oss några guldlackerade askar. Där stå träden och husen och solen i guld, och gyllne fartyg segla över vattnet. En helt liten ask, som inneslöt flera fack och lådor och överallt var betäckt med de finaste guldinläggningar, kostade tre tusen »jen» eller dubbelt så mycket i kronor. Sedan visade han en gubbe av elfenben, som låg på en elfenbensmatta och läste i en bok. En liten pojke av elfenben hade klättrat upp på hans rygg. Ur en hel elefantbete hade en rad av små elefanter blivit utskurna. De blevo allt mindre mot betens spets, men alla voro utskurna ur ett och samma stycke. Man tröttnar ej att se på dem, de äro gjorda med den största naturtrohet, och man skulle knappt bli förvånad, om de började att röra på sig.

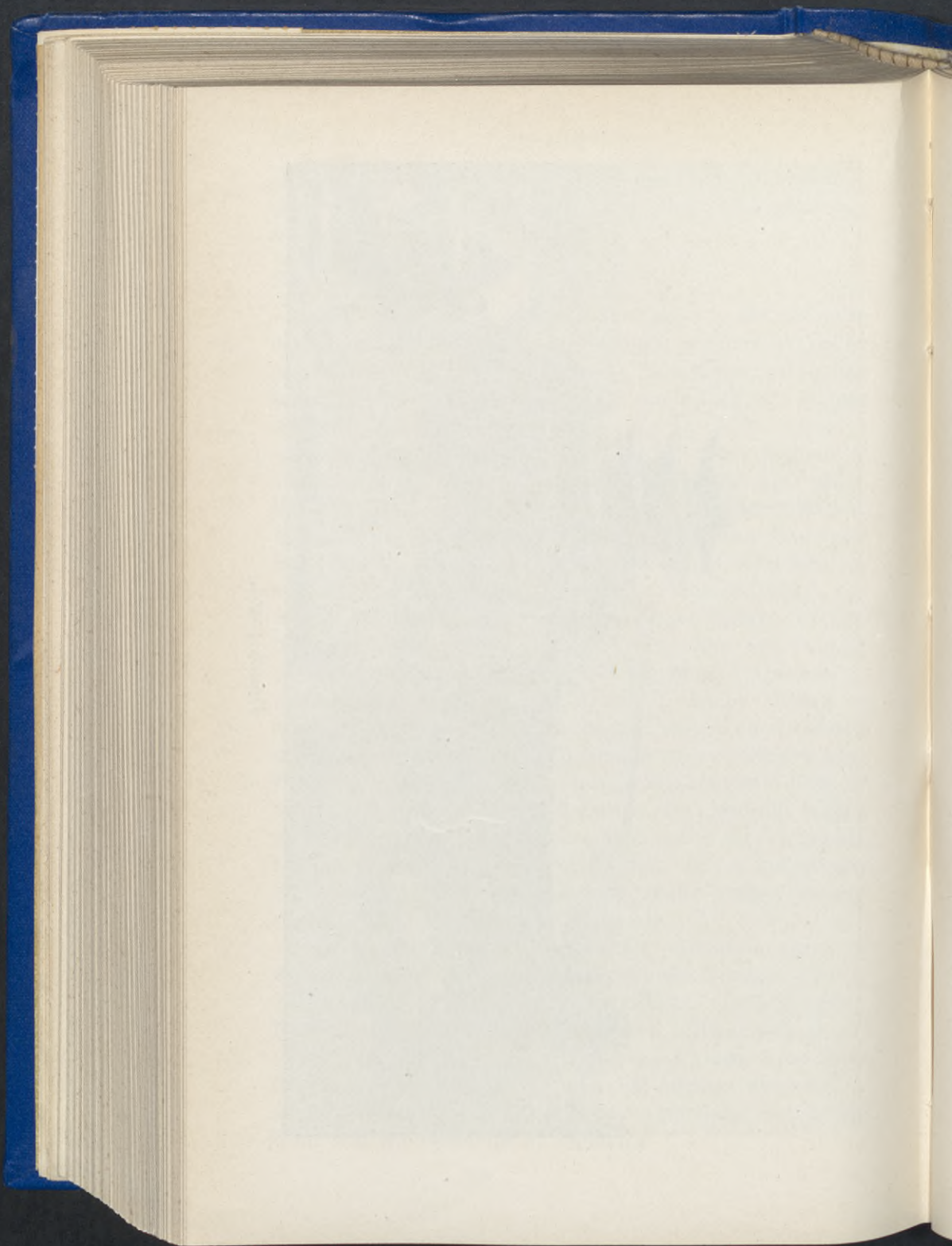
Sedan uppradar han på bordet ett dussin dosor av metall med härliga brokiga inläggningar i locket. På en silverdosa är en apas äventyr framställt i upphöjt arbete. Förföljd av en örn har apan tagit sin tillflykt i en skreva under ett framspringande klippblock. På dess krön sitter örnen. Han ser ej apan, men väl hennes spegelbild i det blanka vattnet under stenen. Och apan ser örnens bild, och nu vänta de ut varandra.





Japanesk pagod.







När man ser alla dessa förtjusande saker, är man bokstavligen slagen till en slant. Man köper den ena efter den andra och glömmmer, att vägen genom Sibirien är oändligt lång, men att reskassan kan bli alltför kort. Nu kommer bodägaren fram med ett par sköldpaddor i brons. Japanerna äro mästare i metallarbeten. Det är liv och rörelse i deras djur. Sköldpaddorna få göra elefanterna sällskap på vägen genom Sibirien. Och nu släpper han en meterlång orm ut på bordet. Den är gjord av otaliga små vid varandra fastsatta och rörliga järnringar och ser förvillande levande ut. Även ormen är dömd till Sibirien. Jag kan inte uppräknat allt, men nog var det en dyrbar visit. Och just vid dörren stod en tung kopparskål på en lackerad trefot, en gonggong som ljuder likt en tempelklocka, då man med en skinnklädd träkavle slår mot dess kant. Den är hamrad ur ett enda stycke, icke gjuten. Därför har den en så underlig, gungande och långvarig klang. Jo bevars, den måste med, kosta vad den vill. Nu står den i min sal som ett minne från Kioto.

Låt oss också gå in i den stora, berömda sidenbutiken. Blänkande vitt siden med vita broderade krysanthemumblommor på! Kvinnliga kimonoer med hela klasar av blåa blommor över ärmarna och på skörten! Landskap, fiskarbåtar, änder och duvor, apor och tigrar, allt målat eller broderat i silke! Hägrar och tranor i tjockt uppstående broderi på skärmar i svarta ramar. Allt är så ärligt och smakfullt.

I alla slag av handarbete och slöjd äro japanerna fulländade mästare. Med outtröttligt fålamod och en beundransvärd flit kan hantverkaren sitta hela dagarna i ända genom månader och år och arbeta på en elfenbensgosse, som bär en fruktkorg på ryggen. Han knackar och skär med sina små hammare och knivar, sina mejslar och filar och ger sig ingen ro, förrän gossen är färdig. Den har kanske krävt ett år av arbete. Men priset är så högt, att alla årets levnadskostnader betäckas, då gossen blivit såld åt en konsthandlare.



## UNGDOMEN I JAPAN.

Under alla mina strövtåg i den uppgående solens land var jag åtföljd av japaner, som visade och förklarade allt. I Kioto förde de mig en gång till en elementarskola för gossar och flickor, och där åhörde vi lektionerna i olika klasser, geografi, räkning, engelska, teckning och handarbete. Då vi trädde in, reste sig hela klassen, och en liten parvel eller tös steg fram och sade: »Vi äro mycket glada att få hälsa er välkommen och hoppas, att ni till ert eget land skall medtaga ett gott minne av vår skola.» Då svarade jag, att det för mig var en glädje att få stifta bekantskap med de japanska barnen, och att jag hoppades, att de genom träget arbete i skolan skulle växa till dugande medborgare i det mäktiga rike, vars söner och döttrar de voro. Sedan gick jag omkring och klappade dem på huvudet, medan de sutto och fnittrade i sina pulpeter och tittade skälmskt på varandra. Slutligen samlades skolans 450 lärjungar på den rymliga gården och uppställdes klass vid klass. Och då vi gingo utmed fronten, uppstämde de ett ljudeligt »bantsaj» eller hurra! Till minne fick jag mottaga några små prov på deras handaslöjd och ett par kartor över Japan, som de själva ritat, och som påminde mig om min egen skoltid. Och så fotograferades vi i en väldig grupp, och där satt jag med ett par små töser på varje knä, ett dussin pojkar liggande och sittande framför mig och en hel blomstergård av ungdom runtomkring.

Och sådana brev de skrevo till mig, dessa barn! Dagligen fick jag en hel packe och hade icke tid att besvara dem alla. De voro skrivna med tusch och pensel på långa strimmor av mjukt papper, och innehållet var ofta så lustigt, att man kunde kikna av skratt. De stående frågorna voro: Hur gammal är ni? Vad tycker ni om Japan? Äro japanerna snälla mot er? Vilken trakt i Japan finner ni vackrast? Har ni varit vid Nikko? När kommer ni





Japanska skolbarn.



tillbaka till Japan? Vill ni skicka mig svenska vykort, då ni kommer hem? — Andra barn berättade om sina egna sysselsättningar och planer för framtiden, och deras planer voro vanligen mycket storartade. Du kan väl förstå, att jag kände det svårt att lämna Japan och dess ljusa, glada och förhoppningsfulla ungdom.

En annan gång, det var i Tokio, blev jag ombedd att tala till studenterna. Jag stod på en upphöjd plats i universitetets park, och omkring mig hade jag en hel vår av ungdom, fyra tusen studenter. Lätt var det icke att göra sig hörd, när jinrikischorna skramlade på vägarna och piprensarnas visselpipor pepo på alla håll, men jag tänkte, att om också mina stämband brustit i detta ögonblick, så hade förlusten varit ringa, jämförd med den hänförelse, som kringbrusade mig i studenternas skallande bantsajrop. Vilket sjudande liv, vilken vakenhet och friskhet hos denna ungdom! Då jag gick ned till dem för att skaka hand med de närmaste, trängde de på från alla håll och hade väl krossat mig, om inte några starka karlar omgivit mig som en sköldborg. Med möda nådde jag vagnen, men även den omringades. Hästarna skyggade och måste ledas. Vi höllo på att fastna i inkörsporten under de svenska och japanska flaggorna, det gula korset och den röda solen. Långt ut på gatan följde de vagnen i täta klungor och ropade »bantsaj, bantsaj!»

Ofta sågs en hel gata smyckad med små flaggor och lyktor av färgat silkespapper, uthängda på ståltrådar tvärs över gatan, och jag kunde då fråga, om ett brudfölje var i antågande, eller vad som eljes stod på. Och man svarade enkelt och naturligt: nej, det är ett par beväringar i vårt kvarter, som i dag göra sitt inträde i hären. Deras anförvanter och vänner fira dem redan vid uppbrottet som hjältar, och själva räkna de som en ära och en stolthet att få skänka sin kraft åt detta Nipon, där deras fäder kämpat fordomdags. Därför sjunger man sånger, då de rycka ut, och smyckar gatorna om kvällen med papperslyktor och



om dagen med flaggor och standar. Och därför segrar Japan, då det hotas av yttre fiender. I detta underbara land gör varje gosse, varje yngling, varje man sin plikt. Dagsverkaren sköter i trohet sitt arbete, och soldaten vägrar icke att lystra, då kriget kallar honom upp till fosterlandets försvar.

### KOREA-SUNDET. •

Dagen är strålande, men det blåser friskt från nordväst. Sundet vid Schimonoseki, den japanska Bosporen, är hänförande vackert, badande i sol mellan klippor och öar, fullt av svällande segel, idoga fiskares båtar, lastade handels- och kolfartyg. Vi ha lämnat den lilla staden Schimonoseki, där 1895 freden slöts mellan Japan och Kina, och nu korsa vi i nordvästlig riktning Korea-sundet och äro på väg till hamnstaden Fu-san på Koreas södra kust.

Färden över sundet kräver tio timmar, och fram på eftermiddagen se vi om babord de ryktbara öar, där Togo tillintetgjorde Roschestvenskijs eskader. Med en underlig, nästan hemsk känsla gungar man över dessa tysta, vattendränkta gravar och tror sig höra ekot av Togos åskor ännu dallra över vågorna. »Där stod slaget», säger kaptenen, i det han pekar mot en punkt i väster, och längre bort synas Tsushima-öarna som väldiga delfiner över vattnet. Vår kurs går nästan rakt över den punkt, där flaggskeppet och några av de andra fartygen sjönko.

Den 27 maj 1905 var en förfärlig dag. Den ryska flottan hade gått runt kring hela Asien och kom, öster om Formosa, ångande upp mot Korea-sundet. Den hoppades att oantastad kunna nå fram till Vladivostok på ryska sidan av Japanska havet. Och nu, den 27 maj, nalkades den Tsushima-öarna, ordnad till slag.

Med den japanska flottan låg amiral Togo och väntade vid Koreas södra kust. På en karta hade han indelat hela sundet i kvadrater och hade ständigt spejarbåtar ute. Ge-



nom trådlös telegraf kunde dessa alltid meddela sig med Togos flaggskepp. Och nu kom budet farande genom luften och förkunnade, att den ryska flottan var inom synhåll och befann sig på den kvadrat, som bar numret 203. Detta tal betraktades av japanerna som ett lyckligt förbud, ty fästningen Port Arthurs öde hade blivit avgjort,



Amiral Togo, samtidens största sjöhjälte.

sedan japanerna erövrat ett fort, som kallades 203-meterkullen. Och Port Arthur, som ligger på kinesiska fastlandets kust, hade fallit i japanernas händer den 1 januari 1905.

Då budet kom, visste Togo, vad han hade att göra. Med sina stora fartyg och ett sextiotal torpedbåtar anföll han den ryska flottan, och innan timmen var förbi, var



striden avgjord. Den ryska amiralens flaggskepp sjönk just på den fläck, där vi nu befinna oss på vägen till Fu-san. Själv räddades amiralen, svårt sårad, av japanerna. Hans flotta skingrades, och dess olika avdelningar förföljdes och borrades i sank eller togos. Ryssarna förlorade 34 skepp och tio tusen man. Det var en blodig dag, som gått fram över dessa eljes så fredliga vågor. Japanerna voro herrar över havet och kunde obehindrat föra trupper, proviant och krigsförnödenheter över till fastlandet, där kriget alltjämt rasade i Mandschuriet.

### KOREA.

I Fu-san, som sedan två hundra år är en japansk stad, stiga vi på tåget, och så bär det av mot norr genom Koreas halvö. Vi följa Nak-tong-gang-flodens vackra dal uppåt. Bidalar öppna här och var dråpliga utsikter, och mellan dem falla mörka kullar tvärbrant ned mot floden, som ofta är utvidgad och strömmar så sakta, att vattenytan bildar en blåskimrande spegel. Himlen är klar och turkosblå och spänner sitt valv mellan gråbruna, nakna berg. Där marken är jämn i dalens botten, upptages den av ris- och vetefält. Då och då susa vi förbi en idog by av gråa, halmtäckta hus. Grupper av kvinnor och barn i brokiga dräkter synas utanför kojorna. Männen bära långa, kritvita rockar och på hjässan en tunn svart hatt i form av en stympad kon med plana brätten. Ibland ser man dessa män i rader vandrande på slingrande stigar, likt prästerna i en procession. Sällan fångslas blicken av en dunge av barrträd. Eljes är landet naket. På sluttningarna synas ofta oräkneliga små högar; det är gravar.

Överallt märkas spåren av japanernas fredliga erövring av Korea. På stationerna ser man japanska vakter, poliser, soldater och ämbetsmän, och mina reskamrater berätta, att 200,000 japaner bo i Korea. Nybyggare från Japan uppslå dock blott för en tid sina bopålar i det främ-



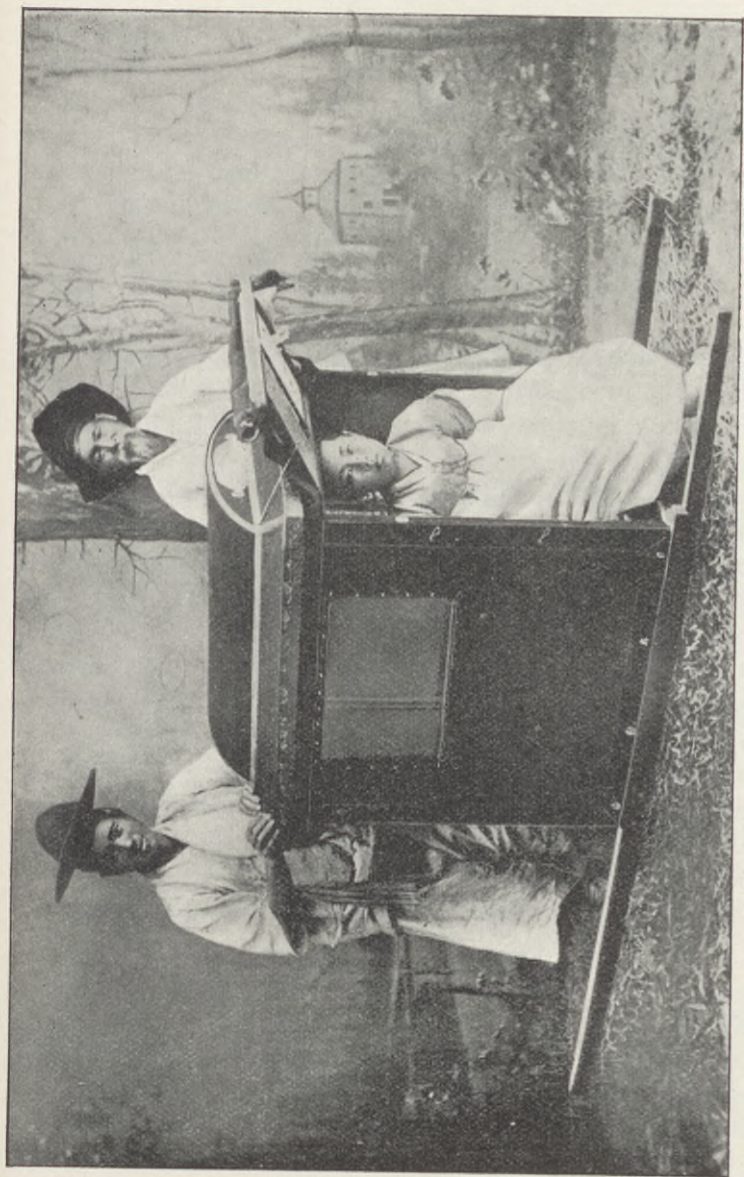
mande landet. Så säljer en jordägare i Japan hälften av sin åkermark, köper för vinsten ett odlingsbart område i Korea, som till ytan är tre eller fyra gånger så stort som hela hans egendom i hemlandet och i bördighet minst lika gott. Där idkar han åkerbruk under några år och återvänder sedan hem med den bärgade förtjänsten. Till koreanska kusten segla också årligen talrika japanska fiskare och sälja i Japan sin fångst. Från alla håll översvämmas sålunda Korea av japaner. Ett par år efter mitt besök hade landet förvandlats till en japansk provins.

Vi ha korsat den bergskedja, som likt en ryggrad löper genom hela Korea från norr till söder, och sent på kvällen äro vi framme i huvudstaden, Seoul, som har 200,000 invånare, av vilka en femtedel äro japaner.

Seoul är en mera egendomlig än vacker stad, inklämd i sin dal mellan nakna klippor. Från höjderna ser man ned över ett virrvarr av gråa och vita hus med ryggåstak, täckta med gråa tegelpannor. I den japanska stadsdelen pulserar livet alldeles som i Japan. Framför de öppna bodarna hängde nu om kvällarna hela rader av brokiga papperslyktor, och handeln bedrevs med liv och lust. I de koreanska kvarteren äro gränderna trånga och ödsliga; endast huvudgatorna äro breda och rymliga, och här skramla spårvagnarna mitt uppe i det brokiga asiatiska livet. Här ser man karavaner av storväxta oxar, lastade med bränsle, tunga kärror med varor, män, som på en ryggställning av träribbor bära väldiga bördor, kvinnor seglande förbi i vita dräkter och med en slöja över sitt slätkammade hår. En rad av vuxna män och gossar tågar genom gatorna, bärande standar med koreanska skrivtecken i rött och vitt. Det är annonser. Framför dem går en musikkår med trummor och flöjter, som fyller gatan med ett förskräckligt oväsen.

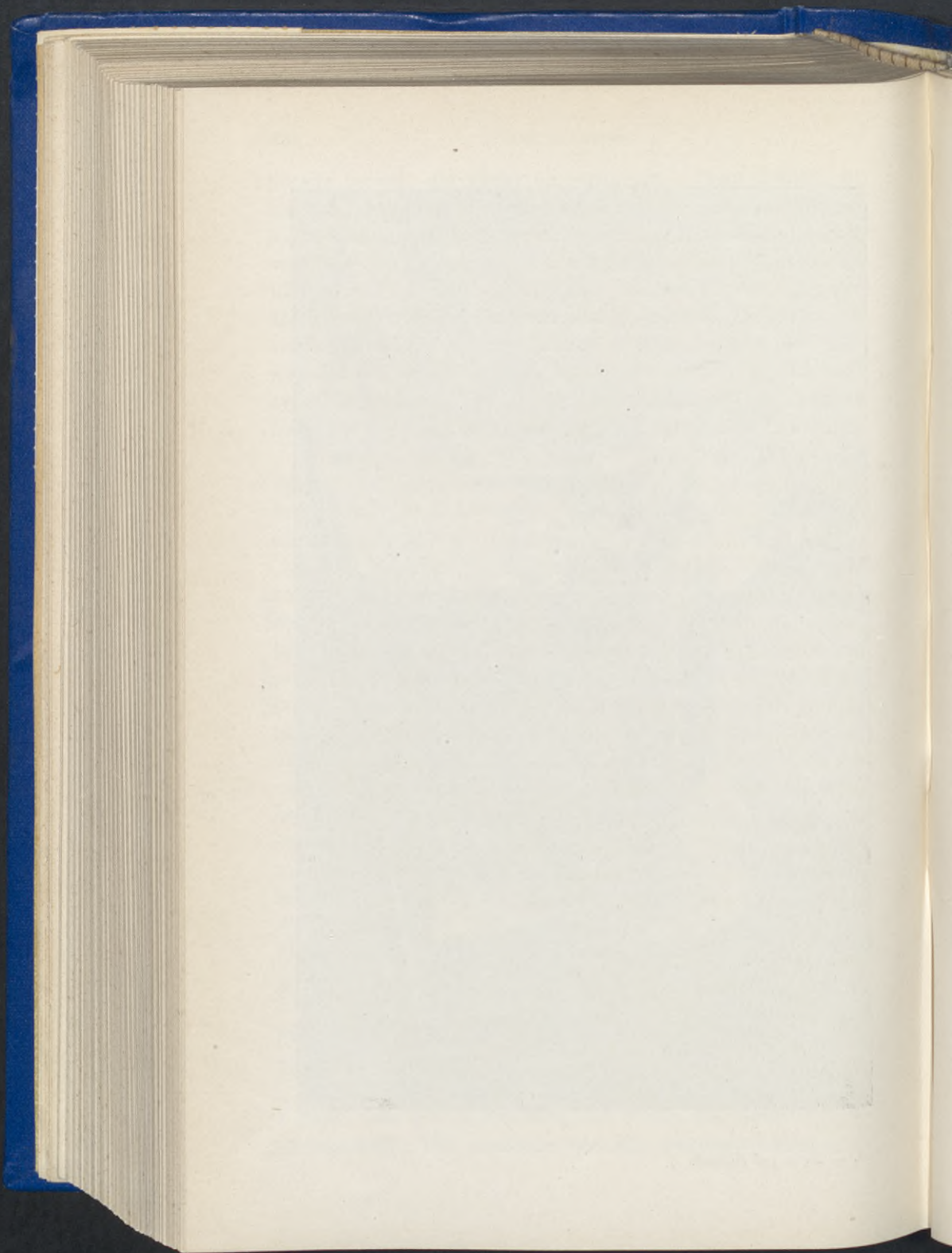
En gång var jag på middag hos en japansk general i Seoul, och den märkvärdigaste rätten på matsedeln var — tigerkött. Det smakade inte illa, påminde närmast om





Bärstol i Seoul.







skinka och var väl tillagat, men jag fick klart för mig, att jag för framtiden mycket väl kunde reda mig utan tigerkött. Man har hört talas om tigrar, som ätit upp människor, men sällan om människor, som ätit upp tigrar. Tigermiddagen hör verkligen till mina stoltaste minnen från Seoul. Då den ovanliga anrättningen kringbjöds, upplyste värden, att den, som äter tigerkött, för sin återstående levnad kommer i besittning av en icke ringa del av tigerns vilda egenskaper. Men man lär icke direkt bli människoätare, åtminstone icke efter en enda tigermiddag.

Den nu så skymfligt uppätta djungelkatten hade anställt skada kring en liten by i östra Korea, och själv ätit upp ett äldre fruntimmer, varför generalen befallt lantpolisen att döda odjuret. Den behövde icke heller vänta länge på ett tillfälle. Redan nästa dag berättades, att tigern strök omkring i utkanten av byn. Väl beväpnade började polismännen förföljandet. Tigern försvann över en mur och dolde sig bland buskarna. Männen följde spåret, och innan de visste ordet av, stodo de ansikte mot ansikte med besten. Han blev bokstavligen pepprad med kulor, och för att generalen skulle se, att polismännen utfört sitt uppdrag till punkt och pricka, togo de hela tigern med sig till Seoul. Det var därför, vi fingo tigerkött till middagen. För att icke ställa till uppror mot japanerna, äro koreanerna förbjudna att bära eldvapen. Därför ha tigrarna på sista tiden blivit allt mer närgångna, och en stor best var ute och promenerade i en park i Seoul, medan jag var i staden.

Korea har tio millioner invånare och är till yt-innehållet jämnt hälften så stort som Sverige. Under de senaste årtiondena ha Koreas öden varit innerligt förknippade med furst Itos namn, och år 1908 uppehöll han sig ännu som generalresident i Seoul. På vägen från Fu-san hade jag steg för steg kunnat iakttaga spåren av hans makt, hans inflytande och hans reformer i det erövrade landet. Han hade skapat det nuvarande Korea och



stod i begrepp att förvandla det till en japansk provins. Hör nu, hur det var på aftonen den 15 december 1908.

Med några japanska vänner satt jag och pratade i en illa upplyst sal. Därute låg den trånga gatan tyst och mörk. Det var bistert kallt, och stjärnorna tindrade som bloss. Då hördes stampet av hästhovar i gatans hårt frusna grund. Ett par facklor, burna av beridna härolder, kastade ett rödgult, fladdrande sken över bodar och fasader och över den kavalleriavdelning, som följde efter hack i häl. Men endast ett svagt återsken från facklorna träffade en liten svart täckvagn, dragen av två hästar och åtföljd av ännu några ryttare. Inom en minut hade den lilla skaran försvunnit och hästrampet dött bort i fjärran. Det var furst Ito, som från en ämbetsresa återvände till sin huvudstad. Samtalet hade tystnat, mina japanska vänner hade blivit allvarliga och rest sig. Man kände, att det var en Cæsar, som skymtat förbi.

Under de följande dagarna träffade jag honom ofta, och han berättade mig om sin underbara levnad. I sin ungdom stod han under en »dajmio», men 1863 beslöt han, jämte fyra andra framsynta japaner, att resa till Europa för att studera västerlandets kultur och statskick. På den tiden var all utvandring förbjuden vid dödsstraff, och de fem vännerna måste därför rymma ur sitt eget land. De togo tjänst som matrosar på ett engelskt fartyg och seglade bort från Nagasaki. I England insöpo de västerländska tänkesätt och drömde stolta drömmar om Japans framtid. Men plötsligt nådde dem ett svagt eko om oroligheter, som brutit ut i deras hemland, och med första, bästa skepp styrde de kosan österut. I varma dagar och ljumma nätter seglade de kring Goda Hoppsudden — ty på den tiden fanns ännu ingen Sueskanal. Och de sutto uppe på däck och samtalade om Japans framtid och om de faror, som hotade deras land västerifrån. De ville rädda sitt Nipon, de ville bryta med det gamla, de ville med oemotståndlig makt sätta eldvapen i händerna på sitt folk och resa det



· som en man mot de erövringslystna européerna. Och de ändrade Japan efter europeiskt mönster, och då Ryssland nådde fram till Gula havets kust och hotade de soliga öarna i havet, då mötte hårt mot hårt, och då kastades Ryssland baklänges inåt Asien igen, och Japans frihet var räddad.



Furst Ito.

Knappt ett år efter mitt besök reste Ito till Kharbin i Mandschuriet för att underhandla med en rysk minister. Han hade just stigit ur järnvägsvagnen och stod, omgiven av några herrar, på perrongen. Då ljödo tre revolverskott, och han segnade död till marken. Han föll för en koreansk kula. Koreanerna ville hämnas sin förlorade frihet.

Itos levnad var underbar. Han hade fört sitt land till



seger, och han hade gjort det tjänster, som aldrig skola glömmas. Japan hade råd att förlora legioner på slagfältet, men det hade icke råd att förlora Ito. Japan låg försänkt i sorg, då budskapet kom, att Nipon hade förlorat sin störste son. Och ändå voro japanerna stolta över hans död, ty han hade samlat nationen, och nu hade han också dött på sin post. Då hans stoft återfördes till hemlandet, var det som en segerrik fältherres triumftåg. Ett tempel skall byggas till hans minne, och till sena tider skola unga sångare vid strängaspelens toner besjunga hans ärorika levnad.

---



## RYSSLAND OCH JAPAN.

## MANDSCHURIET.

Nu bär det av med järnvägen norrut till Vi-dju, en liten ort på vänstra stranden av Jalu-floden, som bildar Koreas gräns mot Mandschuriet. I Vi-dju bo några hundra japaner, och här ta vi in för natten i en kylig gästgivargård. På den högra eller norra Jalu-stranden ligger An-tung, en stad med 5,000 japanska och 40,000 kinesiska invånare.

Om floden fingo vi redan vid ankomsten föga uppmuntrande underrättelser. Förbindelsen mellan stränderna hade i flera dagar varit avskuren. Detta inträffar årligen, just då floden börjar frysa, ty då hindras båtarna från att gå över, och någon bro finnes icke. Föregående natt hade ett tunt istäcke spänt sin hinna över floden, men en kines, som försökt att komma över, hade gått ned sig och drunknat.

Natten blev bister, isen tilltog i tjocklek, klockan 5 purrades vi, och klockan 6 stodo vi med våra saker nere vid Jalus strand. Där togo vi plats på några långa kinesiska kälkar, som höllos i beredskap. I yttersta aktern av kälkens plana skiva står kinesen och stöter fram åkdonet med en lång, järnskodd stav. Även om det brakade igenom, skulle man kunna rädda sig med tillhjälp av kälken och staven. Men vi kommo torrskodda över, tack vare den hastiga farten; man ser, hur isen buktar sig och går i vågor, men innan den brister, är man redan över.



Från An-tung började jag, i sällskap med en japansk herre, en lustig liten järnvägsresa. Avståndet till Mukden är blott 32 mil, och ändå åtgå två fulla dagar för färden. Järnvägen är smalspårig och anlades under kriget samt gjorde det möjligt för japanerna att ständigt skicka proviant och vapen till fronten. Det var meningen att framdeles förvandla den till bredspårig.

Den lilla banan går upp och ned över bergen i de besynnerligaste krökar och öglor, och man sade mig på förhand, att det var ganska sällan tåget gjorde hela resan utan äventyr. Japanska konsuln i An-tung, som använt banan åtta gånger, hade varit med om fyra järnvägsolyckor. Och för ett par dagar sedan hade tåget rullat utför en brant med en general och hans uppvaktning. Men nu hade lokomotivföraren fått befallning att köra försiktigt för en gångs skull, och vi tillryggalade också hela vägen utan kullerbyttor.

Vagnen är knappt hälften så stor som en spårvagn, och där sitter man insvept i sina pälsar och filter och fryser och guppar och skakar hela dagen. Ett par avlånga metallådor fyllas med glödande kol och ställas på golvet — utan dem skulle vi förfrysa våra fötter i midvinterkylan. Vi köra förbi flera av de slagfält, som äro berömda sedan det stora kriget, och vid en liten station stannar tåget en hel timme, liksom för att låta lokomotivet vila sig, innan det knogar uppför de sedan följande branterna. Efter många gupp och knyckar äro vi uppe. Men nedfärden på andra sidan är värre. Ibland tycker man, att det strider mot tyngdlagarna, att tåget icke urspårar och slungas ned i en avgrund. Föraren är dock påpasslig, och då han bromsar, få vi oss en puff, så att vi äro nära att fara på huvudet i främre vagnsväggen.

Genom fönstren ha vi den yppersta utsikt. Denna del av Mandschuriet är bergig; i dalbottnarna ligga gårdar och åkerfält, på slingrande vägar se vi mandschu-män i blåa långrockar med svart väst. Somliga gå, andra rida, åter andra köra tvåhjuliga kärror, dragna av en häst och



ett par mulor. Ofta ser man högväxta granna karlar bland dem. Alla vattendrag äro stenhårt frusna, men någon snö finnes ej. Det är soligt, klart och lugnt i dessa dalar, där krigets åskor så nyligen dött bort mellan bergen.

Halvvägs vila vi över natten, och följande morgon gå vi, redan innan dagen börjat gry, i bitande köld tillbaka till vår vagn. Fönstren äro beslagna med isblommor. Några kinesiska köpmän komma trippande, vägleda av tjänare, som bära papperslyktor. En liten trupp japanska soldater är också med. De äro klädda i tjocka, gula rockar med höga kragar, baschliker, röda axelklaffar, mössor med röd rand och äro beväpnade med hirschfångare och gevär. De bära läderklädda filtstövlar, äro satta, seniga och starka karlar, snygga och rena och se alltid glada ut.

Äntligen rinner julsolen upp, glödande röd, och snart försvinna isblommorna från fönstren. Vårt lilla leksakståg korsar flera gånger en och samma flod på bräckliga pålbroar. Smala åkerlappar, knarrande oxkärror på vägar med djupt inskurna hjulspår, små buddistiska offerhus, enkla stationshus med hela rader av bränslevagnar, en och annan lantgård — detta är vad blicken möter i ett landskap av berg och dalar.

Sent på kvällen äro vi framme i Mandschuriets huvudstad Mukden, och här bodde jag hos japanska konsuln och gjorde bekantskap med många av hans landsmän. Sedan lämnades jag åt mig själv och satt och funderade en stund framför brasan. Det är alltid tomt och ödsligt att vara ensam på julafton, men tröttheten gjorde slut på mina tankar, och jag somnade gott. Redan vid ankomsten till Mukden hade jag skickat ett jultelegram till mitt hem och följande morgon hade jag ett svar, som innehöll det enda, men väl-taliga ordet »bantsaj!»

Kring Mukden utkämpades det största och blodigaste slaget under kriget, ja ett av de största, väldshistorien känner: 850,000 man med 2,500 kanoner kämpade här mot varandra, och 120,000 döda blevo kvar på fältet. Den 1



mars 1905 började hela japanska armén att röra på sig och bildade slutligen en ring kring ryssarna och Mukden. Sedan slaget stått i tjugu dagar, lyckades moskoviternas hotade krigshär att draga sig tillbaka mot norr. Och så voro japanerna herrar över Mandschuriet, som dock efter freden återlämnades till Kina.

Ett brokigt och fängslande liv rör sig på Mukdens underliga gator. Mandschu-folket är kraftfullt och självmedvetet. Högre stå karlar i kinesiska dräkter och med pälsmössa på huvudet vandra, rida eller åka i de små blåa kärrorna. Kvinnorna visa sig sällan ute. De bära sitt hår upplagt i en hög knut på hjässan, och till motsats mot de kinesiska kvinnorna stympa de icke sina fötter. Bland virrvarret av landets barn ser man kineser, köpmän, officerare och soldater i halvt europeiska, pälsfodrade uniformer, poliskonstaplar i städade dräkter med blanka knappar, japaner, mongoler och någon gång en europé. På de större gatorna pingla spårvagnar, dragna av hästar. Husen äro vackra och stadigt byggda med snidade drakar och färglagda skulpturer, papperslyktor och annonser och långa rader av svarta kinesiska skrivtecken på lodrätt hängande röda skyltar. Bodarna stå öppna mot gatan, och innanför fasadens träpelare ligga varorna uppradade på bord. I de fyra förnämsta väderstrecken äger Mukden härliga stadsportar i den smakfulla kinesiska arkitekturen. Men runtomkring staden utbreder sig en ganska naken och ödlig slätt, full av gravkullar.

I Pei-ling eller »nordgraven» vilar den första kinesiska kejsaren av mandschu-dynastien och hans son, den store Kang Hi, som regerade över Mittens rike i 61 år. Pei-ling består av flera tempelliknande byggnader. Först inträder besökaren i en hall, inneslutande en väldig sköldpadda av sten, som uppbär en stentavla med minnesrunor på kinesiska och mandschu till den döde kejsarens förhärligande. Längst bort i den muromhågnade parken är själva graven, som liknar en mäktig stenkoloss med svängt



tak. I en paviljong närmast framför denna byggnad plägar kejsaren av Kina förrätta sin andakt, innan han besöker sina fäders gravar. I parken råder en högtidlig stillhet. Under barrträden stå hästar, elefanter och kameler av sten och stirra på varandra.

I »östra graven» vilar kejsar Tai-tsu, »den store stamfadern». Det var han, som för snart 300 år sedan grundlade det »gula templet», Hwang-tse, där jag nu avlägger ett besök. Hwang-tse är Mandschuriets största lamatempel. Abboten, en fet och frodig mongol, var gästfri och artig men litet högdragen. Han mjuknade dock upp, då han fått höra, att jag i femtio dagar varit Taschi Lamas gäst.

## PORT ARTHUR.

Port Arthur är ett av de märkligaste minnen, jag bevarar från min sista resa. Där skola vi avlägga ett besök. Men innan jag för dig till den berömda fästningens sönderskjutna fort, så låt mig dröja ett ögonblick vid slavernas framryckning mot öster under de fyra senaste seklen.

I början av sextonde århundradet begynte ryska köpmän att anlägga faktorier vid Volgas stora biflod Kama och tillhandla sig skinn från samojeder och ostjaker. Under senare hälften av samma århundrade gick Jermak till västra Sibirien med 800 kosacker och erövrade landet från tatarerna. I kosackernas spår följde köpmännen. Blockhus och kyrkor byggdes i skogarna, man ryckte fram till Altai och Jenisej, och tusentals sobelskinn jämte skinn av hermelin, räv och ekorre fördes till Ryssland. Sedan, på 1630-talet, framskötö kosacker och nybyggare sina förposter mot öster, till Jakutsk och Okotska havet, till Amur och Stilla havet. Tsaren skickade sändebud till kejsaren av Kina. Mellan Kjakhta och Peking öppnades en livlig handelsväg; i Peking hade ryssarna sina egna karavanserajer för te och silke samt sin egen grekiskt-katolska kyrka. Under ett par hundra år gingo kamelkaravanerna



av och an mellan Kjakhta och Peking. Det sjöng i den mongoliska marken. Det steg som en oavbruten ton av klockor mot höjden år ut och år in.

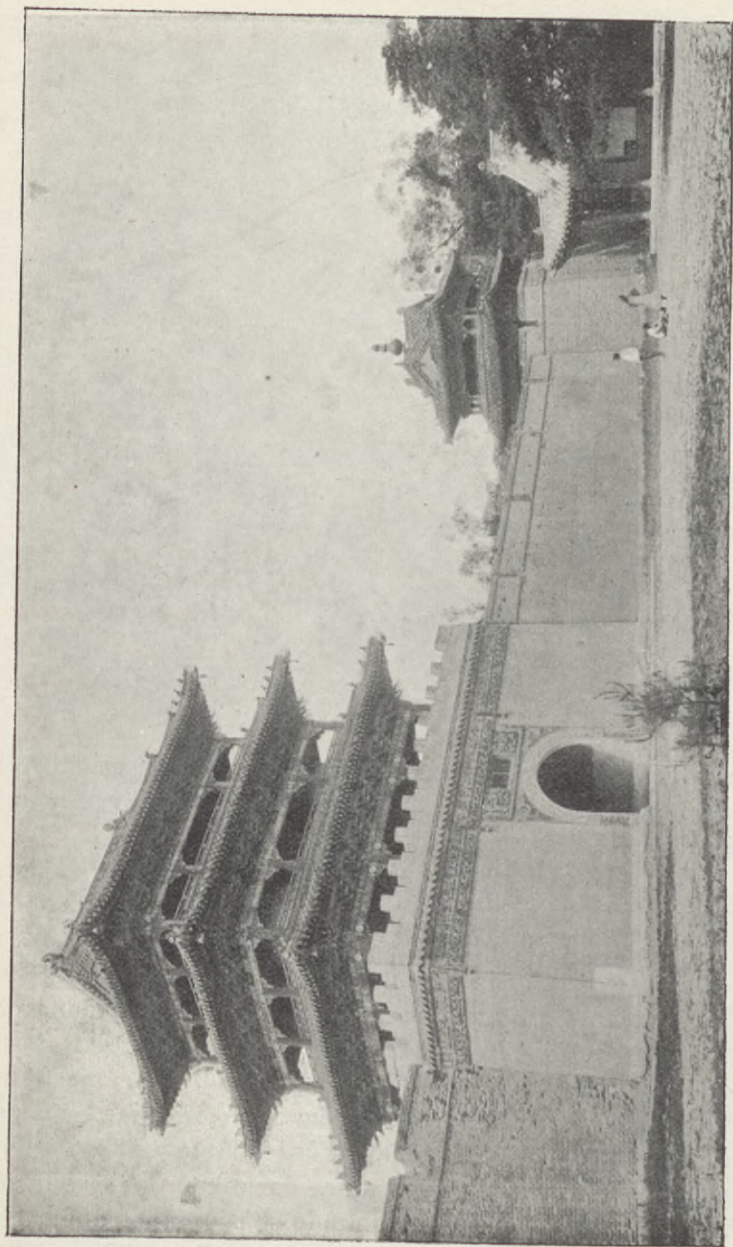
Men nya tider randades för Sibirien. Den stora järnvägen spände sina skenband genom skogarna. Syllarna stodo ju på rot i skogen, det var blott att vräka omkull dem eller att på vintern föra timret med slädar från grannskapet. Hela den övriga materiellen, den rullande och skennorna, sköts fram bit för bit mot öster. Genom fördrag med Kina vanns tillstånd att utdraga banan tvärs genom norra Mandschuriet till Vladivostok vid Peter den stores vik. Men denna hamn fryser om vintern. Den kan visserligen hållas öppen med isbrytare, men Ryssland längtade efter en isfri hamn vid Stilla havets kust.

Den blev vunnen den dag, då ryssarna tilltvingade sig Port Arthur. Från Kharbin drogs en järnvägslinje ut till den ryktbara fästningen, som under de följande par åren sattes i ett utmärkt försvarsskick. Därmed hade Ryssland vunnit sitt mål. Oändliga horisonter öppnades åt alla håll: erövringen av Korea, handeln på Kina och Japan, ja kanske herraväldet över Stilla havet. Men Japan hade tåligt och tyst under årens lopp förberett sig på denna händelse. Den uppgående solens land skulle icke få förkvävas under Rysslands tyngd. Och så kom dråpslaget, och de stolta planerna gingo upp i rök, då de ryska soldaterna sträckte gevär inför Port Arthurs erövrare.

Annan och tredje dag jul 1908 tillbringade jag i Port Arthur. Jag hade farit dit från Mukden med järnvägen, som går genom en hel rad av världshistoriska slagfält. Och nu skall jag berätta endast vad jag såg med egna ögon eller hörde skildras av de japanska officerare, som voro med mig.

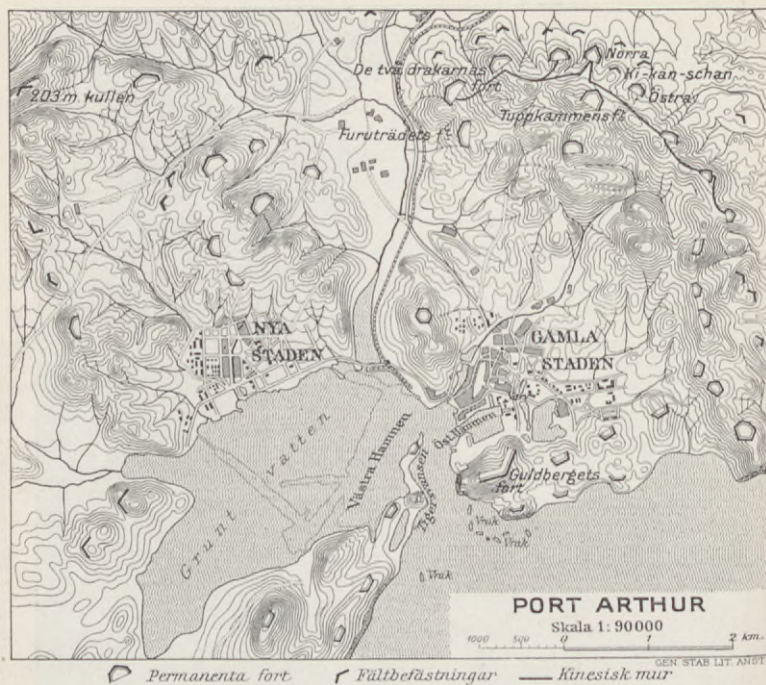
Mellan Dalni och fästningen möter blicken en och annan kinesisk by, omgiven av några träd — eljes är trakten kal. Över ett litet hus i byn Schui-schi-in vajar





Ingång till Mandschu-ättens kejsargravar i Mukden.





Port Arthur.

ännu en vit flagga. I detta hus möttes generalerna Stössel och Nogi den 2 januari 1905, sedan den förre överlämnat fästningen i den senares händer.

Efter hand som vi nalkas, framträda alla de kullar, som omgiva hamnen, och som alla voro starkt befästade av ryssarna. Till vänster synes östra Ki-kan-schan, där den tappra och duglige general Kondratenko dödades jämte elva officerare, församlade till krigsråd, och sedan, på samma sida, De två drakarnas fort och Furuträdet's fort. Till höger se vi en prydlig minnesvård, som japanska regeringen låtit resa över de ryska soldater, vilka stupade vid försvaret av Port Arthur. Vården är omgiven av ett antal vita stenkors inom en mur. Varje kors betecknar en viss plats inom fästningens område. Så jordades under ett och samma kors alla de ryssar, som stupade på 203-meters-



kullen. Och under detta enda kors vänta 6,100 soldater på uppståndelsens dag!

Tåget glider allt närmare, och nu framskyntar den fjordliknande hamnen. En strandkulle vid inloppet prydes av ett minnesmärke över stupade japaner. Denna vård tjänstgör samtidigt som fyrbåk — det är, som om de döda visade vägen åt de levande.

Slutligen stannar tåget vid Port Arthurs station. Några japanska officerare äro nere för att hälsa mig välkommen, bland dem fästningens kommandant och herr Kusakabe, en gammal bekant från Stockholm, där han varit anställd vid japanska beskickningen. Det är till hans hem, vi först styra kosan. På vägen dit se vi åter det trånga inloppet med Guldbergets hemliga fort i öster och halvön Tiger-svansen i väster. På höger hand ha vi en rad av ryska hotell och ämbetslokaler samt de ryska marinsoldaternas väldiga kasern. De flesta av dessa dyrbara hus stå allt sedan erövringen tomma.

I herr och fru Kusakabes hus kände jag mig till hälften hemma. Där stod en julgran med äpplen och ljus i ett av salens hörn, och en svensk barnjungfru lekte med småttingarna, av vilka den äldsta hette Sve, därför att hon var född i Sverige.

Vår första utflykt gäller museet. På vägen dit fara vi förbi förre ryske vicekonungen Alexejeffs palats, flottans varv, arméns hospital, röda korsets hospital och flera andra byggnader. Och så äro vi framme vid muséets förgård, vars stängsel är hopfogat av hjul från kanonvagnar och av taggtrådsnät och som omgivits med en grav. På ömse sidor om ingången äro ryska kanoner uppradade.

Vi äro inne i den första salen. Under belägringen tog en japansk kula sin väg genom dess murar, och vid de gapande hålen äro små lappar med förklaringar fastsatta, ty dessa gluggar räknas också bland utställningsföremålen.



Här är general Stössels kosacksadel med remtyg och täcke, och här några av de äntringsstegar, som japanerna använde, då de sökte slå broar över fortens gravar. Några steg längre bort står en knippa japanska flaggor, med vilka ryssarna försökte att vilseleda sina fiender.

Sedan följer en hel rad av glasskåp. I dem förvaras ryska uniformer, officerares och gemenes, med sina gradbeteckningar, nummer och regementsinitialer; mössor och stövlar, standar och flaggor, telefoner och telegrafapparater, elektriska batterier och ljussignaler, tuber, som begagnades vid uppställandet och inriktandet av kanoner, spadar, hackor, yxor och sprängningsredskap samt alla de tallösa verktyg, som behövas vid uppförandet av beständiga eller tillfälliga fort, forskansningar och andra försvarsverk. Där äro minor och handminor, torpeder och handgranater, kulor och pansarplåtar, så ohyggligt genomskjutna, att de snarare likna såll, och hela högar av granatskärvor, som framplockats ur alla de kullar, vilka i månader voro utsatta för japanernas mördande eld.

I en annan sal utställas de ryska lasarettens och ambulansernas tillbehör och fordon, prover på de belägrades proviant under belägringens sista skede, musikårearnas mässingsinstrumenter och trummor — nu för alltid förstummade, sedan den sista ryska paradmarschen förklingade i Port Arthur. I andra glasskåp förvaras ett antal balklänningar och vita sidenskor, som tillhört ryska officersfruar, och man undrar, när dessa skor för sista gången i sorglös dans trippade över bonade golv. Sannolikt den 9 februari 1904, då amiral Togos torpedbåtar gjorde sitt oväntade besök i den hemska natten och fördärvade ett par av de ryska krigsskepp, som lågo förankrade på den yttre redden.

Nästa sal upptages till största delen av fyra stora bord, uppbärande modeller av tvenne fort, såsom de tedde sig före och efter stormningen, och man måste erkänna, att de blivit förstörda till oigenkännlighet. En artilleri-



major, som själv var med i elden, förklarar allting och berättar om sina minnen från dessa hemska dagar. På modellerna visar han, var minor och kontraminores lades ned i jorden, och han dröjer särskilt vid de punkter i löpgravarna, där de ryska och japanska soldaterna kunde tala till varandra, innan de togo varandras liv. Hans berättelse är vidrig, och ändå följer jag den med oavvänd uppmärksamhet, ty det ligger något tjusande i eldskenet från dessa dagar, och med beundran lyssnar jag till skildringen av de fientliga soldaternas hjältemod och vansinniga dödsförakt.

Majoren tittar på sin klocka; vår tid är förliden. Jag har ju lovat att i officersklubben hålla föredrag för Port Arthurs officerskår, och det var ganska märkvärdigt att stå där och tala inför en åhörarskara av idel segrare och hjältar. Efter föredraget gav kommandanten, general Oshima, middag. Liksom alla andra inom fästningen, bodde han i ett ryskt hus, vars salar och gemak voro oförändrade från den ryska tiden. Där stod en silversamovar på en skänk, där hängde ryska tavlor på väggarna. Möbler, gardiner, mattor — allt var ryskt. Framför en kamin stod en säregen eldskärm: ett plåtskydd för en japansk skytt. Plåten hade bokstavligen blivit pepprad av kulor, och i trots av skyddet måste skytten ha blivit skjuten.

I soluppgången den 27 december purrades jag och åkte med min vän majoren och fem andra japanska officerare att bese fortens. Under belägringens oreda passade kineserna på att stjäla och nedgräva så många ryska isvostschik-droskor de kunde komma över. Sedan lugnet återvänt, grävdes åkdonen upp igen, det ena efter det andra, och nu vimlade det av kinesiska isvostschikar i denna fordom ryska, nu japanska stad.

Snart äro vi framme vid 203-meters kullens fot och klättra uppför dess branta, grusbetäckta sluttning. På vägen gå vi förbi de tillfälliga gravar, där ryssarna begrovo sina döda efter de första stormningarna. Över hela



kullen skiftar marken i två färgtoner, grågult och rödbrunt. Av det grågula finnes icke mycket kvar. Det rödbruna är blod, som sugit sig in i jorden.

Äntligen nå vi kullens topp och kasta en blick över det kringliggande landskapet. Alla kullar och sluttningar i vår närhet se besynnerligt prickiga ut, nästan som koppärriga. Det är groparna efter kulor och granater. Av det på krönet befintliga fortet fanns så gott som intet kvar. Allt hade blivit bortskjutet, och kullen var icke längre 203 meter hög. Men denna kulle var av utomordentlig betydelse, ty därifrån behärskades hamnen, och alla de andra befästningarna syntes från dess höjd. Den var nyckeln till Port Arthur, och om japanerna kunde erövrade den, vore det dödsstöten för fästningen. Sedan japanerna tagit några kringliggande fort, samlade ryssarna hela sin motståndskraft på 203-meters kullen och omgävo dess fort med dubbla taggtrådsnät och löpgravar, vilka i sin ordning skyddades med järnplåt och täta lag av järnvägsskenor. Där uppe funnos belägringskanoner och snabbskjutande kanoner av olika kaliber. Japanerna förstodo, att erövringen av detta fort vore en förfärlig uppgift. Och ändå löpte de till storms. Den 19 september stormade två kompanier i ett regn av kulor och granater, men redan på 200 meters avstånd från de första löpgravarna hade mer än hälften stupat.

Efter några vilda nattliga stormningar togo japanerna de första löpgravarna, och den 22 september klättrade 12 kompanier, tillsammans 2,400 man, uppför kullen, beslutna att erövrade den till vilket pris som helst. De gingo rakt mot elden från ryssarnas fältkanoner. De första leden skötos ned till sista man, liken fyllde löpgravarna och gjorde det lättare för de efterföljande att komma fram. När 318 man av de 2,400 voro kvar vid liv, tvingades de att draga sig tillbaka. Blott några stannade på höjden, svängande den uppgående solens flagga, innan de stupade.



Då nya stormningar avlöpte lika olyckligt, lät Nogi framföra sitt tunga artilleri, som tillfogade fortet betydande skada. Nya stormkolonner kastades i elden från olika håll och mejades ned med endast ett fåtal överlevande, allt utan att vinna en tum. Följande dag, den



General Nogi, Port Arthurs erövrare.

28, gick det på samma sätt med två nya bataljoner, och kullen betäcktes med högar av stupade. Efter somliga stormningar kom inte en enda man tillbaka. En tredje bataljon lyckades uppnå toppen av kullen men kunde icke behålla platsen gentemot ryssarnas ursinniga motanfall. De överlevande omringades på alla håll och till-



intetgjordes. I nästa stormlöpning deltog tusen japaner, av vilka 840 stupade. Den 30 intogs japanerna hela kullen men drevos följande dag bort igen av ryssarna.

Efter ett par dagars vila erövrade japanerna, den 5 december, hela kullen och tillbakaslogo alla ryska försök att återtaga den. Under de tio dagar, den egentliga striden fortgått, hade japanerna förlorat 104 officerare och 2,261 soldater i döda samt 184 officerare och 5,029 man i sårade. Omkring 7,000 ryssar hade stupat. Erövringen av Port Arthur kostade japanerna i allt 65,000 man, och försvaret kostade ryssarna 25,000. Men så gällde det också herraväldet över Stilla havet.

Efter ett par dagar kunde japanerna från 203-meters kullen inrikta sin eld på de ryska fartygen i den inre hamnen, och de urståndsattes med lätthet.

I den kalla morgonen och med våra kappor flygande för en bitande nordanvind, besågo vi den bloddränkta kullen, det fullständigt sönderskjutna fortet och de mer eller mindre igenrasade löggravarna. Majoren för mig till den punkt, där en rysk och en japansk löggrav möta varandra i spetsig vinkel, och han berättar, att en mördande strid ägde rum i själva hörnet. De kämpande stodo på tre meters avstånd från varandra och kastade handgranater mitt i högen av fiender. Då granaterna tagit slut, kastade de sten, och då avståndet slutligen blev för kort även för bajonetterna, rusade de på varandra som vilddjur, betos och klöstes och sökte att riva upp strupen på varandra.

Kullen är icke större, än att blott ett medelmåttigt hus skulle få plats däruppe. Jag frågar majoren, huru 9,000 lik kunde rymmas på dessa sluttningar, och han svarar, att de på vissa platser lågo i flerdubbla skikt, och att två dagars stillestånd användes till att föra bort de döda och bereda rum för nya skördar. Det var skönt att efter majorens blodiga skildringar vända ryggen åt denna slaktarbod.



Vi åkte tillbaka genom den nya staden med sina vackra men tomma hus, där kinesiska plundrare huggit bort alla dörrar och fönsterposter och lagt vantarna på allt löst gods, som fanns där inne. En usel körväg för förbi en rad av befästa kullar, och då vi stanna vid det fort, där Kondratenko den 15 december dödades av en elvatumms granat, börjar majoren åter sin föreläsning. Jag hade sett detta fort i modell på muséet och var därför ganska hemmastadd i dess underjordiska gångar. Nu låg allt i ruiner, sönderskjutet som det var av granater och minor. Vi gingo på huk eller kröpo mellan grushögarna i en kasematt eller bombfri valvgång, där ryssar och japaner utkämpade en förskräcklig strid under jorden och sökte skydd mot elden bakom högar av dödade kamrater. Det hade kostat japanerna förfärliga förluster att komma så långt som till denna kasematt. De hade grävt löpgravar in mot fortets grav, och då de voro på 50 meters avstånd därifrån, grävde de en mintunnel. En dag förnummo ingenjörssoldaterna i mintunneln ett skrapande ljud. Det var ryssarna, som grävde en kontramina för att förstöra den japanska minan. Den ryska minan sprang först, och japanerna i den närbelägna gången pulvriserades. Men explosionen fördärvade också en del av fortet, och i den uppkomna luckan störtade japanerna in. Man är nära att kvävas, då man går genom denna trånga, mörka kasematt, där det ena kompaniet efter det andra kastades in för att dödas av ryssarnas eld. Japanerna måste förbi avlånga gluggar i murarna, genom vilka ryssarna sköto ned dem man för man. Och i själva gången voro fienderna varandra så nära, att de kunde samtala. Ryssarna kämpade med samma dödsförakt som japanerna, och deras hjältemod var beundransvärt. Nästan alla försvararna av detta fort dödades, och de få, som överlevde stormningen, voro utan undantag sårade.

Sedan vi besett den krypta, där Kondratenko stupade, åkte vi förbi ett av »Tuppkammens» fort, som aldrig



blev erövrat. Dess försvarare, kapten Wagnef, blev så ursinnig över Stössels kapitulation, att han, långt ifrån att lyda order, sprängde fortet i luften. Längre fram se vi ett fäste, som japanerna kallade »Spökfortet», emedan rök alltid sågs stiga därifrån. Ryssarna hade där ett kök.

Japanerna ha hemligheter i Port Arthur, det är klart. Flera fort visas icke för främlingar. Men man kan förstå, att fästningen för dem icke har samma betydelse, som den hade för Ryssland. Ryssarna behövde en isfri hamn och en stark punkt i den yttersta östern, under det att japanerna icke kunde tåla ett ständigt hot så nära sina öar. För dem är huvudsaken, att ingen annan än de själva äger Port Arthur. Därför iståndsattes efter kriget endast ett fåtal fört, och garnisonen uppgår blott till 2,000 man. För övrigt bo 4,000 japaner och lika många kineser inom fästningens område.

Slutligen köra vi ned till hamnen, där fyra slagskepp, två kryssare och 59 mindre krigsfartyg hade tagits av japanerna. Bland de förra voro »Rättvisan» och »Pultava». Vi stiga ombord på en för detta rysk ångbarkass, och under en färd i och utanför hamnen håller en japansk sjöofficer en lärorik föreläsning om händelser, som tre och fyra år tidigare hade timat i detta farvatten och hållit hela världen i spänning. I det 400 meter breda inloppet visar han de punkter, där den av skalderna besjungna löjtnant Hirosé och hans män mitt i elden från de ryska fortet sänkte tvenne japanska fartyg för att tilltäppa inloppet och för att fånga de i den inre hamnen befintliga ryska skeppen som i en råttfälla. Då Hirosé och hans kamrater bröto upp till detta vådliga företag, från vilket icke en av dem skulle återvända, höll amiral Togo ett tal till dem, befallde dem »att gå till sina gravar» och drack deras skål i vatten.

På den yttre redden simma en mängd röda bojar på havsytan. De utmärka de platser, där nitton fartyg borrhats



i sank av minor och torpeder. En kvarts mil sydöst om inloppet ligger det ryska flaggskeppet Petropavlovsk på 23 famnars djup. Endast fyra man räddade sig, då detta fartyg sjönk, och bland de drunknade var amiralen Makaroff och den store målaren Vereschtschagin, båda värda ett bättre öde. En halv mil i sydväst ligger slagskeppet Sevastopol på 19 famnars vatten. Både för och akter av de sjunkna fartygen äro utmärkta med bojar.

Innan vinterskymningen fallit på, äro vi åter i den inre hamnen. Jag tar farväl av mina japanska vänner, och ett extratåg för mig bort från den sorgligt minnesrika fästningen.

---



## PÅ HEMVÄG GENOM RYSKA RIKET.

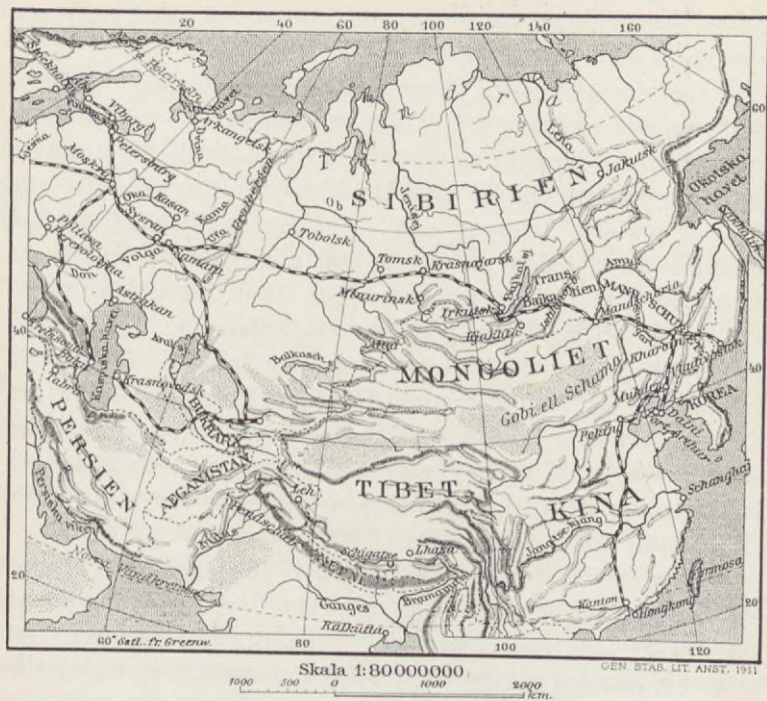
## DEN TRANSSIBIRISKA JÄRNVÄGEN.

Den 28 december 1908 steg jag på tåget i Dalni och började därmed en järnvägsresa, som utan avbrott varade i elva dygn. Först har man tolv timmars väg tillbaka till Mukden och sedan något kortare till den sista japanska stationen. Vid den nästa är stationschefen en ryss, och ryska konduktörer avlösa de japanska. Och på eftermiddagen stannar tåget i det ryktbara Kharbin vid Sungari, en biflod till den väldiga Amur. Det var mot Kharbin, ryssarna drogo sig tillbaka steg för steg efter sina nederlag, och det var på denna samma perrong, furst Ito mördades år 1909. Sedan kom pesten och härjade förskräckligt kring staden.

I Kharbin måste man byta tåg och i två timmar vänta på den internationella expressen från Vladivostok, som två gånger i veckan går till Moskva.

Och expressen kom dånande in på den öppna stationen. Det stora svarta lokomotivet blickar framåt banan med sina röda ögon. En kvast av eld och gnistor ur skorstenen kastar ett hjärt sken över snötäcket runtomkring. Hela marken darrar, då den tunga maskinen och de långa vagnarna rulla in. I en hast uppsöker jag min plats och har en avdelning för mig själv. På bordet vid fönstret har jag kartor och handböcker, på golvet ett par väskor, som alltid behövas, under det att de mindre viktiga stuvats undan på hyllorna. Och så är man alldeles som hemma





Peking—Petersburg.

hos sig, då signalklockan ringer och tåget fortsätter sin bana ut i den tysta kalla vinternatten.

Ja, kall var denna natt till den 30 december. Kölden sjönk till  $36^{\circ}$  Celsius. På fönstren hade bildat sig prydliga isblommor, och då solen gick upp, glittrade hennes strålar mot det vita vågiga snötäcke, som djupt och oavbrutet dolde marken. Nästa morgon stanna vi mer än två timmar vid stationen Mandschuria, gränsen mellan Mandschuriet och Sibirien, Kina och Ryssland, och här undersökas våra saker av den ryska tullen. Vi flytta våra klockor tillbaka  $1\frac{1}{2}$  timme — det är tidsskillnaden mellan Kharbin och Irkutsk. På detta sätt vinna vi sedan dagligen en timme i tid. Vi gå ju från öster till väster, åt samma håll som solen. Ginge tåget lika fort som solen, skulle vi njuta



av en ständig dag. Men tåget blir efter, och vi vinna blott en timme på varje dygn.

Den transsibiriska järnvägen är den längsta på jorden, 870 svenska mil lång från Dalni till Moskva. Den blev nätt och jämnt färdig till kriget, och då den blott hade ett spår, kunde ryssarna endast med uppjudande av sina yttersta krafter skicka trupper och krigsförråd till slagfälten i Mandschuriet. Men nu göres banan dubbelspårig för att kunna arbeta lättare i krigstid och även för att tillfredsställa den alltjämt växande handeln i Sibirien. Tack vare denna långa järnväg, kan man nu resa från Stockholm till Schanghaj på sexton dagar. Sjövägen söder om Asien tar två och en halv gånger så lång tid, men reser man över Atlanten och på järnväg genom Kanada och sedan åter på ångbåt över Stilla havet, så åtgå 28 dagar för resan från Stockholm till Schanghaj.

Man stiftar snart bekantskaper på tåget och knyter vänskapsband, och det är ju icke tänkbart annat under en oavbruten färd om elva dygn. Till mitt sällskap höra ett par engelska bergsingenjörer, som återvända från en studieresa i östra Mandschuriet, en överste från Australien och en italiensk marinlöjtnant, som tjänstgjort vid sitt lands beskickning i Peking. Han var under förklädnad närvarande i slaget vid Mukden, och han underhöll oss med vidunderliga berättelser om kriget. Tyvärr nåddes han mitt under järnvägsresan av oroande underrättelser från Italien. Man får små sibiriska tidningar på stationerna. I en av dem läste jag om den förfärliga jordbävningen i Kalabrien, och sedan fick jag dagligen meddela den unge italienaren de utförligare jobsposterna. Hans familj bodde i Palermo, och hans bror var chef för eskadern i Messina. Ej underligt då, att han var rov för den största oro, så mycket mer som han telegraferade hem utan att få svar.

På årets sista dag för oss järnvägen genom bergigt land — ty östra Sibirien är bergigt, under det att västra Sibirien är jämnt och flackt. Nu bär det över Jablonoj-



bergen och genom dalarna mellan deras förgreningar, och vi äro i det område, som kallas Transbajkalien, därför att det ligger på andra sidan (det vill säga den östra) om sjön Bajkal. Här bo burjaterna, ett mongoliskt folk — om vintern i träkojor omgivna av inhägnader för husdjuren, om sommaren i tält. På sluttningarna synas här och var skogsdungar, tyngda av snö.

De ryska snälltågen genom Sibirien medföra till och med en kyrka på färden. En hel vagn på tåget är ordnad alldeles som en kyrksal. Där finnas altarprydnader och tavlör, och i hörnen brinna vaxljus framför ikonerna eller helgonbilderna. På söndagar och andra helgdagar, som falla så tätt under det ryska året, samlas alla passagerarna i kyrkvagnen, och en grekiskt-katolsk präst i full ornat läser mässan, omgiven av korsångare.

På nyårsaftonen stannade mitt sällskap kvar i matsalsvagnen efter kvällsvarden, och då klockan slog 12, hälsade vi det nya årets inträde, år 1909. Då vi vakna på nyårsdagens morgon, går tåget utmed södra stranden av Bajkal. Ett av de mest tjusande landskap, man kan få se på jorden, upprullar sig nu för den resandes syn. Östra strandens snökrönta berg stå skarpt och klart tecknade i den rena morgonluften. Framåt väster äro bergen solbelysta. Här och var äro sluttningarna bevuxna med nordiska barrskogar. Hela vägen löper banan omedelbart utmed sjöstranden, ibland på blott ett par meters avstånd därifrån. Denna del av den transsibiriska järnvägen var den svåraste och dyrbaraste, och den, som också sist blev färdig. Medan den byggdes, ombesörjdes trafiken och transporten mellan järnvägens båda ändpunkter vid sjön av färjor. Följande alla uddar och vikar slingrar banan ut och in, tåget rullar fram genom trånga gallerier, där klippkolonner stå kvar och uppbära hela valv av berg. Ibland rulla vi fram på en verklig hylla, insprängd i bergväggen, ibland på en tvärbrant sluttning, som faller huvudstupa ned i sjön. Vi susa genom en ändlös rad av tunnlrar, och vid utträdet ur



var och en av dem följer en ny fängslande utsikt över den bergiga stranden.

Bajkal eller »den rika sjön» är Asiens tredje insjö och överträffas i storlek blott av Kaspiska havet och Aralsjön. Bland jordens sötvattenssjöar överträffas Bajkal endast av de Kanadiska sjöarna och är  $5\frac{1}{2}$  gånger större än Vänern. Höjden över havet är 470 meter, vattnet är ljusgrönt, sött och kristallklart och mycket fiskrikt. Där finnes till och med en sälart, och i allmänhet äro många av Bajkals djurformer besläktade med det salta havets. Bajkal är jordens djupaste insjö, och man har där lodat ända till 1,521 meter. Ångbåtar korsa sjön på flera linjer, och på vintern åker man med slädar mellan stränderna. Först i början av januari är hela den djupa sjön så avkyld, att isläggningen börjar, och isen ligger vanligen kvar till mitten av april. Nu på nyårsdagen var hela södra delen av sjön ännu öppen, ehuru vi hade 30 och 35° kallt om nätterna. Blott vid östra stranden syntes ett par isfält.

### GENOM SIBIRIEN.

En icke ringa del av befolkningen är straffångar, som förvisats till Sibirien, och vilkas hårda öde det är att under sträng bevakning arbeta i guldgruvorna. Man anslår deras antal till omkring 150,000. Innan järnvägen fanns, fingo de gå de oändliga vägarna till fots. De gingo 15 värst om dagen, i regn och sol, i snöyra och storm, genom detta förfärliga, mörka och kalla Sibirien. Framför dem och bakom dem redo kosacker, som icke unnade dem att vila, då de släpade sina kedjor genom vägarnas gyttja och dy. Ofta följde kvinnor och barn frivilligt med för att dela sina mäns och fäders öde under tvångsarbetet i gruvorna.

Nu är mycket förändrat. Väl är straffarbetet lika hårt, men färden ut är mindre tungsam. Nu föras de olyckliga på tåg i särskilda fångvagnar med galler för fönstren. Vagnarna äro som rullande fängelser, man ser dem ibland på något sidospår vid en station. Där ser man fångarnas bleka



ansikten genom gallret. Med likgiltiga blickar iakttaga de, vad som försiggår på perrongen, där bättre lottade människor, som icke förlorat sin frihet, och som äro på väg mot väster, till det heliga Ryssland vandra fram och åter.

Nästan alla de sibiriska stammarna äro schamanister. Så kallas de efter sina präster, schamanerna. De tro på ett nära samband mellan de levande människorna och deras för länge sedan döda förfäder. Man hyser en stor fruktan för de döda samt gör allt för att besvärja och blidka deras andar och bringa dem offer. Med mycken svartkonst och trolldom handhaves allt detta av schamanerna, som också äro läkare. Då någon dött, måste den dödes ande fördrivas ur tältet. Schamanen tillkallas. Han kommer, utstyrd i en dyrbar och besynnerlig dräkt, och utför under religiös hänförelse en dans, som slutligen urartar i ett slags raseri. Han kastar sig, raglar och stönar och är ifrån sina sinnen. Men sedan han åbäkat sig länge nog, griper han tag i en trolltrumma, vars dova ljud lugna honom och föra honom tillbaka till verkligheten. Och då han slutat sina konster, är anden borta.

Över vita fält, över kullar och genom dalar leder järnvägen vidare mot nordväst genom guvernementet Irkutsk. Vid Krasnojarsk gå vi över Jenisej på en präktig bro, nära nog en kilometer lång. På sommaren kan man gå uppför floden till Minusinsk i en trakt av södra Sibirien, rik på guld och järn och tacksam jordmån.

Den ena dagen går efter den andra; den ena natten efter den andra stiger blåkall upp i öster. Vi ha lämnat alla berg och kullar bakom oss, och de ändlösa slätterna, liknande ett fruset hav, ligga begravna under djup snö. Ibland kan man fara en timme eller mer utan att se en gård eller by. Blott någon gång ser man i norr en liten flik av »tajgan» eller den sibiriska barrskogen, tigande och mörk. Sällan synes en dunge av björkar. Landet är öppet, flackt,



enformigt och kritvitt till horisontens rand. Intet avbrott i det evigt enahanda.

Alla fönstren i våra vagnar äro dubbla, och tyvärr äro de vanligen belagda med så tjock is, att intet synes av landskapet. Det är ju icke mycket att se, men nog ville man hellre låta blicken svepa över snön därute än att bara sitta och stirra i kupéväggen eller i en bok. Och fönstren äro fastskruvade och kunna aldrig fällas ned. Då det eldas på bra i vagnarna, blir hettan därför ofta olidlig, och vid varje station går man ut och vandrar på perrongen, även när det är 20 och 30° kallt. Bönder och bymän äro nere och titta på det stora tåget och de långväga resandena. Jag brukar gärna prata bort en stund med dem. De fråga, vad jag är för landsman, och varifrån jag kommer, och då jag svarar: från Japan, Port Arthur och Mukden, bli de allvarliga och nicka betänksamt på huvudet. Då fråga de, hur det nu ser ut bland fort och vallar i den stora fästningen, och om några spår ännu äro synliga på det oerhörda slagfältet kring Mandschuriets huvudstad, där deras bröder och landsmän i tiotusental mejades som mogna ax för lien.

Mitt i samtalet ringer stationsklockan, visselpipan ljuder, lokomotivet svarar, och så bär det i väg utåt den gränslösa slätten. Då är det skönt att komma inomhus igen och att värma sig vid en rykande samovar.

Ofantliga områden av norra Sibirien upptagas av tundran, mossbeväxta träskstäpper med en fattig djurvärld, stenhårt frusna om vintern, under den korta sommaren töande upp på ytan och bildande farliga moras.

I norra Sibliens evigt frusna mark och särskilt i forna översvänningsområden har man funnit hela och friska exemplar av mammuten. Detta djur är en utdöd elefantart, som under diluvialtiden var utbredd över hela norra Asien, Europa och Nordamerika. Mammuten var större än våra dagars elefanter och hade ända till 4 meter långa betar, en tät päls, avsedd för ett kallt klimat, och en ganska yvig man på nacken och halsen.



Ater går en dag av vår färd mot väster. Jag har blivit så van vid den eviga skakningen dag och natt, att jag icke längre tänker därpå. En dag hade vi yrande snöstorm; då viner det och tjuter kring vagnarna, man hör, hur yrsnön gnider mot fönsterrutorna. Mörkret faller tidigare och djupare än eljes. Där ute är den sibiriska vinternatten så hemsk, så ödslig.

Äntligen, den 5 januari, äro vi mitt uppe i Uralbergen, och banan slingrar mellan dess kullar och dalar. Nära stationen Slataust reser sig en granitkolonn — gränsen mellan Asien och Europa!

### SVENSKA FANGAR.

I december 1709 fördes befälet bland de svenska krigsfångarna till Moskva för att öka glansen av tsar Peters triumftåg. Han hade ju besekrat Karl XII vid Pultava. Hela staden myllrade av folk. Alla borgare voro ute med barn och blomma. Från kringliggande byar hade bönderna kommit in, frostbitna i synen och instuvade i lurviga pälsar av varg- eller fårskinn. På de lökformiga, gröna kupolerna låg snön och lyste. Triumfbågar voro resta på huvudgatorna, där tåget drog fram. I alla kyrktorn ringde klockspelen, och från Moskvas vallar dundrade styckeskotten.

I spänd förväntan stå borgare och bönder och stampa i snön. Då eka trumpetstötar och trumvirvlar mellan husen, och det brokiga tåget skymtar fram genom trängseln. Omgivna av ryska ryttare kommo svenskarna till fots, och i tåget fördes svenska kanoner, fanor och pukor, som blivit tagna vid Ljesna, Pultava och Perevolotjna. Fångarnas skara avbröts av samojeder, åkande i slädar efter renar. Den högreste tsaren red mellan sina förnämsta härförare, och närmast framför honom gingo fältmarskalken Rehn-sköld och greve Piper.

Efter festerna i Moskva spriddes de svenska fångarna som agnar för vinden över hela ryska riket. De skickades



till Kasan vid Volga i hjärtat av Ryssland, till Astrakan vid Volgas mynning i Kaspiska havet, till Arkangelsk vid Dvinas mynning i Vita havet, till de nya fästningsbyggena i Petersburg, till bergverken i Sibirien, där de för en ringa kost arbetade som trälar. På sextio olika orter utplanterades fångarna. Än fördes de med båtar och pråmar på floderna, än fingo de gå till fots hundratals mil och underkasta sig de största försakelser och mödor.

I tolv långa år lågo de ute och längtade efter sina fjärran hem. I med- och motgång lika buro de dock olyckans dagar med samma självbehärskning och jämnmod, som under de nio lyckliga åren hjälpt dem från seger till seger. Från fosterlandet kunde de icke räkna på mycken hjälp — de måste reda sig själva. Händiga och tilltagsna utövade karolinerna de yrken, de kunde eller lärt sig, tvingade av nöden. I Tobolsk lågo 800 eller 900 svenskar. Bland dem och deras barn upprättade en kapten vid Albedylls dragoner en skola, som blomstrade under flera år, och där även ryssar sökte inträde. Andra svenskar utforskade Sibirien och gjorde noggranna kartor över det på den tiden föga kända landet. Ja några utsträckte sina vandringar ända till Bukhara.

Efter freden i Nystad 1721 slog äntligen befrielsens timme. De flesta kommo dock aldrig hem. Utslitna av alla krigen, åldrades de i fångenskapen och dogo på främmande mark. En av dem, som fingo återse fosterlandet, löjtnant Lyth, skriver i sin dagbok: »Den 22 december 1721 begåvo vi oss i Herrans namn på resan ifrån Sibirien, varvid mången ett ganska ringa förråd hade. Jag för min person ägde intet mera än 7 kopek eller 7 öre s: mt; därmed skulle jag nu resa några hundrade mil väg; men det bästa var, att den ena kamraten sökte understödja och forthjälpa den andra, eljes hade det, bättre Gud! blivit en alltför svår och bedrövelig resa för mången.»



## VOLGA OCH MOSKVA.

Från gränsen mellan Asien och Europa för oss tåget vidare mot väster över Ufa till Samara. Urals kullar bli allt lägre, och landet jämnar åter ut sig. Snön ligger överallt i ett sammanhängande täcke, kölden är skarp, skenorna isbelagda, så att lokomotivets hjul ofta slira och farten avtar. På vägarna ser man bönderna med sina slädar, lastade med hö, bränsle eller livsförnödenheter, körande mellan gårdar och kyrkobyar.

Vid Sysran gå vi över Volga på en bro, som är halvannan kilometer lång.

När luften är disig, ser det ut, som om man hade en hel sjö framför sig, ty den motsatta, högra stranden synes icke alls. Men ännu längre ned, där floden gör sitt sista, skarpa knä mot Kaspiska havet, är bredden icke långt ifrån en svensk mil. Här äro stränderna flacka, och de oändliga stäpperna utbreda sig åt alla håll.

Volga är segelbar utmed nästan hela sitt lopp och har fyrtio segelbara bifloder. I bortåt fem månader ligger floden frusen, och då isen med buller och brak går upp på våren, anställer den ofta stor ödeläggelse utmed stränderna. Massor av fartyg, båtar och flottar gå upp och ned på den långsamt strömmande floden, och passagerarångarna äro byggda efter de amerikanska flodbåtarnas mönster. De, som hava företagit sommarfärder på Volga, tala om den stora flodens tjuskraft, det behagliga livet ombord, de enformiga, men ändå märkvärdiga stränderna med deras städer och byar och oräkneliga gårdar, omgivna av åkerfält. Tack vare Volga och hennes kanaler kan man resa på ångbåt mellan Östersjön och Kaspiska havet, ja ifrån Kaspiska havet, uppför Volga, in i Dvina och ut i Vita havet. Men Volga är icke blott en viktig handels- och trafikled, utan också ett outtömligt fiskevatten. De största rikedomarna vinnas av stör- och sterlettfisket.

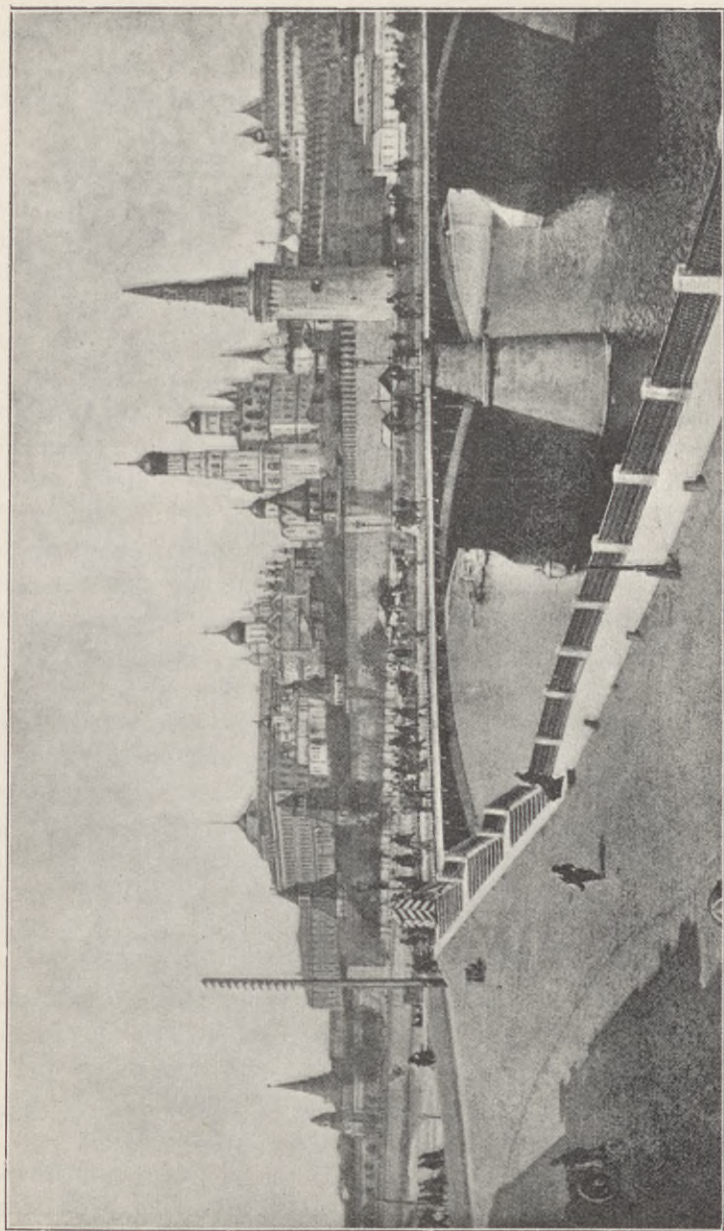


När tåget tungt och långsamt skramlat undan över Volgabron, fortsätter det till själva hjärtat av det heliga Ryssland. Så långt blicken når, slumra bördiga åkrar under vinterns snö. Vi passera flera städer, och dagen, den 7 januari 1909, lider mot sitt slut. Tåget är starkt försenat till följd av skenornas isbeläggning. Konduktören går från kupé till kupé och upplyser de resande, att det blott är en timme kvar till Moskva. Då packar man sina väskor och slår remmar kring pälsar och filter. För min del är jag rov för den största spänning. Jag vet, att ett par av mina bästa vänner från Stockholm hava rest till Moskva för att möta mig. Och nu är det blott en halvtimme kvar, och tre år och tre månader ligga bakom mig. Jag tar farväl av mina reskamrater från den yttersta östern, och under de sista minuterna står jag vid ett fönster och ser ljusen glimma i vinterkvällen.

Bland mina svenska vänner väntade också min syster på perrongen, och hon har berättat, hur underligt det var, när sibiriska expressen kom inrullande på stationen. Hon stod och såg utåt linjen och hörde ankomstsignalen ljuda. Lanternornas röda ögon syntes vid en krök och förstorades hastigt. I det elektriska ljuset dök lokomotivet fram, vidunderligt som en gammal mammut, med bringan bepansrad av is och snö.

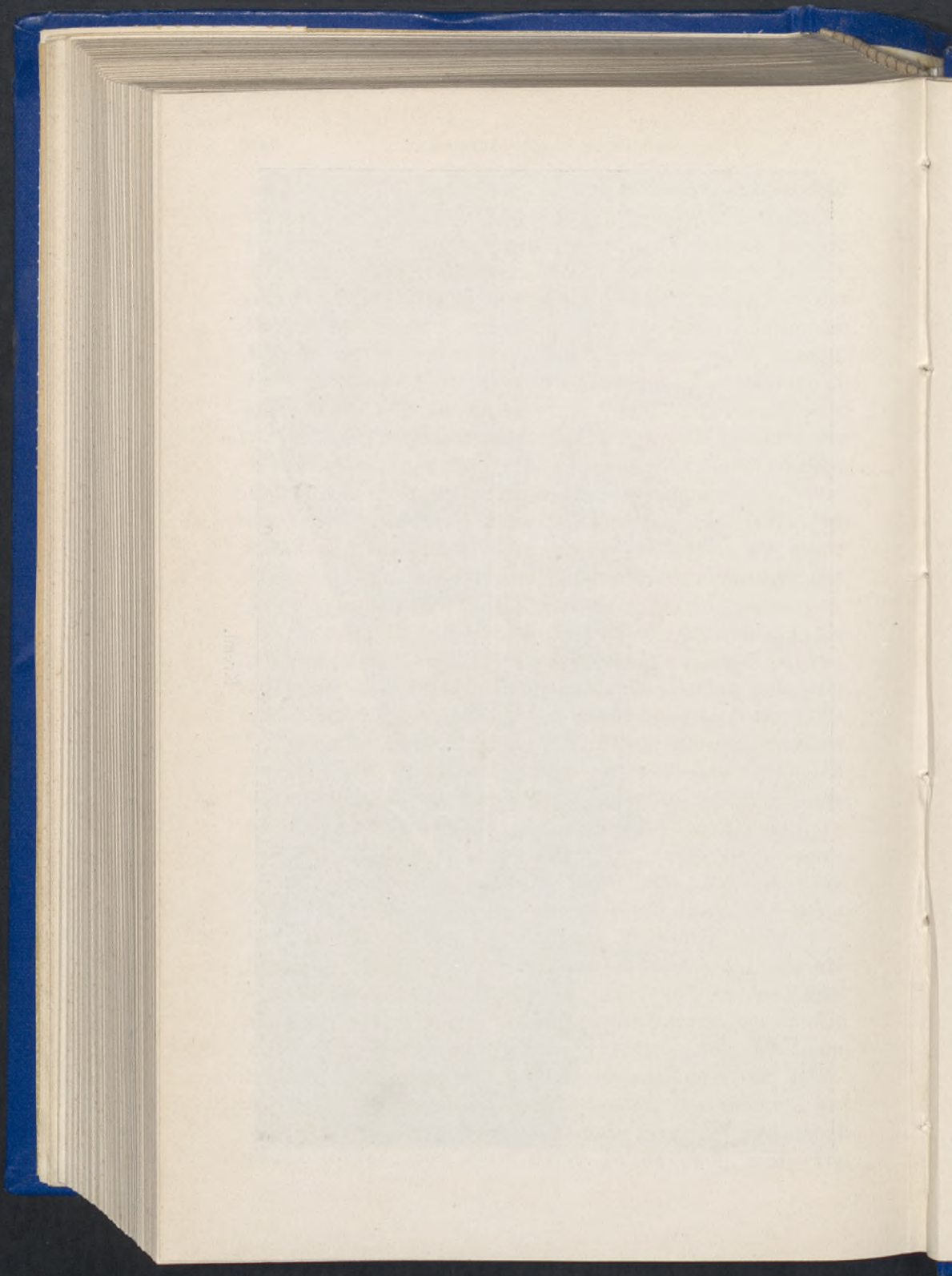
Många gånger har jag varit i Moskva, och alltid har det varit mig ett nöje att återse denna stad. Den är en urbild av det gamla Ryssland. På de krokigt slingrande, illa stenlagda gatorna vimlar det av tatariska, persiska och kaukasiska typer bland slaviska borgare och bönder, dessa oförbränneliga ryska bönder, som slita ont och arbeta som trälrar, se djupt i bågaren på lördagarna, men alltid äro nöjda, godmodiga och skämtsamma. Allting är äkta i Moskva; det västerländska drunknar åtminstone i det verkligt ryska. Se dessa storväxta präster i sina långa bruna rockar, med svart baret på huvudet, med yvigt





Kreml.







skägg och över skuldrorna nedhängande hår. Och se dessa munkar och nunnor. De äro alltför vanliga, ty i Moskva finnas 450 kyrkor och en mängd kloster.

På ömse sidor om den lilla Moskvafloden, som faller ut i Volgas biflod Oka, reser sig staden, bebodd av mer än en million människor. Kreml är Moskvas äldsta del och hjärta. Dess mur uppfördes i slutet av 1400-talet. Den är 20 meter hög, försedd med tinnar samt med 18 torn och fem portar. Innanför dess oregelbundna femhörning med två kilometers omkrets ligga kyrkor, palatser, museer och andra allmänna byggnader. Där reser sig Ivan Velikis 82 meter höga klocktorn i fem våningar. Från den högsta behärskar man hela horisonten och har Moskva under sina fötter. Man ser, hur gatorna utgå åt alla håll från Kreml, likt ekrarna i ett hjul och hur de korsas av krokiga och ringformiga tvärgator och gränder. Mellan gatorna utbreda sig de tunga stenhusens massor, och ur detta hav av hus peka lökformiga kupoler med gröna tak och gyllene grekiska kors mot höjden. Våldiga kaserner, sjukhus, palatser och offentliga byggnader dyka upp här och var. Tvärs genom staden slingrar älven Moskva i tvära S-formiga krökar, och Kremles tornprydda murar spegla sig i dess vatten. Ja, man ser, hur den stora staden glesnar mot utkanterna och övergår i landsbygdens byar. Nu, då allt är begravet under snö, synas icke landsvägarna, men deras läge angives av små svarta prickar: bönder och formän, som köra sina slädar mellan byarna och staden.

Under Ivan Velikis valv hänga 33 klockor av olika storlek. Vid tornets fot står den nedstörtade »sarklockan», som väger 201,000 kilogram och har tjugu meters omkrets. I fallet gick ett stycke ur dess kant; hon är därför oduglig men står uppställd på en sockel som en prydnad.

I Kremlpalatset styr svensken gärna sina steg till »rustkammaren». I en av dess salar prydes en ganska kort vägg av några obetydliga troféer från Pultava, fanstänger, vapen, pukor och »Karl XII:s bärstol», en tingest



som icke *är* hjältens bärstol men kallas så i katalogen. »Är detta allt, ni har kvar från Pultava?» frågar jag den uniformerade vaktmästare, som visar museet. »Ja», svarar han. »Då skulle ni komma över till Stockholm och se våra profésamlingar från Narva», säger jag, och han bugar sig småleende.

Inom Kremles murar ha vi också Maria Himmelsfärds-katedralen. Den täckes av en 42 meter hög kupol och har smärre kupoler i de fyra hörnen. Belägen mitt i Kreml, är den icke blott Moskvas utan hela Rysslands hjärtpunkt. Ty här krönas de ryska tsarerna, under det att Ivan Velikis klockor dåna över staden. Det inre av katedralen gör ett obeskrivligt intryck. Ljuset, som strömmar in genom de höga smala fönstren, är otillräckligt och beslöjas av gyllne standar med bilder av helgon och kors. Tempelsalen är överfylld med religiösa föremål, ikonostaser och ikoner, helgonbilder av gediget guld, med blott ansikten och händer i färg. Framför dem brinna vaxljus, från vilka röken stiger upp mot valvet, svävande kring tempelfanorna som en gråblå dimma.

För de rättrogna ryssarna är Kreml nästan en helig ort. De vallfärda till dess tempel och kloster med samma vördnad som tibetanerna till Buddas helgedomar. »Moskva överträffas blott av Kreml och Kreml blott av himmelen», säga de.

### HEMÅT!

På elva timmar för oss snälltåget i rak linje mot nordväst till tsar Peters huvudstad, Petersburg vid Nevas mynning i Finska viken. Här äro vi omgivna av helt andra taylor än i Moskva. Det är icke längre det äkta gamla Ryssland, det är västerlandets kultur, som kommit och öfvervämmat den slaviska. Väl äro kyrkor och kloster byggda i samma stil som i Moskva, och blicken möter samma typer och dräkter som där, och samma tungt lastade



fraktvagnar och kärror dundra över Nevabroarna. Men man känner och ser ändå alltför tydligt, att man är i Europa.

Fyra präktiga broar, alltid överfulla med vandrare och vagnar, äro spända över floden, på vars vatten om sommaren talrika små ångbåtar fara upp och ned. På vintern ligger isen tjock i fyra månader. Om man ej vill skaffa sig kolera eller andra farliga sjukdomar, så måste man undvika nevaavattnet, ty i denna flod utmyнна den stora stadens kloaker.

Petersburg har  $1\frac{1}{2}$  million invånare, jämnt en hundra-del av hela ryska rikets befolkning. Man märker, att denna stad är ny, dess gator äro breda och raka. Klimatet är ganska rått, fuktigt och otrevligt, och under 200 dagar av året regnar eller snöar det. Petersburg ligger på samma breddgrad som Stockholm, där vintern dock är mildare och sommaren svalare än på ryska sidan.

När man promenerar på Petersburgs gator, lägger man märke till mycket, som är ovanligt. Bäst det är, kommer man förbi ett helt litet kapell mitt på en bro eller i ett gathörn. I dess inre är en helgonbild, och framför den brinna de vanliga vaxljusen. Många människor, som vandra förbi, stanna, blotta sitt huvud, falla på knä, göra kors-tecknet och mumla en bön, för att sedan försvinna i gatans vimmel.

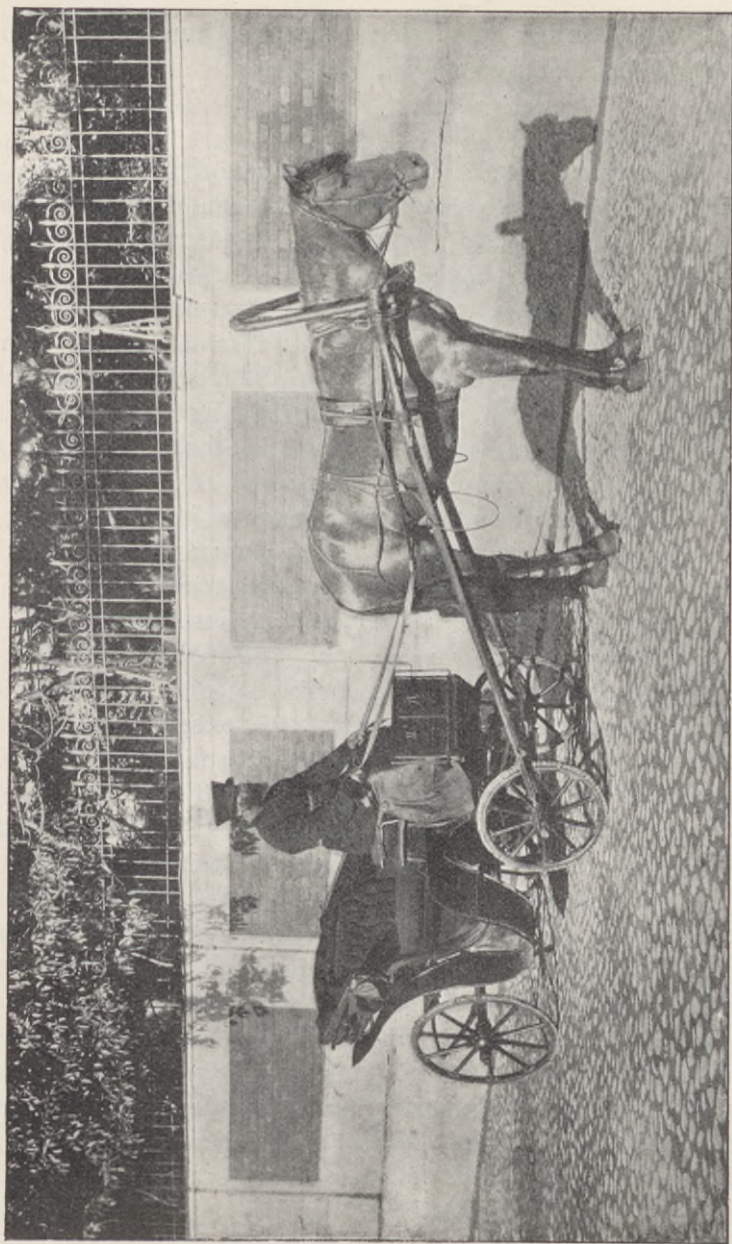
Man märker också, att denna stad är full av uniformer. Icke blott den stora garnisonen är uniformerad, alla de civila ämbetsmännen, gymnasister, studenter och många andra äro klädda på särskilt sätt och skina i mässings- eller silverknappar. Men vad som särskilt drar uppmärksamheten till sig är åkdonen. Förnäma personer åka i öppna slädar och täcka sig med blåfodrade björnskin, och dragarna äro storväxta, svarta, präktiga travare. Ibland ser man också trojkan eller trespannet. Vanligast äro ändå isvostschikarna, vilkas slädar äro så små, att knappt två personer få plats på sätet. Och då allt slags stöd och skydd



saknas, måste man hålla varandra om livet för att ej bli avkastad i tvära krökar. De ha inga särskilda stationer, dessa små slädar. Framför hotell, banker, teatrar, bangårdar och andra livligt besökta ställen stå de i långa rader, och enstaka hittar man dem var som helst på gatorna. Isvostschikarna äro alltid lustiga och skämtsamma och prata än med den åkande, än med hästen, som de kalla »min lilla duva». Och alla köra de med en förtvivlad fart. Det är som kappkörning på Petersburgs gator. Hästarna trava med långa hastiga steg, och snöklumparna flyga från deras hovar.

Det väldiga röda stenhuset vid Nevan är Vinterpalatset, där kejsaren tidtals bor. Mitt emot är generalstabens hus, som är rent av överväldigande till sitt omfång. Vackrast är ändå Isakskatedralen med sin höga förgyllda kupol, omgiven av fyra mindre, likaledes guldbelagda kupoler. Korsets övre fyrkant är 101 meter över marken, och Isakskupolen är också det första man ser av Petersburg, då man kommer utifrån Finska viken och passerar Kronstadts fästning på dess ö. Hur härligt klingar icke aftonsången i katedralens inre på de stora helgdagarna, och hur glänser det icke på alla håll av guld och silver och från polerade kolonner av malakit och lapis lazuli. Men därute på trapporna, under mäktiga kolonner av finsk granit, vänta de fattiga på en skärv. När den burgne kyrkobesökaren korsat sig inför ikonerna och uppsänt böner för sitt eviga väl och sedan kommer ut på trappan, så kanske han känner det svårare än eljes att kall och likgiltig gå förbi armodets barn. Då Isakskatedralen byggdes, kostade den femtio miljoner kronor. Det är femtio år sedan den avslutades. Men i själva verket blir den aldrig färdig. Alla de gånger, jag varit i Petersburg, mellan 1885 och 1909, har alltid åtminstone en av fasaderna varit skynd av murarställningar. Marken, på vilken denna tunga jättebyggnad blivit uppförd, är sank, och murarna sätta sig och måste ständigt





Isvostschik med hjuldon.



förbättras. Nu har katedralen kostat sina hundra millioner kronor. Och den är ändå icke färdig.

Aldrig hade ryska bjällror i mina öron haft en gladare och mera munter klang än den aftonen, då de pinglade i takt till de hästars stamp, som förde mig och mina vänner till Finska bangården. I väntsalen hör man på alla håll svenska talas, med eller utan finsk brytning. Nu känner man och hör tydligare än förr, att hemmet och fosterlandet äro nära. Vi stiga upp på tåget, och i nattens timmar föras vi till det gamla svenska Viborg, beläget vid den punkt, där Saimakanalen går ut i Finska viken. Här dånade en gång Viborgska smällen som en åska, och här bröt sig Gustav III med svenska flottan ut genom de ryska linjerna i den minnesvärda sjödrabbning, som är känd under namnet Viborgska gatloppet, och som snart efterföljdes av den lysande segern vid Svensksund.

Från Viborg går en bana upp till Imatras forsande vattenfall, där Saimas vatten mellan skogbevuxna granitstränder bryter sig ut i Vuoksen. Obevekligt för oss tåget vidare mot väster genom de tusen sjöarnas land, mellan röda kojor, skogsdungar, åkrar och granithällar, en natur som i allt påminner om vårt eget land. Vid Hyvinge stiga de resande av, som hava Helsingfors till mål. Man kan inte tänka på Finlands huvudstad utan att också minnas Ehrensvärds fäste på de sju öarna därutanför. — Men tåget rullar vidare utmed Finlands söndernaggade kust och stannar äntligen i den gamla huvudstaden Åbo vid Aura å.

Gamla dyrbara och stolta minnen kämpa i min själ mot ögonblickets ljusa och glada stämning. Här reser sig domkyrkan med sina gravar och monument över stora svenskar, som hedrat och i trohet tjänat sitt land. Här är slottet med kung Eriks fängelse och stora samlingar och tavlor från den svenska tiden.



Vid hamnen ligger Bore och väntar. Då tiden är inne, gå vi ombord. Skymningen har redan fallit, då fartyget börjar darra, kablarna lossas, Bore backar ut från kajen och styr kurs mot väster genom Finska skärgården. Den ena ön och holmen efter den andra försvinner bakom oss. Mitt i natten lämna vi Ålandsöarna i norr. En häftig västanstorm möter oss, Ålands hav vräker i rasande vågor, och ogenomtränglig snöyra sveper över deras kammar. Men Bores kapten är en beprövad man. Med säker blick och vaksamt öga för han sitt fartyg in mellan de yttersta kobarna i svenska skärgården. Det känns tjockt i halsen och fuktigt i ögonen, då vi se de första nakna granithällarna, som trotsa den skummande bränningen. Det må vara aldrig så kallt — man stannar ändå på däck, då det svenska landet reser sig ur vågorna.

Dagen har knappt börjat bräcka, då vi göra an Furusund. Här möta oss åter några gamla vänner. Nu är vädret milt och stilla, och Bore ångar mellan små sönderbråkade isflak. På skärgårdens öar står barrskogen mörk mot den tunna snön. Där ligger Östanå på fastlandet, och mitt emot äro Ljusterö och Siarö, där jag upplevat så många vänliga somrar. Nu gå vi över Saxarfjärden och Trälhavet. En och annan skärgårdsbo eller fiskare är ute i sin båt. Eljes är farvattnet stilla och tyst, och även på stränderna, där livet pulserar under sommaren, synas icke många människor. På Oscar Fredriksborgs vallar gå några artillerister av och an. Allt är sig likt, och jag kan knappt förstå, att jag varit borta i flera år.

Här ha vi Tenö sund, kantat med vinterbonade sommarvillor, där skjuter Askrikefjärden in sin långa arm, och här är Hasseludden med ett helt samhälle av landställen. Vi nalkas, och spänningen stiger för var minut som går. Äntligen ha vi passerat Lilla Värtan och glida fram till Blockhusudden.

Och då, som genom ett trollslag, upprullar sig den skönaste och oförgätligaste av alla syner jag sett under



denna långa färd. Se, genom vinterdiset rakt för över de södra bergen med sina husmassor, tinnar och torn och strax till höger därom staden mellan broarna, Ridderholmskyrkan, Storkyrkan och Tyska kyrkans torn, resande sina spiror över Skeppsbrons gamla ärevördiga fasader och slottets raka linjer. Om styrbord ha vi Kastellholmen och Skeppsholmen, Nationalmuseum och Karl XII:s torg, och där står den unga hjälten och pekar alltjämt mot öster.

De sista minuterna äro långa som evigheter. Det tar ju tid för ett stort fartyg att få sina kablar kring bojarna och angjorda i land. Men äntligen har jag svensk mark under fötterna. Där äro mina föräldrar och syskon och mina vänner. Och en stund senare äro vi åter alla samlade i det gamla hemmet. Här knöts åter bandet efter en skilsmässa av tre år, tre månader och en dag, ty det var den 17 januari 1909. Och här knöts resans väg ihop till en ring, som likt en snara famnade hela det stora och underbara Asien.





## Förra delens innehåll.

<i>Inledning: Guds tal</i> .....	5
1. <i>Från Stockholm till Konstantinopel.</i>	
En silverbröllopsfest .....	9
Avresan från Stockholm .....	11
En natt på tåget .....	14
I morfars tid .....	16
Över Östersjön .....	18
Till Berlin .....	21
Tysklands huvudstad .....	26
Donau .....	30
Genom balkanhalvön .....	32
Konstantinopel .....	37
Den heliga vishetens kyrka .....	42
En turkinna .....	49
Begravningsplatserna .....	54
Hundarna .....	56
2. <i>Från Konstantinopel till Teheran 1905.</i>	
Svarta havet .....	60
Från Trebisond till Teheran .....	63
3. <i>Genom Kaukasien, Persien och Mesopotamien 1885—1886.</i>	
Resan till Baku .....	69
Ett svenskt storverk i Balakani .....	74
Tvärs genom Persien .....	82
En äventyrlig färd .....	89



4.	<i>Genom Persiens ökenstrakter 1906.</i>	
	Uppbrott från Teheran .....	98
	Kevir, den stora saltöknen .....	104
	Oasen Tebbes .....	108
	Schakalerna .....	113
5.	<i>I kirgisernas land 1893—1895.</i>	
	Kirgisstappen .....	121
	Samarkand och Bukhara .....	127
	Pamir .....	130
	En kirgisisk ryttarlek .....	135
	Isbergens fader .....	140
6.	<i>Från Persien till Indien 1906.</i>	
	Seistan .....	144
	Pesten .....	147
	De löpande dromedarerna .....	149
	Skorpionerna .....	157
	Indus .....	159
	Kaschmir och Ladak .....	162
7.	<i>En ökenfärd 1895.</i>	
	Öknen Takla-makan .....	165
	Uppbrott mot öknen .....	167
	Ett hav av sand .....	169
	Intet vatten .....	175
	Karavanens undergång .....	179
	I kamp för livet .....	183
	Vatten, äntligen vatten .....	186
	Ännu tre dagar utan mat .....	189
8.	<i>Utför den stora ökenfloden 1899.</i>	
	Ett skeppsvarv .....	192
	Vår färja på Jarkent-floden .....	195
	Tarim .....	202
	Vildgässen .....	203
	Tigern .....	207
	Vi frysa fast .....	209



9. <i>Vid den vandrande sjön.</i>	
Lop-nor .....	212
Vilda kameler .....	214
Våra hyddor och våra husdjur .....	219
Vårstormar .....	221
10. <i>I Dalai Lamas och Taschi Lamas land 1901—1902, 1906—1908.</i>	
Färden genom Tibet .....	224
Uppbrottet mot Lhasa .....	227
Förbjudna vägar .....	237
Taschi Lama .....	242
Den vilda jaken .....	248
Vildåsnan .....	252
11. <i>I Hinduernas land.</i>	
Till Indien .....	256
Gagnväxter i Indien .....	261
Delhi .....	266
Agra .....	267
Benares .....	273
Braminerna .....	276
Tempel i Benares .....	279
De döda .....	280
Asiens ljus .....	284
Indiens elefanter .....	288
Kungstigern .....	302
Kobran .....	309
Pyton-ormen .....	318
12. <i>Från Indien till Kina 1908.</i>	
Bombay .....	322
På havet .....	324
Sunda-öarna .....	330
Singapore .....	335
Syd kinesiska sjön .....	338
Hongkong .....	340
Till nordöstmonsunens möte .....	343



13. <i>Hos kineserna 1908.</i>	
Schanghaj .....	348
Jesuiterna i Schanghaj.....	352
Blåa floden.....	356
Genom norra Kina 1896 .....	360
Mittens rike .....	368
Det nya Kina .....	376
Mongoliet.....	380
En titt i Sibirien.....	386
Tjingis Kan .....	387
Marco Polo .....	388
14. <i>Hos japanerna 1908.</i>	
Nipon, den uppgående solens land .....	394
Kobe .....	399
Fujijama .....	408
Jokohama och Tokio .....	413
Kejsaren av Japan.....	415
Nikko och Nara .....	419
Kioto .....	422
Ungdomen i Japan.....	426
Korea-sundet.....	429
Korea .....	431
15. <i>Ryssland och Japan.</i>	
Mandschuriet.....	439
Port Arthur .....	443
16. <i>På hemväg genom ryska riket.</i>	
Den transsibiriska järnvägen .....	456
Genom Sibirien .....	460
Svenska fångar.....	463
Volga och Moskva .....	465
Hemåt .....	470



